

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN
AYDINLI GAZİLER**

ESRA YALÇINTAŞ

TEMMUZ-2019

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN
AYDINLI GAZİLER**

ESRA YALÇINTAŞ

TEZ DANIŞMANI:
Dr. Öğr. Üyesi MAHMUT AKKOR

TEMMUZ-2019

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Esra YALÇINTAŞ

05/07/2019

ÖZ

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN AYDINLI GAZİLER

Yalçıntaş, Esra

Yüksek Lisans, Tarih

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Akkor

Temmuz 2019

Kıbrıs Adası, gerek jeopolitik konumu gerekse jeostratejik konumu nedeniyle asırlardan beri birçok devlet tarafından hâkimiyet altına alınmaya çalışılmıştır.

1571 yılında Osmanlı hâkimiyeti altına giren Kıbrıs Adası, 1878 yılında İngiltere yönetime geçmiştir. İngiltere yönetimini fırsat bilen Rumlar, milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsızlık mücadelesi vermeye başlamış; Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a bağlamak, yani Enosis'i gerçekleştirmek adına EOKA adı verilen terör örgütünü kurmuşlardır.

Rumlar, bu amaçla Kıbrıslı Türklere karşı tedhiş hareketlerine girişerek birçok soydaşımızı katletmiştir. Kıbrıslı Türkler tarafından TMT adlı direniş örgütü kurulmuş ve bu örgüt sayesinde Kıbrıs Türk Mücahitleri tarafından Rumların saldırılarına karşı etkin mücadele gösterilmiştir.

Rum saldırılarına daha fazla dayanamayan Türkiye, 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşmasının kendisine verdiği garantörlük hakkına dayanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir.

Yapılan bu tez çalışmasında Aydın ilindeki Kıbrıs Gazileriyle görüşülerek 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Adası, Enosis, EOKA, TMT, Kıbrıs Gazileri.

ABSTRACT

VETERANS FROM THE CITY OF AYDIN IN THE CYPRUS PEACE OPERATION

Yalçıntaş, Esra

MA, History

Supervisor Advisor: Assistant Professor Mahmut Akkor

July 2019

The island of Cyprus has been tried to be dominated by many states for centuries due to both geopolitical position and geostrategic location.

The island of Cyprus that was under Ottoman domination in 1571 was passed to British administration in 1878. The Greeks who took the advantage of British administration started the fight for independence by the effect of nationalism movement; they established a terror organisation called EOKA to incorporate the island of Cyprus into Greece, in other words; to make Enosis become true.

The Greeks threatened and slaughtered our many of our people because of this reason. TMT resistance organisation was established by Turks in Cyprus and effective fight against the attack of Greeks was given by Turkish mujahids.

The Republic of Turkey that could not stand Greek attacks anymore carried out Cyprus Peace Operation on 20th of July 1974 due to the rights of the guarantee agreement signed in 1960.

In this thesis study, 1974 Cyprus Peace Operation was commentated by having interview with war veterans who live in Aydın province.

Key Words: Cyprus Island, Enosis, EOKA, TMT, Cyprus Veterans.

ÖNSÖZ

Kıbrıs Barış Harekâtı; Kıbrıs Adası'nda yaşayan Türklerin, Rumlar tarafından gördüğü baskı ve zulmü ortadan kaldırmak amacıyla 20 Temmuz 1974 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Atilla kod adı ile gerçekleştirilen Türk askeri barış operasyonudur.

Hayatım boyunca televizyonlarda gördüğüm, kitaplarda okuduğum ya da haberlerde dinlediğim Kıbrıs Barış Harekâtının iç yüzünü öğrenebilmek ve harekâtın nasıl ve ne şartlarda gerçekleştirildiğini, zaferin nasıl kazanıldığını anlayabilmek için böyle bir çalışma yapma gereği duydum. Bu çalışma ile gazilerimizin harekâta neler yaşadıklarını ve neler hissettiklerini bizzat kendilerinden dinleyerek Kıbrıs Harekâtını daha iyi kavrayabilme fırsatı buldum.

Çalışmamı Aydınli Gaziler üzerine yapmamdaki sebep; Aydın ilindeki Kıbrıs gazileri üzerine daha önce bir çalışma yapılmaması, Aydın ilinde bulunan Kıbrıs gazilerinin sayılarının bir hayli fazla olması ve bu sebeple birçok kişiye ulaşabilme imkânının olmasıydı.

Aydın ilindeki gazileri tanımadığımdan öncelikli olarak bağlı buldukları derneklerin başkanlarıyla görüştim. Onlardan randevu talep ettim. Gazilerimizin bir kısmıyla kendi evlerinde bir kısmıyla da bağlı buldukları derneklere görüşme yaptım. Kimileri Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili detaylı bilgi verirken kimileri de o günleri tekrar hatırlamak istemediği için çok fazla bilgi vermek istemedi. Gazilerimizin il genelinde dağınık bir şekilde farklı bölgelerde bulunmaları, gazilerle görüşme yapmamı zorlaştıran bir faktördü. Bu yüzden bir gazimize bütün günümü ayırmak zorunda kaldığım zamanlar oldu. Toplamda 21 gazimizle, onlardan aldığım randevulara göre bir ay gibi bir sürede görüşmelerimi gerçekleştirdim.

Bu tez çalışmasında konu ile ilgili kitaplar, makaleler, tezler, arşiv belgeleri ve dönemin gazeteleri incelenerek Kıbrıs'ın tarihine değinilmiş ve Aydın ilindeki Kıbrıs Gazileriyle görüşülerek onların ağzından 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı anlatılmıştır.

Bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Kıbrıs'ın coğrafi konumu ve stratejik önemi anlatıldıktan sonra Osmanlı egemenliğine

kadar Kıbrıs tarihi genel hatlarıyla anlatılmıştır. Birinci bölümde, Osmanlı egemenliğinden İngiltere yönetimine geçen Kıbrıs'taki İngiliz idaresi, Rum faaliyetleri ve Türkiye ile Yunanistan'ın da meseleye müdahil olması ve bunun sonucunda da Londra ve Zürih Antlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulması anlatılarak Kıbrıs Barış Harekâtına kadar yaşanan gelişmeler işlenmiştir. İkinci Bölümde, Makarios'a karşı yapılan 15 Temmuz darbesi ve bunun sonucunda gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtına ve Harekâttan sonraki genel duruma değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise sözlü tarihin tanımından, amacından ve tarihçesinden; Aydın ilinde yaşayan Kıbrıs Gazilerinin biyografilerinden ve harekâtta yaşadıklarından bahsedilmiş, gazilerimizin harekât ile ilgili o zamanki ve şimdiki düşüncelerine yer verilmiştir.

Tez konusu ile ilgili bana seçme özgürlüğü veren, tezin oluşmasında bana yol gösteren, emeğini, bilgisini, desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Akkor'a teşekkürlerimi sunarım.

Gazilere ulaşma konusunda yardımlarını esirgemeyen ve gazilerle görüşmemde kolaylık sağlayan Aydın Şehit Aileleri ve Malul Gaziler Yardımlaşma Derneği Başkanı Sevil Esin'e, Nazilli Muharip Gaziler Derneği Başkanı ve aynı zamanda Kıbrıs Gazisi olan Hasan Karataş'a, Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneği Başkanı olan Ulvi Atmaca'ya ve benimle görüşmeyi kabul edip bilgilerini sunan tüm saygıdeğer Kıbrıs Gazilerimize teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, maddi manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan ve bana güvenen sevgili eşim Rıdvan Yalçıntaş'a ve aileme sonsuz teşekkürler...

Esra Yalçıntaş

Temmuz, 2019

Kırklareli

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKEL	: Kıbrıs Halkın İlerici Partisi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BM	: Birleşmiş Milletler
ENOSİS	: Kıbrıs'ı Yunanistan'a İlhak Etme Düşüncesi
EOKA	: Kıbrıs Rum Savaşçıları Ulusal Birliği
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
KATAK	: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMTB	: Kıbrıs Milli Türk Birliği
KMTHP	: Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KTP	: Kıbrıs Türk'tür Partisi
M.Ö.	: Milattan Önce
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
RMMO	: Rum Milli Muhafız Ordusu
TCG	: Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UNFICYP	: Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR KIBRIS.....	11
1.1. İngiltere'nin Kıbrıs'ı İşgali.....	11
1.2. Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi ve Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı.....	16
1.3. 1923 Yılından 1960 Yılına Kadar Kıbrıs Konusunda Yaşanan Gelişmeler.....	19
1.4. Londra ve Zürih Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı.....	36
1.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nden 1974 Yılına Kadar Yaşanan Süreç.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI.....	62
2.1. 15 Temmuz 1974 Darbesi.....	62
2.2. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı.....	67
2.3. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrası Durum.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜ TARİH.....	85
KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN AYDINLI GAZİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELER.....	90
3.1. Hasan KARATAŞ.....	90
3.2. Cafer Tayyar SANDIKÇI.....	95
3.3. Cihat UYAR.....	99
3.4. Nurullah ÇAKIR.....	103
3.5. Şevki KASAP.....	104
3.6. Süleyman YAVUZ.....	107

3.7. Ahmet ÖZDERELİ.....	110
3.8. Cemal BAŞPINAR.....	111
3.9. Osman SAĞIROĞLU.....	114
3.10. Erol ÖZTAŞ.....	116
3.11. Hasan AKBABA.....	119
3.12. Ahmet ÇITAK.....	121
3.13. Şerafettin TURGUT.....	123
3.14. Hamdi DÜLGEROĞLU.....	127
3.15. Fahri TOSLAK.....	129
3.16. Hüseyin BALLI.....	132
3.17. Ali AKINCI.....	136
3.18. Nejdet ÖZADA.....	138
3.19. Osman COŞKUN.....	140
3.20. Mehmet KAVALCI.....	142
3.21. Mustafa TUNA.....	143
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA.....	149
EKLER.....	155
Ek 1: Makarios'un Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'e, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanına Gösterdiği İlgiden Dolayı Teşekkür Mektubu.....	155
Ek 2: Kıbrıs'ta Gelişen Olayların Sonucu Savaşı Gerektiren Bir Durumun Baş Göstermesi Nedeniyle Alınacak Tedbirlere Dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi.....	156
Ek 3: Kıbrıs'la İlgili Konu ve Olayları İzlemek Amacıyla Başbakan veya Başbakan Yardımcısı Başkanlığında Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Turizm ve Tanıtma Bakanlarından Kurulu Kıbrıs Komitesi'nin Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi.....	157
Ek 4: Kıbrıs Türk Halkı Adına Başbakan İsmet İnönü'ye Gönderilen Bir Telgraf.....	158
Ek 5: Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs Meselesi Hakkında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya Telgrafi.....	159

Ek 6: Adnan Menderes'in, Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletlerde Müzakeresi Esnasında Cereyan Eden Çetin Mücadelesi Sebebiyle New York'taki Temsilcimize Gönderdiği Yazı.....	160
Ek 7: İngiltere Tarafından Kıbrıs'a Verilecek Anayasa Hakkındaki Tekliflerle İlgili Olarak Kıbrıs Valisi Üzere Prof. Nihat Erim ve Doç. Suat Bilge'nin Kıbrıs'a ve Oradan Da Londra'ya Gitmelerine Dair İcra Vekilleri Heyetince Çıkarılan Kararname.....	161
Ek 8: Gereği Kadar Nakliye Uçağının, Türk Hava Yolları'na Tahsisi Suretiyle Kızılay Derneği Tarafından Kıbrıs'a Gıda Maddeleri Gönderilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi.....	162
Ek 9: Dönemin Gazete Manşetleri.....	163

GİRİŞ

Bir Kuzeydoğu Akdeniz adası olan Kıbrıs 9238 km²'dir ve 3335 km²'lik alanı Ada'nın kuzeyinde bulunan KKTC'dir. Kuzeyi ormanlarla kaplı olan ve güneyinde volkanik Trodos dağları bulunan Kıbrıs'ta, ortalama yükseklik 959 metredir ve neredeyse hiç akarsu bulunmamaktadır. Kıbrıs, Türkiye'ye 65 km ve Yunanistan'a 1600 km uzaklıkta olan bir adadır.¹

Yazları çok sıcak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. Halk genellikle tarımla uğraşır, tahıl üretimi ve bağcılığın yanı sıra ise narenciye yetiştiriciliği de yapmaktadır.² Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'deki üçüncü büyük ada Kıbrıs Adası'dır ve Kıbrıs Adası, rivayete göre adını "kına çiçeği" isminde bir çiçekten almıştır.³ Diğer bir rivayete göre ise Kıbrıs kelimesi "bakır" manasındaki Sümerce Zubar kelimesinden gelmektedir. Ayrıca Avrupa dillerindeki bakır sözcüğü Kıbrıs'ın adından ortaya çıkmıştır. Bakırın Latince kökeni "*Cuprum*"dur ve "*Kıbrıs – Cyprus*" sözcüğünden gelmiştir.⁴

Konumu itibariyle Ortadoğu, Afrika, Anadolu, Süveyş Kanalı eksenlerinde bulunan Kıbrıs Adası, Ortadoğu petrolüne yakın olması, Süveyş Kanalından Hint ve Pasifik Okyanusu deniz yolları üzerinde yer alması ve olası bir Ortadoğu petrol savaşında üs olarak kullanılabilme imkânı verebilmesi açısından günümüzde olduğu gibi her dönemde oldukça önemliydi.⁵ Ayrıca bu özelliğinden dolayı bölgenin gerek deniz/hava yolları gerekse Kızıl Deniz ile Pers Körfezi'ni kontrol edebilecek konumda olduğu aşikârdı.⁶ Kıbrıs'ın Akdeniz ticaret yolları üzerinde bulunması ve Suriye ile Güney Anadolu kıyılarını denetim altında tutabilecek konumda olmasından dolayı birçok devlet zaman zaman Kıbrıs üzerinde hâkimiyet kurmak istemişti.⁷ Bu nedenlerle Kıbrıs, yakın çağlarda Rusya, İngiltere, Fransa,

¹ Aydın Olgun, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, Ocak 1999, s. 11.

² Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 11.

³ Müge Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, Özel S. (2010), s. 1488.

⁴ Dinora Zhumatayeva, *Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtının SSCB Kamuoyuna Yankıları* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 332016), s. 1.

⁵ Vatansever, "Kıbrıs Sorunu", s. 1488.

⁶ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 12.

⁷ Erol Mütercimler, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul: Arba yayınları, Temmuz 1998, s. 33.

İtalya, Amerika ile Osmanlı Devleti döneminden beri Türkiye'nin de hâkimiyet kurmak istediği bir bölgeydi. Bu bölge, dünya çapında deniz yolu ulaşımın can damarı olmasından dolayı hem politik hem de askeri bakımdan kilit nokta durumundadır. “Batmayan uçak gemisi” şeklinde değerlendirilebilecek Kıbrıs Adası'na hâkim olan devletin, Akdeniz'de kazanacağı rolünün önemi çoktu.⁸

Alman ekonomist Fredrick List, 1830 yılında Kıbrıs'ın coğrafi konumunun önemine ilişkin şöyle bir analiz yapmıştı:

“Cebel-i Tarık, Malta, Girit ve Kıbrıs üzerinden geçip, Kahire-Suriye'ye ve oradan da Şam ve Bağdat'a kadar uzanacak büyük bir köprünün İngiltere tarafından ne zaman kurulacağını bugün hayatta olan hiç kimse bilemez; Ancak şunu söyleyebiliriz: Günün birinde, insanoğlu bu büyük düşün gerçekleştiğini görecektir.”⁹

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Kıbrıs'ın bulunduğu coğrafik konumu gereği sahip olduğu stratejik önemini biliyordu. Bir gün bir askeri tatbikat esnasında yanında bulunan subaylara “Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetleri'nin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?” sorusunu sormuştu. Subayların farklı görüşlerini dinleyen Atatürk, eliyle haritada Kıbrıs'ı göstermiş ve “Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu Ada bizim için çok önemlidir” sözlerini sarf etmişti.¹⁰

M.Ö. 4000 yıllarında Kıbrıs Adası'nda insan bulunduğu dair bilgiler mevcuttur. Fakat Kıbrıs'ın yerli halkının tam olarak ilk kez Ada'ya nereden geldikleri bilinmemektedir. M.Ö. 2000 yıllarında ise Ada'da Girit medeniyeti (Minos) ve Aka medeniyeti (Miken) kurulmuştu.¹¹

⁸ Dinora Zhumatayeva, *Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtının SSCB Kamuoyuna Yankıları* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 332016), s. 4.

⁹ Hande Erol, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü* (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 356746), ss. 2-3.

¹⁰ Erdem Karaca, *Türk Basınında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1975-1983)* (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 257459), s. 1.

¹¹ Mustafa Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2010, s. 15.

Kıbrıs Adası'nda 1571'de başlayan Osmanlı hâkimiyetine kadar Ada'ya, Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Yunanlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Büyük İskender, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, İngilizler, Cenevizliler, Memlukler ve Venedikliler sırasıyla sahip olmuştu.¹²

M.Ö. 1450 yılında Kıbrıs, Mısır egemenliğine girdi. Daha sonra M.Ö. 1320 yılında Ada'da Hitit egemenliği başladı.¹³ M.Ö. 709 yılında Asur ve M.Ö. 332'de Büyük İskender'in egemenliğinin ardından M.Ö. 58 yılında Romalıların fethettiği Kıbrıs, Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla M.S. 395 yılında, Bizans'a bağlandı. Kıbrıs yerli halkı, Ortodoks Hristiyan dinine mensuptu. Bu durum Kıbrıs yerli halkı ile Yunanlıları ortak bir paydada buluşturmaktaydı. Bizans İmparatorluğu'nun Ada'daki resmi dili Rumca yapması Ada'nın yerli halkının Rumlaşmaya başlaması ile Kıbrıs meselesinin temeli atılmış oldu.¹⁴

VII. yüzyıl başlarında Hz. Muhammed (sav) önderliğinde kurulan İslam Devletinin, Bizans İmparatorluğu karşısında genişlemesi ve ilerlemesi sonucu Müslümanlar ile Hıristiyanlar, Kıbrıs'a hükmetme konusunda karşı karşıya gelmeye başlamıştı.¹⁵

Kıbrıs Adası, Bizans devletine bağlı olduğu zamanlarda ilk defa Müslümanlar tarafından istila edilip vergiye bağlandı; fakat Bizans'ın vergilerini ödememesinden dolayı Abbasi halifesi Harun Reşit tarafından işgal edilmişti.¹⁶

Ada, 647 yılında Halife Osman zamanında tümüyle İslam egemenliğine girmiş olsa da 964 yılında Bizans tarafından yeniden ele geçirildi.¹⁷ Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Roma Katolik Kilisesi'ne bağlandı ve halk üzerindeki etkisini yitirdi.¹⁸ 1191 yılına gelindiğinde ise kısa süreliğine İngiltere kralı

¹² Vatansever, "Kıbrıs Sorunu", s. 1489.

¹³ Cemil Çelik, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)*, (Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 325102), s. 3.

¹⁴ Vatansever, "Kıbrıs Sorunu", s. 1489.

¹⁵ Emrah Balıkcıoğlu, *Taksim Tezi Bağlamında Kıbrıs (1954-1960)* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 451941), s. 10.

¹⁶ Mustafa Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *TAD*, C. 34, S. 57 (2015), s. 320.

¹⁷ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 13.

¹⁸ Vatansever, "Kıbrıs Sorunu", s. 1489.

Aslan Yürekli Richard'ın eline geçen Kıbrıs Adası'nda, 1192 yılında Templer Şövalyeleri ve ardından Lüzinyanların da hüküm sürdüğü bilinmektedir. 1425-1426 yıllarında Memluklerin saldırılarına uğrayan Ada, Lüzinyanların yıkılmasıyla Venediklilerin eline geçmişti.¹⁹

1489 yılına kadar Lüzinyanların egemenliğinde olan Kıbrıs'ta, Kral James II (1464-1473), Venedikli bir kadın olan Katerina ile evlendi. Kral, 6 Temmuz 1473 tarihinde öldü. Kral öldüğünde hamile olan karısı, çocuğu olana kadar Kraliçe ilan edildi. Venedik donanması, Venedikli olan Kraliçe'yi korumak için Kıbrıs'a geldi. Bir erkek bebek (James III) dünyaya getiren Katerina'nın çocuğu bir yaşında öldü. Bu sıralarda Venedik amirali Mocenigo Kraliçe ile görüşerek Lefkoşa'ya geldi ve Kıbrıs'ın tüm kalelerindeki muhafızları kendi adamlarıyla değiştirdi. Venedik, Kraliçe vasıtasıyla her istediğini yapıyordu. 1487 yılına değin devam eden bu durum karşısında bir yandan Osmanlı-Memluk savaşı (1485-1491) sürmekteydi. Osmanlı Devleti, savaş sırasında Magosa limanını üs olarak kullanmak istedi. Venedik, teklifi reddetmekle kalmadı ve büyük bir donanma göndererek Ada'da tam bir egemenlik kurmak istedi. Sonunda Kraliçe Ada'nın Venedik'e katıldığını ilan etti.²⁰

Venedik, Kıbrıs'ı askeri bir üs olarak kullanmakta ve askeri valiler ile yönetmekteydi. Kıbrıs yerli halkını hor görerek onlara köle gibi davranmakta ve ağır vergiler ile sömürmekteydi. Venedik'in bu kötü yönetimi ile ekonomik sıkıntılar da baş gösterdi ve ağır çalışma şartlarına tabi tutulan halk Ada'dan göç etmeye başladı. Ada nüfusu, 147.000'e kadar geriledi. 47.000 kişilik nüfusu ise köylüler oluşturuyordu. Venedikliler, resmi dili ve kanun dillerini İtalyanca yapmışlardı. Başkent, Lefkoşa olmaya devam etti. Venedik, Ada'nın yönetimini tamamen merkezden sağlamaktaydı.²¹

O dönemlerde Kıbrıs halkının yaşadıklarına ve durumuna birçok yazar ve seyyahlar değinmişti. Mesela Martin Von Baumgarten, 1508 yılında Kıbrıs'ı ziyaret ettiğinde Ada halkının durumuna tanıklık eder ve halkın durumundan şöyle bahsetmektedir:

¹⁹ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 13.

²⁰ Vergi Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınlarından No.1, Ocak 1966, s. 89.

²¹ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 91.

Tüm ada halkı Venediklilerin kölesidir. İster tarım, isterse hayvancılık veya yağ ve şaraptan sağlansın, her türlü gelirlerinin üçte birini hükümete ödemek zorundadırlar; bu da yetmezmiş gibi herkes haftada iki gün yönetimin göstereceği iş ve yerde bedava olarak (angarya) devlete çalışmak zorundadırlar; bunu şu veya bu nedenle yerine getiremeyenler eksik kaldıkları günler için belirli bir ceza ödemekle yükümlüdürler. Dahası, her yıl ödemek zorunda oldukları ağır vergi nedeniyle o denli soyulup vurguna uğruyorlardı ki, ruh ve bedenlerini bir arada tutmak gücünü kendilerinde bulamıyorlardı.²²

Venedik hâkimiyeti döneminde; sanat, medeniyet ve hayat şartlarındaki bu kötü durum 1571 yılında adayı Osmanlının fethetmesine kadar devam etmişti.²³ Bu arada Türklerin Kıbrıs ile ilk münasebetleri Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında (1207) ticari faaliyetler ile olmuştu.²⁴

Müslümanlar Kıbrıs Adası'na 7. yy'da ilgi göstermeye başlamıştı. Bu ilgi ile beraber Ada 24 kez Arapların kuşatmaları ile karşı karşıya kaldı. Bu 24 seferin bir tanesinde Hz. Muhammed'in (sav) halası Ümmi Haram, Larnaka'dan karaya çıkmış ve burada şehit edilmişti. Sonraları Osmanlı Devleti adayı fethedince bu olayın anısına cami ve türbe yaptırmıştı.²⁵

Yıldırım Bayezid ile başlayan Osmanlı-Venedik ilişkileri, İstanbul'un fethiyle beraber Fatih Sultan Mehmet zamanında arttı. Fatih devrinde İstanbul'un fethedilmesi Venedik'in işine gelmedi. Çünkü Venedik, zayıf Bizans yönetiminde Doğu'da çokça imtiyazlar elde etmiş, ticareti istediği şekilde yönlendirip siyasi çıkarlarını da gözetir hale gelmişti. Fatih Sultan Mehmet ile beraber Venediklilerle rekabet başlayıp, birçok savaşlar yapılmıştı. Kıbrıs'ın 1426 yılından bu yana Memlûkluler'e vergi veriyor olması Fatih Sultan Mehmet'in direkt olarak Kıbrıs'ı fethetme planlarını

²² Ramazan Tosun, "Kıbrıs Meselesi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10 (2001), s. 95.

²³ Dinora Zhumatayeva, *Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtının SSCB Kamuoyuna Yankıları* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 332016), s. 8.

²⁴ Cemil Küçük, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480405), s. 5.

²⁵ Cemil Küçük, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480405), s. 6.

erteletmişti. Çünkü Kıbrıs, Osmanlı'ya göre Müslüman bir devletin hâkimiyetindeydi. II. Bayezid zamanında yani 1485 yılına gelindiğinde Osmanlı-Memluk savaşı başlamıştı.²⁶

1517 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında ise Memlûkluler ile Mercidabık ve Ridaniye savaşları yapılmış ve bu savaşlar, Osmanlı Devleti'nin galibiyetiyle sonuçlanmıştı.²⁷ Osmanlı Devleti, Memlûkluleri ortadan kaldırıncaya 17 Eylül 1517 tarihinde Osmanlı ile Venedik arasında yapılan kapitülasyonlar yenilendi, buna ek olarak Kıbrıs Adası'nın sahibi olan Venedik'in Memluk sultanına ödemesi gereken 8 bin dükânın Osmanlı Devleti'ne ödemesi kabul edildi.²⁸

Kıbrıs, Osmanlı'nın en güçlü olduğu dönemde Venediklilerin elinde olması ve stratejik açıdan son derece önemli konumda bulunması sebebiyle Osmanlı tarafından elde edilmesi gerekli görülen bir adaydı.²⁹

Kıbrıs Adası, Osmanlı himayesine girmeden önce birçok soruna maruz kalmaktaydı. Bunların başını korsanlar çekiyordu. Akdeniz'de faaliyet gösteren korsanlar Kıbrıs Adası'na da uğruyor, adayı tahrip edip ada halkını tedirgin ediyordu. Ayrıca Kıbrıs Adası'ndan sorumlu yönetici, üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmemekteydi. Durum böyle olunca Kıbrıs halkı, artık Osmanlı egemenliğini kendileri ister hale gelmişti.³⁰

Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesine zemin hazırlayan diğer sebepler arasında, Anadolu'nun güvenliğinin sağlanması, Hristiyanların Kıbrıs Adası'nı Müslümanlara ve Osmanlı Devleti'ne karşı askeri üs olarak kullanması, askeri saldırılar neticesinde ele geçirilen Müslümanların köle olarak Venedikliler tarafından satılması Kıbrıs Adası'nın fethini zaruri kılmıştı.³¹

Kıbrıs Adası'nın fethi konusunda Osmanlı idarecileri arasında fikir birliği yoktu. Osmanlı padişahı II. Selim ve Şeyhülislam Ebussuud Efendi Kıbrıs'ın fethini gerekli görürken Sokullu Mehmet Paşa ise Kıbrıs Adası fethedilirse

²⁶ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 91.

²⁷ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 159.

²⁸ Joseph Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, cilt 4, s. 259.

²⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 34.

³⁰ Tosun, "Kıbrıs Meselesi", s. 96.

³¹ Mehmed S. Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, İkinci Cilt, Ankara: Türkar Yayınları, 2007, ss. 25-26.

güçlü bir haçlı ordusunun karşısına çıkacağını ayrıca Don-Volga ve Süveyş Kanalı projelerinin aksayacağı tedirginliğiyle Kıbrıs'ın fethini uygun görmüyordu.³²

9 Eylül 1570 Lefkoşa kalesi, 1 Ağustos 1571'de Magosa'nın ele geçirilmesiyle ve 50.000 şehide mal olunarak Kıbrıs'ın fethi tamamlandı. Kayseri, Konya ve Niğde gibi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde 28.600 kişilik bir topluluk Kıbrıs Adası'nın müdafaası için zorunlu olarak gönderilmişti. Şimdiki Kıbrıs Türklerinin soyu 1570 yılında Kıbrıs'a gönderilen Türklere dayanmaktadır.³³ Osmanlı tarafından Ada'ya Karaman, Darende, Niğde, Kayseri, İçel, Rozok, Alaiye, Manavgat, Zülkadriye ve Teke'den çok sayıda Türkmen Kıbrıs'a göç ettirildi.³⁴ Ayrıca Kıbrıs, fethedildiği sırada 150 bin civarında nüfusu vardı. Fetihte yer alan askerlerden 30 bin kadarı Kıbrıs'a yerleşti.³⁵

Kıbrıs Adası, hukuken Osmanlı Devleti hâkimiyetine 7 Mart 1573 tarihinde Venediklilerle yapılan antlaşma gereğince girdi. Antlaşma sonucunda Kıbrıs Venedikliler tarafından Osmanlı Devleti'ne bırakıldı ve üç yüz bin duka tazminat verildi.³⁶

Kıbrıs'ın fethedilmesinin ardından Padişah II. Selim Ada'da uygulanacak işler hakkındaki fermanında şöyle buyurmuştu:

“Anadolu, Karaman, Rum, Z'ul Kadiriye Kadılarına: Halen Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa yüce katıma bir mektup gönderdi. Kıbrıs'ın Türk askerince fethinden sonra Ada'nın savaş sonucu harap olan birçok yerlerinin tarıma, bahçeciliğe açılması... İlgili yazıya muvaffak eyledim. Ada havası ve suyu ile gayet elverişlidir. Ada bu fetihle esenliğe kavuşmuştur. Ada'ya iskân edilenlerden 2 yıl öşür alınmayacaktır. Ülkenin geçim sıkıntısı olan dağlık bölgelerindeki halktan sonraları Anadolu'ya yerleşenler, toprak

³² Cemil Küçük, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480405), s. 7.

³³ Dr. Ali Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı, (20 Temmuz 1974)*, Ankara, Berikan Yayınevi, 25 Nisan 2014, s. 16.

³⁴ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 27.

³⁵ Cemil Küçük, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480405), s. 8.

³⁶ Ferhat Apuhan, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480408), s. 10.

kavgası nedeniyle arası düzelmeyenler, kentlere göç eden işsizler, bekâr leventler, kent ve kasabalardaki çiftçi, ziraatçı, pabuççu, terzi, kemhacı, ipekçi, dokumacı, nutaf, esnaf, hallaç, aşçı, yorgancı, semerci, nalbant, bakkal, debbağ, dülger, taşçı, benna, kuyumcu, kent ve kasabalarda bulunan her 10 haneden bir hane halkının tüm gereksinimlerin sağlanması, yanında davar ve çiftçiler ile Ada'ya göç etmesi sağlansın.”³⁷

Bu amaçla Ada, bayındırlık işlerinin geliştirilmesi ve kalkındırılması amacıyla çeşitli meslek gruplarından Türk göçü aldı. Göç eden insanların meslek grupları arasında demirciler, marangozlar, dericiler, terziler, kuyumcular, ayakkabıcılar, dokumacılar, hayvan, tahıl ve meyve yetiştiricileri, taş ustaları vardı. Ada Rumları, Türkleri kurtarıcı olarak görmüşlerdi.³⁸

Kıbrıs'ın fethinden kısa süre sonra Osmanlı Devleti, Ada'da yaşayan Ortodoks halka dinlerini yaşamaları konusunda özgürlükler bahsetti; ayrıca Ortodoks Başpiskoposu, sürgün hayatı yaşadığı yerden geri getirilip Lefkoşa'da bulunan makamına yerleştirildi ve bir takım ayrıcalıklar verildi. Bu durumu birçok devletler, Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmaya başlayıp Osmanlı Devleti'ne karşı ortaya çıkan isyanları desteklemişlerdi. 1821 yılında ortaya çıkan Rum isyanında başı başpiskopos çekmekteydi ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a katmak gibi emelleri vardı.³⁹

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı fethetmesiyle Ada'da bulunan yerli halkının can ve mal güvenliğini sağlamış; ayrıca göç etmek isteyenlere istedikleri yere gidebilme özgürlüğü tanımıştı.⁴⁰ Hatta Venedik askerlerinin, malları ve cephaneleriyle beraber Girit Adası'na kendi gemileri ile sevk etti. Halkın, isyan ettiği zorunlu ücretsiz çalışma külfetinden kurtaracak hukuksal düzenlemeler yaptı.⁴¹

Osmanlı Devleti tarafından fethedilen ve Evliya Çelebi tarafından “Yüz elli bin kefere var. Çevresi 700 mildir. Silifke yanında ak limandır.” sözleriyle

³⁷ Mehmet S. Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, Birinci Cilt, Ankara: Türkar Yayınları, 2000, s. 55.

³⁸ Vatansever, “Kıbrıs Sorunu”, s. 1491.

³⁹ Tosun, “Kıbrıs Meselesi”, s. 96.

⁴⁰ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 29.

⁴¹ Güneş Şahin, *Kıbrıs Barış Harekâtı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sürecinde Türk Kamuoyu* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 330369), s. 2.

anlatılan Kıbrıs'ı, ekonomik yönden güçlendirmek amacıyla ana vatandan göç etmek isteyen Türklere yerleşme serbestisi verilmişti.⁴² Ayrıca Ada'nın hızlı bir şekilde kalkınması amacıyla 2 yıl boyunca halktan vergi alınmaması ve Venedikliler zamanında alınan vergi miktarlarının düşürülmesi kararlaştırılmıştı.⁴³

Gayrimüslimlerin meselelerine ve onların dini, askeri, iktisadi, idari alanlarına ayrıcalık tanıyan Osmanlı Devleti Kıbrıs'ta, "Millet Sistemi" anlayışını uygulamıştı. Osmanlı, Ada'da birçok mimari eser bıraktı. Bunlardan günümüze kadar ulaşabilen eserlerden bazıları Baf ve Larnaka kaleleridir.⁴⁴

Kıbrıs Adası, 1571 yılında Türkler tarafından fetih edildiğinde Kıbrıs'taki halk Anadolu'dan gelen Türklere karşı sıcakkanlı davranmışlardı. Onlara karşı herhangi bir olumsuz tavır takınmamış, bilakis onları hamileri olarak görmüşlerdi. Çünkü Venedikler döneminde Kıbrıs'ta huzur ve barış ortamı yoktu ve Rum Ortodokslar dini vecibelerini özgürce yerine getiremiyorlardı.⁴⁵

Kıbrıs'ta yaşayan Hristiyan halka can, mal, namus güvenliği taahhüt edilmesi konusunda Padişah II. Selim, 7 Mayıs 1572 tarihli fermanında;

“Şeriatın (yasaların) uygulanmasında, vergilerin alınmasında, davaların görülmesinde vesair hallerde Ada halkına zulmedilmeyip, adaletle işlem yapılmalı ve korunmalıdır... Yerli halk bize Allah'ın emanetidir. Onlara kimsenin zulmetmesine izin vermeyeceksiniz.” buyurdu.⁴⁶

Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı, beylerbeyine, daha sonra kaptan-ı deryanın yönetimine bırakmıştı. Kaptan-ı derya ise, kendi atadıkları mütevelliler eliyle Kıbrıs'ı yönetmeye başladılar. Vergi toplayan ağalar arasında yaşanan geçimsizlikler ve Boyacıoğlu Mahmud'un başkaldırısı neticesinde tekrar vezir-i a'zamığa bağlanmıştı. Vezir-i a'zam'a has toprak olarak verilen

⁴² Ulvi Keser, *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*, Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, 2013, s. 2.

⁴³ Cemil Küçük, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480405), s. 8.

⁴⁴ Vatansaver, “Kıbrıs Sorunu”, s. 1492.

⁴⁵ Nesrin Demir, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1 (2005), s. 349.

⁴⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 35.

Kıbrıs'ta, vezir-i a'zam namına muhassıllarca yönetildi. Ardından yeniden doğrudan merkeze bağlandı. II. Mahmud döneminde, ilk muhtarlıkların kurulması Kıbrıs'ta gerçekleştirildi. Gayr-ı Müslimlere verilen birtakım haklar çerçevesinde gayr-ı müslimler artık kendi kâhyalarını seçebiliyorlardı.⁴⁷

1856 yılında çıkarılan Islahat Fermanı'nın uygulamaları ilk kez Kıbrıs'ta gerçekleştirildi. Kıbrıs'ta ayrıca eğitim ile alakalı gelişmeler yaşandı ve rüştiyeler açıldı. Kıbrıs, 1861'de Cezayir-i Bahr-ı Sefid Eyaleti'ne ve ardından üçüncü defa İstanbul'a bağlandı. 1868 vilayet nizamnamesi kapsamında, Çanakkale Eyaleti'ne bağlandı ve 1870 yılında yeniden bağımsız mutasarrıflığa dönüştürüldü. Bu idare biçimi 1878 yılına kadar devam etti.⁴⁸

Kıbrıs Adası, 1571 yılında II. Selim döneminde Osmanlı hâkimiyetine girdi ve 1878 yılına kadar 308 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kaldı.⁴⁹

⁴⁷ Kemal Çiçek, "Kıbrıs Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, ss. 375-376.

⁴⁸ Kemal Çiçek, "Kıbrıs Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 375.

⁴⁹ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 15.

1. BÖLÜM

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR KIBRIS

1.1. İngiltere'nin Kıbrıs'ı İşgali

19. yy'da İngiltere'nin siyasi politikası, Hindistan'a ulaşmak üzere kuruluydu. Kıbrıs Adası ise Süveyş kanalı üzerinden Hindistan'a gidilen deniz yolunu sosyo-ekonomik ve askeri olarak elinde tutmak isteyen İngiltere için anahtar vazifesi görüyordu.⁵⁰

İngiltere'nin 18. yüzyıldan itibaren Mısır ve Doğu Akdeniz ile alakadar olması Kıbrıs'ın stratejik önemini artırmıştı. Özellikle 1869 yılında Süveyş kanalının açılması bu düşünceyi daha da kuvvetlendirmişti.⁵¹

1878 yılına gelindiğinde ise Süveyş kanalı ve Cebeli Tarık Boğazını denetleyen İngiltere ile Rusya'nın çıkarları ters düşünce Kıbrıs Adası'nın ehemmiyeti daha da ön plana çıkmıştı.⁵²

İngiltere'nin gözü geçmişten beri hep Kıbrıs'taydı. İngiltere Kıbrıs'ta askeri bir üs bulundurmak, o zamanlarda Dicle'den Hindistan'a açılması gündemde olan ticaret yolunda söz sahibi olmak, Rusya'nın güneye inip tehdit oluşturmasını önlemek ve Türkiye'yi kontrol altında tutmak gayeleriyle Kıbrıs'a hâkim olma niyetindeydi.⁵³

19. yy sonlarına doğru devrin sömürgeci devletlerinden biri olan İngiltere ve Çarlık Rusya arasında çekişme vardı. Çarlık Rusya'nın esas amacı, İstanbul'a ulaşarak sıcak denizlere inmekti; diğer yandan da Kafkasya doğrultusundan Basra körfezi ve İskenderun'a inmeyi planlıyordu. Bu durum, İngiltere'nin sömürgeleri açısından tehlike oluşturuyordu. Bu minvalde 1875 yılında Osmanlı toprağında çıkan Hersek isyanının bastırılması ve Rusya'nın olaya müdahil olmaması için İngiltere yoğun çaba sarf etmişti. Ancak 24 Nisan 1877 tarihinde Çarlık Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Bu durum karşısında İngiltere ise, daha önceden çizdiği gizli yol haritalarından birincisi

⁵⁰ Yavuz güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü. Kırsehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1 (2004), s. 102.

⁵¹ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s. 347.

⁵² Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", s. 321.

⁵³ Hüseyin Metin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, Lefkoşa: Halkın Sesi Basımevi, 1959, s. 173.

olan Çanakkale'nin işgal edilmesi yerine ikinci seçeneği olan Kıbrıs'ın işgal edilmesi alternatifini düşünüyordu.⁵⁴

Kafkaslar ve Tuna'da cereyan eden Osmanlı-Rus savaşı Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlandı ve bu savaş sonucunda şartları ağır olan uygulanmasına da gerek kalmayacak olan Ayastefanos Barış Antlaşması imzalandı. Rusya bu savaşta Kars, Ardahan, Batum, Beyazıt bölgelerini ele geçirmişti.⁵⁵

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından yenik ayrılan Osmanlı Devleti, İngiltere için bir fırsat yaratmıştı. Süveyş kanalının açılması ile gözünü Doğu Akdeniz'e çeviren İngiltere, olası Rusya tehdidine karşı Kıbrıs'a hâkim olup bölgeyi denetleme niyeti içerisindeydi. İngiltere, doğudaki çıkarlarını korumak amacıyla Rus baskılarına karşı çıkmayı hedefliyordu. Bu sebeple, Osmanlı-Rusya arasında yapılan "Ayastefanos" antlaşması ile Rusya'nın "siyasi güç dengesi"ne aykırı hareket ettiğini öne sürmüş ve antlaşmanın tekrar değerlendirilmesini istemişti. İngiltere olası bir Rus baskınına karşı müdahale edebileceği en yakın noktanın Malta olması ve buranın bölgeye oldukça uzak kalması nedeniyle en uygun konum olarak Kıbrıs'ı istiyordu.⁵⁶

İngiltere, Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne ait olacağını, sadece askeri ve stratejik olarak kendileri tarafından kullanılacağını, Rusların işgal ettikleri yerlerden çekilince Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'ne geri vereceklerini garanti etti. Eğer ki Osmanlı Devleti bu şartları kabul etmezse, İngiliz donanmasının zorla Kıbrıs Adası'nı işgal edeceğini de bildirmekten çekinmedi.⁵⁷ Ancak İngiltere, Kıbrıs'ı savaş veya baskı yoluyla değil diplomatik yollarla ele geçirmeyi amaçlıyordu.⁵⁸

Rusya'nın Balkanlarda ve Doğu Anadolu Bölgesindeki yayılcı politikası İngiltere'nin siyasi çıkarlarını tehdit eder duruma gelmişti. Bu sebeple Avusturya ile İngiltere birleşip, Ayastefanos Antlaşması'nın değiştirilmesi için Rusya üzerinde etkide bulunmaya çalışmışlardı.⁵⁹

⁵⁴ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 28.

⁵⁵ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, Ankara: İmge Kitabevi, 2008, s. 314.

⁵⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 36.

⁵⁷ Güler, "Kıbrıs Meselesi", s. 103.

⁵⁸ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 347.

⁵⁹ Sander, *Siyasi Tarih*, s. 315.

İngiltere'nin çıkarlarına ters düşen ve Osmanlı Devleti açısından şartları ağır olan Ayastefanos antlaşması yerine Berlin kongresi düzenlenmiş ve İngiltere, Osmanlı Devleti'ne yardım etme bahanesi ve de kendilerini Rusya'ya karşı koruması karşılığında, Kıbrıs'ın yönetiminin kendisine verilmesini sağlamıştı. Nitekim daha sonra İngiltere bir daha Ada'dan çıkartılamayacaktı.⁶⁰

İngiltere, kendince birtakım gerekçelerle Osmanlı Devleti'nin Rusya karşısında yanında duracağı güvencesini verdi ve 25 Mayıs 1878'de Osmanlı Devleti'ne Kıbrıs'ın yönetimini kendisine verilmesi isteğini resmen ilettiler. Osmanlı Devleti, konuyu görüşmek üzere toplandı. Tarihi "Kıbrıs Sorunu"nu başlatan Kıbrıs'ın yönetiminin İngiltere'ye verilmesini belgeleyen antlaşma, 4 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı tarafından imzalanmak zorunda bırakılmıştı. İmzalanan "Savunma Antlaşması"na göre İngiltere, Rus tehdidine karşılık Osmanlı Devleti'ne silah desteği verecek, Kıbrıs'a yerleşecek ve Doğu Anadolu Hristiyanlarının koruyuculuğu görevini üstlenecekti.⁶¹

İngiltere, Osmanlı Devleti'nin erteleme çalışmalarına rağmen bahse konu antlaşmanın bir an önce yapılması için, Berlin kongresinin toplanılmasına mâni olacağı tehdidinde bulunarak Osmanlı Devleti'ni antlaşmayı imzalamak mecburiyetinde bırakmıştı.⁶²

İngiltere ile Osmanlı Devleti, Kıbrıs için antlaşma imzaladılar. Antlaşma gereği Rusya şayet Doğu Anadolu'dan çekilirse, İngiltere de Kıbrıs'ı terk edecekti.⁶³

4 Haziran 1878 tarihinde Hariciye Nazırı Safvet Paşa ve İngiliz Elçisi Ostan Henry Layard, Yıldız Sarayı'nda iki madde olan antlaşmayı imzaladı ve yıllık 92.986 Sterlin kira ödemesi mukabilinde, Kıbrıs İngiltere'ye devredildi. Fakat İngilizler kira parasını dahi Kıbrıs'tan toplayarak Osmanlı Devleti'ne ödemişti.⁶⁴

⁶⁰ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 15.

⁶¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 38.

⁶² Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 349.

⁶³ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 29.

⁶⁴ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 3.

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta Müslümanların işleriyle ilgilenecek Şeriye mahkemesinin bulunması, İngiltere'nin kira ödemesi yapması ve II. Abdülhamit'in "Hukuk-u şahaneme asla hanel gelmemek kaydıyla muahedeyi tasdik ederim" ifadesinin antlaşma maddelerine eklenmesi şartıyla 4 Haziran 1878 tarihinde Kıbrıs'ın yönetimini İngiltere'ye bıraktı.⁶⁵

4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan bu anlaşmanın şartları şunlardır:

- 1- Rusya, Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu'da kesin barış sözleşmesiyle saptanacak, topraklarına saldırarak olursa, İngiltere buraları silahla savunmak üzere Osmanlı Devleti ile işbirliği yapacak.
- 2- Osmanlı Devleti, Doğu Anadolu'da Hıristiyanların bulunduğu yerlerde, ileride İngiltere ile aralarında kararlaştırılacak ıslahatı uygulayacak.
- 3- Osmanlı Devleti, İngiltere 'ye bu yükümlülüklerini yerine getirebilmesi amacıyla, Kıbrıs'ı tahsis edecek ve buraya asker yerleştirerek yönetmesini kabul edecek.
- 4- Bu anlaşma en geç bir ay içinde onaylanacak.⁶⁶

İngiltere Kıbrıs'a yerleşmek için ilk hamlesini yaptı, fakat İngiltere Kıbrıs Adası'na gerçekten çıkmak için anlaşmanın bir an önce onaylanması şarttı. Diğer taraftan Osmanlı Devleti de anlaşma maddelerinde yer almayan Kıbrıs'ın temelli değil geçici olarak İngiltere'ye verileceğini belirten madde koymak istedi. İngiltere bu maddeyi kabul edince 7 Temmuz 1878 tarihinde Osmanlı devleti İngiltere'nin Ada'ya çıkmasına izin verdi. Böylelikle İngiltere 12 Temmuz 1878 tarihinde Kıbrıs'a çıktı ve yönetimi devraldı.⁶⁷

Antlaşmanın ardından ek ikinci bir antlaşma imzalanarak antlaşmaya şu maddeler eklenmişti;

- 1- Kıbrıs'ta kurulacak Şeriye mahkemesi, Müslümanların şeriata ilişkin işleriyle ilgilenecek,
- 2- Osmanlı Evkaf idaresinin Ada'daki cami, medrese ve mezarlık gibi dini amaçlı arazilerin emlak ve bağış işlerini, Osmanlı Devleti'nin bir memuru ile İngiltere'nin atayacağı bir memur birlikte yürütecek,
- 3- İngiltere yönetimle alakalı giderleri gelirlerden düşerek Osmanlı Devleti'ne ödeyecek,

⁶⁵ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 164.

⁶⁶ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 349.

⁶⁷ Uçarol, *Siyasi Tarih*, ss. 350-351.

- 4- Osmanlı Kıbrıs'taki miri arazisini satabilecek veya kiralayabilecek,
- 5- Rusya, Kars ve diğer önemli yerleri Osmanlı Devleti'ne geri verirse İngiltere adayı boşaltacak ve 4 Haziran 1878 tarihli antlaşma hükmünü yitirecektir.⁶⁸

İngilizlerin Ada üzerindeki yönetiminin devamını sağlayabilecek 5. şart maddesi şu şekildeydi; “Eğer, Rusya Kars ve son muharebede Ermenistan’da zapt etmiş olduğu sair yerleri Osmanlı devletine iade edecek olursa Kıbrıs Adası İngiltere tarafından boşaltılacak ve 1878 senesi Haziran ayının dördü tarihli muahedenin dahi hükmü olmayacaktır.”⁶⁹

Kıbrıs'ın İngiltere'ye devredileceğini duyan İstanbul'daki Rumlar, yoğun bir şekilde Larnaka'daki ev ve dükkânların parasını ödeyerek oralardan yer sahibi olmaya başladılar.⁷⁰

II. Abdülhamit, ulusunu düşünmüş ve Rusya'nın korkunç planlarını engellemek için denize düşen yılanı sarılır misali 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs'ın devri antlaşmasını imzalamıştı. Bu olay, Kıbrıs'ta Osmanlı yönetiminin son bulmasına ve İngiliz yönetiminin başlamasına sebep oldu. 4 Haziran 1878 antlaşması, Kıbrıs'ın son Osmanlı valisi Besim Paşa'nın Kıbrıs'taki yönetimi İngiltere temsilcisi Amiral Lord John Hay'e törenle devretmesiyle yürürlüğe girdi. Nitekim bu antlaşmayla İngiltere, Kıbrıs'ta kiracı statüsünde olmuştu, fakat asıl amacı kiracı olmak değil adayı bütünüyle ülkesine katmaktı. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti, Almanya'nın müttefiki olarak savaşa girince 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere, Kıbrıs Adası'nı tek taraflı olarak ilhak ettiğini açıkladı, fakat Kıbrıs hala Türk toprağı sayılıyordu. Çünkü uluslararası kurallara göre bir antlaşmanın iptali diğer bir antlaşmayla olabilirdi.⁷¹

Osmanlı Devleti, içten ve dıştan gelen kışkırtma ve tehditlere rağmen Kıbrıs'ı 1878 yılına kadar muhafaza edebilmişti.⁷²

9 Temmuz 1878'de İngiliz askerleri Larnaka'ya gelmişlerdi. 1571 yılından beri Türklerin yönetimindeki Kıbrıs, artık İngiliz yönetimine

⁶⁸ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 164.

⁶⁹ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 33.

⁷⁰ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 165.

⁷¹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 52.

⁷² Tosun, “Kıbrıs Meselesi”, s. 95.

girecekti. 10 Temmuz 1878’de devir teslim için “Salamis” adında İngiliz gemisi ile Larnaka’ya çıkan Sami Paşa ve Walter Baring Lefkoşa’ya hareket ettiler.

Lefkoşa sarayında Amiral Hay’ın karşısında Sami Paşa, Ada idarecisi Besim Paşa’ya Sultan Abdülhamit’in fermanını okudu ve Besim Paşa idareyi Amiral Hay’e verdi. Baf kapısında bulunan askeri kışlada törenle Türk bayrağı indirilerek İngiliz bayrağı çekildi. 1571’de Ada’da Türkleri büyük bir sevinçle karşılayan Rumlar, kendilerine adalet, hoşgörü ve eşitlik gösteren Türklere karşı İngilizleri de aynı sevinçle karşıladılar. Yorgo Kepides adlı Rum tarihçi söz alarak tam bağımsızlıktan bahsederek İngiliz yönetiminin daha ilk günü Rumların niyetini ortaya koymuştu.⁷³

1.2. Kıbrıs’ta İngiltere Yönetimi ve Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı

22 Temmuz 1878’de ilk İngiliz valisi Sir Garnet Wolseley Kıbrıs’a ayakbastı. Kitiom Piskoposu Kyprianos kendisine İngilizlerin Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı için yardımda bulunacağını belirterek daha sonra Kıbrıs’ın kendilerine bırakılacağını net bir şekilde ifade etmişti.⁷⁴

Yunanlılar, 1789 Fransız Devrimi’nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımı etkisiyle, Rusya, Fransa ve İngiltere gibi güçlü devletlerin desteğiyle ve Ruslarla yapılan Navarin baskınından yeni çıkmış yorgun Osmanlı Devleti’nin buna karşı çıkamayacak durumda olmasını fırsat bilip isyan etmişti.⁷⁵ 1829 yılının Eylül ayında ise Edirne Barış Antlaşması ile Mora, Eğriboz ve Kiklad adalarından oluşan Yunanistan Devleti kurulmuştu.⁷⁶

18. yy’da meydana gelen Yunan ayaklanmasında, Kilise etkin rol oynamıştı. Kilisenin milliyetçi ve dini düşüncelerinin yanı sıra Rigas Pheraios ve Adamantios Korais’in yazıları ve şiirleri de bu ayaklanmaya öncülük etmişti.⁷⁷

Yunanistan’ın bağımsızlığının tohumları yeni bir devlet kurulmasından önce ekilmeye başlanmıştı. “Dost Şirket” anlamına gelen Filiki Eteryay

⁷³ Rauf Denктаş, *12’ye 5 Kala Kıbrıs*, Ankara: Butik Matbaa, 1966, ss. 11-12.

⁷⁴ Denктаş, *12’ye 5 Kala*, s. 13.

⁷⁵ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 41.

⁷⁶ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015, s. 59.

⁷⁷ Ortaylı, *En Uzun Yüzyıl*, s. 57.

cemiyeti iki Rum ve bir Bulgar olmak üzere üç kişiyle 1814 yılında Odessa’da kurulmuştu. Her ne kadar Osmanlı himayesinde kalan Hristiyanları eğitime amacıyla kurulmuş olsa da cemiyetin esas amacı başkenti İstanbul olan Bizans’ı tekrar canlandırmaktı.⁷⁸ Cemiyetin başında Aleksandr Ypsilantis vardı.⁷⁹

Yunanistan Devleti, kurulmasından bu yana Türklere karşı hep bir nefret içerisinde olmuştu. Rumlar, tarihin hiçbir döneminde Kıbrıs’a egemen olamayacağı gerçeğini bile bile Ada’ya sahip olma yani Enosis politikası başlamıştı.⁸⁰

Osmanlı Devleti, Yunanistan’ın bağımsız bir devlet olmasının ardından 1831 yılında Kıbrıs’ta bulunan Hristiyanlara Yunan uyruğunu tercih etme şansı tanımıştı. Bu durum da Kıbrıs Hristiyan halkının Yunanistan’la bağ kurmasına yol açtı.⁸¹

Kıbrıs Adası’nın İngiltere’ye verileceğini öğrenen Rumlar, Kıbrıs Adası’na akın ettiler, bunun aksine Ada’daki Türkler de Anadolu’ya göç etti. Bu durum, Türklerin Kıbrıs’ta azınlığa düşmesine neden oldu.⁸²

Kıbrıs’taki İngiltere yönetiminde iki ayrı meclis kuruldu. Bunlardan Kavanin Meclisi altı üyeden oluşmakta, üçü İngiliz, diğer üçü de yüksek komiser tarafından atanan Kıbrıslıydı. Sadece biri Türk’tü. 1882’de 18’e çıkarılan üye sayısında 6 İngiliz, 3 Türk ve 9 Rum görev yaptı. Başsavcı, müsteşar, defterdar ve polis başkumandanından oluşan İcra meclisi ise yürütme işlerinde yüksek komisere yardım ederdi. 1890’da bu meclise bir Türk ve bir Rum alındı. 1897’de Rumların sayısı ikiye çıkartılmıştı.⁸³

1878 sonlarına doğru adli düzenleme yapılarak yüksek mahkemenin tüm hâkimlerini, aynı zamanda yüksek mahkeme başkanı olan yüksek komiser atıyordu. Ayrıca Lefkoşa yüksek mahkemesi haricinde 6 kazada (Lefkoşa, Magosa, Larnaka, Limasol, Baf, Girne) başkanları İngiliz olan ilçe mahkemeleri kuruldu. Her bir mahkemede bir Türk bir de Rum hâkim vardı.

⁷⁸ Dilek Yiğit Yüksel, “Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 34, Sayı 98, (2018), s. 313.

⁷⁹ Ortaylı, *En Uzun Yüzyıl*, s. 93.

⁸⁰ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 42.

⁸¹ Vatansever, “Kıbrıs Sorunu”, ss. 1493-1494.

⁸² Bostancı, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, s. 321.

⁸³ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, ss. 167-168.

1882’de Türk hukuk mahkemeleri kaldırıldı ve Şeriat Mahkemelerinin yetkileri de 4 Haziran 1878 antlaşmasına aykırı olarak azaltılmıştı.

İngiltere, Osmanlı Devletinin 29 Ekim 1914’de İttifak devletleri ile I. Dünya Savaşına girmesinin ardından 5 Kasım 1914’de, 4 Haziran 1878 antlaşmasını feshederek Kıbrıs’ı ilhak etti.⁸⁴

İlhakın ardından yüksek komiser Sir Hamilton Goold Adams’ın yayınladığı beyannamede, daha önce Osmanlı vatandaşı sayılan Kıbrıs yerli halkının artık İngiliz vatandaşı olacağını ve bir yıl içinde Kıbrıs’ta doğmayıp da Kıbrıs’ta oturanlar, eğer Kıbrıs’ı terk etmezlerse İngiliz vatandaşı olacaklarını açıkladı.

3 Mart 1918 tarihli Brest Litovsk antlaşması ile Kars, Ardahan ve Batum Osmanlı Devleti’ne geri verildi. Buna göre 1 Temmuz 1878 tarihli ek antlaşmanın altıncı maddesine göre İngiltere’nin adayı Osmanlı Devleti’ne bırakması gerekiyordu. Ancak İngiltere bu durumu görmezden geldi ve Lozan Barış Antlaşması’nda Türkiye, İngiltere’nin ilhakını tanıdı.

5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere’nin Kıbrıs’ın ilhakına ilişkin Buckingham sarayında gerçekleşen kabine toplantısında alınan kararlar şöyledir;

- 1- 4 Haziran 1878’de Kraliçe Viktorya ile Sultan arasında yapılan antlaşma 1 Temmuz 1878’de tapılan ek antlaşma ve 14 Ağustos 1878’de Sultan namına yapılan antlaşma gereğince belirli şartlar altında Kıbrıs’ın İngiltere tarafından işgal ve idare edileceği belirlenmiştir.
- 2- Majesteleri ile Sultan arasında savaş ilanından sonra yapılan antlaşmalar geçersiz sayılmıştır. Yine aynı gerekçelerle Majesteleri tarafından Ada’nın ilhaki ve himayesi adına uygun bulunmuştur.

Majestelerinin emirleri de şu şekildeydi;

- 1- Yukarıda bulunan tarihten itibaren Ada ilhak edilerek Majesteleri mülkü sayılacak,
- 2- Bu kararname kralın imzası, yüksek komiser mührü ile uygun bulunarak Kıbrıs’ta uygulanacak,
- 3- Majesteleri bu kararnameyi ilerde bozabilir, düzeltebilir veya kararnameye eklemelerde bulunabilir.

⁸⁴ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 169.

4- Bu kararname “1914 kabinesi kararıdır”⁸⁵

İngiltere tarafından 27 Kasım 1917 tarihli bir emirname yayınlanmış, bu emirnamede kimlerin İngiliz vatandaşı sayılacağı açıklanmıştı. Bunlar; Osmanlı tebaası olup da Kıbrıs’ta oturan fakat öğrenim veya başka bir sebeple Ada’da bulunmayanlar ve 5 Kasım 1914 tarihi itibarıyla Kıbrıs Adası’nda yaşayanlardı. Bu emirname Kıbrıs Türklerini olumsuz yönde etkilemiş, İngiliz vatandaşlığı istemeyen Türkler tüm malını mülkünü satarak Anadolu’ya göç etmişti. İngiltere’nin Kıbrıs Adası’nı ilhakına en çok sevinen ise Rumlar olmuştu.⁸⁶

Lozan Barış Antlaşması’nda Türkiye, İngiltere’nin Ada üzerindeki hâkimiyetini tanıdı ve Türk vatandaşlığını seçen Kıbrıs Türklerinin ana vatana göçü 1940’lara kadar devam etti.⁸⁷

Kıbrıs’ta söz sahibi olan İngilizler Ada’da en çok Rum tarafını desteklemiş hatta “yeniden yapılanma” adı altında görevini icra eden Türkleri emekli yapıp yerlerine Rumları yerleştirmiş, emekliye ayrılan Türkler ise Kıbrıs’tan göç etmek zorunda kalmıştı, bu durum Ada nüfusunun Türkler aleyhine değişmesine sebep olmuştu.⁸⁸

Bunun yanı sıra İngiltere Kıbrıs Adası’ndaki Türk hâkimiyetine son vermek amacıyla kamu kurumlarındaki Türk görevlilerin yerine Rumları yerleştirmeye başlamıştı.⁸⁹

1.3. 1923 Yılından 1960 Yılına Kadar Kıbrıs Konusunda Yaşanan Gelişmeler

Türkiye, Lozan Antlaşması ile İngiltere’nin Kıbrıs’taki hâkimiyetini tanımak zorunda kaldı ve böylelikle Kıbrıs’ta 1960 yılına kadar sürecek olan İngiliz yönetimi başlamış oldu.⁹⁰

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nda, Kurtuluş Savaşının da yorgunluğu ile İngiltere’nin Kıbrıs’ı tek taraflı hukuk dışı ilhakı Türkiye

⁸⁵ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, ss. 169-170.

⁸⁶ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 53.

⁸⁷ Vatansever, “Kıbrıs Sorunu”, s. 1495.

⁸⁸ Güler, “Kıbrıs Meselesi”, s. 103.

⁸⁹ Bostancı, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, s. 321.

⁹⁰ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 740.

tarafından kabul edilmişti. 1925'ten itibaren ise İngiltere tarafından Ada'da tam bir sömürü uygulaması başlamıştı.⁹¹

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda Kıbrıs'a ilişkin maddeler şöyleydi;

16.madde :”Türkiye, işbu antlaşmada açıkça belirtilen sınırlar dışında bulunan arazi üzerinde ve bu araziye bağlı ve işbu antlaşma ile üzerlerinde kendi hâkimiyet hakkı tanınmış olan adalardan gayri cezireler-ki bu arazi ve cezirelerin mukadderatı ilgililer tarafından tayin edilmiş veya edilecektir- her ne mahiyette olursa olsun haiz olduğu bütün hukuk ve müstenidatından feragat ettiğini beyan eyler”⁹²

20.madde: Türkiye Kıbrıs'ın Britanya hükümeti tarafından 5 Kasım 1914 tarihinde ilan olunan ilhakını tanıdığını beyan eder”

21.madde: “5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Adası'nda yerleşik bulunan Türk vatandaşları yeni yasaların tarif ettiği koşullara uygun olarak İngiltere tabiiyetini alacak ve Türk tabiiyetini bırakacaktır. Bununla beraber bu antlaşmanın yürürlüğe girişinden itibaren 2 yıllık bir müddet zarfında Türk tabiiyetini seçebilirler. Bu takdirde ise, seçme haklarını kullanan ve Türk vatandaşlığını devam ettirecek olanlar o tarihten başlayarak 12 ay içinde Kıbrıs Adası'nı terk etmek mecburiyetindedirler.”⁹³

21. Madde Ada'daki Türkleşme adına çok kötü sonuçlar yarattı, binlerce Türk adayı terk etmek zorunda kalarak ana vatana yerleşmek zorunda kaldı.⁹⁴

Lozan'da alınan kararlar İngiltere tarafından 6 Ağustos 1924 tarihinde onaylanmış ve 10 Mart 1925'te İngiltere, Kıbrıs'ı bir Taç Koloni (Crown Colony) statüsüne getirmişti. ⁹⁵ Kıbrıs'ın ilk İngiliz valisi Sir Malcolm Stevenson, son İngiliz valisi ise Sir Hugh Foot'tur.⁹⁶

Rum toplumu, Kıbrıs'ı İngilizlerden kurtarmayı hedefliyordu. Yunanistan'ın Kıbrıs konsolosu Kyrev ve Kitium piskoposu Nikodemos yönetimindeki Rumlar, 1931 yılında İngilizlere karşı başkaldırıda bulunmuştu. Tabi bu başkaldırı, İngilizlerin aldığı bir takım tedbirlerle

⁹¹ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 15.

⁹² Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 171.

⁹³ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 73.

⁹⁴ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, ss. 171-172.

⁹⁵ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 11.

⁹⁶ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 75.

engellenmişti. İngilizler, yeni bir ayaklanmayı önlemek için okullarda Türk ve Rum tarih derslerinin görülmesini kaldırdı. Ayrıca Yunanistan'ın Kıbrıs konsolosu Kyrov da görevden alınarak Ada'dan sürgün edildi.⁹⁷

1931 yılında Kıbrıslı Rumların İngiliz yönetimine karşı çıkardıkları isyanın sebepleri ise; İngilizlerin Ada'da tam bir sömürgeci gibi davranarak yerli halka yerel yönetimlerde dahi hak tanımaması, Ada'da ekonomik krizin baş göstermesi ve tabii ki Rumların Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına yönelik çalışmalarıydı.⁹⁸

17 Ekim 1931 tarihinde İngilizlere karşı ilk silahlı eylem yapılmış, hükümet binaları ve vali konağı ateşe verilmişti. İngiltere, isyanı sert tedbirler olarak bastırmıştı. İsyancı Rumların kimi Ada'dan sürüldü, kiminin işine son verildi. Kavanin Meclisi kapatılarak basına sansür uygulandı. Siyasi partiler kapatıldı. Muhtarları hükümet olarak kendilerinin atayacağını duyurdu. Okullarda Türk ve Yunan tarihlerinin okutulmaması emredildi. İsyancı Rumlar çıkarmasına karşın Türklerin de İngilizler tarafından sert tedbirlere maruz bırakılması Türkleri memnun etmemişti.⁹⁹

Kıbrıs Adası'nda, 1931 yılında meydana gelen Rum ayaklanması sonrası alınan tedbirler kapsamında Türk Lisesi'nin ismi İslam Lisesi olarak değiştirildi ve milli marş yasaklanarak marş okunacaksa İngiltere kraliyet marşının okunması emredildi.¹⁰⁰

Görülüyor ki Rumlar tarafından başlatılan isyanlara karşı alınan sert tedbirler hiç suçu olmayan Türkleri de olumsuz etkilemişti.

Diğer yandan Ada'da İngiliz varlığını istemeyen Ruslar, Rusya'da eğitilen Rum komünistleri Kıbrıs'a göndererek halkı kışkırtmaya çalıştılar, ayrıca 1942 yılında da AKEL (Kıbrıs Halkın İlerici Partisi) adında Komünist Partisini kurdular.¹⁰¹

⁹⁷ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 9.

⁹⁸ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 173.

⁹⁹ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 174.

¹⁰⁰ Ahmet Gülen, "İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 50 (2012), s. 391.

¹⁰¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 51.

1931 isyanından 1943'e kadar bir yandan isyan ve terör olayları devam ederken diğer yandan 1943'de İngiltere'nin aldığı tedbirler biraz yumuşatılmıştı.¹⁰²

Sert tedbirlerin hafifletildiği dönemde, Kıbrıs Türklerinin teşkilatlanması, Belediye Meclislerinin halk tarafından seçilmesine geçildiği dönemde başlamıştı. İlk seçimlerde Türkler iki grup halinde katıldıkları seçimlerden birinde üç (Dr. Fazıl Küçük, Şükrü Veysi ve Necmi Avkıran), diğerinde ise bir adayın (M. Necati Özkan) seçilmesini sağladılar. Belediye seçimlerinden sonra grupların birleşmesiyle 18 Nisan 1943 tarihinde ilk Türk partisi olan KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu) kuruldu.¹⁰³ Bir yıl sonra yani 23 Nisan 1944'de KATAK'tan ayrılan Dr. Fazıl Küçük ile arkadaşları tarafından KMTHP (Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi) kuruldu. Bu parti 23 Ekim 1949'da ismini KTP (Kıbrıs Türk'tür Partisi) olarak değiştirdi. Bu partinin amacı Kıbrıs halkının huzurunu ve güvenliğini sağlayarak Enosis'e karşı mücadele etmektir.¹⁰⁴

1945'de İngiltere'de yumuşak bir siyaset süren İşçi Partisi iktidara geldi. Rumlar, bunu fırsat bilerek devamlı olarak İngiltere'ye temsilci göndermeye başladı.¹⁰⁵

1946 yılında Kıbrıs'ın yeni İngiliz valisi Lord Winster göreve gelmiş ve reformlar için Kıbrıslılara bazı tekliflerde bulunmuştu. Bu teklifler şunlardı;

- 1- Kavanin Meclisi üye sayısı 30 olacak, 22'si Rum, 4'ü Türk üye olacak ve kendi cemaatlerince seçilecek, kalan 4 üye ise hükümet tarafından seçilerek İngiliz memurlardan oluşacak,
- 2- Kavanin Meclisi kanun teklifi yapmadan evvel vali ile görüşerek onayını alacak,
- 3- Türk İşleri Komisyonu kurularak Türklerin hakları korunacaktı.

Vali, bahse konu tekliflerin görüşülmesi için 15 kişilik bir meclis kurdu, ancak Rum üyeler teklifleri reddederek istifa ettiler. Sadece Türk İşleri Komisyonu görevine devam etmişti.¹⁰⁶

¹⁰² Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 174.

¹⁰³ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 177.

¹⁰⁴ Emrullah Yalçın, "Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 58 (2016), s. 289.

¹⁰⁵ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 51.

¹⁰⁶ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 174.

Yunanlılar, 10 Şubat 1947’de Paris Barış Konferansı ile 12 Ada’ya sahip olmuş ve ardından gözünü Kıbrıs’a dikmişti. Türkiye, Lozan Antlaşmasına göre Kıbrıs’taki haklarını devrettiği ve İngiltere’nin Ada’dan çekilmeyeceğini düşündüğü için 1954’e kadar Kıbrıs konusunda sessiz kaldı. Buna rağmen Türkiye’deki halk ve basın, Kıbrıs konusunda hükümet gibi sessiz kalmadı.¹⁰⁷

Rumlar tarafından başlatılan Enosis faaliyetleri Yunanistan’da da sürmekteydi. Yunanistan Hükümeti, 28 Şubat 1947’de oy birliği ile Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı ile ilgili karar aldı. Yunan Hükümeti de Kıbrıs Adası’nın kendilerine verilmesi karşılığında gerekirse Amerika ve İngiltere’ye üs verebileceğini belirtti.¹⁰⁸

1947’de On iki Adayı İtalya’dan alması Yunanistan’a Kıbrıs konusunda cesaret vermişti. Buna karşın Vali Lord Winsten, Kıbrıs’ın özerk bir yönetim olması durumunu görüşmek adına Türk ve Rum temsilcilerini bir araya getirdi. Ancak daha ilk toplantıda Rum temsilcileri, “Enosis’ten başka bir konu üzerinde durmayız” diyerek toplantıyı sonuçlandırmadan yarıda bıraktı.¹⁰⁹ Nitekim Rumlar, Kıbrıs’ın bağımsızlığını kazanmak ve Enosis’i gerçekleştirmek için Anadolu Rumlarının faaliyetleri ile Yunanistan’dan gönderilen öğretmenler vesilesiyle Enosis fikrini empoze ediyorlardı.¹¹⁰ Türk tarafı ise 28 Kasım 1948 tarihli büyük Lefkoşa mitingine dem vurarak Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakına karşı çıktı.¹¹¹

1948 yılına gelindiğinde ise KATAK ile KMTHP, KMTB (Kıbrıs Milli Türk Birliği) adında birleşti.¹¹²

17 Aralık 1949’da Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, İngiltere’nin Kıbrıs’ı bırakacağını düşünmediklerini ve Yunanistan’ın da Kıbrıs konusu ile ilgilenmediğini ileri sürmüş ve hükümetin bu konudaki sessizliğinin gerekçesini ortaya koymuştu.¹¹³

¹⁰⁷ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 179.

¹⁰⁸ Güler, *Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*, s. 104.

¹⁰⁹ Yüksel, “Kıbrıs Türk Mücadelesi”, s. 168.

¹¹⁰ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 17.

¹¹¹ Yüksel, “Kıbrıs’ta Yaşananlar”, s. 315.

¹¹² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 60.

¹¹³ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 180.

1950’li yıllara gelindiğinde Rumların Enosis’i gerçekleştirme faaliyetleri arttı. AKEL adı verilen Rum Komünist partisi öncülüğünde Kıbrıs’ta “Enosis’i istiyorum” oylaması yapıldı ve bu oylamada %96’sının oluşturduğu kesim evet oyu kullanmıştı; oysaki bu oylamaya Kıbrıs Türkleri katılmamıştı. Durumun ciddiyetine varamayan Türkiye, bu duruma karşı aktif tutum sergilemiyordu. Hatta Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak’ın 23 Ocak 1950’de TBMM’de “Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur” diye açıklama yapması ve daha sonraları Demokrat Parti’nin Dışişleri Bakanı olan Fuat Köprülü’nün buna benzer kelimeler sarf etmesi Enosis hayali kuran Rumları biraz daha cesaretlendirmişti.¹¹⁴

1950 yılında yapılan plebisitten kısa bir süre sonra Başpiskopos II. Makarios’un ölmesiyle 20 Ağustos 1950 tarihinde Kiti Piskoposu III. Makarios göreve başladı. Başpiskopos olarak göreve başladığında 37 yaşındaydı. Atina ve Boston’da üniversite eğitimi almıştı. Başpiskoposluk görevine geldiği gün şu açıklamalarda bulundu;

Bu kutsal kubbe altında, inançla, aziz yeminimizi edelim. Taviz vermeyeceğiz! Taviz vermeyeceğiz! Uzlaşma yok! Zorbalığı ve şiddeti engelleyeceğiz. Artan cesaretimizle, bize göz dikenlere karşı namuslu duruşumuzu sergileyeceğiz; ilhak ve yalnızca ilhak.¹¹⁵

16 Şubat 1951 tarihinde Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edilmesi gerektiğini açıkladı. Venizelos’un yapmış olduğu bu açıklama Türk kamuoyunda ve Türk basınında büyük tepkilere sebep oldu.¹¹⁶

Türkiye, 1952 yılına kadar Kıbrıs sorunu ile tam teşekküllü olarak ilgilenemedi, çünkü öncelikli amacı Sovyet Rusya tehdidine karşı kendi güvenliğini sağlamaktı. 1952 yılında NATO’ya üye olarak bu sorunu halletmişti.¹¹⁷

¹¹⁴ Yüksel, “Kıbrıs Türk Mücadelesi”, s. 168.

¹¹⁵ Derya Sevinç, “Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 60 (2017), s. 177.

¹¹⁶ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 9-10.

¹¹⁷ Tosun, “Kıbrıs Meselesi”, s. 101.

1952 tarihinde ilk kez Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması hususunda Atina'da 50.000 kişilik bir gösteri yapıldı. Bu tarihten sonra Kıbrıs, Türkiye ile Yunanistan arasında bir mesele haline dönüştü.¹¹⁸

Yunanistan ilk kez BM'ye Kıbrıs halkına self determinasyon hakkının verilmesi talebiyle başvurdu. Eylül 1954'te Birleşmiş Milletler meseleyi gündemine alsa da 17 Aralık 1954'te meselenin görüşülmemesi kararı alındı. Yunanistan'ın self determinasyon talebinin altında yatan gerçeğin Enosis olduğunu anlayan Türkiye, meseleye artık eğilmeye başlayacaktı. Bu gelişme Türk dış politikasının yönünü tamamen Kıbrıs'a çevirmesine sebep olmuştu.¹¹⁹

Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu, 8 çekimser oya karşı 50 olumlu oy ile Kıbrıs sorununun Genel Kurulda görüşülmesine gerek olmadığı yönünde karar almıştı. Bu karar üzerine Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, 18 Aralık 1954 tarihinde Kıbrıs sorununun kapandığına yönelik yaptığı açıklamaya karşılık Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopulos da Kıbrıs'la ilgili eylemlerini sürdüreceklerini söylemişti.¹²⁰ Bu duruma Ada'daki Rumlar şiddet kullanarak tepki gösterdi. Yunanistan bunun üzerine tıpkı geçmişte Girit'te uyguladığı gibi yerli halkı galeyana getirme, Ada'ya silah, cephane ve gönüllü subay gönderme yöntemlerine başvurmuştu.¹²¹

Başpiskopos Makarios, 1950 ve 1955 yılları arasında Kıbrıs'ta kurulacak bir örgütün altyapı çalışmalarını ve terörün planlamasını yapmıştı.¹²² 1951 yılında Makarios'un emriyle EOKA (Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği) terör örgütünün altyapısını oluşturan Peon Rum Gençlik Örgütü kuruldu.¹²³

EOKA örgütünün kuruluşu için ilk görüşme Makarios başkanlığında 2 Temmuz 1952 yılında Atina'da yapıldı. 9 Mart 1953 tarihinde Makarios, Grivas, Nikos Papadopoulos gibi üyelerin katıldığı ihtilal konseyi toplantısı yapıldı ve Enosis için yemin edildi.¹²⁴ Makarios tarafından kurulması talimatı verilen EOKA gizli örgütünün yemini şu şekildeydi;

¹¹⁸ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 10.

¹¹⁹ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 742.

¹²⁰ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 10-11.

¹²¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 63.

¹²² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 64.

¹²³ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 87.

¹²⁴ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 88.

Baba-Oğul-Kutsal Ruh (Agia Triada) adına yemin ederim ki; Kıbrıs'ın İngiltere boyunduruğundan kurtulması için tüm gücümle mücadele edeceğim ve bu yolda hayatımı feda edeceğim. Hiçbir bahaneyi öne sürmeksizin mücadelemden vazgeçmeyeceğim ve mücadele amacına ulaşıncaya kadar örgüt liderinin tüm emirlerine uyacağım. Örgüt liderinin ve yalnızca onun tüm emirlerine tam itaat edeceğim. Yakalanmam durumunda sırrımı tamamen saklayacağım, örgütün sırlarını ve kendi mücadelem adı tutacağım ve kesinlikle itiraf etmeyeceğim. Kendi bilgim ve örgüt liderinin bilgi ve salahiyeti dâhilinde, örgütün hiçbir emrini yahut sırrını açıklamayacağım. Faaliyetlerim yalnızca mücadelem doğrultusunda olacak ve kendi menfaatime veya parti çıkarına yönelik olmayacak. Eğer bu yeminimi çiğnersem şerefsiz olayım ve en büyük cezayı çekeyim.¹²⁵

EOKA'nın kuruluş amacı, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını sağlamak ve Enosis'i gerçekleştirmektir. Aslında bu düşünce yeni değildi, 1791 yılında Arnavut asıllı Rum şair Rigos Ferreros gündeme getirmişti. ENONİS düşüncesi 1796 yılında Yunan yayımlarını benimseyen Megali İdea'ya dayanmaktaydı.¹²⁶

Makarios, EOKA terör örgütüyle ilgili olarak, şu sözleri sarf etmiştir: “Helenizm'in müthiş bir düşmanı olan Türk ırkının, bir kısmını teşkil eden bu küçük Türk topluluğu Kıbrıs'tan atılmadıkça EOKA kahramanlarının görevleri asla bitmiş kabul edilmez.”¹²⁷

Enosis'i gerçekleştirmek isteyen Rum-Yunan ikilisi, bunu barışçıl yolla başaramayacağını anlayınca yöntem değiştirerek teröre başvurmaya karar verdi. Kıbrıs asıllı George Grivas, EOKA isimli teşkilatı kurmakla görevlendirildi ve Digenis takma ismiyle 10 Kasım 1954'de gizlice Ada'ya gönderildi.¹²⁸ Grivas, Rodos adasından gelecek silah ve mühimmat beklerken İngilizlerin aldığı ihbar ile Ayyorgi gemisinin taşıdığı mühimmat ele geçirildi. Grivas, Makarios ile iletişime geçerek silah ve cephane almak için para yardımı istedi. 25 Mart 1955'te para yardımı geldi ve aynı gün

¹²⁵ Sevinç, “Türk-Yunan İlişkileri”, s. 178.

¹²⁶ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 88.

¹²⁷ Tosun, “Kıbrıs Meselesi”, s. 100.

¹²⁸ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 19.

“Başla” emrini aldı.¹²⁹ 1 Nisan 1955 tarihinde başlayan tedhiş olaylarında, Kıbrıs'ta bomba ve tüfeklerle işyerlerine, askeri birimlere saldırılar yapıldı.¹³⁰

Grivas tarafından 1955 yılında kurulan EOKA terör örgütünün ilk başlarda İngilizleri Ada'dan çıkarmak gibi bir amacı vardı. EOKA terör örgütü İngiliz askeri personellere ve polislere karşı saldırı düzenledi. Baf mahkeme binası ve İngiliz askeri kenti terör saldırısına uğramış 6 İngiliz polisi, 2 sivil İngiliz ağır yaralanmıştı.¹³¹ Fakat EOKA en büyük zararı Türklere verdi ve 1974 Barış Harekâtına kadar 2000 Türk'ü şehit etti ve 300 Türk'ü de yaraladı. Hatta kendilerine yardım etmeyen 200'e yakın Rum'u da öldürdü.¹³² 1955 yılından 1959 yılına kadar devam eden EOKA saldırıları neticesinde 100'den fazla Türk öldürüldü ve 33 Türk köyü boşaltıldı.¹³³

Kıbrıs'ta Rumlar tarafından yapılan tedhiş ve tecavüz hareketlerine karşı Türk kamuoyu harekete geçti ve Başbakan Adnan Menderes bu hadiseler karşısında hareketsiz kalınmayacağını ve terör eylemlerinin sona ermesi konusunda İngiltere Hükümetinin dikkatinin çekileceği belirtti.¹³⁴ Bunun üzerine İngiltere; Türkiye ve Yunanistan'ı artan terör eylemleri karşısında Londra'ya üçlü konferansa davet etti.¹³⁵

Türkiye'nin Kıbrıs meselesine dâhil olması, İngiltere'nin “Doğu Akdeniz Savunması ve Kıbrıs Meselesini” görüşmek amacıyla, 30 Haziran 1955'te Türk ve Yunan Hükümetlerini Londra'da yapılacak olan toplantıya davet etmesiyle olmuştu. Rumların, konferanstan istedikleri sonucu elde edebilmek için 28 Ağustos 1955 günü Ada'daki Türkleri katledeceklerini duyurmaları üzerine Başbakan Adnan Menderes gerçekleştirdiği basın toplantısında Türk halkının yalnız ve korumasız olmadığını, Türkiye'nin Kıbrıs'ta statü bakımından herhangi bir değişikliğe izin vermeyeceğini duyurdu.¹³⁶ Ayrıca Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorluya yazmış olduğu mektupta da Kıbrıs

¹²⁹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 91.

¹³⁰ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 15.

¹³¹ *Hürriyet*, 22 Haziran 1955, s. 1.

¹³² Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 20.

¹³³ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 22.

¹³⁴ *Tercüman*, 24 Haziran 1955, s. 1.

¹³⁵ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 65.

¹³⁶ Yalçın, “Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı”, s. 291.

Adası'nın mevcut statüsünün korunması ve herhangi bir değişikliğe gidilmemesi yönünde çaba sarf etmesini istemişti.¹³⁷

Londra konferansı, 29 Ağustos 1955 tarihinde İngiliz temsilcisi H. Macmillan, Türk tarafı temsilcisi Fatin Rüştü Zorlu ve Yunan Stefanopulos'un katılımıyla başladı. Konferans, Türk tarafının zor koşullarda bulunduğu bir havada başladı. Türkler Lozan'da vazgeçtiği hakları yeniden talep eden ve azınlık konumunda olan taraf olarak görülüyordu. Yunanlılar, İngiliz sömürüsüne başkaldıran pozisyonda olduğu için dünya kamuoyunun sempatisini kazanmıştı.¹³⁸

Londra Konferansı devam ettiği esnada 1955 yılının 6 Eylül'ü 7 Eylül'e bağlayan gecesinde Selanik'te bulunan Atatürk'e ait evin bombalanması haberi Türkiye'de kızgınlık yaratmış, İstanbul'da haberi duyan halk, ayaklanarak çok sayıda azınlık dükkânını ve kiliseleri tahrip etmişti. Bu durum, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde büyük bir gerginlik meydana getirmiş, olayların ardından İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan edilmişti. Türkiye'de yaşanan mevzubahis 6/7 Eylül olayları nedeniyle Kıbrıs meselesi konusunda Londra'da süren konferans 8 Eylül tarihinde dağılmıştı.¹³⁹

Olaylar bu şekilde gelişirken EOKA, saldırılarına devam etti ve Rumlarla Türkler arasında Girne'deki Vasilya köyünde çatışma meydana geldi ve bu çatışma sonucu 17 kişi yaralandı. EOKA'nın yapmış olduğu saldırılar zamanla Kıbrıs Adası'nın diğer kesimlerine de sıçradı. EOKA örgütü tarafından 1955-1956 tarihlerinde yapılan saldırılar sonucu Türklerden 12, İngilizlerden 96, Rumlardan 108 kişi öldürüldü. Türkiye, yaşanan bu olaylara tepkisiz kalmadı. 1956 yılında Başbakan Adnan Menderes Kıbrıs sorununun ancak taksim ile çözümlenebileceğini açıkladı.¹⁴⁰

Adnan Menderes, Kıbrıs konusunda rapor hazırlaması için Nihat Erimi görevlendirmişti. Raporun hazırlanmasında; Kıbrıs Adası'ndan İngilizler çekilecekse Ada'nın gerçek sahibi olan Türkiye'ye verilmesinin, eğer

¹³⁷ BCA, 030.01.00.00.1.8.19.1 (27 Ağustos 1955).

¹³⁸ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 68.

¹³⁹ Güler, *Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*, s. 105.

¹⁴⁰ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 12.

Ada'dan çekilmeyecekse Ada'nın Türkiye ile Yunanistan arasında taksim edilmesinin dikkate alınmasını istemiştir.¹⁴¹

Taksim tezi, Kıbrıs'ın Yunanistan'la Türkiye arasında bölünmesi anlamına geliyordu. Bu düşünceyi ilk olarak 1955 yılında Ankara'daki forum Dergisi ortaya atmıştı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof, o dönemlerde Atina'da bulunan Türkiye Büyükelçisine bu konuyu açmış, fakat Türk hükümeti bu düşünceye olumlu yaklaşmamıştı.¹⁴²

Kıbrıs'taki Rum halkının self determinasyon fikrine karşılık Kıbrıs Türklerinde de taksim fikri peyda oldu. Taksim fikri dönemin şartlarına bakıldığında Enosis'e karşı etkili bir çözümdü, çünkü Enosis ile mücadele eden Kıbrıs Türk halkının can ve mal güvenliğini taahhüt ediyordu.¹⁴³

Adnan Menderes'in taksim ile ilgili görüşü Yunanistan'ı bir kez daha Birleşmiş Milletlere başvurmaya yöneltti. Kıbrıs halkının self determinasyon hakkının tanınması ile ilgili isteği 12 Aralık 1957 tarihinde Birleşmiş Milletler siyasi komisyonunun yaptığı toplantıda 20 aleyhte ve 25 çekimser oya karşı 33 oyla kabul edildi. Tabii yapılan bu oylama, Türkiye ile İngiltere temsilcilerini genel kurulda çalışmalara sevk etti. Yapılan yoğun çalışmalar sonucu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu self-determinasyon hakkının kabulü ile ilgili teklifi 23 aleyhinde ve 24 çekimsere karşı 31 oyla kabul etmedi. Böylece Yunanistan'ın isteği bir kez daha reddedilmiş oldu.¹⁴⁴

İngiltere, Aralık 1956'da özerk yönetim biçimine ilişkin bir anayasa hazırladı. Yunanistan anayasayı reddederken Türkiye ise terör olaylarının durdurulmasının ardından anayasayı görüşebileceğini belirtti.¹⁴⁵

1956 yılında İngiltere, özerkliğin önünü tıkayan ve Kıbrıs'taki şiddetin sorumlusu olarak görülen Başpiskopos Makarios'u ve Girne Metropoliti Kipriyanos'u yakalatıp Kıbrıs'tan sürerek Hint Denizinde bulunan Seyşel Adalarına göndermişti.¹⁴⁶

¹⁴¹ BCA, 030.01.00.00.38.227.1 (24.06.1956), ss. 1-9.

¹⁴² Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, cilt 1: 1919-1980, İstanbul: İletişim yayımları, 2015, s. 604.

¹⁴³ Demir, "Avrupa Birliği", s. 353.

¹⁴⁴ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 13.

¹⁴⁵ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 72.

¹⁴⁶ Metin, *Kıbrıs Tarihi*, s. 200.

Bu arada İngiliz Hükümeti, Kıbrıs meselesinin çözümü konusundaki muhtelif hal çareleri arasında taksim konusunun da ithal edilmesi yönünde görüş bildirmişti.¹⁴⁷ Hatta Kıbrıs'ın taksimi hususunda İngiltere Müstemlekeler Bakanlığının talimatı üzerine Kıbrıs Valisi tarafından İngiltere Hükümetine arz edilmek üzere taksim konulu mali, iktisadi ve nüfus etkenlerini de içine alan bir rapor hazırlama çalışmaları yapılmış, taksimin imkân ve ihtimalleri değerlendirilmişti.¹⁴⁸

İngiltere'nin taksim konusunda yürüttüğü politika değişikliği, Türkiye'nin taksim konusuna daha ılıman yaklaşmasına neden olmuştu. Bu konu ile ilgili Ekonomist dergisinde yer alan İngiliz görüşü özetle şu şekildeydi: Türklerin Kıbrıs'ta, tam bir Türk egemenliği yerine Kıbrıs'ın taksimini benimsemeleri, Kıbrıs meselesinin çözümü ile ilgili Yunanlardan daha ılımlı ve daha barışçıl olduklarını gözler önüne sermekteydi. Ayrıca Türkiye'nin kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde tutmadıkları hususu İngiltere tarafından inandırıcı bulunulursa, İngiltere ile olan ilişkilerin de değişebileceğinden bahsedilmektedir.¹⁴⁹

Başbakan Adnan Menderes Türkiye'nin politikasının artık taksim üzerine kurulu olduğunu açıklamış ve muhalefet partisi de bu düşünceyi desteklemişti. Artık “ya Kıbrıs ya ölüm” sloganı yerini “ya taksim ya ölüm”e bırakmıştı.¹⁵⁰

20 Mart 1957'de İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd tarafından, Makarios'a, terör olaylarını durdurma çağrısı yapması şartıyla serbest bırakılacağı bildirildi, ancak Makarios bu çağrıya uymamasına rağmen 28 Mart 1957 tarihinde Kıbrıs'a dönmemesi koşuluyla salıverildi.¹⁵¹

İngiltere, esasında “taksim” fikrine karşı çıkmaktaydı. Çünkü Türkiye ve Yunanistan arasında bölüşülen Ada'da ABD etkisi önem kazanacak ve bu durum İngiltere'nin işine gelmeyecekti. Makarios'u terör gerekçesiyle

¹⁴⁷ Ayhan Cankut, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Kıbrıs Politikaları ve Kamuoyuna Yansımaları (1955-1964)* (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 354899), s. 96.

¹⁴⁸ BCA, 030.01.00.00.37.226.8 (1955), ss. 1-2.

¹⁴⁹ BCA, 030.01.00.00.38.227.11, s. 2.

¹⁵⁰ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 604.

¹⁵¹ Dinora Zhumatayeva, *Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtının SSCB Kamuoyuna Yankıları* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 332016), s. 75.

Seyseller'e süren, ancak daha sonra affederek Yunanistan'da kalmasına ses çıkarmayan İngilizler, Ada konusunda çelişkiler yaşamaya ve yaşatmaya devam ederek Kıbrıs'ın bir sorun olarak kalmasına neden olmuştu.¹⁵²

İngiltere, yaşanan olayların içinden çıkamayınca Lord Radcliffe'i Kıbrıs'a gönderip bir anayasa hazırlamakla görevlendirmişti. Türkiye, Prof. Nihat Erim ile Doçent Suat Bilge'den oluşan bir heyeti Kıbrıs'a ve oradan da Londra'ya gitmeleri hususunda görevlendirdi.¹⁵³ Radcliffe Anayasa tasarısı kendi kaderini tayin anlamına gelen self determinasyon ilkesini benimsemediği için Yunanistan tarafından reddedilmişti. Türkiye ise taksim tezi esas alınırca kabul edebileceğini bildirmişti. Daha sonra Kıbrıs'a giden Nihat Erim Kıbrıs'ın durumunu incelemiş görüşlerini Türk Hükümetine bildirmiş fakat Türkiye tarafından uygun bulunmayarak anayasa kabul edilmemişti.¹⁵⁴

Yunanistan bu arada Kıbrıs sorununu tekrar Birleşmiş Milletlere götürdü. Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu Kıbrıs sorununun Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasında üçlü görüşmelerle çözülmesi konusunu 2 çekimser oya Karşı 76 oyla kabul etti. Siyasi Komisyonun bu kararı Genel Kurul tarafından da 1 çekimser oya karşı 57 oyla kabul etmesi Yunanistan tarafında üzüntüye sebep oldu. Türkiye tarafından ise mutlulukla karşılandı.¹⁵⁵

EOKA örgütünün, Enosis fikri gereğince yapmış olduğu ve devam ettirdiği terör eylemlerine karşı doğal bir tepki olarak Türkler çeşitli örgütlenmelere giriştiler. 1957 yılında "9 Eylül Cephesi" ve "Volkan" hareketi gibi yerel karşı koyma örgütleri oluştu.¹⁵⁶ Volkan örgütü ismini "Var Olmak Lazımsa, Kan Akıtmamak Niye" sloganının baş harflerinden almaktaydı.¹⁵⁷ Volkan, 9 Eylül ve Kara Çete gibi direniş örgütleri yeterli teşkilatlanmaya ve disipline ayrıca yeterli silah gücüne sahip değildi. Sayı bakımından da azdı ve kanlı Rum saldırılarını engelleyemiyorlardı, bundan

¹⁵² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 54.

¹⁵³ BCA, 030.18.01.02.145.109.8 (02 Şubat 1957).

¹⁵⁴ Metin, *Kıbrıs Tarihi*, s. 203.

¹⁵⁵ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 11-12.

¹⁵⁶ Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2008, s. 259.

¹⁵⁷ Yüksel, "Kıbrıs'ta Yaşananlar", s. 320.

dolayı Kıbrıs Türklerini daha düzenli güçlü ve disiplinli bir teşkilatlanmaya teşvik etti.¹⁵⁸

Bu ihtiyaçlardan dolayı 27 Temmuz 1957’de TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) kuruldu. Örgütün kurulması Dr. Burhan Nalbantoğlu, Rauf Denктаş ve TC Elçiliği Kripto biriminde görevli memur Kemal Tanrısevdi tarafından gerçekleştirildi. Örgüt, Türkleri EOKA ve Enosis saldırılarından koruyacak, Türklerin haklarını savunacak ve ana vatana bağlılığını sürdürecektir, Kıbrıs Türklerinin birlik ve beraberliğini sağlayacaktır.¹⁵⁹

Kıbrıs Türk halkına hitap eden TMT’nin kuruluşuna yönelik ilk bildiri şu şekildeydi:

Volkan, 9 Eylül cephesi ve benzeri kuruluşlar iptal edilmiş yerine Kıbrıs Türkü’nün bağrından çıkmış, Gerek emperyalist cemile idaresine, gerekse Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak yolunda Enosis’i temine çalışan Rum sürülerine karşı Kıbrıs Türklerini savunma görevini üstlenmek üzere yeni bir teşkilat kurulmuştur. Bu saldırı değil bir Savunma Teşkilatıdır. Bütün Kıbrıs Türklerini bu teşkilata destek olmaya ve bu teşkilat içinde yer almaya çağırıyoruz.

TMT, yapmış olduğu bu bildiri ile örgüt amacını açıklamış ve birinci kuralını ortaya koymuştu.¹⁶⁰

TMT’nin Kurulmasıyla Volkan, Kara çete gibi Yerel direniş örgütleri tek bayrak altında toplanmış, Ulusal varoluş mücadelesi sürdürülmüştü. Rauf Denктаş 23 Kasım 1957 TMT’nin durumunu şu sözlerle ifade etmişti;

TMT’yi biz kurmuş ve başına tecrübeli kişilerin getirilmesinde ben ısrar etmiştim. Teşkilat EOKA’ya Karşı kurulmuştur. EOKA’nın başında Yunan Genelkurmayına bağlı bir Yunan subayı vardı. Siyasetle silah uyum içinde kullanılmaktaydı. Biz de Ankara ile aynı koordinasyon içinde olmadığımız takdirde yine açıkta kalacaktır.¹⁶¹

TMT kurulduğu yıllarda silah ve teçhizat bakımından yeterli değildi. Var olan silahlar da Volkan adlı örgütten kalmaydı. Türkiye’yi Kıbrıs davasına dâhil etmek isteyen Rauf Denктаş;

¹⁵⁸ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 113.

¹⁵⁹ Sabahattin İsmail, *20 Temmuz Barış Harekâtının Nedenleri Gelişimi Sonuçları*, İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları, 1988, s. 67.

¹⁶⁰ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 114.

¹⁶¹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 119.

Türk Mukavemet Teşkilatı'nı ve silah temin etme işini Türkiye'ye mal etmek gerekir, çünkü bu iş memlekette üç günde şahsî ihtirasların aleti olur, kontrol edemeyiz. Biz bu işi Türkiye'ye mal ederiz ve Türkiye bizi örgütler, böylelikle Türkiye'ye karşı sorumluluk içinde bu işi yürütürüz.” diyerek Türkiye'den yardım talep etmiştir.¹⁶²

Türkiye, Kıbrıs halkının yardım talebine hiçbir zaman tepkisiz kalmamış ve Kıbrıs halkına yardım etmek ve ana vatanın Kıbrıs Türk halkının yanında olduğunu göstermek için Ada'ya öğretmenlerini görevlendirmişti. Bu öğretmenler, sonraları Kıbrıs Türk mücadelesine katkıda bulunacaklardı. Bu konu ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından imzalanan 28 Ağustos 1957 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi şu şekildeydi: “İlişik listede adları ve görevleri belirtilen 22 öğretmenin iki sene müddetle Kıbrıs'taki Türk okullarında öğretmenlik görevi almalarına izin verilmesine karar verilmiştir”.¹⁶³

Ayrıca, bu yardım talebine karşılık Türkiye'den Yarbay Rıza Vuruşkan, Ali Conan Takma adıyla ve Türkiye İş Bankası Kıbrıs müfettişi olarak Temmuz 1958'de Kıbrıs'a gitti. Temel amacı, TMT liderleriyle görüşerek TMT güçlerine askeri yönden nizam ve şekil vermektir. TMT'nin teşkilatlanması 1 Ağustos 1958'de Rıza Vuruşkan'ın başa geçmesiyle olmuştur.¹⁶⁴

TMT teşkilatı üyelerinin yemini ise şu şekildeydi:

Kıbrıs Türk'ünün yaşayış ve hürriyetine; canına, malına ve her türlü anane ve mukaddesatına, her nereden ve kimden olursa olsun, vaki olacak tecavüzlere karşı koymak için kendimi Türk milletine adadım. Ölüm dahi Olsa verilen her vazifeyi yapacağım. Bildiğim, gördüğüm, işittiğim ve bana Emanet edilen her şeyi canımdan aziz bilip, sonuna kadar muhafaza Edeceğim. Gördüklerim, işittiklerim, hissettiklerim ve bana emanet Edilenleri hiç kimseye ifşa etmeyeceğim. İfşaatın bir ihanet sayılacağını ve cezanın ölüm olduğunu biliyorum... Yukarıda sıralanan hususları harfiyen Tatbik edeceğime, şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım üzerine söz verir ve ant içerim.¹⁶⁵

¹⁶² Yalçın, “Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı”, s. 287.

¹⁶³ BCA, 030.18.01.02.146.42.12 (28 Ağustos 1957).

¹⁶⁴ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 133.

¹⁶⁵ Yalçın, “Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı”, ss. 284-285.

TMT teşkilatı, Kıbrıslı Türkleri Rumlara karşı ideolojik açıdan koruma yönünde çalışmalar yaptı. Rauf Denктаş önderliğinde “Vatandaş Türkçe konuş”, “Türk’ten Türk’e kampanyası”, “köylere Türkçe isimler” gibi çalışmalar yapıldı. Rumca konuşan Türklere para cezası verildi. Bu çalışmalarla aslında Türklerin de asırlardan beri Kıbrıs’ta var olduğunu ispatlamaya çalışıyorlardı.¹⁶⁶

TMT örgütü 1976 yılında yasa gereği düzenli Kıbrıs Türk Ordusunun kurulmasıyla tarih sayfasındaki görevini tamamlayacaktı.¹⁶⁷

Ocak 1958’de Türk ve İngiliz tarafları görüşmeler gerçekleştirdi. Kıbrıslı Türklerin 27-28 Ocak 1958’de Lefkoşa, Magosa, Larnaka ve Limasol’da Ada’nın taksimi isteğiyle yaptığı gösterilerde İngiliz emniyet güçleri Türklere ateş açarak 7 Türk’ü öldürdü ve 70 civarında Türk’ün yaralanmasına sebep oldu. Bu olaylar Ada’da Türkleri iyice galeyana getirdi.¹⁶⁸ Ocak 1958’de Türkiye’de gazeteler bu olay üzerine ertesi gün siyah manşetle çıktılar.¹⁶⁹ 13 Temmuz 1958 tarihi Bozkurt gazetesinde ise siyah başlıkla ‘EOKA Cinayetleri Devam Ediyor. Pusuya Düşürülen Otobüse Açılan Ateşte Beş Türk Öldürüldü.’ manşeti atılmıştı.¹⁷⁰

10 Mart 1958’de Lefkoşa’da Türkler, taksim konusunda büyük bir gösteri daha gerçekleştirmişti.¹⁷¹ Türkiye’de de İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği tarafından İstanbul Beyazıt meydanında Kıbrıs ile ilgili miting düzenlenmiş “ya taksim ya ölüm” sloganlarıyla gösteriler yapılmıştı. İstanbul’da yapılan gösteriyi, Ankara, Adana ve İzmir, Konya gibi iller izlemişti.¹⁷²

Kıbrıs’ta kanlı terör olaylarının devam ettiği sıralarda İngiltere eski Dışişleri Bakanı Mac Millan, 19 Haziran 1958 tarihinde Kıbrıs Türk ve Rum toplumları ile Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasında ortaklık kurulmasına dair plan teklif etmişti.¹⁷³

¹⁶⁶ Yalçın, “Kıbrıs’ta Türk Mukavemet Teşkilatı”, s. 296.

¹⁶⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 77.

¹⁶⁸ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 188.

¹⁶⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 79.

¹⁷⁰ Ulvi Keser, “1958-1963 Mücadele Sürecinde Kıbrıs’ta Basın ve Nacak Gazetesi”, *ÇTTAD*, XII/24, (2012), ss. 310-311.

¹⁷¹ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 189.

¹⁷² *Hürriyet*, 8 Haziran 1958, s. 1.

¹⁷³ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 119.

İngiltere Başbakanı Harold Mac Millan, 8-9 Ağustos 1958’de Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve 10 Ağustos’ta Ankara’da Adnan Menderes ile görüşmeler gerçekleştirdi. Daha sonra Kıbrıs üzerinden Londra’ya geçerek “15 Ağustos Planı”nı açıkladı. Bu planda, Ada yönetiminde Türklere geniş haklar verilmesinin yanı sıra yürütme konseyinde bulunan dört Rum temsilcinin yanına iki Türk temsilci ilave ediliyordu. “Çift uyruk” sistemi kaldırılarak sorunun tam anlamıyla çözülmesi yedi yıl sonraya bırakılıyordu. Geleneksel nokta Rumlarda büyük kaygı oluşturmuş, EOKA 21 Ağustos 1958’de “Rumlara savaşa hazır olmaları” çağrısında bulunmuştu.¹⁷⁴

Mac Millan planından sonra tedhiş faaliyetleri iyice arttı. Tedhiş hareketleri Türklere yönelmişti. Sadece Temmuz 1958’de 43 Türk ve 2 İngiliz askeri öldürüldü.¹⁷⁵

İlk saldırı hedefi Baf kasabesindeki Türk işyerlerine oldu. 10 Temmuz 1958’de Limasol’da Türk evi yakıldı. Lefkoşa’da bulunan Türk evlerine saldırılar gerçekleştirildi. Küçük kaymaklı ’da elektrik dairesi memuru Ertan Fikri görevini sürdürürken Rum saldırısına maruz kaldı. Tahtakale semtinde Hasan Hacı Arif, Limasol’da beş çocuk babası Hasan Mustafa ve Küçük Kaymaklı’da Ali Cuma şehit edildi. EOKA’cı teröristler bunlarla yetinmeyip Grivas’ın emriyle 12 Temmuz’da Sinde (İnönü) köyünde katliam gerçekleştirildi. Köy otobüsü EOKA’cılar tarafından silahlı saldırıya uğradı. Yusuf Hasan Ali Mustafa, Ali İbrahim ve iki yaşındaki Ahmet katledildi.¹⁷⁶

13 Temmuz 1958’de Magosa kazasındaki Türklere, Rumlar tarafından ateş açıldı. 20 Temmuz günü Lefkoşa Türk semtleri saldırıya uğradı, Kadriye Halil isimli Kıbrıslı Türk yaralanırken Rıza Mustafa Küçük ise acımasızca öldürüldü. 21 Temmuz’da da Larnaka’nın Celya köyünde Ahmet Osman ile Niyazi Şükrü EOKA tarafından öldürüldü.¹⁷⁷

1958 yılının Temmuz ayında meydana gelen ve bitmek bilmeyen EOKA’cı teröristlerin saldırıları karşısında Türk cemaatinin tahammülü ve sabrı kalmamıştı. Bunun üzerine Doktor Fazıl Küçük ile Rauf Denktaş; Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a, Başbakan Adnan Menderes’e ve

¹⁷⁴ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, ss. 15-16.

¹⁷⁵ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 190.

¹⁷⁶ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 121.

¹⁷⁷ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 123.

Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya telgraf çekerek, Kıbrıs'a ancak Türk askerinin gönderilmesiyle Türklerin can ve mal güvenliğinin sağlanabileceğini bildirdiler.¹⁷⁸

İngiltere, Türkiye'den gelen baskılar üzerine tedbirlerini arttırmaya ve Mac Millan Planını kendi başına uygulamaya karar verdi.¹⁷⁹

Yunanistan tarafından konu beşinci defa BM'ye götürülmüş olsa da BM Genel Kurulu 5 Aralık 1958 tarihinde vermiş olduğu kararla, 26 Şubat 1957 tarihli kararında ısrarcı tavrını sürdürerek Yunanistan'ın önerdiği teklifleri yok saydı.¹⁸⁰ Özellikle Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Türk Heyeti, BM Genel Kurulu'nda cesur tavırlarıyla Türk savını beceriyle dile getirmişlerdi. Daha sonra toplantıyı yakından takip eden Başbakan Adnan Menderes Fatin Rüştü Zorlu'ya tebriklerini ve teşekkürlerini iletmişti.¹⁸¹

Bunun üzerine Türkiye Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışışleri Bakanı Averof, NATO konusu ile alakalı olarak Aralık 1958'de Paris'te bir araya geldiler.¹⁸²

1.4. Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı

1958 yılının Aralık ayında Paris'te düzenlenen NATO toplantısında Kıbrıs konusu da görüşülmüştü. Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, İngiltere'ye geçerek orada bulunan Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş'a bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulacağını açıklamıştı. Bunun üzerine toplum liderleri Küçük ve Denktaş, Türkiye'nin müdahale garantisinin olması, Türk toplumunun mevcudiyetinin tanınması ve Türk askerlerinin Ada'da bulunması şartlarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına onay verebileceklerini belirtmişlerdi.¹⁸³

1955-58 yılları arasında Enosis'e ulaşmanın yolunun self determinasyondan geçtiğini düşünen tedhişçi EOKA örgütü, bağımsızlık talep eden 400 Rum'u, Enosis'e karşı çıkan 200 İngiliz'i ve 100'den fazla

¹⁷⁸ Emrah Balıkcıoğlu, *Taksim Tezi Bağlamında Kıbrıs (1954-1960)* (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 451941), s. 243.

¹⁷⁹ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 191.

¹⁸⁰ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 16.

¹⁸¹ BCA, 030.01.00.00.62.385.10 (06 Aralık 1958), s. 2.

¹⁸² Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 748.

¹⁸³ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 56.

Türkü katledip 33 köyden de Türkleri sürmüştü. Daha sonra Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili mücadelesindeki kararlılığı görünce Enosis'e bu şekilde varılamayacağını anlayıp, 1959 Zürih ve Londra toplantılarına katılmaya razı olmuşlardı.¹⁸⁴

EOKA'nın yapmış olduğu terör faaliyetleri sebebiyle tüm dünyanın tepki gösterdiğini fark eden Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis, Londra'daki üçlü görüşmelere katılmaktan başka çare olmadığını anladı.¹⁸⁵

Kıbrıs meselesi hakkında görüşmek üzere Zürih'te yapılacak toplantıya Türk heyetini temsilen Adnan Menderes'in başkanlığında Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu, Sakarya Mebusu Rıfat Kadızade, Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi Melih Esenbel, Umumi Kâtip Siyasi Muavini Zeki Kunalp gibi kişiler katılacaktı. Ayrıca heyetin yol, taşıt, yevmiye ve haberleşme masraflarının karşılanması maksadıyla Cumhurbaşkanı imzasıyla kararname çıkartılmıştı.¹⁸⁶

Bu kapsamda Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof öncelikle bir görüşme gerçekleştirdi. Daha sonra Adnan Menderes ile Konstantin Karamanlis 6 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te bir araya gelerek 11 Şubatta kesin bir şekilde anlaşmaya vardılar. Ardından görüş birliği bildirisi yayınlandı. Toplantıda alınan kararlar 17 Şubat 1959'da, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları tarafından Londra'da imza altına alındı. Böylelikle, Türk ve Rumların bir arada yaşayacağı "Kıbrıs Cumhuriyeti" meydana gelmiş olacaktı.¹⁸⁷

Kendine özgü ve dünya çapında emsali görülmeyen bir Cumhuriyet kurulması adına 1958'de Zürih ve 1959'da Londra Antlaşması imzalanmış oldu.¹⁸⁸

Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının temelini oluşturan Zürih Antlaşması'nın maddeleri şöyleydi:

- 1- Kıbrıs Devleti, Başkanlık rejimi ile idare edilen bir Cumhuriyet olacaktır. Cumhuriyetin Başkanı Rum, Başkan yardımcısı Türk olacaktır.

¹⁸⁴ Rauf Denktaş, *Son çağrı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007, s. 20.

¹⁸⁵ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 17-18.

¹⁸⁶ BCA, 030.18.01.02.152.33.6 (24 Haziran 1959).

¹⁸⁷ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, ss. 16-17.

¹⁸⁸ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., Nisan 2000, s. 33.

2- Cumhuriyetin icra yetkisi, Rum Başkan ve Türk Başkan yardımcısına aittir. Bu amaçla 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşacak bir Bakanlar Konseyi olacaktır.

3- Temsilciler Meclisi %70 Rum ve %30 Türk olarak seçilecektir.

4- Din, eğitim, kültür ve kişisel statü ile ilgili konular ve bir toplumla ilgili müessese ve menfaatlerle ilgili sorunlar, her toplumun kendi teşkil edeceği Toplum Meclisi'nin yetkilerine girecek ve Toplum Meclisleri ile ortak organlar arasındaki yetki uyuşmazlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla çözümlenecektir.

5- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Türkçe ve Rumca olacaktır.

6- Devlet makamları ve toplumlar resmi bayramlarda Kıbrıs Cumhuriyet bayramı ile birlikte Türk ve Yunan bayrağını asmak hakkına haiz olacaklardır.

7- Türk ve Rum toplumlar, Türk ve Yunan milli bayramlarını da kutlamak hakkına sahip olacaklardır.

8- Devlet işlerinin yürütülmesi, %70 Rum ve %30 Türk oranında bulunacak kamu görevlileri aracılığıyla olacaktır.

9- Türk ve Rum toplumlarının katılımıyla kurulması öngörülen devletin ordusu, %60'ı Rum %40'ı Türk olmak üzere 2000 kişiden oluşacaktır.

10- Ayrıca %70'i Rum ve %30'u Türk olmak üzere 2000 kişiden oluşan bir polis ve jandarma gücü kurulacaktır.

11- Kıbrıs Adası'nın beş büyük kasabasında (Lefkoşa, Magosa, Larnaka, Limasol, Baf) Türk toplumuna ayrı belediyeler kurma hakkı tanınacaktır.

12- Aynı topluma mensup kişiler arasındaki hukuk ve ceza davaları, o topluma ait hâkimlerin görevlendirdiği mahkemeler tarafından görülecektir.¹⁸⁹

Londra Konferansında ise Zürih Anlaşması temel alınarak Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelleri atıldı ve 23 Şubat 1959'da, birtakım kararlar alındı, alınan kararlar şu şekildeydi:

1- Kıbrıs üzerindeki İngiltere'nin egemenliğinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devrine dair Kurulma Antlaşması yapılacaktır.

2- Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasa düzenini Güvenlik altına alan Garanti Antlaşması yapılacaktır.

¹⁸⁹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, ss. 151-152.

3- Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında yapılacak Askeri İttifak Antlaşması yapılacaktır.

4- Kıbrıs'ta yeni anlaşmalar hazırlanması hususunda üzerinde uyuşulan önlemler alınacaktır.¹⁹⁰

Bu arada Kıbrıs'ta kurulması gereken beş ayrı Türk belediyesi meselesi yüzünden Rum cemaati lideri Makarios ile başta Lefkoşa Rum Belediye Başkanı ve diğer bütün Rum Belediye Başkanları arasında anlaşmazlık meydana gelmiş ve Lefkoşa'nın Rum Belediye Başkanı Dr. Dervis, Makarios'a cephe alarak Londra Antlaşmalarının Rumlara zorla kabul ettirildiğini açıklamıştı.¹⁹¹

Şubat 1960 tarihinden itibaren İngilizlerle yapılan ve sürüncemede kalan Kıbrıs Cumhuriyeti müzakereleri, 1960 yılı Temmuz ayının başında neticeye bağlandı. 1 Temmuz 1960 tarihinde netice elde edilen toplantıya Mr. Amery, Dr. Fazıl Küçük ve Başpapaz Makarios katılmıştı. Toplantının akabinde bir de tebliğ yayımlanmıştı. Tebliğde Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluşuyla ilgili antlaşma metni, İngiliz üslerinin sınırları ve geleceği, İngiliz üs bölgelerinin idare sistemi ve İngiltere Hükümeti tarafından Kıbrıs Cumhuriyetine yapılacak 12 milyon sterlinlik yardım konuları yer almaktaydı.¹⁹²

15-16 Ağustos 1960 tarihlerinde Garanti ve İttifak antlaşmaları da yapıldı. Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında Zürih Anlaşması ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti anayasa maddelerini teyit eden kuruluş antlaşmasına Ek Garanti Anlaşması imzalandı ve maddeleri şöyleydi:

1- Kıbrıs cumhuriyeti, bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygı göstermeyi taahhüt eden Kıbrıs cumhuriyeti herhangi bir devletle hiçbir siyasi ve ekonomik birleşmeye tamamen veya kısmen iştirak etmemeyi garanti eder.

2- Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve anayasa maddeleri ile meydana getirilen durumu tanır ve garanti eder. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile birleşmesini veya

¹⁹⁰ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 748.

¹⁹¹ *Hürriyet*, 21 Mayıs 1959, s. 1.

¹⁹² *Hürriyet*, 2 Temmuz 1960, s. 1.

taksiminin oradan doğruya veya dolayısıyla teşvik etmek gayesini giden herhangi bir hareketi önlemeyi garanti ederler.

3- Bu anlaşmanın hükümlerine uyulmaması halinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bu hükümlere saygı gösterilmesini sağlamak için birbirleri ile görüşmemi danışmalarda bulunmayı garanti ederler. Birlikte ve anlaşarak hareket edilmesi mümkün olmadığı takdirde garanti veren devletlerin her biri bu anlaşma ile meydana getirilen düzeni tekrar kurmak amacıyla harekete geçmek hakkını muhafaza ederler.¹⁹³

Kuruluş Antlaşmasına Ek İttifak Antlaşması'na göre ise:

1- Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan ortak savunma için birbirleri ile işbirliği yapmayı ve bir sorun çıkması halinde birbirleri ile görüşmeyi kabul eder.

2- Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne doğrudan veya dolaylı olarak yöneltilen tecavüze karşı koymayı kabul eder.

3- Bu ittifakın ruhuna uygun ve bu gayenin gerçekleştirilmesi için Kıbrıs Cumhuriyetinde üçlü genel karargâh kurulacaktır.

4- Bu karargâha Yunanistan 950 kişi, Türkiye ise 650 subay, astsubay ve er ile iştirak edecektir. Türkiye ve Yunan subayları Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini üstleneceklerdir.¹⁹⁴

İmza altına alınan bu antlaşmalar ile Türkiye, Kıbrıs Türklerinin can ve mal emniyetine herhangi bir zarar gelecek olursa, askeri müdahalede bulunabilmek için Ada'da 650 kişilik askeri bir güç bulunduracaktı.¹⁹⁵ Aynı zamanda antlaşmalar ile bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yaşayacak olan Türk ve Rum toplumlarının haklarının neleri içereceği belirlenmişti.¹⁹⁶

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan Londra Antlaşmaları, Cumhuriyetin ilanından sonra "Lefkoşa Antlaşmaları" ismini aldı.¹⁹⁷

15/16 Ağustos 1960 gecesi Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş törenleri gerçekleştirilmiş, 16 Ağustos 1960 sabahında Türk ve Yunan askerleri Magosa üzerinden Kıbrıs'a çıkmıştı.¹⁹⁸

¹⁹³ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 162.

¹⁹⁴ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 612.

¹⁹⁵ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 83.

¹⁹⁶ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 748.

¹⁹⁷ Vatansöver, "Kıbrıs Sorunu", s. 1501.

¹⁹⁸ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 197.

Türk askerlerinin Kıbrıs'a ayak bastığı gün son İngiliz Valisi Sir Hugh Foot, Yönetimi Kıbrıs Cumhuriyeti'ne teslim edip Adayı terk etti. 1878 yılında kiracı olarak adayı yönetmeye başlayan İngilizler, tek taraflı ve haksız bir şekilde ilhak ettiği Kıbrıs'ı, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, yani Türk ve Rum halkına bırakınca, Ada'daki İngiliz sömürgesi sona ermiş oldu ve Kıbrıs bağımsız bir Cumhuriyet haline geldi. Kıbrıs Türkleri artık, yönetimi açısından Kıbrıs'ın ortağıydı.¹⁹⁹

Cumhuriyetin resmi dilleri Rumca ve Türkçe, bayrağı ise tarafsız bir renk olarak belirlendi. Cumhurbaşkanı, Rum lideri Makarios, Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Türk lideri Dr. Fazıl küçük olmuştu. Liderler, Türk ve Rum toplumunun ayrı ayrı vereceği oylarla 5 yıl için seçileceklerdi.²⁰⁰

Seçimler ile birlikte 15 Türk, 35 Rum ile 50 milletvekilinden oluşan Temsilciler Meclisi'nin Başkanı G. Klerides ve onun yardımcısı da Dr. Orhan Müderrisoğlu oldu. Rauf Denктаş Türk Cemaat Meclisi Başkanı, Dr. C. Spyridakis de Rum Cemaat Meclisi Başkanı seçildi. Yüksek Anayasa Mahkemesi Başkanı olarak da Batı Almanyalı Prof. Ernst Forsthooff'un ataması yapıldı.²⁰¹

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmuş olmasıyla birlikte Türkiye "taksim" tezinden, Yunanistan ise "Enosis" hayalinden uzaklaşmıştı. İngiltere ise Kıbrıs'ta bulunan askeri üslerinin görevlerini devam ettirecekti.²⁰² Bu arada, Kıbrıs'ın Ağrotur, Piskobu, Paramal, Dikelya, Pergama, Ay. Nikola, Ksilofağı bölgelerinin İngiliz hâkimiyeti altında kalmasını taraflar kabul etti.²⁰³

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının oluşturulması için bir komisyon kurulmuştu. Kurulan komisyonda Türkiye temsilcisi olarak Prof. Nihat Erim ve Harici Vekâleti Hukuk Müşaviri Suat Bilge'nin bulunması kararlaştırılmıştı.²⁰⁴

Londra'daki anayasa komisyonunun çalışmaları esnasında İngilizlerin hangi üsleri kontrol edeceği ve Rum tarafının Lefkoşa komisyonunda

¹⁹⁹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, ss. 164-165.

²⁰⁰ Güler, *Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*, s. 107.

²⁰¹ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 197.

²⁰² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 84.

²⁰³ Bedevi, *Kıbrıs Tarihi*, s. 196.

²⁰⁴ BCA, 030.18.01.02.152.21.5 (27 Nisan 1959).

Türklere gereğinden fazla hak verilmesine itiraz etmesi hususlarında çatlak sesler çıkmasına rağmen, nihayetinde 1960 yılının Temmuz ayı başında anayasanın nihai hali oluşturuldu.²⁰⁵ Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının hazırlanması 14 ay sürdü.²⁰⁶

21 Temmuz 1960 tarihinde İngiliz Parlamentosu ve 29 Temmuz 1960 tarihinde İngiltere Kraliçesi tarafından anayasanın onaylanmasından sonra, İngiltere Kraliçesi tarafından 3 Ağustos 1960'ta, "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Emirnamesi" çıkartıldı. Böylelikle Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 16 Ağustos 1960 tarihinde resmen hayata geçti. Anayasa, 16 Ağustos 1960 tarihinde Makarios, Dr. Fazıl Küçük, İngiliz valisi ve Türk Başkonsolosu tarafından Lefkoşa'da imzalandı ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı resmen ilan edildi.²⁰⁷ Aslında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti tam da bağımsız değildi, çünkü İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın ortak idarelerine dayanıyordu.²⁰⁸ Ancak yine de, Kıbrıs'ta yönetim artık, Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türklerinin siyasal eşitliğine dayandırılmış ve Türkler için büyük bir kazanım elde edilmişti.²⁰⁹

Devlet Başkanı Başbakan Cemal Gürsel Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu münasebetiyle Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios'a şu telgrafi göndermişti:

Genç Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı sıfatıyla zatiâlinize Kıbrıs'ın böylece daha büyük huzur ve refah yolunda ilk adımını atmasından duyduğum memnuniyeti ifade ederken, şahsınız ve Kıbrıslılar için daimi muvaffakiyet ve saadet temennilerimi gönderirim.²¹⁰

Cumhurbaşkanı Makarios da 27 Ağustos 1960 tarihinde Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'e gönderdiği mektupta şu cümlelere yer vermişti:

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin istiklalinin ilanı münasebetiyle, ekselanslarının bana ve Kıbrıslılara gönderdiğiniz çok samimi mesajdan fevkalade mütehassis oldum. Hararetle mukabele ettiğimiz iyi temennilerinizden dolayı size ve

²⁰⁵ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 750.

²⁰⁶ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 24.

²⁰⁷ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 750.

²⁰⁸ Güler, "Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", s. 107.

²⁰⁹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, s. 166.

²¹⁰ *Ulus*, 16 Ağustos 1960, s. 3.

Türkiye Hükümeti ile halkına kalbi teşekkürlerimizi iblağ etmekle bahtiyarım.²¹¹

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yeni Cumhuriyetin uluslararası kuruluşlara üye olma konusu gündeme geldi ve taraflar Kıbrıs Cumhuriyetinin, Türkiye ve Yunanistan'ın beraber üye oldukları siyasi, ekonomik ve askeri kuruluşlara üye olması konusunda anlaşmaya vardı.²¹²

Bu bahisle İngiltere yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlere üye olarak kabulünü incelemek üzere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin acil olarak toplantıya çağırılmasını talep etti.²¹³ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlere üyeliği 21 Eylül 1960 tarihinde kabul edildi.²¹⁴

14 Mart 1961 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti, Commonwealth'e üye oldu ve 24 Mayıs 1961 tarihinde Avrupa Konseyi'nin 16. Üyesi olarak kabul edildi.²¹⁵

Askeri ittifak antlaşması gereğince Yunanlılar, bir askeri tatbikat planı hazırlayarak Türk Dışişleri Bakanlığına göndermiş ve 650 kişilik Türk taburu ile 950 kişilik Yunan alayından oluşturulan bir askeri gücün Ada'ya gönderilmesi hususunu belirtmişlerdi.²¹⁶

Kıbrıs'ta bulunacak Türk askeri birliğinin ilk komutanı olarak belirlenen emekli orgeneral Turgut Sunalp, Milli Savunma Bakanı tarafından yetkilendirilerek Kıbrıs'a gönderildi.²¹⁷

Kıbrıs'ta askeri kampların incelemesinde bulunuldu. Bu sırada Türkiye'de 27 Mayıs 1960 ihtilali yaşandı, ancak yeni Türk yönetimi, Kıbrıs konusundaki görevlendirmeyi aynen devam ettirdi.²¹⁸

Kıbrıs'a giden birliklerin maaş ve ücretleri, yiyecek, yakacak, tedavi gibi her türlü masrafların Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilip karşılanmıştı.²¹⁹

²¹¹ BCA, 030.01.00.00.7.40.18 (27 Ağustos 1960), s. 1.

²¹² Vehbi Zeki Serter, *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2014, s. 76.

²¹³ *Ulus*, 23 Ağustos 1960, s. 1.

²¹⁴ Umut Arık, "Kıbrıs Krizi", *EUL of Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, June 2011, s. 5.

²¹⁵ Serter, *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti*, s. 77.

²¹⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 85.

²¹⁷ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 17.

²¹⁸ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 91.

²¹⁹ *Ulus*, 24 Temmuz 1960, s. 5.

1.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nden 1974 Yılına Kadar Yaşanan Süreç

Rum ve Yunan, 1960 antlaşmalarına, karşı tarafın garantörlük haklarına rağmen ana amaçlarından sapmadan ara geçiş dönemi gözüyle bakmaktaydı. Makarios ve Yunan hükümetinin beyanatları da bu yöndeydi. Makarios'a göre cumhuriyet dönemi bir sıçrama dönemi idi. Enosis'ten vazgeçildiği yönünde eleştiri alan Yunan Dışişleri Bakanı Averof da mecliste “Beyler, iyi düşününüz! Enosis’e İngiliz müstemleke idaresinden mi, yoksa bağımsızlıktan mı daha kolay gidilir?” sözlerini sarf etmişti.²²⁰

Diğer yandan 25 Mart 1962’de Lefkoşa’da Ömeriye ve Bayraktar camileri Rumlar tarafından bombalanmıştı. Başbakan İnönü olaylar üzerine “daha vahim sonuçlara yol açmadan olayın faillerinin en kısa zamanda yakalanarak cezalandırılması” mesajını yayınlamıştı.²²¹

Türk toplumu 1 Ocak 1963’ten itibaren 5 büyük şehirde kendi belediyelerinin kurulacaklarını açıklamış, Makarios ise bu kararı tanımadığını bildirmişti.²²²

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın 173. maddesi ile belirlenen Lefkoşa, Limasol, Magosa, Larnaka ve Baf gibi yerlerde bağımsız Türk belediyelerinin kurulmasına karşı çıkan Makarios, 1 Ocak 1963 tarihinde bütün belediye hizmetlerinin sadece hükümet tarafından yapılacağını duyurdu. Türkler ise Rum manavlarının tekrar eski yerlerine dönmesini istemedi. Türkiye, 3 Ocak 1963’te Makarios’tan bağımsız belediyeler konusunda antlaşma hükümlerini uygulaması gerektiğine dair nota verdi. Bu konu yüksek mahkemeye götürüldü, fakat sorun çözümlenemedi.²²³

Makarios’un Türk tarafının haklarını hiçe sayması Türkiye tarafından sert bir şekilde karşılandı. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, 3 Nisan 1963 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmada, Kıbrıs Anayasasında bulunan Türk haklarının uygulanmasında son derece kararlı olduklarının altını çizdi.²²⁴

Cumhurbaşkanı Makarios 5 Ağustos 1963 tarihinde Atina’da yayımlanan Ethnos gazetesine verdiği demeçte; “anayasanın mutlaka değiştirilmesi

²²⁰ Denктаş, *Son çağrı*, s. 162.

²²¹ Gülen, “Kıbrıs Politikası”, s. 395.

²²² Fahir Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi, (1914-1995), cilt 1-2*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, s. 786.

²²³ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 20.

²²⁴ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 752.

gerektiğini ve emrivaki ile anayasanın kendisine imzalatıldığını” belirtti.²²⁵ 28 Ağustos 1963’te ise bu sefer Niki gazetesine verdiği demeçte; “ Her ne şekilde olursa olsun anayasanın değiştirilmesi için çalışacaklarını” söyledi. Makarios böylelikle anayasayı değiştirme konusundaki niyetini açıkça söylemekten kaçınmıyordu.²²⁶

Anayasanın Türklere geniş yetkiler verdiğini savunan Makarios tarafından, mevcut yönetim şeklinin Ada’da işlemez olduğu ileri sürülüyordu.²²⁷

Makarios, 1962 yılında Başbakan İsmet İnönü ile görüşmek üzere Ankara’ya gitmişti. Anayasa maddelerinin değiştirilmesini istiyordu, fakat İnönü’den olumsuz cevap almıştı.²²⁸

Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde bu sefer Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’ye anayasa değişikliği talebi ile ilgili nota verdi.²²⁹ Makarios’un teklifte yer alan değişiklik istekleri özetle şu şekildeydi:

- 1- Ordunun miktarı Anayasaya bağlı olarak değil, özel bir kanuna göre tayin edilmelidir.
- 2- Cumhurbaşkanı ile Yardımcısının veto hakkı kaldırılmalıdır.
- 3- Adalet mekanizması tek elde birleştirilmelidir. Bilindiği üzere mevcut Anayasaya göre Türkler Türk yargıçlarına, Rumlar Rum yargıçlarına tâbidirler.
- 4- Polis ve jandarma teşkilatı birleştirilmelidir. Polis teşkilatının başında ise bir Türk bulunmaktadır. Ancak, birleşme halinde başkanlık Rumlara geçecektir.
- 5- Belediyeler birleştirilmelidir.
- 6- Memurlar nüfus oranlarına göre cemaatler arasında dağıtılmalıdır. Bilindiği üzere mevcut Anayasaya göre bugün Türklerin memuriyetlerin yüzde 30’una sahip olmaları gerekmektedir. Değişiklik isteği ise Türklerin bu hakkını yüzde 20’ye indirmektedir.
- 7- Amme komisyonlarında 10’da 3 oranında bir esas olduğu halde, yapılan teklifte bu oran 5’te 1’e indirilmektedir.

²²⁵ Serter, *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti*, s. 324.

²²⁶ Serter, *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti*, s. 342.

²²⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 92.

²²⁸ Arık, “Kıbrıs Krizi”, s. 5.

²²⁹ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 752.

8- Rum cemaat meclisi lâğvedilmekte ve sadece Türk cemaat meclisi bırakılmaktadır. Böylece hâkimiyeti milliyenin Rumlarda olduğundan tescilinin sağlanması amacı güdülmektedir.

9- Temsilciler Meclisi Başkan ve Yardımcısı, cemaatler arasından ayrı ayrı değil, meclis tarafından bütün milletvekillerinin katılımı ile seçilmelidir. Bu durumda, Rumlar istedikleri Türkü, oy çoğunluğu kendilerinde olduğundan Başkan Yardımcılığına getirebileceklerdir.²³⁰

Makarios'un yapmış olduğu anayasa teklifi değişiklikleri Türkiye Hükümeti tarafından reddedildi.²³¹

Makarios önerdiği bu değişikliklerle ikili yönetime dayalı Kıbrıs Cumhuriyetini çökertmek ve asıl hedefi olan Enosis'i gerçekleştirmek niyetindeydi.²³²

Anayasanın değiştirilmesinin sağlanması halinde Ada'ya olası Türkiye müdahalesinin önü kapatılmış olacak, bunun mümkün olmaması durumunda ise çatışmalardan beslenilerek Enosis'i ilan etmek için tam teçhizatlı hazır bulunulacaktı.²³³

Makarios 1960 antlaşmaları ile anayasayı açık bir şekilde yok sayarak kurmayı düşündüğü Rum devletinde Kıbrıs Toplumunu olan Türklere azınlık olarak hak tanımaktaydı. Hâlbuki Türkler azınlıkta değildi ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı da Türk idi ve anayasal hakları da vardı. Yine Cumhurbaşkanı Yardımcısının dışişlerini ilgilendiren bir kararı veto edebilme yetkisi anayasanın 57. maddesinde tanımlanmıştı. Makarios, bu şekilde Cumhurbaşkanı olarak ortak devletin tüm nüfusu temsil edemeyeceğini göstererek 1960 ortaklık devletinin yıkımına yol açmıştı.²³⁴

Türklere Ada'da uygulanan bu haksızlık üzerine dünyadan tek bir tepki dahi gelmiyor ve Rumlar, Türkiye ve Kıbrıs Türklerine barış konusunda herhangi bir güven vermiyordu.²³⁵

²³⁰ *Cumhuriyet*, 7 Aralık 1963, s. 7.

²³¹ *Cumhuriyet*, 7 Aralık 1963, s. 1.

²³² Erol, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", s. 298.

²³³ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 96.

²³⁴ Denктаş, *Son çağrı*, ss. 94-95.

²³⁵ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 54.

Ada'nın gerçek sahipleri olarak kendilerini gören ve Türkleri azınlık statüsünde değerlendiren Rum tarafı lideri Makarios, 22 Aralık 1963 tarihinde Garanti Antlaşmasını iptal etti.²³⁶

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1963'te varlığı sona erse de Rum yönetimi meşru olarak tanınmaya devam ediyordu. Türkler mevcut durumda Kıbrıs'ın belirli bölgelerinde dağınık bir şekildeydi. Hatta bazı Türk denetiminde olan bölgelere merkezden ambargo uygulanıyordu. Rumlar, Türklere karşı bu şekilde yıldırma taktiği uyguluyorlardı.²³⁷

1963 yılına kadar Rumlar, anayasanın uygulanmaması ve istedikleri yönde değiştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulundu. Bir yandan Türkiye'nin de tam aksi yöndeki kararlılığını gören Makarios, aralarında Glafkos Klerides'in de yer aldığı üç kişiyi gizli bir plan yapılması yönünde görevlendirdi ve böylece Akritas Planı hazırlandı. Kıbrıs Türklerini 24 saat içinde ortadan kaldırmayı amaçlayan Plana göre Rumların ana amacı Enosis'in gerçekleştirilmesiydi.²³⁸ Ayrıca; Kıbrıs Türklerini yapılan baskılarla huzursuz etmek, Dış devletlerle olan bağlantılarına engel olmak, Kıbrıs Türklerinin haklarını yok saymak, Türk Toplumunu ekonomik olarak çökertmek, Kıbrıs Türk halkı ile ana vatan Türkiye arasından var olan bağları koparmak gibi amaçları da vardı.²³⁹ Makarios'un anayasa değişikliğini kabul etmeyen Türklerin, ana vatandan yardım gelene kadar kısa sürede toptan yok edilmesi de amaçlanıyordu.²⁴⁰ Akritas Planı, 21 Nisan 1966 tarihinde Patris Gazetesi'nde yayımlanınca ortaya çıkmıştı.²⁴¹

Makarios'un anayasa değişikliği teklifinin Türkiye tarafından kabul edilmemesi üzerine EOKA harekete geçip terör olaylarına başladı. 4 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşa'da EOKA terör örgütü tarafından Markos Dragos heykelinin bombalanmasının suçu Türklere atılarak terör olaylarının başlatılmasının bahanesi yaratılmış oldu. Olayların fitili ateşlendikten sonra

²³⁶ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 15-16.

²³⁷ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 53.

²³⁸ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 752.

²³⁹ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyetinin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1992, s. 246.

²⁴⁰ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 29.

²⁴¹ Sabahattin İsmail, *1974 Öncesi 1974 Sonrası Kıbrıs Türk Halkı*, İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları, 1989, s. 18.

Makarios, Temsilciler Meclisi Başkanı Klerides, İçişleri Bakanı Polikorpos Yorgacis ve EOKA'cı Nikos Sampson planlarını uygulamaya koyuldu.²⁴²

Akritas Planı uygulamaya koyulduğu sıralarda “Opek” (Kıbrıs Rumlarını koruma Teşkilatı) adlı örgüt de Türklere mal satanların cezalandırılacaklarına dair bildiri yayınladı. Pan Kıbrıs Mücahitler Cemiyeti adlı örgüt ise EOKA'cılarla işbirliğine girdi.²⁴³

Kıbrıs'ta Rum saldırılarının şiddetlendiği esnada Türkiye'de I. Koalisyon hükümeti, Demokrat Partililerin siyasi affı konusundaki anlaşmazlıkları sebebiyle çöktü ve yerini CHP-YTP (Cumhuriyet Halk Partisi-Yeni Türkiye Partisi) ve CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) zoraki koalisyonu aldı ve Kıbrıs konusunda şu bildiriye yayınladı; “Kıbrıs'ın bir bütün teşkil eden mevcut antlaşmalar dairesinde bütün vatandaşlarını refah ve saadete ulaştırılmasını ve bölgemizin barış istikrarına yararlı olmasını samimiyetle temenni etmekteyiz.”²⁴⁴

YTP ve CKMP'nin hükümetten çekilmeleri ve Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in hükümeti kurma görevini bir kez daha İsmet İnönü'ye vermesi üzerine 14 Aralık 1963 tarihinde İsmet İnönü, Meclis'teki 33 bağımsız milletvekili ile “azınlık hükümeti” kurma kararı aldı.²⁴⁵

Ana vatanda, hükümetin kurulma çabaları sürerken Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 gecesi başlayan ve tarihte Kanlı Noel olarak geçen Rum terörü 25 Aralık'ta Ada'nın her yerine yayılmıştı.²⁴⁶

Tarihte Kanlı Noel olarak adlandırılan bu saldırılar Lefkoşa'nın Tahtakale semtinde 2 Türkün öldürülmesiyle başlamış, yine Lefkoşa'da Doktor Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi, 3 çocuğuyla birlikte evlerinin banyosunda katledilmişti.²⁴⁷

²⁴² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 97.

²⁴³ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 20-21.

²⁴⁴ Gülen, “Kıbrıs Politikası”, s. 395.

²⁴⁵ Gülen, “Kıbrıs Politikası”, s. 397.

²⁴⁶ Güner Göktuğ, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Hazırlayan Siyasal Nedenler*, Lefkoşa: Özel Baskı, Nisan 1990, s. 96-97.

²⁴⁷ Bayram Küçüköğlü, “Kıbrıs Sorununa Dair Yaklaşım ve Algıların Türk Basınına Yansımaları (1954-1974)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 48, (2011), s. 805.

22 Aralık 1963’de ise Türk Lisesi öğrencilerinin olayı protesto ettiği esnada üzerlerine Rum polisler tarafından ateş açılmış, olay öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanmıştı.²⁴⁸

23 Aralık 1963’te Türkiye, saldırıların durdurulması konusunda İngiltere ve Yunanistan’a nota verdi. Garantör devletler olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere 24 Aralık 1963’te Lefkoşa’da bir araya geldi ve çatışmaların sona ermesi için bildiri yayınladı. Fakat Makarios, Rum tedhişinin durdurulması yönünde herhangi bir adım atmadı.²⁴⁹ Bunun üzerine, 25 Aralık 1963 tarihinde Türk savaş uçakları uyarı uçuşu yaptı. Türk Alayı, Kıbrıslı Türklerin emniyeti için karargâhından çıkıp, Lefkoşa’da Türk bölgeleri olan Gönyeli ve Ortaköy’e yerleşmişti.²⁵⁰ Ayrıca Türk donanmasına ait 5 gemiden oluşan bir filo Kıbrıs karasularına girmiş, bu durum Kıbrıslı Türklerde büyük sevinçle karşılanmış ve Rumlarda büyük tedirginlik yaratmıştı.²⁵¹

Uyarı uçuşlarının ardından Makarios’un emriyle Rumlar saldırıyı kesti. Türk savaş uçaklarının çekilmesiyle Rumlar tekrar saldırıya başladı. Rumlar, Arpalık köyünün kendilerine saldırıda bulunduğunu iddia ederek ve İngilizlerin de desteğini alarak Arpalık köyüne ateş açıp birçok Türk’ü vahşice öldürdüler.²⁵² Bu saldırılar, Ada’nın diğer bölgeleri olan Boğaz, Zeytinlik, St. Hilarion, Ozanköy gibi yerlere de sıçradı. Fakat Rumlar silah bakımından üstün olmalarını rağmen Türk mücahitlerinin direncini kıramadılar. Geçitkale, Boğaziçi, Tatlısu, Larnaka, Limasol, Baf, Çamlıköy, Gaziveren gibi yerlerde de saldırılar meydana geldi. Türk mücahitleri 24 şehit vermelerine rağmen Rumlar bertaraf edildi ve 25 Aralık 1963’de EOKA’cı Rumların Ateşkes imzalamaktan başka çaresi kalmamıştı.²⁵³

Türkiye Garanti Antlaşmasının uygulanmasında ısrar edince üç garantör devlet Kıbrıs Cumhuriyetine bildiri gönderdi ve 27 Aralık 1963’te Ada’da güvenliğin sağlanması için “Barış Gücü” oluşturuldu. Barış Gücü

²⁴⁸ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 98.

²⁴⁹ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 753.

²⁵⁰ İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti*, s. 219.

²⁵¹ *Cumhuriyet*, 27 Aralık 1963, s. 1.

²⁵² Vehbi Zeki, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*, Cilt III, Halkın Sesi Ltd., Lefkoşe: 1973, s. 9.

²⁵³ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 26.

oluşturulduktan sonra Lefkoşa'yı ikiye ayıran "Yeşil Hat" üzerine çalışmalar başlatıldı.²⁵⁴

30 Aralık 1963 tarihinde, Rum saldırıları sonucu fiilen oluşan Yeşil Hat'ın sınırları çizildi. Ateşkesin ardından Denya, Ayvasıl ve Sillura adlı Türk köylerinde yapılan incelemelerde toplu katliamların izlerine rastlandı. Ateşkese rağmen Rum tedhişi yine de ara ara devam etmekteydi. 23 Ocak 1964 tarihinde Bayraktar Camisi tekrar bombalanmış, Şubat 1964'te yine Arpalık, Limasol, Baf, Magusa, Polli Türkleri saldırılara maruz kalmış ve yüzlerce Türk katledilmişti.²⁵⁵

30 Aralık 1963'de Kıbrıs Anayasası Mahkemesi Başkanı Alman Prof. Ernest Forshoff "Bugünkü buhran, Başpiskoposun Türk aleyhtarı siyasetinin neticesidir" diyerek Kıbrıs'ta yaşanan kanlı olaylardan Makarios'u sorumlu tutmuştu.²⁵⁶ Yunanlı tarihçi Dimitri Kitsikis de Makarios'u suçlamıştı.²⁵⁷

1964 yılına gelindiğinde Makarios, 1960 Garanti Anlaşmasını tek taraflı olarak feshetti.²⁵⁸ Makarios'un 1 Ocak 1964 tarihinde 1960 Cumhuriyet Antlaşmalarını iptal ettiğini açıklamasından sonra gerçekleşen Rum saldırıları neticesinde Kıbrıs'ta 500'ün üzerinde şehit verilmiş, Türkler devletin yönetim organlarına alınmamış, Türk milletvekilleri ise meclise sokulmamıştı. Saldırıya uğrayan Kıbrıs Türkleri Kızılay'ın yaptığı yardımlarla yaşamlarını idame ettirebilmişlerdi.²⁵⁹ Bu konuyla ilgili 6 Ocak 1964 tarihinde çıkartılan Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Kızılay Derneği tarafından Kıbrıs'a gıda maddeleri gönderilmesi kararlaştırılmıştır.²⁶⁰

Ayrıca yine 07.01.1964 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Kıbrıs'ta meydana gelen olayları yakından takip etmek amacıyla Başbakan ve ya Başkan Yardımcısının Başkanlığında Milli savunma, İçişleri, Dışişleri ve Turizm ve Tanıtma kurulundan oluşan "Kıbrıs Komitesinin" kurulması kararlaştırılmıştır.²⁶¹

²⁵⁴ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 754.

²⁵⁵ İsmail, *Kıbrıs Türk Halkı*, s. 19.

²⁵⁶ *Cumhuriyet*, 28 Aralık 1963, s. 1.

²⁵⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 99.

²⁵⁸ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 41.

²⁵⁹ Güler, "Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", s. 108.

²⁶⁰ BCA, 030.18.01.02.175.1.17 (06 Ocak 1964).

²⁶¹ BCA, 030.18.01.02.175.2.18 (07 Ocak 1964).

1964 yılı Ocak ayında Londra’da taraflar arasında bir toplantı düzenlenmişti. Bu toplantıya Türk Hükümetini temsilen Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’in Başkanlığında, Dışişleri Bakanlığından Genel Sekreter Siyasi Yardımcısı Ümit Haluk Bayülken, Birinci Daire Başkanı Turan Tuluy, Başhukuk Müşaviri Suat Bilge, Bakanlık Hususi Kalem Müdürü Erdem Erner ve Genelkurmay Başkanlığından Plan ve Harekât Dairesi Başkanı Tuğgeneral Turgut Sunalp’dan oluşan bir heyetin katılması ve Londra’ya gitmeleri kararlaştırılmıştı.²⁶²

Toplantıda Türk tarafının isteğı, Türklerin can ve mal emniyetinin sağlanması ve güvence antlaşmasının devam ettirilmesi idi. Rumlar ise anayasanın Türkler aleyhinde düzenlenmesi ve Garanti Antlaşmasının kaldırılmasından yanaydı. Toplantı herhangi bir sonuca ulaşmadan dağıldı.²⁶³

Aralık 1963 tarihinden bu yana iyice şiddetlenen Rum saldırıları karşısında 100’den fazla Türk köyü yakıldı, 27 bin kadar Türk göç etmek zorunda bırakıldı. Bunun üzerine Türkiye acil olarak Birleşmiş Milletlere başvuruda bulundu²⁶⁴

BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs meselesi konusunu görüşmek üzere 18 Şubat 1964 tarihinde toplandı. Türkiye’den Nihat Erim toplantıya katıldı ve İnönü kendisine “daha etkin bir savunma” konusunda destek istedi.²⁶⁵ BM Güvenlik Konseyi konu ile ilgili devlet ve toplumlara sağduyu çağrısı yaptı.²⁶⁶

19 Şubat 1964 tarihinde Birleşmiş Milletler Örgütü Genel Sekreteri U-Thant’ın devreye girmesiyle Güvenlik Konseyi’nin üyeleri tarafından hazırlanan öneri gereğince; Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs halkları şiddeti önlemek için gayret sarf edecek, Kıbrıs’ta Barış Gücü teşkil edilecek, anlaşmazlığın savaşımadan çözülebilmesi için bir temsilci gönderilecekti.²⁶⁷

BM askeri gücü Ada’ya gelmeden Makarios’un talimatıyla EOKA’cılar saldırılarına devam etmekteydi. Son olarak Baf’ta yaşanan olaylarda 14 kişi

²⁶² BCA, 030.18.01.02.175.4.12 (25 Ocak 1964).

²⁶³ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 101.

²⁶⁴ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 16.

²⁶⁵ Gülen, “Kıbrıs Politikası”, ss. 403-404.

²⁶⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 102.

²⁶⁷ BCA, 030.01.00.00.71.452.4 (19 Şubat 1964), s. 1.

ölmüş, 22 kişi yaralanmış ve 34 kişi kaybolmuştu. EOKA'cılar polis uniformalarıyla Türk köylerini silahsızlandırmaya çalışıyordu. Bu sırada Rauf Denktaş, Vaşington'da verdiği demeçte, "Son olaylar göstermiştir ki Makarios, işi çabuk bitirmek niyetindedir ve bunda muvaffak olmak için tevessül etmeyeceği hiçbir şey yoktur." ifadesini kullandı. Türkiye 13 Mart 1964 tarihinde Makarios'a da kesin bir uyarı gönderdi. Uyarının birer örneği de İngiliz, Amerikan ve Yunan elçilerine bildirilirken "Türk hükümetinin 1960 antlaşmalarından aldığı müdahale hakkını kullanmaya karar verdiği" vurgulandı.²⁶⁸

27 Mart 1964 tarihinde taraf olmayan devletlerin askerleri ile oluşturulan ve Birleşmiş Milletler komutasında bulunan "Barış Gücü" Ada'da faaliyete geçti. Finlandiyalı diplomat S. Tuomioja ise arabuluculuk görevine başladı. Ancak tüm bu faaliyetler sonucu oluşturulan Barış Gücü Kıbrıs'taki güvenli ortamı sağlayamayacak iki halkın çatışması yine devam edecekti.²⁶⁹

İsmet İnönü Hükümeti, 16 Mart 1964 tarihinde Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunma konusunda TBMM'den onay almıştı.²⁷⁰

Yunanistan Başbakanı George Papandreu ise Makarios'a desteğini gösteren bildiri yayınlayıp, Türk askerinin Ada'ya müdahale etmeden kendi askeri gücünü hazır bulundurması amacıyla gizli bir yardım konusunda Makarios'la anlaşmıştı. Gizlice kıyıya yanaşan gemilerden silah ve asker takviyesi yapılarak yaza kadar 20 bin tam donanımlı asker gücü oluşturulmuştu.²⁷¹

Makarios, İnönü'ye 29 Mart 1964 tarihinde gönderdiği mektupla Türk Alayının garnizonlarına dönmesini istedi.²⁷²

BM Barış Gücü Ada'ya gelene kadar her ne kadar Makarios ve çetesi saldırılara ara verse de 4 Nisan 1964'te Makarios Londra ve Zürih Antlaşmalarını tanımadığını, Kıbrıs Rum halkının mücadelesini desteklediğini bildirmişti.²⁷³

²⁶⁸ Yüksel, "Kıbrıs'ta Yaşananlar", s. 357.

²⁶⁹ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 754.

²⁷⁰ Arık, "Kıbrıs Krizi", s. 7.

²⁷¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 103.

²⁷² Göktuğ, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*, s. 97.

²⁷³ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 788.

Makarios'un diğ er hezeyanlarından birisi de 21 Aralık 1963 tarihinde başlayan Rum saldırılarını önlemek isteyen Türk askerlerinin, Kıbrıs Cumhuriyetinin bekasını tehlikeye düşürdüğü iddiasıydı. Makarios bu durumu bahane ederek 4 Nisan 1964 tarihinde antlaşmaları, dolayısıyla Cumhuriyeti feshettiğini resmen ilan etti. Rumlar aynı zamanda Garanti Antlaşmasının 4. Maddesinde bulunan “harekete geçme hakkı”nın, BM Antlaşması 2/4 maddesindeki “kuvvet kullanma yasağı”na aykırı olduğunu ileri sürdü. Bu hukuki zemini olmayan yoruma dayalı iddialarla Rumlar, Cumhuriyeti feshetme yoluna gittiler.²⁷⁴

Rumların 22 Nisan 1964 tarihinde Magosa'ya ve 27 Nisan'da Erenköy ve Yeşilirmak'a yaptığı saldırılar Türk Hava Kuvvetleri uçaklarının tekrardan Ada'ya uçmasına yol açtı. Türk hava kuvvetleri 60'tan fazla jet uçağı ile Dilirga ve Kalifudes tepelerindeki Rum birliklerini bombaladı. Bu hareket sonucu Rum çetelerinin %40'ı imha edildi.²⁷⁵

29 Mayıs 1964 tarihinde Türkiye, Kıbrıs'ta Türklere karşı devam eden şiddet olaylarına dikkat çekmek üzere İngiltere ve Yunanistan'a ultimatom verdi.²⁷⁶

Kıbrıs'ın Rum hükümeti, askeri ittifak antlaşmasına aykırı olmasına rağmen silah ve savaş uçağı alacağını duyurdu. Aynı zamanda 18-59 yaş arası Rum erkeklerini askere almak için kanun çıkarttı. Bu gelişmelerin karşısında verilen notaları dinlemeyen Makarios'a karşı İnönü, Kıbrıs'a 6 Haziran 1964'de çıkartma yapacağını kesin bir dille ABD'ye iletti.²⁷⁷

Kıbrıs halkı, İsmet İnönü'ye göndermiş oldukları mektuplarda, kendilerinin baskı altında, yalnız ve zor durumda olduklarını fakat Türk Hükümetine sonsuz güven duyduklarını belirtmişlerdi.²⁷⁸

Makarios'un dış devletlerden silah satın almaya başlaması ve mecburi askerliği getirmesi üzerine Türkiye, Kıbrıs'a müdahalede bulunma kararı verdi.²⁷⁹ İnönü Hükümetinin Kıbrıs'a kesin olarak müdahale kararı alması üzerine Yunanistan Kralı Paul, ABD Başkanı Johnson'a başvurarak Türklerin

²⁷⁴ Vatansver, “Kıbrıs Sorunu”, ss. 1510-1511.

²⁷⁵ Olgun, *Kıbrıs Gerçeğı*, s. 26.

²⁷⁶ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 755.

²⁷⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 105.

²⁷⁸ BCA, 030.01.00.00.8.46.8 (20 Haziran 1964).

²⁷⁹ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 788.

müdahalesinin önlenmesini istedi. Başkan Johnson 5 Haziran 1964 tarihinde İnönü'ye uyarı konusunda mektup gönderince Türk müdahalesi önlendi. Johnson mektubu Türkiye tarafından tepkiyle karşılandı. Bu mektup Türkiye'de Amerikan karşıtı faaliyetlere sebep oldu.²⁸⁰

Başkan Johnson, 5 Haziran 1964 tarihli mektubunda şunları belirtmişti:

- 1- Türkiye garanti antlaşmasını tam işletmeden Ada'ya müdahale kararı almıştır. Türkiye henüz müdahale hakkını kullanamaz.
- 2- Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale kendisini Sovyetler birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Türkiye, NATO'lu müttefiklerine danışmadan onların onayını almadan böyle bir harekete giriştiğine göre acaba NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğü var mıdır? Türkiye bu noktayı herhalde düşünmedi.
- 3- Türkiye ile Amerika arasında mevcut 12 Temmuz 1947 tarihli yardım antlaşmasının dördüncü maddesine göre Türkiye Amerika'nın vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a müdahalede kullanamaz çünkü bu silahlar Türkiye'ye savunma amacı verilmiştir.
- 4- Ayrıntılı görüşmeler için Türkiye başbakanı Vaşington'a giderse Başbakan bundan memnun olacaktır.²⁸¹

ABD'nin göndermiş olduğu Johnson mektubu Türkiye'nin dış politikasını ve Türk-Amerikan ilişkilerini önemli ölçüde etkilemişti. Bu mektup sonucunda Türkiye'nin NATO tarafından yeterince korunmadığı anlaşıldı. Ayrıca Türkiye'nin uzun yıllar uzak ilişkiler yaşadığı SSCB ve diğer devletler ile siyasal ve ekonomik olarak ilişkilerini olumlu yönde geliştirmesini sağladı. Diğer taraftan Türkiye, ABD ile olan ilişkilerini eleştirmeye başladı. Türkiye, ABD'nin yapmış olduğu faaliyetlerin Türkiye'nin çıkarlarına uygun olup olmadığını sorgular hale geldi. Kıbrıs Barış Harekâtında Amerikan silahlarının kullanılmış olmasından kaynaklı olumsuz durum karşısında Türkiye, artık silah satın alabilecek ülke sayısını artırmaya başladı.²⁸²

ABD Başkanı Johnson'un 5 Haziran tarihli daveti üzerine Kıbrıs meselesi hakkında görüşmelerde bulunmak amacıyla Başbakan İsmet İnönü, eşi

²⁸⁰ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 27.

²⁸¹ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 789.

²⁸² Oran, *Türk Dış Politikası*, ss. 689-690.

Bayan İnönü ve Özel Kalem Müdürü Necdet Calp ile Özel Doktor Prof. Zafer Paykoç, Dışişleri Bakanı Cemal Erkin, Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Nihat Erim, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Siyasi Yardımcısı özel görevli Büyükelçi Haluk Bayülken, Tuğgeneral Turgut Sunalp, Dışişleri Bakanlığı Başhukuk Müşaviri Prof. Dr. Suat Bilge ve Güvenlik Memuru B. Nazım Gürtekin gibi kişilerden oluşan heyetin Vaşington'a gitmesi Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile kararlaştırıldı.²⁸³

Bu heyet üyeleri, 21 Haziran 1964'te Vaşington'a hareket etti ve 22-23 Haziranda Türk Amerikan görüşmeleri gerçekleşti. Türkiye'nin bu görüşmeyi yapmasındaki temel amacı Londra ve Zürih antlaşmalarıyla Kıbrıs Türklerine tanınmış hakların güvenliğini, garantisini ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki yetkilerinin artırılmasını sağlamaktı. Türk Hükümetinin bu isteği Amerika tarafından kabul edilmişti, ancak Ege Adalarından birinin Türkiye'ye verilmesine karşılık Türkiye Hükümetinin Kıbrıs'tan çekilmesi isteniyordu. Bu durum Türk tarafınca kabul edilmedi.²⁸⁴

Amerika, Kıbrıs sorununu kesin çözüme kavuşturmak için eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson'u aracı olarak tayin etti. Acheson, Kıbrıs meselesini çözüme kavuşturmak için Cenevre'de çalışmalara başlamıştı. Acheson, Karpas yarımadasının %5'lik kısmını oluşturan bir üssün, Türkiye'nin egemenliğine bırakılmasını teklif etti ve bunun karşılığında Türkiye, Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'la birleşmesini kabul edecekti; ayrıca Acheson, Meis Adasının Türkiye'ye bırakılmasını, Kıbrıs Türklerine Lozan'da belirtilen azınlık haklarının verilmesini de teklif etmişti. Fakat Makarios bu teklifi, Kıbrıs Adası'ndan Türkiye'ye toprak verilmesini içerdiği için ve Adayı bütünüyle istediği için kabul etmedi.²⁸⁵

Cenevre'de yapılan görüşmeler devam ederken 5 Ağustos 1964 tarihinde Rumların Erenköy'e saldıracağı bilgisinin alınmasıyla beraber Denктаş Türkiye'ye gönderdiği mesajda şu ifadelere yer verdi; "Bir gün daha Türkiye yardıma gelmezse Erenköy çökecektir." Mesaj üzerine Türk savaş uçakları saat 5 sularında acil olarak havalandı ve 8 Ağustos'ta uyarı harekâtı

²⁸³ BCA, 030.18.01.02.178.34.3 (20 Haziran 1964).

²⁸⁴ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 791.

²⁸⁵ İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti*, s. 370.

gerçekleştirildi. Fakat harekât esnasında Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel'in uçağı düşürülerek şehit edildi. Harekât karşısında Yunan hükümeti ve Rumlar paniğe kapılarak Yunanistan Başbakanı Makarios'a askeri hareketliliğin durdurulması talimatı verdi. Ancak Makarios, durmak yerine Rusya ve Arap ülkelerinden destek talebinde bulunmuştu.²⁸⁶

Türk savaş uçaklarının bombardımanı üzerine BM Güvenlik Konseyi Başkanı, İsmet İnönü'ye telgraf çekerek harekâtın durdurulmasını talep etti. Diğer yandan Makarios'a silah desteği veren Sovyet Rusya Başbakanı Kruşçev de Türkiye'den bombardımanın durdurulmasını istiyordu.²⁸⁷

Rumların hunharca yapmış olduğu saldırılar durmayınca Türk savaş uçakları tekrar 9 Ağustos'ta Dilirga ile Alevköy'deki Rum mevzilerini bombaladı. Bir Rum botu batırıldı ve Rum tankları tahrip edildi. Bu duruma daha fazla dayanamayan Makarios, saldırıları durdurarak Türkiye'nin bütün şartlarını kabul ettiğini açıkladı.²⁸⁸

Erenköy ablukasının kaldırılması sonrasında taraflar bir kez daha Cenevre'de toplandı. 20 Ağustos'ta Dean Acheson II. Planı açıkladı. Daha çok Yunan tarafının yararına olarak gözlemlenen planda; Kıbrıs'ta öncelikle Enosis'in gerçekleşmesinden, Türk haklarının da ABD tarafından korunmasından bahsediliyordu. Bunun üzerine I. Acheson Planını kabul edebileceğini belirten Türk tarafı II. Acheson Planı'nı reddetti. Yunan tarafına oldukça olumlu vaatte bulunan ikinci plan, tam anlamıyla Enosis'i yansıtmadığı için Makarios tarafından da reddedildi. Amerika herhangi bir sonuç alamadığı için 31 Ağustos 1964 tarihinde Cenevre'de gerçekleşen görüşmelerden çekildi.²⁸⁹ Aslında ABD, Acheson Planı ile Kıbrıs meselesinin çözümünü kendi çıkarları doğrultusunda Adayı Yunanistan'a vermekte bulmuştu.²⁹⁰

Kıbrıs'ta 1964 yılı sonlarına kadar 500 Türk öldürülmüş, 198 Türk kaybolmuş, 103 köyde 527 hane tamamen harap edilmiş, 2000 hane zarar görmüş, toplam 150 köyde bulunan 30000 Türk de göç ettirilmişti.²⁹¹

²⁸⁶ Yüksel, "Kıbrıs'ta Yaşananlar", ss. 363-364.

²⁸⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 117.

²⁸⁸ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 26.

²⁸⁹ Gülen, "Kıbrıs Politikası", ss. 417-418.

²⁹⁰ Denктаş, *Son çağrı*, s. 28.

²⁹¹ İsmail, *Kıbrıs Türk Halkı*, s. 41.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin atamış olduğu arabulucu Tuomioja'nın vefat etmesinden sonra yerine geçen Galo Plaza Lasso, bir rapor hazırlayarak Birleşmiş Milletlere sundu. Hazırladığı raporda 1963-64 yıllarında yaşanan krizden sonra artık ilişkilerin eskisi gibi olmayacağından, Londra ve Zürih antlaşmalarının yeterli olmadığından ve Kıbrıs'ta Türk toplumunu azınlık durumuna sokan hususlardan bahsediyordu. Türkiye Galo'nun yanlı davrandığını öne sürerek bu raporu hukuka aykırı bulmuş ve tanımadığını bildirmişti. Doğal olarak, Yunanistan ve Makarios bu raporu olumlu karşılamışlardı.²⁹²

Mayıs 1965'te Kıbrıs konusunda Türk-Yunan ilişkileri yeniden başladı. Türkiye'de 1965 Ekim ayındaki seçimlerde Adalet Partisi tek başına iktidara geldi.²⁹³

Kıbrıs hükümeti, 18 Aralık 1965'te Kıbrıs Türklerini azınlık durumuna sokan bir karar çıkartarak Ada'da yönetimi iyice ele geçirmeye başladı. Rumlar Türkleri yok saymış ve Türk ürünlerine yasaklar koymuştu.²⁹⁴ 1963'ten 1966'ya kadar Kıbrıs Türklerinin maddi zararı iki milyar Türk lirasını aşmıştı.²⁹⁵

Diğer yandan Yunanistan'da da 21 Nisan 1967'de Papandreu 'ya karşı Albay Papadopulos tarafından darbe yapıldı ve Yunanistan'ın yeni Başbakanı Yargıtay Başsavcısı Koliyas oldu.²⁹⁶ Mevcut yönetim Kıbrıs konusundaki düşüncelerinin aynı şekilde devam ettiğini açıklamış ve Türk yönetimi ile görüşebileceklerini bildirmişti. 1967 Eylül ayında Süleyman Demirel ve Koliyas iki gün boyunca, biri Keşan, diğeri Dedeoğaç'ta yapılan görüşmeler gerçekleştirilerek sorunun barışçıl yollarla çözülmesine ilişkin gayret göstereceklerini belirttiler.²⁹⁷

Keşan'da gerçekleşen toplantıda Yunan tarafı yazılı teklifi ile Türkiye'yi Enosis'e razı etmek istedi. Daha önce 1966'da Stefanopulos hükümeti de aynı teklifi Türkiye'ye yapmış, ancak Türkiye teklifi anında reddetmişti. Yine bu

²⁹² Arık, "Kıbrıs Krizi", s. 9.

²⁹³ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, ss. 794-795.

²⁹⁴ Arık, "Kıbrıs Krizi", s. 9.

²⁹⁵ Denктаş, *12'ye 5 Kala*, s. 20.

²⁹⁶ *Milliyet*, 22 Nisan 1967, s. 1.

²⁹⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 122.

kez de Türkiye Başbakanı tarafından teklif geri çevirilince görüşmeler tıkanı. ²⁹⁸

Keşan-Dedeğaç görüşmelerinin olumsuz geçmesinin ardından, Kıbrıs'ta yine Rumlar katliama girişti. ²⁹⁹

Görüşmeler öncesinde de Nisan ayında Grivas komutasındaki Rum Milli Muhafızları, Mari adlı Türk köyüne saldırıda bulundu, saldırıyı Barış Gücü önledi. ³⁰⁰ 15 Kasım 1967'de ise Grivas ve EOKA'cı Kıbrıs Rumlarının teşkilatlandığı Rum Milli Muhafız Kuvvetleri Boğaziçi ve Geçitkale köylerine saldırarak Enosis'i gerçekleştirmeye engel teşkil eden Türkleri ortadan kaldırma girişiminde bulundular. ³⁰¹

Boğaziçi ve Geçitkale köylerinde Türkleri kışkırtmak adına Rum Polis devriyesi atılmak istendi ve olayların büyümesi üzerine Rumlar iki köyü de işgal ederek 26 Türk'ü öldürdü, 230 kadar Türk'ü de esir aldı. Gelişmeler üzerine Türkiye Ada'ya asker göndermeye karar verdi. İnönü de Başbakanlığa gelerek Başbakan Demirel ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile görüşme gerçekleştirdi ve hükümetin verdiği kararda arkasında olduğunu açıkladı. ³⁰²

Boğaziçi ve Geçitkale köylerine yapılan saldırılar Türk ve Yunan askerlerini karşı karşıya getirdi. Ancak, Türkiye'nin savaş konusunda göstermiş olduğu kararlılığı Yunanistan gösterememişti. Böylelikle Yunanistan, Türkiye'nin Grivas ve Yunan askerlerinin işgal ettiği yerlerin boşaltılmasına dair vermiş olduğu uyarıyı kabul etmek zorunda kaldı. ³⁰³

1967 yılında Kıbrıs'ta Rum saldırıları ile Türklerin hayatını kaybetmesi, Türkiye'yi Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunma teşebbüsüne yöneltti. İngiltere de bir yandan Ankara'nın bu teşebbüsü karşısında uluslararası baskı oluşturarak olası müdahaleyi önlemek istiyordu. ³⁰⁴

²⁹⁸ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 796.

²⁹⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 125.

³⁰⁰ *Milliyet*, 9 Nisan 1967, s. 1.

³⁰¹ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 798.

³⁰² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 125.

³⁰³ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 28.

³⁰⁴ Yasin Coşkun, "1974 Kıbrıs Barış Harekâtının Türk-İngiliz İlişkilerine Etkileri", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 8, Sayı XXII, (Haziran 2015), s. 451.

TBMM'nin Türk Silahlı Kuvvetleri'ne vermiş olduğu Kıbrıs'a müdahale yetkisi, Rumların Boğaziçi ve Geçitkale köylerini boşaltmasını sağlamış ve Rumların Akritas planını başarısızlığa uğratmıştı.³⁰⁵

Türkiye'de Genelkurmay'da çıkarma planları yapılırken 16 Kasım'da Rum saldırıları sonucu 24 Türk yaşamını yitirdi.³⁰⁶

Türkiye hükümeti TBMM'den 435 üyenin 432 oyu ile Kıbrıs'a müdahale yetkisi almıştı. Bunun üzerine İskenderun'da çıkarma birliği ve Türk donanması hazırlıklarına başladı. 17 Kasım'da Türk Hükümeti, Yunan ve diğer hükümetlere çıkarma yapacağını duyurarak Grivas ve EOKA'cı Rumların ve 12.000 kişiden oluşan Yunan ordusunun Adayı terk etmesini istedi.³⁰⁷

ABD, 17 Kasım 1967 tarihinde bir kez daha Kıbrıs'a müdahale kararı alan Türkiye'yi, NATO'yu kullanarak önlemeyi başarmıştı.³⁰⁸ 20 Kasım 1967 tarihinde de ABD Başkanı Johnson, mektubunda Türkiye'ye "NATO silahlarını Kıbrıs'ta kullanmayın" şeklinde uyarıda bulunmuştu.³⁰⁹

1967 yılındaki ilk çıkarma, başlamasından kısa bir süre sonra birlikler henüz yarı yolda iken, Ankara'dan gelen "Geri dön" emri ile sona erdi.³¹⁰

1967'de Yunanlıların bu sefer Kıbrıs'a 20 bin asker ile çıkarma yapmasının ardından Türkiye derhal Yunan askerlerinin Ada'dan çıkmasını, aksi takdirde müdahale edeceğini duyurdu. Yunan Başbakan Koliyas ile Türk Başbakan Demirel, Keşan'da buluşmalar da Koliyas'ın olumsuz tutumu üzerine görüşme sonuçsuz kaldı. Türkiye donanma gücüyle Ada'ya müdahale edecekti ki Yunan tarafı geri adım atarak askerlerini çıkartacağını açıkladı.³¹¹

Kıbrıs'ta yaşanan bu gerginlik dolayısı ile Amerika Başkanı Johnson özel temsilcisi, Cyrus Vance'i Kıbrıs'a göndermiş bir yandan da Birleşmiş Milletleri harekete geçmişti. Türk Hükümeti Kıbrıs meselesi ile ilgili isteklerinde kararlı olunca darbeci Yunan geri adım atmak zorunda kaldı.³¹²

³⁰⁵ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 29.

³⁰⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 127.

³⁰⁷ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 799.

³⁰⁸ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 16.

³⁰⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 128.

³¹⁰ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 130.

³¹¹ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, ss. 18-19.

³¹² Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 799.

Rumların bu aralıksız sürdürdüğü savaşı, işgalci tavırlarından bıkan Türkler; 28 Aralık 1967’de başkanlığa Dr. Fazıl Küçük, yardımcılığına ise Rauf Denктаş’ın getirildiği “Geçici Türk Yönetimi”ni kurdu.³¹³ Fazıl Plümer Tarım, Dr. Niyazi Manyera Sağlık, Osman Öğrek Savunma, Ümit Süleyman Adalet gibi görevlere atandılar. 5 Temmuz 1970 tarihinde geçici Türk yönetimi Kıbrıs Türk yönetimi ismini aldı.³¹⁴

EOKA lideri Grivas 1967’de Adayı terk etmek zorunda kaldı, ancak 1971 yılında tekrar Enosis’i gerçekleştirmek için Ada’ya dönecekti.³¹⁵

1967 yılında Kıbrıs’ta yaşanan olaylar Türkiye için ibretlik bir durumdu. Bu olaylardan sonra Türkiye her an Kıbrıs’a askeri müdahale yapılma ihtimaline karşı askeri hazırlıklar yapmaya başladı.³¹⁶

1968 yılından itibaren Türk-Yunan ilişkileri arasında yumuşama dönemi vuku bulmuştu. 2 Haziran 1968 tarihinde Türk Cemaat Meclis Başkanı Rauf Denктаş ile Rum toplumu lideri Glafkos Klerides ilk görüşmeyi Lefkoşa’da yapmış, daha sonra 5 Haziranda Beyrut’ta ve 24 Haziranda tekrar Lefkoşa’da temaslarda bulunarak toplumlararası görüşmeleri başlatmışlardı.³¹⁷

1968 yılında yapılan bu görüşmeler sonucunda Süleyman Demirel Hükümeti Kıbrıs’ta “üniter devlet” yönetim şeklini benimsedi. Bu yönetim biçimi, Kıbrıs’ta tek bir devlet olmasını, Rum ve Türk toplumunun kendi yönetimlerini kendilerinin sağlamasını ve toplumların içişlerinde özerk olmasını kapsıyordu. Bir nevi kantona benzeyen bu sistemi daha sonra 1973 yılında yapılan seçimleri kazanan ve Bülent Ecevit Başkanlığında kurulan CHP-MSP (Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi) koalisyonu da destekleyecekti.³¹⁸

12 Mart 1971 yılında Türkiye’de yönetim alanında önemli değişiklikler meydana geldi. 71 muhtırası adı verilen olayda, Süleyman Demirel Hükümeti istifa etti. Yapılan seçimlerde CHP-MSP koalisyonu kuruldu. Başbakanlığa Bülent Ecevit, Başbakan yardımcılığına ise Necmettin Erbakan getirildi.³¹⁹

³¹³ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 20.

³¹⁴ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 30.

³¹⁵ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 17.

³¹⁶ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 740.

³¹⁷ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 800.

³¹⁸ Mete Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi,(1923-2000), cilt 3* İstanbul: YKY, 2002, s. 346.

³¹⁹ Arık, “Kıbrıs Krizi”, s. 15.

Hükümet rejimi sekteye uğramıştı. Tabiri caizse 25 yıl süren bir fetret devri yaşanmıştı. Bu devrin olumlu yönü ise Türkiye, dış politikasında klasikleşmiş düşüncelerinden sıyrılmış, Batıya dönük bir politika benimsemişti. Olumsuz yönü ise yaşanan hükümet bunalımından dolayı, Kıbrıs'ta Makarios ile cunta arasında meydana gelen çatışmadan faydalanılamamıştı.³²⁰

Kıbrıs'ta özel bir yönetim kurulunca 1968-1972 tarihlerinde Türkler ile Rumlar arasında ikili görüşmeler meydana geldi. 8 Haziran 1972 tarihinde genişletilmiş toplumlararası görüşmeler yapıldı. Görüşmeler devam ederken Doktor Fazıl Küçük Cumhurbaşkanı yardımcılığı ve Türk Yönetimi Başkanlığından çekildi. Bu durum üzerine aynı göreve 16 Şubat 1973 tarihinde yapılan seçimle Rauf Denктаş geldi.³²¹

³²⁰ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 740.

³²¹ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 30.

2. BÖLÜM

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

2.1. 15 Temmuz 1974 Darbesi

1973 yılında Türkiye’de, Bülent Ecevit Başbakan ve Hükümet ortağı da Necmettin Erbakan olmuştu. Ecevit sosyal demokratı, Erbakan ise batıya karşı şüpheliydi. Hükümetin bu tavrı Kıbrıs politikasına da etkilemişti. Cuntacı Yunanistan yönetimi ise Makarios ile aralarında oluşan soğukluğa rağmen bir yandan Ada’ya silah yardımı yapıyordu. Makarios Rusya’ya, Yunanistan ise ABD’ye yakın duruyordu. Batı Avrupa ise cuntacı albaylara karşı yakın hissetmese de tarihsel açıdan Yunanistan’a karşı soğuk değildi.³²²

Koalisyon Hükümeti Başbakanı Bülent Ecevit Kıbrıs konusunda; federatif bir Kıbrıs Devleti düşündüklerini, toplumların ayrışması yerine iç içe yaşamalarının daha doğru olacağını, dolayısıyla Ada’da bölünmenin önüne geçileceğini belirtmişti. Türk Hükümetinin politikasına Makarios ve Rumlar karşı çıkmış, 4 Nisan 1974 günü Kıbrıs’ta gerçekleştirilen beşli görüşme bu yüzden birden bire sona ermişti.³²³

Kıbrıs’la ilgili Türkiye’nin toplumlararası görüşmelerde sunduğu çözüm önerilerine Yunanistan ılımlı yaklaşmıyordu, çünkü bir an önce Kıbrıs’ı Yunanistan’a katmak istiyordu. Diğer taraftan Kıbrıs’ta yönetim karışıklığı mevcuttu. Bir taraftan Makarios Enosis’in yavaş yavaş bütünüyle gerçekleşmesini isterken, diğer taraftan Yunanistan’da darbeyle başa geçen cuntacılar, gerekirse Kıbrıs’ın bir kısmını Türklere bırakıp, geri kalan kısmını Yunanistan’a katmak istiyordu. Bu fikir ayrılığından dolayı Kıbrıs Rumları ile Yunanistan arasında siyasi anlaşmazlıklar meydana gelmeye başlamıştı.³²⁴

Makarios, 1968-1969 yıllarında siyasi düşüncesine uluslararası alanda yandaş bulmak için diplomatik faaliyetlere girişmişti. Afrika ülkelerini ve tarafsız ülkeleri kendi tarafına çekmek için yoğun çaba harcamış, bu alanda başarı sağlayamayınca Rum toplumu tarafından tepkilere maruz kalmıştı. Makarios’un kendi başına buyruk diktatör gibi davranması din adamlarını ve halkın tepkisine sebep olmuştu. Baf metropoliti Yennadios, Girne metropoliti

³²² Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 54.

³²³ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 135.

³²⁴ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 346.

Kuprianos ve Kitium metropoliti Anthimos, Makariosa karşı birleşip Makarios'un din görevi ile Cumhurbaşkanlığı görevi arasında seçim yapmasını istemişti. Metropolitlerle mücadele eden Makarios ile Grivas mücadelesi Ocak 1974'te Grivas'ın ölümüne kadar sürmüştü. Grivas ölünce rahatladığını düşünen Makarios EOKA-B örgütünü karşısında buldu.³²⁵

Makarios'un EOKA-B örgütünün meşru olmadığını açıklaması, örgütün tedhiş hareketlerini topluma duyurması, Yunanistan'ın örgütü desteklemek amacıyla aylık 100.000 Kıbrıs lirası gönderdiğini açıklaması ve meşru görmediği örgütün üyelerine teslim olma çağrısında bulunması gibi sebepler Rumlar arasında fikir ayrılıklarına yol açmıştı.³²⁶

Makarios, kendisinin Kıbrıs'ın seçimle başa geçen başkanı konumunda olması ve Yunanistan'a olası ilhak sonrasında Yunanistan'ın bir valisi konumuna düşmek istememesi gibi sebeplerden ötürü Grivas ile ters düşmüştü.³²⁷ Grivas bir an önce Enosis'i gerçekleştirmek, Makarios ise önce Türkleri ekonomik olarak çökertmek ve daha sonra Enosis emellerini gerçekleştirmek istiyordu.³²⁸

Yunanistan, Makarios'un kendi kafasına göre hareket etmesinden ve Kıbrıs'ın önderi gibi davranmasından büyük rahatsızlık duyuyordu. Makarios'tan kurtulmak için öncelikle Kıbrıs Rumlarını Makarios'a karşı tahrik ediyordu. Daha sonra Makarios'a karşı birkaç defa darbe girişiminde bulundularsa da Makarios bunlardan kurtulmayı başarmıştı.³²⁹

1974 yılında Rumlar içerisinde siyasi anlaşmazlıklar ve yönetimde güç savaşları yaşanırken, EOKA ile Makarios arasındaki ilişkiler iyice kopma noktasına gelmişti. Grivas'ın ölümünden sonra Nikos Sampson Makarios'a düşman kesilmişti. Nikos Sampson'un amacı; Makarios'u ele geçirerek Enosis'in önünü tıkayan biri gibi göstermek ve Enosis'i ilan ederek cuntacı Yunan Hükümeti'ne saygınlık kazandırmaktı.³³⁰

Atina ile Makarios arasında bağlar kopmuştu. Makarios yapmış olduğu basın toplantısında Yunan Hükümetinin, kendisini yönetimden uzaklaştırıp

³²⁵ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 30-32.

³²⁶ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 34.

³²⁷ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 17.

³²⁸ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 59.

³²⁹ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 347.

³³⁰ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, ss. 55-56.

öldürmekle tehdit ettiğini, Kıbrıs'a diktatörlük rejimini getirmek istediğini ve Ada'da cunta yönetimi kurmayı amaçladığını açıklamıştı. Ayrıca Makarios, Kıbrıs Ulusal Muhafız örgütüne bağlı 600 Yunanlı subayın da 20 Temmuz'a kadar Kıbrıs'tan çekilmesini isteyerek Yunanistan'a ultimatoma vermişti³³¹

Makarios'un Kıbrıs'ta fevri bir yönetim ile kendine özgü demokrasi anlayışı uyguladığını düşünen Yunan hükümeti, Başpiskopos Makarios'un esas amacının Kıbrıs'ın daha ilerisinde, Atina'da olduğunu iddia ediyordu³³²

Makarios cuntaya gözdağı vererek "Ben Yunanistan'ın Kıbrıs'a atanmış valisi değilim. Şuanda sadece Kıbrıs'ın değil tüm Elen'lerin de yegâne meşru lideriyim. Bana buna göre muamele ediniz" ifadelerini kullanmıştı.³³³

Yunan dikta lideri Tuğgeneral Yuannides, Makarios'un ipinin çekilme zamanının geldiğini belirterek kurmaylarına yönetime el koyma planının hazırlanması emrini vermişti.³³⁴

Yuannides 2 Temmuz 1974 tarihinde, RMMO (Rum Milli Muhafız Ordusu) Kur.Bşk.Gn. Papadakis, Kıbrıs Yunan kontenjan A.K.Alb. Gerorgitsis ve Kom.A.K.Alb. Kombokis'in Kıbrıs'tan Yunanistan'a gelmesini istedi ve Makarios'a karşı gerçekleştirilecek olan "Apollon" darbe planının hazırlanmasını emretmişti.³³⁵

Cuntacı Yunan Hükümeti, Enosis'i Afrodit planı adı verilen darbe yoluyla gerçekleştirmek istiyordu. Durumu öğrenen Amerika ve İngiltere darbeyi önlemek için Atina'da diplomatik çalışmalarda bulunmuşlardı.³³⁶

15 Temmuz 1974 sabahı Yunanistan'a bağlı RMMO, Nikos Sampson önderliğinde Makarios'a karşı darbe yaparak yönetime el koymuşlardı. Kıbrıs Rum radyosuna da el koyup Makarios'un öldüğü, Kıbrıs'ta Ulusal Kurtuluş Hükümetinin kurulduğunu belirterek Nikos Sampson'un and içip Cumhurbaşkanı olduğunu ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıkladılar. Daha sonra Kıbrıs Türklerine ait Bayrak radyosu, Stockholm'den aldığı bilgiye göre Makarios'un ölmediği duyurmuşlardı. Makarios, bilinmedik bir Radyodan kendi sesiyle ölmediğini Yunan cuntasının yapmış

³³¹ *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1974, s. 5.

³³² Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, ss. 20-21.

³³³ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 35.

³³⁴ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 139.

³³⁵ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 36.

³³⁶ Arık, "Kıbrıs Krizi", s. 15.

olduğu darbenin başarısız olduğunu Rum halkından ise Rum Ulusal Muhafız örgütüne karşı direnişe geçmelerini istemişti.³³⁷

Sampson'un Enosis'i kısa yoldan gerçekleştirmek adına, Türkleri yıldırma politikasıyla Adayı yavaş yavaş Rumlaştırmaya çalışan Makarios'u devirmesinden itibaren Rumlar, kendi aralarında çatışmaya başladı ve Rumlarla Türkler arasında da iç çatışmalar şiddetlendi.³³⁸

1974 yılında hâlihazırda gerilmiş olan Türk-Yunan ilişkileri, 15 Temmuzda Atina cuntası destekli Rum Milli Muhafız Ordusu Makarios'a yaptığı darbe ile daha da gerilmişti.³³⁹

15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı yapılan darbe neticesinde Türkiye, ABD ve İngiltere cunta yönetimini tanımadıklarını açıklamışlardı.³⁴⁰

İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan, İngiliz Hükümetinin Kıbrıs'ta bulunan cuntacı yunan subaylarının geri çekilmesini Kıbrıs'ta asayiş ve düzenin sağlanmasını istemişti.³⁴¹

16 Temmuz Salı günü öldüğü sanılan Makarios, bir İngiliz helikopteri ile Malta'ya kaçtı.³⁴²

Makarios'un yerine geçen Nikos Sampson, Makarios'tan daha beter bir Türk düşmanıydı. Kıbrıs Türkleri üzerine baskıları ve zorbalıkları artırması üzerine Almanya'nın sesi radyosunda Mrs. Ingrid Hebil, şöyle bir konuşmayla Kıbrıs Türklerinin içinde bulunduğu zor duruma değinmişti:

İnsanlık aklı Yunanlıların yaptığı bu cellatlığı asla kabul edemez. Türk evlerine giren Yunan Millî Muhafızları, kadın ve çocuklar üzerine mermi yağdırıyor, büyükleri boğazlıyor ve yakaladıkları Türk kadınlarının hepsinin ırzlarına geçiyorlardı.³⁴³

Makarios, BM'ye cuntaya karşı kınamada bulunması için talepte bulunurken aynı zamanda NATO da cunta karşıtı bir bildiri yayımladı.³⁴⁴

NATO, darbe yapan yunan subayların Kıbrıs'tan çekilmesini Makarios'un ise Devlet Başkanlığına geri getirilmesini istemişti; fakat

³³⁷ *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1974, s. 1.

³³⁸ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 56.

³³⁹ Faroz Ahmad, *Demokrasi sürecinde Türkiye*, İstanbul: Hil yayımları, 2010, s. 419.

³⁴⁰ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 347.

³⁴¹ *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1974, s. 1.

³⁴² Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1990, s. 14.

³⁴³ Tosun, "Kıbrıs Meselesi", s. 105.

³⁴⁴ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 15.

Yunanistan Büyükelçisi Ancelos Korafas, hükümetinden böyle bir emir almadığını ileri sürerek NATO'nun kararına karşı çıkmıştı.³⁴⁵

Makarios, kendisine yapılan darbe girişiminden canını kurtararak Birleşmiş Milletlere giderek Yunanistan'dan yakınıyordu. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi şöyle bir açıklama yaptı:

Yunanlılar Kıbrıs'ı işgal etmişlerdir. Büyük binalarda Yunan bayrakları dalgalanmaktadır. Ambulanslar sürekli olarak yaralı taşımaktadırlar. Türklerden daha çok tehlikelidirler. Çarpışmalar kanlı bir şekilde devam etmektedir. Türkler de büyük tehlike içindedirler. Bu işgal harekâtı Kıbrıs'ın Bağımsızlığını tamamen ortadan kaldırmıştır.³⁴⁶

Türkiye'de hükümet içerisinde çatlak seslerin arttığı dönemde Kıbrıs'ta yaşanan bu şok gelişme meydana gelmiş ve Yunanistan Kıbrıs'ı kendine bağlamak amacıyla Kıbrıs'ta darbe planlamış ve darbe Yunan cuntası tarafından gerçekleştirilmişti.³⁴⁷

15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a yapılan Nikos Sampson darbesi esnasında Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş Çin'de resmi ziyarette, Bülent Ecevit ise Afyon gezisindeydi.³⁴⁸

Kıbrıs'ta yapılan darbe Türkiye'yi ve Türk Silahlı Kuvvetlerini harekete geçirmişti. Afyon gezisini yarıda bırakarak Ankara'ya dönen Bülent Ecevit, yaptığı açıklama ile Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili görüşlerini şu sözlerle dile getirmişti:

Biz davaların adam öldürerek ve kaba kuvvetle çözümleneceğini inanmıyoruz, bütün dünyaya yakın uzak bütün komşularımızda ihtar ediyorum ki Kıbrıs'ta Buhranın Türk haklarına müdahale şeklinde büyütülmesine kimse cesaret edemez.³⁴⁹

Genelkurmay Başkanlığında yapılan olağanüstü toplantıda ise Bülent Ecevit komutanlara şöyle seslenmişti:

Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiş ve ileride açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir, Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka

³⁴⁵ *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1974, s. 1.

³⁴⁶ Tosun, "Kıbrıs Meselesi", s. 104.

³⁴⁷ Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 258.

³⁴⁸ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 77.

³⁴⁹ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 39.

çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır.³⁵⁰

Bülent Ecevit gerçekleştirmek istediği eylem planı doğrultusunda “Kıbrıs’a müdahale” konulu emrini Genelkurmay yazılı olarak da verdi.³⁵¹

Darbe haberini alan Ankara hükümeti Milli Güvenlik Kurulunu topladı. Ve yapılan açıklamaya göre bu olayın Yunan müdahalesi sonucu olduğu, Kıbrıs’taki düzenin bozulduğu, yapılan Garanti Antlaşmasının yok sayıldığı dile getirilmişti.³⁵²

16 Temmuz Salı günü Bülent Ecevit, siyasi parti liderleriyle bir araya geldi ve Meclis’in 18 Temmuz Perşembe günü olağanüstü toplanması kararı alınmıştı. Yunanistan’da da bu esnada seferberlik durumuna geçmişti.³⁵³

Türkiye, Garanti antlaşmasının 4. maddesine dayanarak İngiltere ile birlikte artık Kıbrıs’a müdahalede bulunmayı düşünüyordu.³⁵⁴

2.2. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı

Bülent Ecevit, 17 Temmuz 1974’de Kıbrıs’ın durumunu görüşmek için İngiltere’ye gitmişti. İngiliz hükümeti ile Londra’da yaptığı görüşmede; Kıbrıs’taki durumun içinden çıkılmaz bir hâl aldığını, Rum cunta yönetiminin giderek güçlendiğini ve cunta yönetimini tanımadıklarını, Türk-İngiliz ittifakının gerekli olduğunu, askeri müdahaleye gerek kalmadan sorunun barışçı yollarla çözülmesi gerektiğine dair konuları görüşmüşlerdi.³⁵⁵

Türkiye, ayrıca Türk askerlerinin Ada’ya müdahalede bulunması amacıyla İngiliz üslerini kullanmayı da istemişti.³⁵⁶ Fakat Dışişleri Bakanı Callaghan bu isteğe olumsuz yaklaşmıştı. İngiltere Başbakanı Harold Wilson da İngiliz üslerinin İngiltere yararı için kurulduğunu, Türklerin bu üsleri kullanmasının imkânsız olduğunu belirtmişti.³⁵⁷

³⁵⁰ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 34.

³⁵¹ Aydın ve Taşkın, *1960’tan Günümüze*, s. 259.

³⁵² *Hürriyet*, 16 Temmuz 1974, s. 9.

³⁵³ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 14.

³⁵⁴ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 802.

³⁵⁵ *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1974, s. 7.

³⁵⁶ *Cumhuriyet*, 20 Temmuz 1974, s. 1.

³⁵⁷ Coşkun, “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı” ss. 452-453.

İngiltere bu konuyu Birleşmiş Milletlere götürmek isterken Türkiye ise müdahalede bulunmak istiyordu. ABD ise darbecilerin Kıbrıs'tan ayrılması gerektiğini açıklayarak Joseph Sisco'yu aracılık etmesi için görevlendirdi. Ancak Yunanistan ABD'nin ikazlarını dinlememişti.³⁵⁸

ABD Dışişleri Bakanı temsilcisi Joseph Sisco Atina'ya geçerek Bülent Ecevit ile Londra'daki görüşmesinde aldığı Türk taleplerini General Yuannides'e bildirdi. General Yuannides ise bunun üzerine Sisco'ya, "Bir de Atina'yı isteselerdi bari. O kadar kendilerine güveniyorlarsa çıkartma yapsınlar." diyerek tepki gösterdi.³⁵⁹

Türkiye, müdahale konusunda ne İngiltere'den ne de Amerika'dan umduğu yardımı bulamamıştı. NATO'nun Nikos Sampson'na yaptığı askerlerini Kıbrıs'tan çekme uyarısı da bir işe yaramamıştı.³⁶⁰

Bülent Ecevit, Londra'dan döndüğünde ise artık askeri hazırlıklar tamamlanmıştı. Türkiye artık müdahale konusunda kararlıydı.³⁶¹

Türkiye garantör devlet vasfıyla Ada'ya müdahale edebileceğinin sinyallerini vermeye başlamıştı ki Batı lobisi devreye girdi. "Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı" olası bir savaşın ilgililerine sivil halkın can güvenliği kapsamında 1949 Cenevre Konvansiyonu kararlarına riayet etmeleri konusunda uyardı.³⁶²

Harekâttan Konya'daki II. Ordu komutanı Org. Suat Aktulga sorumluydu. Adana'da bulunan II. Orduya bağlı 6. Kolordu birlikleri Kıbrıs'a çıkacak ve Ada'daki Kıbrıs Türk Alayı ile Kıbrıs Bayraktarlığı emrindeki mücahitler tarafından ordu desteklenecekti. Harekâtın gerçekleştirilmesinden ise 6. Kolordu Komutanı Korg. Nurettin Ersin'in sorumluydu. Türk ordusunun deniz aşırı bir hareket tecrübesi olmadığı için çıkarmanın Yunan ve Rumların beklemediği bir anda ve konumda, çok fazla birlikle yığılma şeklinde yapılması planlanmıştı.³⁶³

³⁵⁸ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 347.

³⁵⁹ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 145.

³⁶⁰ Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 803.

³⁶¹ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 742.

³⁶² Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 79.

³⁶³ Aydın ve Taşkın, *1960'tan Günümüze*, s. 259.

18 Temmuz'da Kıbrıs çıkartması kararı alındıktan hemen sonra "Çakmak Amfibi Özel Görev Kuvveti" kurulmuş ve Tuğgeneral Süleyman Tuncer bu özel komutanlığın başına getirilmişti.³⁶⁴

Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs sorununun çözümünü ulusal çıkarlarımıza göre gerçekleştirmek için hazırlanan çıkarma planı gereğince; 6'ncı Kolorduya, 39'uncu ve 28'inci tümen Hava İndirme ve Komando tugayları ile Amfibi Deniz Piyade Alayı bağlanmıştı. Plana göre; Üçgen bölgeye, havadan paraşütle inilecek, Komando Tugayı helikopterler vasıtasıyla indirilecek, Çakmak Özel Görev Kuvveti Girne'nin batı kıyısından karaya çıkarılacak, ayrıca tüm bu birlikler Üçgen bölge ve çıkarma yapılan bölgeyi elinde tuttuktan sonra, Girne batısına ilerleyerek bir araya gelecek, ardından da bölgelerini tevsi edeceklerdi.³⁶⁵

Rumlar, 20 Temmuz 1974 tarihindeki çıkarma harekâtı öncesinde hazırlıklıydı. 19 Temmuz gecesini gizli bir şekilde seferberlik ilan etmişlerdi. Mersin'deki çıkarma birliklerini tespit ederek önlemlerini almışlardı. Milli Muhafız Teşkilatlarında 10.000 kadar asker ve Makarios'un 4.000 kişilik kuvveti mevcuttu. Genel olarak ordularının silah durumu şu şekildeydi;

T-34 (Sovyet yapımı) tankı: 38 adet

Otomatik tüfek: AK-47 ve BRT-152

Zırhlı araç: 20 mm top teçhizatlı Marmaen Harrington

Tank taburu: 21. ve 23. Tank taburu

2 adet 100 mm'lik topçu taburu, 5 adet 8.76 mm'lik topçu taburu

Uçaksavar taburları

Ve ayrıca 70-80 bin civarında kişiyi donatabilecek kapasitede silah ve cephanesi.³⁶⁶

Kıbrıs Barış Harekâtında görev alan Türk kuvvetleri şu şekildeydi;

Kara Kuvvetleri:

1. 6. Kolordu Komutanlığı (Adana)
2. 28. Piyade Tümeni (Ankara)

³⁶⁴ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 165.

³⁶⁵ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 58.

³⁶⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 142.

3. 39. Piyade Tümeni (İskenderun)
4. Hava İndirme Tugayı (Kayseri)
5. Komando Tugayı (Bolu)
6. Zırhlı Araç Komutanlığı (Etimesgut)
7. Amfibi Deniz Piyade Alayı (Foça)
8. Jandarma Komando Taburu (Nevşehir)
9. Çakmak Özel Görev Kuvveti (Mersin)
10. Bora Özel Görev Kuvveti (Mersin)³⁶⁷

Deniz Kuvvetleri:

1. Çıkarma Birlikleri (LCM, LCT ve LCU'lar, TCG Ertuğrul, İki Deniz Piyade Taburu (Amfibi Alayı))
2. Muhripler (TCG Tınaztepe, TCG Kocatepe, TCG M.F. Çakmak, TCG Adatepe, TCG İzmit (Ana Gemi), TCG Donatan)
3. Dört adet Denizaltı
4. Karakol Gemisi (TCG Berk)
5. İki adet Hisar Avcı Botu
6. Üç adet Jandarma Botu
7. İki SAT Timi³⁶⁸

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Başkanı Tümamiral Nejat Serim tarafından Mersin'de hazırlanan, altı adet ticari gemiden oluşan ve Komodorluk gemisi Truva Feribotu olarak belirlenen "Sahte Konvoy"

Hava Kuvvetleri:

1. 131 nci Filo (Konya)
2. 132 nci Filo (Konya)
3. 171 nci Filo (İncirlik)
4. 172 nci Filo (İncirlik)
5. 181 nci Filo (Antalya)³⁶⁹

19 Temmuz 1974 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesine göre TBMM tarafından Türk hükümetine Garanti Antlaşmasınının 3. Maddesine dayanarak müdahalede bulunma yetkisi verilmişti.³⁷⁰ Yine Cumhurbaşkanı Fahri

³⁶⁷ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 64-65.

³⁶⁸ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 83.

³⁶⁹ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 66-68.

³⁷⁰ BCA 030.18.01.02.317.47.8 (19 Temmuz 1974).

Korutürk imzası ile 20 Temmuz 1974 tarihinde, savaş durumunda doğabilecek ihtiyaçların karşılanması maksadıyla Bakanlar Kurulu kararnamesi ile genel bir seferberlik ilan edilmişti.³⁷¹ Kıbrıs Barış Harekâtına katılan askeri ve sivil personelin maaşlarının ödenmesine dair gerekçeli kararname de çıkarılmıştı.³⁷²

Barış Harekâtının emri Kıbrıs'taki kuvvetlere 19 Temmuz gecesı 00.30'da ulaşmıştı. Harekâtın 20 Temmuz 1974 saat 05.00'de başlayacağı emredilmişti. Emrin alınmasını müteakip mevziler kazılmaya devam edilip, Ortaköy ve Gönyeli' de ilk yardım merkezleri kurulmuştu. Kızılay hastanesi de hazırlıklarını bitirmişti. Beşparmak Dağları üzerindeki Atak Tepeye haberleşme ağı kurularak ana vatan ile iletişime geçilmişti.³⁷³

Saat 04.49'da uçaklar ilk keşif uçuşlarına başlamıştı. 05.30'da ise muhripler artık Kıbrıs'ı görmeye başlamışlardı. Tamamıyla boş olan altı adet ticaret gemisi ise sahte konvoy şeklinde Magosa'ya doğru hareket etmekteydi.³⁷⁴

Saat 04.50 sıralarında Türk savaş uçakları tarafından düşman hedefleri bombalanmaya başlamıştı, ardından savaş gemileri kıyı bölgesini bombardımana tutmuştu. Girne kalesi civarında limanda yer alan 3 adet Rum hücumbotu Türk savaş uçakları tarafından yok edilmişti.³⁷⁵

Bülent Ecevit saat 03.00'da "Kahraman TSK şu anda Kıbrıs'a çıkmış bulunuyor" açıklamasını yaptı. An itibariyle Rauf Denktaş tarafından Kıbrıs Türk yönetimi radyosu Bayrak'tan "Kahraman TSK Şu anda Kıbrıs'ın her yanında, havadan ve denizden çıkarma yapmaktadır. Gazanız kutlu olsun" açıklamasını yapmıştı. Ada'ya Türk Silahlı Kuvvetleri'nin başlattığı harekâtı dünyaya ilk duyuran ise Türkiye saatiyle 07.00'da Amerika'nın Sesi radyosu olmuştu. 15 dakika sonra ise BBC onu takip etmişti. Yunanistan da buna karşılık savaş ilan etti.³⁷⁶ Ayrıca genel seferberlik ilan edip eli silah tutan genci yaşlısı herkesi savaşa çağırılmıştı.³⁷⁷

³⁷¹ BCA, 030.18.01.02.317.47.12 (20 Temmuz 1974).

³⁷² BCA, 030.18.01.02.318.53.16 (19 Ağustos 1974), ss. 1- 2.

³⁷³ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 93.

³⁷⁴ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 190.

³⁷⁵ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 104.

³⁷⁶ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 23.

³⁷⁷ Zeki, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*, s. 143.

Bülent Ecevit de harekâtın sebeplerini 06.10'da radyodan şu şekilde açıklamıştı:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin indirme ve çıkarma harekâtı başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Biz aslında savaş için değil barış için Ada'ya gidiyoruz. Bu karara tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz ABD ve İngiltere'ye meselenin diplomatik yollarla halledilebilmesi için gösterdikleri çabadan dolayı şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Tekrar bu harekâtın insanlığa, milletimize ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim.³⁷⁸

Birinci çıkarma gemisi 19 Temmuz 1974 tarihinde saat 11.00 civarında Mersinden hareket etmiş ve 20 Temmuz saat 08.50'de çıkarma plajı olan Pladini plajından karaya çıkmaya başlamıştı.³⁷⁹

Rumların ve Yunanların amaçları ise havadan ve denizden gelen Türk kuvvetlerini ortadan kaldırıp boğazdaki Türk kuvvetlerini ise denize dökmektir. Sayıca ve silah teçhizatı bakımında üstün Rum ve Yunanlara karşı 2000 kadar komando birliği, 650 kişilik Türk alayı ve hafif silahlara sahip TMT çok çetin mücadeleye girmişti.³⁸⁰

Karaya çıkan askeri kuvvetler, komando Tugayı ile birleşeceği Elya-Trimiti-Templos hattı istikametine yönelmişlerdi. Öğleye doğru Çakmak Özel Görev Kuvveti neredeyse kayıpsız olarak çıkarma plajına çıkmış bulunuyordu ve Beşparmak Dağlarının kuzeyinde bulunan etekleri kontrol altına alarak kıyı başında tutundular.³⁸¹

Saat 11.15'de uçaklar paraşüt taburlarını Pınarbaşı ve Gönyeli bölgesine attılar. Harekâtın ilk günü öğle vakitlerine kadar hava indirme tugayı tüm birlikleri Ada'ya inişlerini başarılı bir şekilde icra ettiler.³⁸²

Çıkarma yapılan ilk gün çıkarma plajında çok küçük ve savunmasız bir bölgede tutunabilen kuvvetlere derhal zırhlı birliklerin takviye edilmesi emri verilmişti. Bu sırada Girne-Lefkoşa bölgesine havadan komandolar

³⁷⁸ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 232.

³⁷⁹ Keser, *Türk-Yunan Fırtınası*, s. 443.

³⁸⁰ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 161.

³⁸¹ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 130.

³⁸² Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 147-148.

indirilerek köprübaşı oluşturulmaya çalışılıyordu. Bir gün sonra zırhlı birlikler Girne-Lefkoşa arasındaki Rum muhafız ordusunu bertaraf ederek ilerledi. Ancak, akşam karanlığında havadan inen komandolar muhabere eksikliği sebebiyle birbirlerine gece boyunca ateş etmişlerdi. Bu gelişmeler neticesinde 6. Kolordu komutanı Korgeneral Nurettin Ersin Ada'ya gelip kontrolü eline aldı.³⁸³

Bu sırada BM Güvenlik Konseyi acele olarak çıkardığı 353 No'lu kararı ile Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve egemenliğine saygı göstererek biran önce Ada'dan çıkmalarını istedi.³⁸⁴ BM Güvenlik konseyi bu gelişmelerin ardından iki tarafı ateşkese davet etti.³⁸⁵

Kıbrıs'ta son derece şiddetli çatışmalar devam ediyorken 21 Temmuz günü Türk Ordusu tam istenen seviyede olmasa da Girne-Lefkoşa-Gönyeli üçgenini kurabilmişti.³⁸⁶

Harekâtın ikinci günü olan 21 Temmuz 1974 tarihinde on saat kadar süren çarpışmalarda Doğruyol Tepesi, Senthilaryon ve Oğuz Tepe bölgesi ele geçirilerek Boğaz mevkiinin güvenliği sağlandı.³⁸⁷

Rumların yaklaşık 15.000 askeri gücüne karşılık Ada'ya ilk gün 6000 kişilik bir kuvvetle çıkarma yapılabildi. Takviye kuvvetlerin de Ada'ya çıkması süre aldığı için harekâtın ikinci günü olan 21 Temmuz Pazar günü Rumların kuvvetli direnişiyle karşılaşıldı. Ancak havadan sınırlı bir şekilde asker indirme yapılabildi. Bu arada bu sıkıntılı durumu aşmak adına harekât planları yeniden gözden geçirildi ve Tınaztepe, Adatepe ve Kocatepe gemilerine Mersin'e dönüşün iptal edilmesi ve Ada'ya bombardıman yapılması emri verildi. Bu arada Ada'nın belli yerlerine yayılmış şekilde bulunan Türk bölgeleri Rumlar tarafından işgal edilerek buralarda katliamların yapıldığı öğrenildi. 21 Temmuz sabahı havanın aydınlanmasıyla Türk savaş uçakları Ada'ya müdahale ederek Türk birliklerini rahatlattı.³⁸⁸

22 Temmuz'da zırhlı birliklerin ilerlemesiyle çıkarma yapan birlikler havadan inen birliklerle birleşmeyi gerçekleştirdi. Aynı gün geçici ateşkesin

³⁸³ Aydın ve Taşkın, *1960'tan Günümüze*, s. 262.

³⁸⁴ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 234.

³⁸⁵ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 24.

³⁸⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 232.

³⁸⁷ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 207.

³⁸⁸ Birand, *30 Sıcak Gün*, ss. 165-166.

ilan edildiği öğrenildi. Ateşkes süresince Türk birlikleri sayısı 40 bine, tank sayısı ise 300'e çıkartıldı.³⁸⁹

22 Temmuz günü; irtibat kopukluğu sebebiyle Kocatepe Gemisinin Yunan gemisi sanılarak Türk savaş uçakları tarafından batırılması dışında genel itibari ile başarılı geçmişti. Türk askerleri çok şehit vermeden terörcü Rum saldırılarını geri püskürtüp Girne-Lefkoşa-Gönyeli hattını kontrolü altına aldı ve Ada'nın neredeyse %7'lik kısmı ele geçirilmişti. Fakat Kıbrıs Adası'nda yaşayan Türkler dağınık halde yaşadıkları için geri kalan %65'lik kısmı oluşturan Türkler her an Rum saldırılarına maruz kalabiliyorlardı.³⁹⁰

Yapılan çıkarma harekâtı 22 Temmuz 1974 tarihine kadar Türk Silahlı Kuvvetlerinin başarısı ile sürmüş, Yunan hükümeti ise Türkiye ile savaşı göze alamayınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin müdahalesini istemişti.³⁹¹

Türkiye ile Yunanistan arasında savaş çıkma ihtimali üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kıbrıs'ta tekrardan düzen ve nizam sağlanması için ilgili devletlerin görüşmelerde bulunmasını istedi.³⁹²

22 Temmuz günü Türkiye, BM Güvenlik Konseyinin ateşkes çağrısına uyarak saat 17.00'de başlayacak olan ateşkesi kabul etmişti. Ancak Rumlar ateşkesi kabul etmeyerek saldırılarına devam etmişti.³⁹³ Dünyadaki birçok önemli olay karşısında hassasiyet göstermeyen BM, harekâtın başladığı 20 Temmuz gününden hemen sonra acil olarak toplantı yaparak tarihinde görülmemiş bir rekora imza attı. Bu durum ile hiç şüphesiz Haçlı fikrinin ve dayanışmasının devam ettirildiği anlaşılmıştı.³⁹⁴

Müdahalenin başlamasının hemen ardından ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger de müdahalenin durdurulması için Türkiye'yi tehdit edercesine uyarılmıştı. Koalisyondaki muhalefetin ve İngiltere'nin baskısı ile karşılaşan hükümet ateşkes kararı aldı.³⁹⁵

³⁸⁹ Aydın ve Taşkın, *1960'tan Günümüze*, s. 262.

³⁹⁰ Oran, *Türk Dış Politikası*, ss. 742-743.

³⁹¹ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 42.

³⁹² Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 347.

³⁹³ Zeki, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*, s. 147.

³⁹⁴ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 313.

³⁹⁵ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 6.

Ateşkesin ardından Nikos Sampson istifa etti. Onu Yunan Başbakan Androçopulos'un istifası takip etti. Cunta yönetimi bunun üzerine panikle, 1963'ten bu yana Paris'te bulunan eski Başbakan Karamanlis'i göreve çağırdı.³⁹⁶ Böylelikle Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi ile Kıbrıs'taki ve Yunanistan'daki cunta yönetimleri devrilmiş oldu.³⁹⁷

22 Temmuz'da yoğun çarpışmalardan sonra Girne, Türk birlikleri tarafından tamamen ele geçirilmişti.³⁹⁸

23 Temmuz Salı günü TBMM, Türk ordusunu zaferinden dolayı kutladı. Ada'da ise Nikos Sampson'dan boşalan koltuğa Klerides oturdu.³⁹⁹

Kıbrıs harekâtı esnasında Antalya, Manisa, Aydın, Muğla, Tekirdağ, İzmir, Balıkesir, Hatay, Çanakkale, Edirne ve Kırklareli Ankara, İstanbul, Adana ve İçel gibi Ege, Akdeniz kıyı illerinde sıkıyönetim ilan edilmişti.⁴⁰⁰

Türk ordusu ateşkese uyduğunda çok dar olan Girne ve Lefkoşa arası üçgen bir bölgede sıkışıp kalmıştı. Güvensiz ve tehlide açık durumda olan bir konumdaydı. Diğer yandan 103 adet Türk köyü ve dağınık halde bulunan Türklere karşı toplu katliamlar yapılıyordu. Kıbrıs Türk Alayı'na da saldırılar yapılıyordu.⁴⁰¹

Türkiye, Birinci Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Yunanistan'la her an savaş yapılabilme ihtimaline karşılık Kıbrıs'a 40.000 kişilik askeri kuvvet sevk etmişti.⁴⁰²

Türkiye, Kıbrıs'ta yarım bıraktığı işi müzakerelerle tamamlama düşüncesiyle Cenevre konferansına iştirak etmeyi kabul etmişti.⁴⁰³

23 Temmuz 1974 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesine göre Cenevre Konferansına Türk Hükümetini temsilen Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Turan Güneş'in katılması kararlaştırıldı.⁴⁰⁴ Birinci Kıbrıs Barış Harekâtından sonra 25 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının katıldığı beş gün süren Cenevre konferansı düzenlendi.

³⁹⁶ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 24.

³⁹⁷ *Hürriyet*, 25 Temmuz 1974, s. 1.

³⁹⁸ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 321.

³⁹⁹ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 17.

⁴⁰⁰ *Hürriyet*, 20 Temmuz 1974, s. 1.

⁴⁰¹ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 67.

⁴⁰² Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*, s. 803.

⁴⁰³ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 744.

⁴⁰⁴ BCA, 030.18.01.02.317.49.10 (23 Temmuz 1974).

Konferansta yayımlanan deklarasyona göre Rum-Yunan ikilisi kuşattığı Türk bölgelerinden çekilecek ve UNFICYP (Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü) bölgelerin emniyetini sağlayacaktı.⁴⁰⁵

25 Temmuz'da Cenevre'de üçlü görüşmeler başladı. Üçlü görüşmede Dışişleri Bakanları Turan Güneş, James Callaghan ve Yorgo Mavros toplantıya katıldılar. Toplantıda Türkiye tarafından, Türklerin emniyetinin Türk polisi tarafından sağlanması, Türk askerinin geri çekilmesi için baskı kurulmaması, Rauf Denктаş'ın derhal Başkan Yardımcısı yapılması ve her iki toplumun da bir süreliğine kendi özerk yönetimini kurması teklif edildi. 25-30 Temmuz arası süren görüşmelere ABD, Sovyetler Birliği ve BM gözlemci statüsünde katılmıştı.⁴⁰⁶

Birinci Barış Harekâtından sonra İngiltere hâkim devlet olma amacıyla Londra'da toplantı yapmayı önerse de Türkiye bu öneriyi reddederek toplantının 25 Temmuz 1974 günü Cenevre'de düzenlenmesini sağlamış ve toplantıda Türkiye'nin bütün istekleri kabul edilmişti.⁴⁰⁷

25 Temmuz - 7 Ağustos tarihleri arasında Cenevre konferansı sürdüğü esnada Türk ordusu ilerleyişini sürdürürken Mavros konferanstan çekileceğini bildirdi. Konferans yerini krize bıraktı. Daha sonra konferansta alınan kararlar gereğince her iki taraf askerlerinin çekilmesi söz konusu iken Bülent Ecevit çekilmekten yana olmadığını belirtti.⁴⁰⁸

30 Temmuz'da Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Mavros ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan arasında ateşkes antlaşması imzalandı. Yunanistan, Cenevre'de imzalanan bu antlaşma ile Kıbrıs'taki Türk halkının haklarını kabul etti.⁴⁰⁹

Cenevre Deklarasyonuna göre Kıbrıs'ta 1960 anayasasıyla oluşturulan düzenin tekrar oluşturulması ve Deklarasyondan sonraki tarihten itibaren ilgili devletlerin Kıbrıs'taki mevcut topraklarını genişletmemesi yönünde kararlar alındı, ayrıca barış ortamının devam etmesi için 8 Ağustos'ta tekrar Cenevre'de toplanılması kararlaştırıldı.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ Keser, *Türk-Yunan Fırtınası*, s. 456.

⁴⁰⁶ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 333-334.

⁴⁰⁷ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 369.

⁴⁰⁸ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 7.

⁴⁰⁹ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 25.

⁴¹⁰ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, ss. 347-348.

Bu arada Bakanlar Kurulu'nun 07 Ağustos 1974 tarihli ve 7/8829 sayılı kararıyla, düzenlenecek konferansta Türk Hükümetini temsil etmek üzere Dışişleri Bakanı Turan Güneş başkanlığında bir heyet oluşturulmuş ve Kıbrıs'ın coğrafi olarak ikiye ayrılmış bağımsız federatif bir devlet statüsüne kavuşturulmasının heyet tarafından savunulması yönünde direktif verilmişti.⁴¹¹ Ayrıca, Birinci Cenevre konferansından sonra, Milli Güvenlik Kurulu'nun 6 Ağustos 1974 tarihinde yapmış olduğu toplantıda aldığı 198 sayılı tavsiye kararında yer alan hususların, İkinci Cenevre Konferansına katılacak heyet tarafından dikkate alınması Başbakanlık Kararnamesi ile kararlaştırılmıştı.⁴¹²

8 Ağustos 1974 tarihinde düzenlenen İkinci Cenevre Konferansının ilk gününde Bülent Ecevit şunları dile getirmişti:

Kıbrıs'ta coğrafi temele dayanan bir federal devlet kurulmadıkça varılacak anlaşmalar kâğıt üzerinde kalacaktır. Böyle radikal bir çözümü, Yunan idaresinin de en makul çözüm şekli olarak karşılayacağını ümit ediyorum. Vakit geçirtecek oyalamalar sadece Kıbrıs toplumları arasındaki ilişkileri değil, Türk - Yunan ilişkilerini de çok ters etkileyebilir. Kaybedecek vaktimiz yoktur.⁴¹³

8 Ağustosta İkinci Cenevre toplantısı Rauf Denktaş ve Klerides'in katılımıyla gerçekleştirildi. Türk tarafı, benimsediği federasyon sistemini ve bu konudaki kararlığını dile getirdi.⁴¹⁴

İkinci Cenevre Konferansı sürerken, Birinci Cenevre Konferansı gereği Yunan-Rum ikilisinin üzerine düşen görevleri yapmadığı anlaşılmıştı. Yunan ve Rum askerlerinin Türk bölgelerinden çekilmediği gibi bölgelerin etrafını mayınladığı da ortaya çıkmıştı. Türk heyeti, konferansta "İki kesimli bir federasyonu, eşit şartlarla kuralım. Derhal iyi niyet adımları atalım. BM yönetiminde Maraş'ı ve Lefkoşa Havaalanı'nı açalım." beyanını bildirmişti. Yunanlıların ve Rumların uzlaşmaz tavırları, zaman kazanma gayretleri ve İngiltere'nin de Yunan ve Rumlardan yana tavır takınması sebebiyle Türk tarafı İkinci Barış Harekâtı hazırlıklarına başladı.⁴¹⁵

⁴¹¹ BCA, 030.18.01.02.319.58.3 (7 Ağustos 1974).

⁴¹² BCA, 030.18.01.02.318.53.4 (13 Ağustos 1974).

⁴¹³ Birand, *30 Sıcak Gün*, s. 375.

⁴¹⁴ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 348.

⁴¹⁵ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 82.

Turan Güneş bu toplantılarda Kıbrıs'ın %38'ini içine alacak Federe Türk yönetimi fikrini öne sürdü. İngiltere ve Yunanistan bu görüşe yanaşmadı ve bunun üzerine Turan Güneş Ankara'yı arayarak Bülent Ecevit'le görüştü. Ayşe'nin tatile çıkabileceğini bildirdi. Bunun üzerine İkinci Kıbrıs Barış Harekâtının sinyali verilmiş oldu.⁴¹⁶

Kolordu Komutanlığınca ikinci harekât planı hazırlandı ve 13 Ağustos 1974 günü saat 18.00'de 'Zafer' parolası ile harekât planının uygulanmasına karar verildi.⁴¹⁷

Türk ordusu tuttuğu köprübaşından hareket ederek İkinci Barış Harekâtını başlattı. İlk olarak Lefkoşa havalimanına girildi. Batı tarafında Erenköy istikametine ilerlendi ve Omorfo (bugünkü Güzelyurt) alındı. Doğu istikametine ise Magosa işgal edildi ve güneyindeki Maraş da alındı. İlk harekâta göre ikinci harekâttaki birlikler daha kolay ve çabuk sonuç aldılar. Bunun sebebi, konferans esnasında kazanılan sürede Ada'ya takviye yığınakların yapılması ve zırhlı birliklerle kolayca ilerlenebilmesiydi. Harekâta Türkiye'de Disk gibi sol örgüt dahi destek verdi ve toplumun büyük bir bölümü tarafından harekât desteklendi. Ada'da yapılan darbenin ardından müdahale kararı alan Bülent Ecevit, oradaki cunta yönetimine karşı halkın yanında olduğunu göstererek harekâtı Barış Harekâtı olarak isimlendirmişti ve harekât bu anlamda meşru bir zemine oturtulmuştu.⁴¹⁸

Mavros, Harekâtın başlamasının üzerine Yunanistan'ın NATO'dan çıkabileceğini açıkladı.⁴¹⁹

İkinci harekâtın sebepleri arasında; Türkiye'nin tekliflerinin Yunanistan Dışişleri Bakanı ve Kıbrıs Rum Lideri tarafından kabul edilmemesi ve çok miktarda Türk köyünün Rumlar tarafından yok edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya olması vardı. Askeri sebepler ise; mevcut sınırın Türk Ordusunun güvenliğini sağlayacak durumda olmaması ve Türkiye'nin ikinci Cenevre konferansındaki karşıt unsurlar arasında 10 km'lik emniyet mesafesi bırakılması teklifinin Yunanlılar tarafından kabul edilmemesiydi.⁴²⁰

⁴¹⁶ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 43.

⁴¹⁷ Keser, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 305.

⁴¹⁸ Aydın ve Taşkın, *1960'tan Günümüze*, s. 262.

⁴¹⁹ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, s. 26.

⁴²⁰ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 385-386.

İkinci Barış Harekâtında Doğu istikametindeki hedef Magosa, batıdaki ise Lefke idi. Hat oluşturulmak üzereyken bir yandan da 11 yıl boyunca Rumların elinde olan Serdarlı alınmıştı.⁴²¹

Türk silahlı kuvvetleri iki günde Lefkoşa, Magosa, Lefke doğrultusunda Atilla hattına vararak Kıbrıs Adası'nın %38'lik bölümünü elde etti.⁴²²

28. ve 30. tümenler tarafından Lefkoşa kuzeyi olan Serdarlı-Boğaz hattında saldırıya başlandı. 15 Ağustos'ta ise Komando birliği Lefke'yi aldı. Düşman büyük kayıplar verdi. 15 Ağustos öğleden sonra 28. ve 29. tümen tarafından Magosa alındı. Son olarak 17 Ağustos'ta Karpas Rumlardan alındı. Böylelikle günümüzdeki Lefkoşa-Girne-Omorfo sınır hattı kazanılmış oldu (Yeşil hat).⁴²³

Türk Barış Kuvvetleri, Kıbrıs Barış Harekâtını karaya çıkartılan 10.000, havadan indirilen 5.000 ve daha sonra katılan birliklerle beraber toplamda 25.000 askerle gerçekleştirmişti.⁴²⁴

Türkiye 16 ağustosta Birleşmiş Milletler Genel Kurulun ateşkes çağrısı üzerine harekâtı bitirdi.⁴²⁵

Bu hareket sonucunda Kıbrıs'ın bakır ve demir madenleri ve endüstri tesisleri ele geçirilmiş, Rumlar ekonomik bakımdan önemli yerlerden yoksun bırakılmıştı. Ada'nın ticari bakımdan öneme sahip olan narenciye bölgeleri Türk kuvvetlerinin eline geçerek Rumlar için önemli gelir kaynağından yoksun kaldı. Kıbrıs Adası'nın tek ve önemli limanı olan Magosa limanının ele geçirilmesi üretiminin dış dünya ile olan bağlantısını sınırlandırmıştı.⁴²⁶

Bu harekâtla Kıbrıs'ta bulunan 150 bin Türkün can ve mal güvenliği sağlandı ve Türkler özgürce ve onurlu bir şekilde yaşama hakkına kavuştu.⁴²⁷

Türkiye'nin başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği İkinci Barış Harekâtına karşı dünya kamuoyunda olumsuz tepkiler vardı. Çünkü Birinci Barış Harekâtı darbe sonucu yapılmıştı. Bu durum Türkiye'yi haklı kılarken ikinci

⁴²¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 352.

⁴²² Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 348.

⁴²³ Olgun, *Kıbrıs Sorunu*, ss. 27-28.

⁴²⁴ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 66.

⁴²⁵ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 348.

⁴²⁶ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 44.

⁴²⁷ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 454.

barış harekâtı Cenevre görüşmeleri devam ederken yapıldığı için işgal olarak değerlendirilmişti.⁴²⁸

20 Temmuz ile 16 Ağustos 1974 tarihleri arasında Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında Türk ordusu 498 şehit ile 1200 yaralı, Rumlarda ise 4000 ölü ve 12000 yaralı vardı. BM barış gücünde 3 Avustralyalı asker ölmüş ve diğer milletlerden 48 asker ise yaralı olarak kurtulmuştu.⁴²⁹

Cuntacı Nikos Sampson harekâtın ardından Türklere yönelik niyetini şöyle açıklamıştı: “Türkiye müdahale etmeseydi, sadece Enosis’i ilân etmekle kalmayacaktım, aynı zamanda Türkleri de imha edecektim.”⁴³⁰

Bu harekâtle Ada’nın Türk halkı kurtarılarak özgürlüğüne kavuştu. Dolayısıyla Enosis hayalleri suya düşmüş oldu. Türk askeri Ada’ya işgal veya ilhak gayesiyle değil 1960’da imzalanan Garanti Antlaşmasınının 4. maddesine dayanarak çıkmıştı.⁴³¹

İngiltere Kıbrıs’ta sömürmesini terk ederken, Türkiye kendi hakkı olan garantörlük vasfını kullanarak 1963’ten beri geç bile kalınan Kıbrıs’a müdahalesini yapmıştı. 1963’ten bu yana geçen zaman içerisinde Türkler devamlı ezilmiş ve aksine Rumlar da askeri açıdan güçlenmişti. Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi ile Yunanlıların Ege’den sonra Doğu Akdeniz’e yayılımına karşı çıkılmış ve Yunanlıların Megali İdea fikrine büyük bir darbe indirilmişti.⁴³²

17 Ağustos 1974 tarihinde Bülent Ecevit ile röportaj yapan Metin Münir Ecevit’in harekât sonrası idealist bir “eylem adamı” olmasını şu şekilde açıklamıştır; “ Bülent Ecevit’in sorunu ele alış tarzı Türkiye’de geniş bir kabul gördü ve birçoğu, onu Mustafa Kemal Atatürk -modern Türk devletinin kurucusu, ülkenin en önde gelen ulusal kahramanı- ile eşleştiriyordu. Pek çok insanın gözünde, neredeyse bir gecede, zayıf bir koalisyonun idealist bir liderinden, ülkenin önüne yeni ufuklar açan bir otoriteye dönüştü.”⁴³³

⁴²⁸ Oran, *Türk Dış Politikası*, s. 748.

⁴²⁹ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 456.

⁴³⁰ Tosun, “Kıbrıs Meselesi”, s. 105.

⁴³¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 367.

⁴³² Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, ss. 58-59.

⁴³³ Ahmad, *Demokrasi Süreci*, s. 421.

2.3. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrası Durum

1974 yılında Barış Harekâtından sonra Türkiye’de bir dizi sorunlar ortaya çıkmıştı. Bülent Ecevit ile Necmettin Erbakan arasında çıkan anlaşmazlıklar 16 Eylül’de Bülent Ecevit’in istifası ile sonuçlandı. Ayrıca Türkiye’nin dış borçlarının gündeme gelmesi, Avrupa Birliği ile ilişkilerin bozulması, Sovyetlerden olumsuz tepkilerin alınması, Ege’de Yunan karasularının 12 mile çıkarılması ve Amerika kongresinin Türkiye’ye uyguladığı silah ambargosu konularında gelişmeler yaşanmıştı.⁴³⁴

Ayrıca İngiltere Kıbrıs’a asker sevk etti ve İkinci Barış Harekâtına sert tepki gösteren Sovyetler Birliği, sorunun Birleşmiş Milletlerde çözülmesini istedi.⁴³⁵ Yunanistan ise 14 Ağustos 1974 tarihinde Kıbrıs’a yapılan müdahaleye tepki olarak NATO’dan çekildiğini açıkladı.⁴³⁶

Türkiye’nin Kıbrıs müdahalesi dünyada da büyük bir etki yarattı. ABD, müdahale öncesinde Türkiye ile Yunanistan arasında çıkabilecek soğuk bir savaştan çekiniyordu. Müdahale sonrası ise olaya, kargaşa ortamını bitirebileceğini düşündüğü için bir yandan olumlu bakıyor, bir yandan da bu durumun risk oluşturabileceğine inanıyordu. 1974 Barış Harekâtında ABD, 1964’teki Johnson mektubu hatasını yapmamış veya yapamamıştı. Çünkü benzer bir engelleme durumu ABD açısından daha riskli sonuçlar doğurabilirdi.⁴³⁷

Harekâtın ardından 17 Eylül 1974 tarihinde New York’ta başlayacak olan BM’nin 29. Genel Kurulunda Kıbrıs konusunun görüşülmesi kararlaştırılmıştı. Toplantıya Türkiye Hükümetini temsil etmesi için Yunanlılara ve Rumlara karşı kulis faaliyetlerinde bulunmak üzere Kıbrıs konusunda tecrübeli kişilerden oluşan bir heyet görevlendirilmişti.⁴³⁸

NATO ülkesi olmamıza rağmen Yunanistan’ın haksız propagandaları yüzünden ABD ambargosuyla karşı karşıya kalınmıştı. Ancak, Yunan Hükümetinin tüm yaftalamalarına karşın Atina Temyiz Mahkemesi 21 Mart 1979 tarihli ve 2658/79 sayılı kararıyla Türk askerinin Ada’ya müdahalesinin

⁴³⁴ Arık, “Kıbrıs Krizi”, s. 20.

⁴³⁵ Tuncay, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, s. 348.

⁴³⁶ *Hürriyet*, 14 Ağustos 1974, s. 1.

⁴³⁷ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 61.

⁴³⁸ BCA, 030.18.01.02.320.63.1 (16 Eylül 1974), s. 1-3.

Zürih ve Londra antlaşmalarına göre yasal olduğunu belirtmişti. 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Antlaşmasının 5. maddesinde “fiilen Kıbrıs Rum Toplumunu ve Kıbrıs Türk Toplumunu” olarak iki özerk toplum tanındı ve yine 1 Kasım 1974 BM Genel Kurulunun aldığı “Kıbrıs’ta iki toplumun tanınması ve federasyon yapısının benimsenmesi” kararı Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluşunun kapısını araladı.⁴³⁹

Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Meclisi, 21 Nisan 1971 tarihinde aldığı karara istinaden Yönetimde değişikliğe giderek “Geçici” ifadesini kaldırmış, 1 Ekim 1974 tarihine kadar görevini “Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi” ismiyle devam ettirmişti.⁴⁴⁰ İkinci Kıbrıs Barış Harekâtından sonra yapılan ikili görüşmelerden olumlu sonuç alamayan Türk Yönetimi ise 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Federe Türk Devletini ilan etti.⁴⁴¹ 50 üyeden oluşan Kurucu Meclis devletin anayasasını hazırladı. Hazırlanan bu anayasa 8 Haziran tarihli referandum ile kabul edildi. 17 Haziran 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti Resmi Gazetede yerini aldı.⁴⁴²

Kıbrıs Barış Harekâtı kararını veren CHP-MSP Koalisyon Hükümetinin Dışişleri Bakanı Turan Güneş, KTFD (Kıbrıs Federe Türk Devletinin) kurulması ile ilgili düşünceleri şu şekildeydi:

Kıbrıs Türk federe devletinin ilanı, adının bağımsızlığı için bir garantidir. Bu devletin ilanı Kıbrıs’ın bir iç sorundur. Türk kesiminde bu düzenleme yapıldıktan sonra Rumların da Kıbrıs Rum federe devletini kurmaları ve bu iki federe devletin, bir federal devlet şeklinde teşkilatlandırılması söz konusudur. Birleşmiş milletler Kıbrıs meselesinin halle için elverişli bir forum değildir. Bu davayı er geç gene toplumlar kendi aralarında Yunan hükümeti ile Türk hükümeti ortak çıkarlarını göz önünde alarak kendi aralarında bir çözüm yoluna bağlayabileceklerdir. Türkler haklarının üstünde bir şey istemiyorlar, soydaşlarımızdan can ve mal emniyetini Bir kenara itmeleri başta bir cemaatin tahakkümü altında yaşamayı kabul etmelerini istemek mümkün değildir. Bunların tepkilerini bakılacak olunursa şimdi değilse bile daha sonrası için Enosis fikrinden vaz geçemedikleri anlaşılmaktadır. Bunun içinde Kıbrıs federe Türk devletinin ilan edilmesi

⁴³⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, ss. 367-368.

⁴⁴⁰ Rauf Denктаş, *Kıbrıs Davamız*, Ankara: Kök Yayıncılık, 1991, s. 44.

⁴⁴¹ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, s. 49.

⁴⁴² Arık, “Kıbrıs Krizi”, s. 20.

adının bağımsızlığı için bir garantidir. Şayet Rumlar bugünkü tutumlarından vazgeçmezlerse Kıbrıs Türk toplumunun da yaşayabilmesi için uluslararası toplumda kendini temsil ettirmesi gerekebilecektir.⁴⁴³

Rumlar, KTFD'nin, Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve 1960 Antlaşmalarına ters düştüğünü iddia etti. KTFD tarafından öncelikli olarak, 2 Mayıs 1975 tarihli yönetmelik gereğince iş gücünü sağlayabilmek amacıyla Türkiye'den 40.000 kişi göç ettirildi. Ardından BM'nin aracılığında nüfus değişimi yapıldı. 2 Ağustos 1975 tarihli antlaşma ile güneyde bulunan Türkler kuzeye, kuzeyde bulunan Rumlar ise güneye geçti. Kıbrıs Türkleri, tarihlerinde ilk defa, tüm nüfusuyla bir arada, belirli olan sınırları içerisinde toplanmış ve güvenlikleri tam manasıyla sağlanmıştı.⁴⁴⁴

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtında Amerikan silahlarını kullanması sebebiyle, Amerika Senatosu ve Temsilciler Meclisi 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye silah ambargosu uygulama kararı aldı. Türkiye de 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devletini kurarak bu duruma en güzel cevabı vermiş oldu. Öte yandan Ortadoğu'da işler karışık bir hal almıştı. İran'da şah rejiminin tehlikede olması ve SSCB'nin Afganistan'a müdahale etmesi ABD'nin çıkarlarını tehlikeye düşürmüştü. Daha sonra Ortadoğu'da Türkiye'nin önemini anlayan ABD bunun üzerine silah ambargosunu kaldırdı.⁴⁴⁵ Bu arada Kıbrıs Barış Harekâtının üçüncü yılı münasebetiyle 18.07.1977 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesinde yer alan milletvekilleri ve senatör üyelerinin Kıbrıs Türk Federe devletine gönderilmesi kararlaştırılmıştı.⁴⁴⁶

Türkiye, Kıbrıs meselesini Toplumlararası görüşmeler yoluyla çözümlenebilmesi amacıyla Kıbrıs Türk Federe Devletine yardımcı olması için 10.04.1978 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Prof. Dr. Mümtaz Soysal'ı görevlendirmişti.⁴⁴⁷ Ancak, Rumların uzlaşmacı olmayan tavırları neticesinde Federe Türk Devleti, barışı ve güvenliği sağlamakta yetersiz kalmış ve Türk tarafı çözümü self-determinasyonda bulmuştu; buna karşın

⁴⁴³ Olgun, *Kıbrıs Gerçeği*, ss. 51-52.

⁴⁴⁴ Vatansver, "Kıbrıs Sorunu", s. 1517.

⁴⁴⁵ Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", s. 323.

⁴⁴⁶ BCA, 030.18.01.00.366.31.17 (18.07.1977).

⁴⁴⁷ BCA, 030.18.01.00.372.123.2 (10.04.1978).

Federe Türk Devleti, 15 Kasım 1983'te bağımsız ve özgür KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)'nin kurulduğunu duyurdu.⁴⁴⁸

KKTC'nin kurulmasından sonra devlet olarak üzerine düşen vazifeleri yerine getirmeye çalıştı. Tüm alanlarda üretim yapmaya gayret gösteren Ada halkı tarım, hayvancılık, sanayi, turizm, hizmet sektörlerine ilerleme kaydetti. Ekonomik seviyenin yükseltilmesine gayret gösterildi.⁴⁴⁹

Resmi verilere göre 2014 yılı itibariyle günümüzde KKTC Kıbrıs topraklarının yüzde 34'ünü kaplamaktadır ve Ada'nın en verimli toprakları olan Mesarya ovası ve Güzelyurt bölgesi KKTC sınırları içerisindedir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Güler, "Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", s. 110.

⁴⁴⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 370.

⁴⁵⁰ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 454.

3. BÖLÜM

SÖZLÜ TARİH

Tarihçilerin geçmişi araştırırken kullanmış olduğu birtakım kaynaklar vardır. Bunların başında yazılı kaynaklar gelir, fakat yazılı kaynaklar daha çok antlaşmalar, kurumlar, kuruluşlar gibi devlet ile toplum arasındaki ilişkiye dair bilgiler verirken yazılı kaynaklarda ulaşılamayan bilgileri ise sözlü kaynaklar ile elde ederiz. Çünkü sözlü kaynaklar, alt tabakadaki insanların gündelik hayatları ile ilgili bilgilere ulaşmamızda kolaylık sağlar.⁴⁵¹

Tarihin daha iyi şekilde kavranmasına imkân veren araçlardan olan sözlü tarih, şu şekilde tanımlanmaktadır:

Webster'ın Amerikan Mirası sözlüğünde sözlü tarih, kişisel tecrübe ve anılara ilişkin yapılan ve kayıt altına alınan sözlü görüşmelerden edinilen tarihsel bilgiler üzerine yapılan çalışma şeklinde tanımlanmaktadır.

Thompson sözlü tarihi, insanların anlattıklarını dinlemekten ve hafızalarını kullanmaktan kaynaklan bir tarih yöntemidir, şeklinde açıklamaktadır.

Alessandro Portelli sözlü tarihi “Kaynak (anlatıcı) ile tarihçinin (görüşmeci) görüşme sırasındaki karşılaşmalarında beraber yaptıkları şeyi ima eder” şeklinde tarif etmekte ve sözlü tarihin aslında karşılıklı bir söyleşi olduğunu belirtmektedir.⁴⁵²

Jules Michelet'e göre sözlü gelenek şöyledir;

Sözlü gelenek diye tabir ettiğim şey; orada burada insanların ağızlarında dolaşan, herkesin, köylülerin, kasaba halkının, yaşlı adamların, kadınların, hatta çocukların tekrar tekrar anlattığı, bir akşam köy kahvesine girdiğinizde duyabileceğiniz, yoldan geçen biriyle yağmur, mevsim, sonra yiyeceklerin pahalılığı, sonra imparatorun zamanları ve sonra Devrim günleri üzerine sohbet ederken öğrenebileceğiniz ulusal gelenektir.⁴⁵³

⁴⁵¹ Aslı Avcı Akçalı ve Erdal Aslan, “Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.20 no:2 (2012), ss. 671-672.

⁴⁵² İbrahim Sarı, “Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3 (2006), s. 111.

⁴⁵³ Akçalı ve Aslan, “Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi”, s. 670.

Baum ise sözlü tarihi; bilgi edinme, bilgi toplama metodu olarak görür. Sözlü tarih, belirli bir olaya duruma tanıklık etmiş kişilerin anılarından, tecrübelerinden yola çıkarak bilgi ortaya koyma tekniğidir. Sözlü tarih, rast gele kişilerle yapılan görüşmeler yerine, daha sistemli belirli konulu planlı yapılan görüşmelerden oluşur.⁴⁵⁴

Türkiye’de sözlü tarih üzerine çalışmalar yapmış olan Öztürkmen ve Somersan bu yöntemi şöyle tanımlamaktadırlar. Öztürkmen’e göre sözlü tarih, belirli bir konuya ilişkin ilgili kişilerle yapılan ve kaydedilen uzun söyleşiler sonucu ortaya çıkan bilgilerin belirli bir sistem içerisinde değerlendirilmesidir. Ona göre sözlü tarihin belkemiğini bir konu hakkında belirlenen kaynak kişilerle yapılan uzun görüşmeler oluşturmaktadır.⁴⁵⁵

Somersan ise sözlü tarihe iki farklı açıdan bakarak sözlü tarihi; bir yandan araştırma yapan tarihçinin kullanabileceği bir yöntem, diğer yandan da bu tür araştırmaların yarattığı bir tarih yazım biçimidir, şeklinde görüş belirterek sözlü tarihin tanımını ise şu şekilde yapmıştır: Yaşayan kişilerin, toplumsal olaylara ve tanıdık kişilere dair anlatımlarının ve genel olarak hatıralarının sözlü görüşme yoluyla kayıt altına alınmasıdır.⁴⁵⁶

Söz ile Tarih arasındaki ilişkinin çok eskiye dayandığı önce sözün var olduğu bilinmektedir. İnsanların anılarını, hikâyelerini nesilden nesile aktardığı sözlü gelenek, yüzyıllar boyunca tarihçilerin faydalandığı tarihi bir kaynaktı. Kökleri Herodot ve Thukydides’e dayanıyordu. Mesela Herodot, olabildiğince anı, hikâye toplayarak Herodot Tarihini oluşturmuş, keza Thukydides de Peloponnesos savaşları hakkında eserini savaşa katılanların hatıralarından yola çıkarak meydana getirmişti. Bu durum, farklı tanıkların aynı olayı farklı şekillerde anlatıyor gibi bir şüpheciliği ortaya çıkarmıştı ve tarih ile söz arasındaki ilişki 19. Yüzyıla kadar sürmüştü.⁴⁵⁷

Söz ile tarih arasındaki ilişki; 19. yüzyılın ikinci yarısında tarihin, kendisini bilim dalı olarak germesiyle ayrılmıştı. Kendisini bilime dayandıran tarih, öznel belleği bilimin dışında bırakmıştı. Mülakat olarak da adlandırılan

⁴⁵⁴ Akçalı ve Aslan, “Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi”, s. 671.

⁴⁵⁵ Sarı, “Akademik Tarih”, s. 112.

⁴⁵⁶ Sarı, “Akademik Tarih”, ss. 112-113.

⁴⁵⁷ Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri Yanı Başımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 131.

sözlü tarihin teknikleri ise yeni ortaya çıkan sosyoloji, antropoloji, etnoloji gibi bilim dalları tarafından kullanılmaya başlanmıştı. Tarihe göre ancak devlet, devlet adamları, kurumlar tarihin konusu olabilirdi. Sıradan insanların yaşantıları, duygu ve düşünceleri tarihin alanında olamazdı⁴⁵⁸

1920'li yılların sonlarına gelindiğinde sözlü tarih alanında bir hareketlenme meydana geldi. 1929 yılında Amerika'da ortaya çıkan Ekonomik Bunalım neticesinde işsiz kalan araştırmacılara ve gazetecilere yeni bir iş yaratmak amacıyla "Federal Yazarlar Projesi" ortaya çıkartılmıştı. Bu projenin amacı, eli kalem tutan eğitilmiş insanları işsiz bırakmamaktı. Proje kapsamında; kadınların, kölelerin, savaş gazilerinin, Kızılderililerin ve sıradan insanların hayatlarının anlatılması yer almaktaydı.⁴⁵⁹

II. Dünya Savaşı ile birlikte harp tarihi için yeni kaynaklar araştırılmaya başlanmıştı; cephede savaşan askerlerin anılarının ve askerlerde yaşadıkları olayların araştırmacılar tarafından kayıt altına alınmasına Joseph Gould Sözlü Tarih adını vermişti.⁴⁶⁰

Joseph Gould'a göre Sözlü Tarih:

Tarihin krallar, kraliçeler, antlaşmalar, görüşmeler, büyük savaşlar ve Sezar, Napolyon, Pontius Pilate, Kolomb gibi mühim zevattan oluştuğunu sanıyoruz, ama bu sadece yüzeysel tarihtir ve büyük ölçüde yanlıştır. Sözlü tarihle, tarihi aşağılara indirecek, yukarılarda inşa edilen tarih yerine kısa gömleklilerin yani halkın işleri, aşkları, üzüntüleri, yaşam deneyimleri hakkında söylediklerini, bu merasimsiz tarihe koyacağım.

Gould, bu sözleriyle sözlü tarihe yüklediği görevler arasında; sıradan yaşamlar, sıradan insanlar, bir işçi, bir ev hanımı ya da bir çobanı tarihin içine sokmak ve tarihi döneme, olaya bireysel açıdan bakabilmek yer alır.⁴⁶¹

II. Dünya Savaşından sonra Amerika'da, belgelere dayalı tarihe karşı olarak söz ile anlatımı tekrar tarihin bünyesine sokan çalışmalar yapılmıştı. Allan Nevis tarafından 1948 yılında Columbia Üniversitesine bağlı bir arşiv

⁴⁵⁸ Serdar Öztürk, "Türkiye'de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar", *Milli Folklor*, S. 87 (2010), s. 14.

⁴⁵⁹ Öztürk, "Türkiye'de Sözlü Tarih", s. 14.

⁴⁶⁰ Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri*, s. 130.

⁴⁶¹ Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri*, s. 130-131.

kurulmuştu. Amerika tarihinde etkin rol oynamış önemli şahsiyetler, kurumlar, bakanlar, generallerin hatıralarının derlendiği bir arşivdi.⁴⁶²

1970 yılından sonra Amerika'daki tarihçilerin çoğu, tarih yazımını alt tabaka insanlardan başlanarak yazılması gerektiği görüşündeydiler. Böylelikle tarih yazımında dışlanan kadınlar, çocuklar, köleler, işçiler tarih yazımında yer almaya başlamıştı.⁴⁶³

Türk tarih yazımında sözlü geleneklerden her daim faydalanılmıştır. Efsaneler, masallar, destanlar, menkıbeler, halk hikâyeleri Türk araştırmacıları için önemli kaynak sağlamıştır⁴⁶⁴.

Türkiye'de sözlü tarihin kullanımı Halkevlerinin yapmış olduğu düzenlemeye dayanmaktadır. Fakat Türkiye'de sözlü tarihin yaygınlaşması 1990'lı yıllara dayanmaktaydı ve liderliği Tarih Vakfı yapmıştır. 1993 yılında sözlü tarihin önemli şahsiyetlerinden biri olan İngiliz tarihçi Paul Thompson'ın katılımıyla gerçekleşen I. sözlü Tarih Atölyesi, sözlü tarih alanında yapılan önemli bir çalışmadır.⁴⁶⁵

Türkiye'de Sözlü tarih alanında ikinci büyük çalışma ise 19 Haziran 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesinde gerçekleştirilen II. Uluslararası sözlü tarih konferansıdır.⁴⁶⁶

Birçok insanın ilgisini çeken anılar, genelde tarihçilerin kullanmış olduğu kaynaklar arasında yer almaz. Ancak sözlü tarih, temellerini kişisel anılara dayandırdığı için tarihçilerin kullandıkları belgeleri tamamlayıcı alternatif bir tarih ortaya çıkarır.⁴⁶⁷

Yazılı kaynaklar ile kadınlar, çocuklar, işçiler, köleler gibi alt tabakadaki insanlar görmezden gelinmişti, sözlü tarih sayesinde alt tabakadaki insanlar

⁴⁶² Esra Küpüç, *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 385980), s. 21.

⁴⁶³ Esra Küpüç, *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 385980), s. 22.

⁴⁶⁴ Öztürk, "Türkiye'de Sözlü Tarih", s. 15.

⁴⁶⁵ İlker Dere, *Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Öğrenme ve Öğretme Yöntemi Olarak Sözlü Tarih* (Doktora Tezi), Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 459564), ss. 28-29.

⁴⁶⁶ *Sözlü Tarih Araştırmaları için Pratik El Kılavuzu*, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı, 2006, s. 8.

⁴⁶⁷ Stephen Caunce, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 8.

tarihte yer edinmeye başlayarak tarihi araştırmaların kapsamının genişletilmesine vesile olmuşlardı.⁴⁶⁸

Veri elde etme yöntemi olan Sözlü tarih, Tarihçilerin bugünü daha iyi anlayabilmesi ve geleceğe yön verebilmesi amacıyla geçmiş ile ilgili bilgiye daha kolay ulaşılabilmesine fayda sağlar.⁴⁶⁹ Ayrıca sözlü tarihin diğer bir amacı da toplumsal olayların kayıt altına alınmasıdır. Düğünler, törenler, bayramlar, savaşlar, gündelik hayatlar, yörelere özgü yemekler ile ilgili bilgi sahibi olmamızı da sağlar.⁴⁷⁰

Türkiye gibi birçok ülkedeki araştırmacılar, sözlü tarihe öznelliğinden yani aynı olaya farklı açıdan bakabilmekten dolayı kuşkucu yaklaşıyorlardı. Oysaki bir araştırma belgesi bile onu kaleme alan kişinin ürünüydü ne kadar nesnel olabilirdi ki? Bu sebeple sözlü tarih, belge gibi hem güvenilir hem de güvenilmezdi. Diğer yandan sözlü tarihe kuşkucu yaklaşan araştırmacılar, biyografi, otobiyografi, günlükler veya mektupları tarihi kaynak olarak sayabiliyorlardı. Hâlbuki insan, mektup veya biyografi ve yahut otobiyografi yazarken kalemini ve düşüncelerini kontrol edebilir; fakat sözlü tarihte anlatan şahsın jest ve mimikleri dinleyen kişiye birtakım ipuçları verebilir.⁴⁷¹

Sözlü tarih, tasarım (ön hazırlık), görüşme ve arşivleme gibi üç kısımdan meydana gelir. Tasarım kısmında genel olarak, yapılacak olan çalışmaya bir isim koyulur ve görüşme yapılacak kişiler önceden belirlenir. Görüşme aşamasında birtakım dikkat edilecek hususlar vardır. Bunlardan bazıları; görüşme yapılacak kişiler hakkında bilgi edinilir, görüşme yapılacak kişilerden randevu alınır, görüşmede kullanılacak kayıt cihazlarının önceden kontrolü yapılmalı her türlü aksaklığa karşı yedekleri bulundurulmalı, görüşme yapılacak kişiyle göz teması kurmaya özen gösterilmeli, görüşme yapılırken kişinin hafızasındaki olayları ortaya çıkaracak açık uçlu sorular sorulmalıdır. Arşiv kısmında ise araştırmacı, görüştüğü kişilerin bilgisini, kayıtlarını kendisi için anlamlı olacak şekilde sınıflandırır.⁴⁷²

⁴⁶⁸ Akçalı ve Aslan, “Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi”, s. 672.

⁴⁶⁹ Caunce, *Sözlü Tarih*, s. 11.

⁴⁷⁰ Esra Küpüç, *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 385980), s. 35.

⁴⁷¹ Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri*, ss. 133-134.

⁴⁷² Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri*, ss. 137-140.

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN AYDINLI GAZİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞMELER

3.1. Hasan KARATAŞ

Adı Soyadı: Hasan KARATAŞ ⁴⁷³	
Doğum Yeri: Sandıklı/Afyon	
Doğum Tarihi: 1945	
Adres: Nazilli/Aydın	

Aydın/Nazilli Muharip Gaziler Derneği Başkanıyım. Emekli astsubayım. 1945 yılında Afyon Sandıklı Odaköyü'nde doğdum. Köyde okul yoktu. Eski yazıya gittim okuryazar diploması aldım, ilkokul üçten terkim. Babam ben çok küçük yaşta ölüdü. Bir kız kardeşim var. Bir kardeşim daha vardı vefat etti. Babam vefat ettikten sonra Annem de başka biriyle evlenince bu durumu hazmedemeyip yakın bir köyde akrabalarımın yanına gittim. Annem 2001 yılında vefat etti, o güne kadar hiç konuşmadık. Ağır hasta olduğunda helalleştik. İki üvey kardeşim var. İlkokulu akrabalarımın yanında okudum. Sandıklı'da nenemin öğretmen bir üvey kardeşi vardı, bana özel ders verdi. 1958 yılında Isparta'da imtihana katıldım. Rahmetli Adnan Menderes bizzat bizim imtihanımıza katıldı. Hayatımda unutmadığım bir andı. Beş bin kişi kadar vardık. Orada Menderes şu söylemde bulunmuştu: “Köylüler köylü, şehirliler şehirli, kasabalılar kasabalı diye imtihan kâğıtlarına yazsın.” Biz korktuk. Sorunun iki tanesini çok iyi hatırlıyorum. “Ak akçe kara gün içindir” ve “Yaş kesen baş keser” atasözlerini açıklamasını sormuşlardı. Kâğıda köylü diye yazdım. İmtihandan yetmiş almışım. Emirdağ'da Menderes'in açtığı okulda okuduk. İhtilal oldu, sınıfı geçen yirmi beş kişiyi Merzifon'a aktardılar. Benim de bulunduğum yirmi beş kişi mezun olduktan sonra orduya dağıtıldık. 1962-1964 arası eğitim aldım. 1964'te mezun oldum, astsubaylığa

⁴⁷³ Hasan Karataş, Aydın/Nazilli Muharip Gaziler Derneği Başkanı, 17.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

başladım. Mesleğim süresince görev yaptığım yerler hakkında bilgi vermek istemiyorum. Bana “Bakbi Başçavuş” derlerdi. Askeri çağıracağım zaman “hişt bak bi oğlum” derdim hep.

Gönüllü olarak Ağrı’ya gittim. Ağrı’da bir sene kaldım, Doğubayazıt’a tayin ettiler, orada Ağrı Dağı Ermeni hududu Alican karakolu, ondan sonra İran hudutlarında telefon ve hat tamirlerini yaptım. 1966 yılında evlendim eşim ev hanımı. Üç çocuğum var bir erkek iki kız. Oğlum doktor, ortanca kızım doçent, en küçük kızım öğretmen. İran hududundan Trakya’ya geçmişim. 1967’de Kıbrıs Harekâtı olmuştu yine Yunan hududuna gittim, 1968’den 1972’ye kadar Eğirdir’e gerilla eğitime gittim, eğitim anında paraşütle atlayışta ayağım kırılmıştı, üç dört ay hava değişiminden sonra muharebe okuluna gittim, eğitim bitince de 1974 Harekâtı başlamıştı.

İhtilalin amacı Enosis. Yani Ada’yı doğrudan Yunanistan’a bağlamaktı. O zaman Makarios Reiscumhurdu. Bizden de Başbakan seviyesinde yani yardımcı vardı. Biz daha evvelki 1963 ve 1967’teki kalkınmalar gibi olacak zannetmiştik. O zamanlar da gittik dolaştık dolaştık geldik. Çıkarma olmadı. Bu sefer 120 bin kişi orada Tük vatandaşlarımız vardı. Rumlar, gerçekten onları yok edeceklerdi. Ada’ya tam hâkim olup Yunanistan’a bağlanmak istiyorlardı.

Ben muhabere okulunda o zaman öğretmendim. Mors öğretmeni, yüksek hız telsiz öğretmeni, yani telsiz esasları öğretmeniydim. Birliklerden geliyorlardı, cesur, bilgili olanları istiyorlardı. Ben o zaman anlamıştım Kıbrıs Harekâtının olacağını, ama yine çıkarma yapmayacağımızı, dolaşıp dolaşıp geleceğimizi zannediyordum. Önceki çıkarma teşebbüslerine de katılmışım. Yenimahalle’de lojmanda otururken 18 Temmuz’da gece 12.00’de bir yüzbaşı ve iki inzibat evime geldiler. Barış Harekâtına katılacağımı ve muhabere okuluna gelmem gerektiğini söylediler. Gece oradaki başka birine görevlerimi devrettim. Bana emri tebliğ ettiler. Hemen Adana’ya hareket edeceğimi söylediler. Helikopterle Adana’ya gittiğimde bana Şakir Paşa havalimanında iki tane kriptu cihazı⁴⁷⁴ verdiler. Harekâtın olacağını artık anlamıştım. 19 Temmuz gecesini Adanalılar bize karşı çok büyük bir sevgi

⁴⁷⁴ Kriptu cihazı: Dinlemeleri ve elektronik gözetimleri engelleyebilmek için üretilmiş, şifreli iletişime izin veren yazılımlarla desteklenmiş cihaz.

saygı gösterdiler. Pilavlar kaynadı, kurbanlar kesildi, dualar edildi. Gece 12.00'den sonra bizlere mermi dağıtılmaya başlandı. En modern silahımız Thompson⁴⁷⁵ denen Amerikan yapımı keleşe benzeyen bir silahtı. Bir de Colt tabanca⁴⁷⁶ vardı ve iki silah da aynı mermiyi kullanıyordu. 20 kişilik helikopter sortilerinden⁴⁷⁷ beşinci sortideydim. Sabah 6.15'te emir aldık. 6.20'de ise gemiler de çıkma harekâtına başladılar. Aslında Cuma günü çıkış yapılacaktı, fakat gemilerde motor gücü yoktu. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tank motorlarını bir günde gemilere monte etti. Ecevit de o zaman Londra'daydı. O çıkarma harekâtını istemedi. Semih Sancar o zamanın Genel Kurmay Başkanıydı. Erbakan da vekâleten bakıyordu. Semih Sancar Erbakan'a "çıkalım, 1967'deki gibi dolanır dolanır çıkmadan geri dönersek askerinin morali bozulur. Bu sefer mutlaka vuralım" dedi. Deniz Kuvvetleri Komutanı da "Bir gün müsaade edin gemileri çıkaralım" dedi. O şekilde Cuma günü yapılacak çıkarma Cumartesi gününe ertelendi.

Cumartesi günü saat 6.20'de Yavuz Plajı'na çıkarmaya başladılar. Havadan paraşütle indirme ise bir saat gecikmeli başladı. Magosa tarafına saman çuvalları atıldı. Oysaki biz Omorfo tarafına yani batı tarafına Yılmazköy tarafına indirildik. Girne ile Lefkoşa arasında bir dağ vardır. Kırnı denen Lefkoşa'ya yakın bir yere indik. İnsanlar yabancı güvenemiyorsun. Şiveleri değişik, anlayamıyorduk. Bize verilen emre göre amaç ilk başta düşmanı arkadan çevirmektir. St. Hilarion Kalesi'nde bizim baz istasyonlarımız vardı, o zamanlar onlara "Antrak" denirdi. Türkiye ile irtibat sağlanırdı. Samsunlu bir astsubay olan devre arkadaşım ve beş asker onların başındaydı. Rumlar onları esir almak istediler, ancak esir düşmemek için astsubay atladı aşağıya belden aşağısı felç kaldı, -Türkler esir düşmektense ölmeyi tercih ederler- beş asker de şehit oldu. Üç günde kendimizi koruyabilecek kadar toprak kazandık. Durun dendi, durduk. Dikomo ve Yılmazköy gibi köylerde konuşlandık. Dur denmesine rağmen bazı köyleri

⁴⁷⁵ Thompson: Tommy Gun olarak da bilinen, Amerikalı General John Taliaferro Thompson tarafından 1919 yılında tasarlanmış hafif makineli tüfektir.

⁴⁷⁶ Colt tabanca: Amerikalı John Browning tarafından tasarlanan, Colt silah şirketi tarafından üretilen ve şarjörü 7 mermi alan ABD yapımı yarı otomatik bir tabancadır.

⁴⁷⁷ Sorti: Genellikle savaş uçaklarının veya helikopterlerin havaalanından herhangi bir yere harekât, görev uçuşu veya bombardıman yapmak maksatlı havalanmasını ve geri dönmesine verilen ad.

aldık. Esir olanları Adana'ya sevk ettik. Kenan Evren'den "Ben sizin karnınızı doyuramıyorum, siz buraya esir gönderiyorsunuz. Ben onlara bir de antlaşmalara göre maaş veriyorum, esir istemiyorum" mesajı geldi. 39. Tümen Magosa tarafını almıştı. 28. Tümen ise batı tarafta başarısız olunca bir gecede iki birlik yer değiştirdi. Rumlar Baf'a çıkarma girişiminde bulundu, ancak Hava Kuvvetleri müdahalede bulundu. Bizde deniz, hava ve kara kuvvetlerinin birbirinden haberi yoktu, en büyük zayıf tarafımız oydu, yani muhabere sıfırdı. En iyi muhabere sistemi WD-1/TT⁴⁷⁸ deriz biz, ona EE-8⁴⁷⁹ manyetolu telefon bağlayacaksın, kablo sermek ve toplamak o koşullarda çok zordu. Yani en iyi muhabere şekli EE-8 kısa mesafe telefonlardı. GRC-26⁴⁸⁰ diye çok büyük telsizler vardı, gece gündüz frekansı ayarlanması gerekirdi, gizlilik açısından kullanışsızdı. P-95 diye motor vardı, çok ses çıkartırdı. Bir de PRC-6⁴⁸¹ diye telsizler vardı. 1600 metre menzili vardı ve 5 dakikada pili biterdi. O da iş görmezdi. Yanıltıcı hareketler de oluyordu. Rum köyleri, Türk bayrağı çekiyordu. Gitmeye yeltendiğimizde ateş ediyorlardı. Muhabere noksanlığı o savaşta görülünce "Silkumüşpar" kısa adıyla "Silahlı Kuvvetler Müşterek Parola" sistemi geliştirildi ve eğitimleri verildi. Yakaladığımız esirlere olağanüstü hürmette bulunduk, yemeğimizi bile verdik. Bu arada olağanüstü olaylar da oldu. Makarios, Afrika'dan getirttiği yılanları kuyularda çoğaltmıştı. Nasıl olsa Türkler bir gün gelecek diye yılanları Beşparmak Dağlarında kuyularda sakladı. İnsan kokusuna uçabilen yılanlardı. Makarios bir kurşun atmadan Türkleri zehirlemeyi planlamıştı. Allah da öyle bir yılan verdi ki muhabereci olarak, "Hiçbir zaman Türk askeri zehirlendi" diye mesaj çekmedim ama "Rumlardan zehirlenenler oldu" mesajlarını çekmiştim. Yine bir levazımcı⁴⁸² asker elinde alüminyum matara ile su almaya tarlaya gitti, silahsız bir şekilde. Oradan üç tane Rum komando

⁴⁷⁸ WD-1/TT: Sahra ve arazide kullanılan, zor şartlardaki dış ortamlarda sürtünmeye ve darbeye dayanıklı esnek (fleksibl) kablolardır.

⁴⁷⁹ EE-8: Eski manyetolu askeri sahra telefonu.

⁴⁸⁰ GRC-26: Eski askeri telsiz.

⁴⁸¹ PRC-6: ABD Ordusu tarafından Vietnam Savaşı boyunca Kore Savaşı'nın sonlarında kullanılan bir telsizdir.

⁴⁸² Levazımcı: Ordunun, silah ve cephane dışında kalan çeşitli gereksinmelerini sağlayan, yiyecek, giyecek, yakacak vb. her türden araç ve gereçlerin depolama ve dağıtımını gerçekleştiren asker sınıfı.

esir aldı geldi. Biz sorduk: siz silahsız birine karşı nasıl esir düştünüz? Onlar da, Türkün her yeri bombaydı, vursaydık biz de ölecektik cevabını verdi. Allah o şekilde gösterdi belki de, bunu açıklayamazsınız. Yine bir olayda Rum esir anlatıyor, Rum, makinalı tüfeği ile taradığı anda birisinin ensesinden tuttuğunu söylüyor. Ateş ettiği kişiyi aynı zamanda ensesinden tutan kişi olarak gördüğünü anlatıyor. O an çıldırıyor, Türk'ün gözlerinin afyon yutmuş gibi, araba farı gibi olduğunu söylüyor. O zamanlar silah üstünlüğü kesinlikle onlardaydı. En modern silahımız Thompson'du. Amerika ambargo uygulamıştı, şuan bile oluyor bunlar. Size en iyi silahları verseler inanmayın, en kötüsünü siz yapın daha iyidir.

İkinci Harekâttan sonra bir sene yedi gün Kıbrıs'ta kaldım ve inzibat olarak Yorgos, Akdeniz köyü, Hisarköy, Mirti, Köndeme, Yılmazköy, Livera, Ayermola adında sekiz köye baktım.

Kıbrıs Türkleri, bizleri gayet güzel karşılıyordu. Rumların bıraktığı evlerden malzemeler alıyorduk. Esirlere dışarı çıkmayın diye emir veriyorduk. Zaman zaman esirlere güneye gitmeleri için izin veriliyordu. Maronit diye bir ırk vardı, kim galip gelirse onlardan yana oluyorlardı. Biz galip geldik bizim tarafımızda oldular. Korumacı diye büyük bir köyleri vardı, oranın muhtarını lehimize kullandık, istihbarat aldık. İngilizlere yardım ediyorduk. Orada savaştan ziyade barışı çağırıştırdık. Sadece kendimize değil, Rumlara da barış getirdik. Kıbrıslı Rumlar ile Yunanlılar arasında da çatışma vardı, onları da barıştırmış olduk. Sonra da barbar Türkler deniyor. Sağ olanı koruma altına aldık, hiçbir zaman kasıtlı olarak kimseyi öldürmedik, kimsenin ırzına göz dikmedik, tam tersine koruduk. Bir Yunan yüzbaşının hanımı, ben Türkiye'ye dönerken Livera'da hüngür hüngür ağladı, "sizden bir zarar görmedik, beni kocam bile bıraktı kaçtı" demişti.

Hiçbir Rum hiçbir İngiliz, "Türkler bize eziyet etti, malımıza, mülkümüze, namusumuza göz dikti" diyemezler, diyenin de karşısında dururuz.

Harekât esnasında beslenme ihtiyacımızı çoğunlukla oradan bulduklarımızla, ganimetlerle karşılıyorduk. Orada artık helaldir yani.

Yaralılarımız ise Girne'de çadırdan Sahra hastaneleri vardı, orada tedavi görüyorlardı. Ağır yaralılar helikopterle Gülhane'ye sevk ediliyorlardı.

Şehitler orada defnedildi. Orada şehitlerin miktarı 498'di. Benim emrimde olan iki asker şehit olmuştu.

Kıbrıs'tan döndükten sonra İstanbul Davutpaşa'ya sonra da Elazığ'a tayin oldum. Elazığ'da altı sene kaldım. İstemediğim halde Maltepe Askeri Lisesine tayin ettiler. 1986 yılında emekli oldum. Sonra çalışmak için yurtdışına çıktım. Almanya ve İngiltere'de kaldım. Elektrikçilik, garsonluk, bulaşıkçılık gibi işlerde çalıştım. Son sekiz sene Mekke'de kaldım. Yurt dışında çalışırken gönderdiğim parayla eşim çocuklarımıza baktı, onları okuttu. Bu dünyaya yine gelsem yine eşimle evlenirdim.

Benim siz gençlere tavsiyem, ülkemiz sizlere emanet, Allah her zaman bizimle beraber, Allaha olan inancınızı yitirmeyin ve kötü olanın yanında yer almayın.

3.2. Cafer Tayyar SANDIKÇI

Adı Soyadı: Cafer Tayyar SANDIKÇI ⁴⁸³	
Doğum Yeri: Başmakçı/Afyon	
Doğum Tarihi: 01.02.1952	
Adres: Merkez/Aydın	

İlk ve ortaokulu Afyon'un Başmakçı ilçesinde okuduktan sonra Burdur'da 1970 yılında Sağlık Kolejinin bitirdim. Aynı yıl görev olarak Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü'nde görev yapmaya başladım. 1972 yılında evlendim. 1974 yılında İzmir Çiğli Havaalanı Hudut Sahiller Genel Müdürlüğü İdaresinde görevli iken 1 Mart 1974 tarihinde Isparta Eğirdir Dağ Komando Okuluna askere gittim. 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtına Bolu Komando Tugayı askeri olarak intikal ettim. Kasım 1975'te terhis olup memleketime döndüm. Sağlık Bakanlığı'na müracaatla göreve

⁴⁸³ Cafer Tayyar Sandıkçı, 16.02.2019 Tarihinde Aydın Merkez'deki Kendi Evinde Yapılan Görüşme.

başladım. Afyon'un Dinar ilçesine tayinimi yaptırdım. Sağlık memuru olarak Hükümet Tabipliğinde çalıştım. Sırasıyla 1977'de Ankara Yüksek İhtisas Hastanesinde çalıştım. Orada çalışırken Hacettepe Anestezi bölümünü bitirdim, anestezi teknikeri oldum. 1980 yılında Aydın Devlet Hastanesi ve son olarak Aydın Doğumevinde çalıştım ve 2005 yılında emekli oldum.

1974 yılında Bolu Komando Tugayına katıldım. 1974 Temmuz ayında da Kıbrıs'a gerçekleştirmiş olduğumuz Kıbrıs Barış Harekâtına Bolu Komando Tugayı ile katıldım. Kıbrıs'ta ilk önce Kırnı Havaalanı bölgesine indirmeyi gerçekleştirdik. Daha sonra tabur tabur Tugay Komutanının emriyle herkes, cephe bölgesine dağıtıldı. Bize de Lefkoşa-Girne Boğaz Yolu üzerindeki Bayrak Tepe istikameti gösterildi. Akşamüzeri o bölgeye hareket ettik. Geceki çarpışmada da Bayrak Tepe çarpışmalarına katılarak birinci geceyi öyle tamamladık. İkinci ve üçüncü gün ikinci tabur ve diğer taburlarımızla birlikte St. Hilarion Kalesi'nden sonra Lapta bölgesine ve daha sonradan da Omorfo bölgesine hareket ederek harekâtımızı gerçekleştirdik. Fakat üçüncü gün silahlar sustu, ateşkes imzalandı ve bir aylık bir sürede de bizim Türk birliklerimiz değişik bölgelere, yani alınmış olan hâkim olduğumuz bölgelere yerleştirildi. İkinci Barış Harekâtında da şimdiki Güzelyurt dediğimiz Omorfo bölgesine hareket ederek İkinci Barış Harekâtını gerçekleştirdik. Ada'nın doğu kısmına da Kayseri Hava İndirme birliği görevlendirildi. Doğu bölgesi ve Magosa bölgesini de onlar ele geçirerek şimdiki hattı çizmiş olduk.

Barış Harekâtının yapılacağından, Komando birliği olarak Genelkurmay Başkanlığı tarafından planlanan ve Tugay Komutanlığına bildirilen yazı üzerine haberimiz oldu. Bizler gece eğitimi için Akçakoca'ya göreve gitmiştik. Akçakoca'da o an için nöbetçi çavuştum. Bölük komutanım beni çağırarak böyle bir harekâtın olacağını ve geri yükleme yaparak Bolu'ya döneceğimizi söyledi. Biz de tekrar Akçakoca'dan orman yoluyla Bolu'ya intikal ettik. Gece 03.00'ten sabah ezanına kadar araçlara yükleme yapıldı. Daha sonra da harekete başladık. Oradan konvoyla Ankara'ya geldik. Mamak'ta ağırlanıp hazırlıklarımızı tamamladıktan ve subay değişimi yapıldıktan sonra sabahlayıp Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının uğurlamasıyla birlikte Konya hattına yola düştük. Cihanbeyli ve Mut üzerinden Mersin Ovacık'a geldik. Ovacık'a geldiğimizde helikopterlerimiz

hazır bekliyordu. Ulaşım açısından Kıbrıs'a en kısa nokta orasıydı. Yükleme yapıldıktan sonra da 20 Temmuz sabahı saat 06.15'te Kıbrıs bölgesine intikal ettik. Askere gittiğimde kolej mezunuydum, çavuş rütbesiyle gittim.

Savaş sırasında ilk anda panik içerisindeydik. Çünkü doğumuzu, batımızı ne yönde hareket edeceğimizi bilemiyorduk. Ta ki Türk Hava Kuvvetleri, bize ateş edilen mevzileri imha ettikten sonra artık gözümüz gönlümüz açılana kadar. Akşam emirle birlikte Beşparmak Dağlarına harekete geçtik.

Savaş malum. Artık her iki tarafın karşılıklı birbirini yok etme savaşı veyahut da bu toprağa sahip olma savaşı. Bayrak Tepe savaşında arkadaşlarımız üç defa bayrağı çektikleri halde geri verdik. Yani bunlar söylenmez de. Dördüncü sefer sabaha karşı Bayrak Tepeye o bayrağı diktik. Şu anda hala daha bizim Kıbrıs'ta Bayrak Tepe kahramanları olarak adımız geçer.

Orada yaşadığım olumsuz durumlardan biri arkadaşlarımın şehit olmasıydı. Mesela çavuş arkadaşım. Valla ben sağlık personeli olduğum için tabi biz ölümle yaşayan insanlarız, ölümü tadan insanlarız. Doğal karşıladım ama o üzüntün ve o anda kaybettiğin hiçbir şeye benzemiyor. Onu yaşamak lazım, o duyguları anlatamazsınız.

Benim bulunduğum yerde daha önce Rum komando taburu varmış. Orayı bizim ikinci taburumuz almıştı. Biz de orada kaldık sonradan tugay karargâhı olarak. O sırada bulunduğumuz köyde de 700'e yakın nüfuslu bir Rum topluluğu vardı. Köylerini terk etmemişlerdi. Ben onları üç ay boyunca her gün orada sabahları çavuş olarak içtima ederek sayılarını aldım ve komutanlarıma ilettim. Bir astsubayla birlikte biz görevliydik. Her gün onları toplardım ve sayardım. Tabi Türkçe bilen de vardı. Onlar çoğunlukla yaşlı insanlardı, genç çok azdı, fakat o insanlar da savaştan memnun değillerdi. Onlar da o zamanki Kıbrıs Cumhuriyeti yönetiminin, Makarios ve Sampson'un hareketlerini, ihtilalleri kesinlikle onaylamayan insanlardı. Çünkü biz yıllarca bu insanlarla beraberdik, şimdi düşman olduk diyorlardı.

Bu olaydan önce de başka bir olay yaşamıştım. Köyde iki yaşlı insan, evlerinin duvarları yıkılmış, oraları tamir ediyorlardı. Köylü elinde kürekle döndüğü zaman bizim arkadaşımız da onu silah zannederek heyecanla o

yaşlıyı vurdu. Savaş, açık söyleyeyim. Bir komando arkadaşımızın esir düşerek parmaklarının, burnunun, kulaklarının kesilip işkence edilip öldürüldüğünü biliyorum.

Beslenme ihtiyacımız ilk çıkarma anında biraz sıkıntılıydı. Biliyorsunuz bize verilen peksimetler, barbunya pilakiler, ton balıkları ile idare edildi. Tabii bizim orada en büyük sorunumuz su sorunuydu. Ada'da malum su sorunu vardı. Belirli bölgelerde o zaman için bağlar vardı. O bağlarda da dalgıç pompalar vardı. Oradan su temin ediyorduk. Arkadaşlarımızdan iki tanesine de aşırı susuzluktan güneş çarpmıştı. Çok da sıcaktı. Ben, çavuşları olarak başlarında gitmeyin diye yalvardığım halde kesinlikle çavuşum biz sızdırma yapacağız, su alıp geleceğiz demişlerdi ve ikisi de şehit olmuşlardı. En büyük sorunlarımızdan biri su sorunuydu. Su sorunumuzu çözememiştik.

Boğaz'da seyyar bir hastane kurulmuştu. Yaralıları Boğaz hastanesine gönderiyorduk. Yaralılarımız orada tedavi oluyordu. Ağırlaşmış olanları helikopterle Ankara'ya GATA'ya gönderiyorlardı. Zaten bizim arkadaşlarımız hepsi Boğaz Şehitliği dediğimiz şehitlikteler.

Kıbrıslıların kültürü ve eğitimiyle bizim aramızda o an için 1974 yılında elli yıl fark vardı. Çünkü o adamların çoğu eğitimliydi. En cahili bile üç dil bilen Rumca, İngilizce bilen bir grupla karşılaşıyorsun ve onların çok modern bir toplum olduğunu kabul ediyorsun. Türkiye'deki bizim sosyal yaşantımızdan elli yıl öndelerdi. Çok farklılardı ve bize de çok iyi davranıyorlardı.

O zamanlarda ailemle mektuplaşıyorduk. İletişim sıkıntısı vardı. Harekât sırasında beni de güneş çarptı, o sıkıntıyı ben de çektim. Sağlıkçı olmamdan dolayı arkadaşlara da müdahalede bulundum. Benim Dünya Sağlık Örgütünde çalıştığımı kimse bilmiyordu. Bir gün ben nöbetçi çavuşuydum tesadüf Paşa rahatsızlanmıştı. O zamanda ben ateş düşürücü iğne yapmışım. Paşa, merak etti "senin mesleğin neydi" diye sormuştu. "Paşam sağlıkçıydım" dedim, "e nasıl oldu da buralara geldin" diye sorunca "sporcu yazmışlar sporcu olunca da komando olmuşum" cevabını verdim. -gülerek anlatıyor-

Askere gitmeden önce 1973 yılında İzmir'de Dünya Sağlık Teşkilatı'nda Pasaport denilen karantina binasında çalışıyordum. Çiğli havalimanına uçaklardan gelen yabancıların kontrolünü yapıyordum. Ondan önce de Ağrı

Doğubayazıt Gürbulak sınır kapısında dört yıla yakın kolera salgını üzerine görev yaptım. İzmir'deyken tecilliydim. Oradan askere gittim. Babam o dönemlerde Kaymakamlıkta Yazı İşleri Müdürüydü.

Harekâttan sonra evimize döndüğümüzde Sağlık Bakanlığına tayin istedim. Fakat tayinim hemen olmadı. Açıkta tayinimi yapamadılar. O zamanlar Türkiye'nin şartları farklıydı. Askerdeyken Kıbrıs'ta Ecevit ve Rauf Denktaş'ın korumalığını yapmıştım. Sonra da tayinimi yaptırdım. Sağlık görevine başlamıştım. Genel olarak bende kayıtlı 518 şehit vardı. Dünya askeri tarihinde hiçbir savaş harekâtında karargâh bölüğünden şehit yoktur, dünyada ilk defa karargâh bölüğünden hem subay, hem çavuş, hem asker şehit veren birlik Bolu Komando Tugayı'dır.

3.3. Cihat UYAR

Adı Soyadı: Cihat UYAR ⁴⁸⁴	
Doğum Yeri: Koçarlı/Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Aydın	

Aydın'a 20 km uzaklıkta bir dağ köyü olan Evsekler Köyünde doğdum. İki kızım var. İkisi de öğretmen. Eşim ev hanımı.

35-40 sene kadar Aydın'da kaldım. İlkokulu köyde okudum. Eskiden köy mahrumiyet bölgesiydi. Elektrik, su yok, ulaşım problemdi. O zamanlarda köyde yetişen kendisini şehre atardı. Askere gidene kadar şehirde çalıştım, terzilik ve konfeksiyon işleriyle uğraştım. Ondan sonra 1973 yılında Balıkesir'e Ordonat Okulu'na askere gittim. Orası acemi birliğimdi. Orada 3-4 ay eğitim gördüm. Acemilik bittikten sonra orada bir sene kadar kaldım. Orada terziydim.

⁴⁸⁴ Cihat Uyar, 16.02.2019 Tarihinde Aydın Koçarlı'daki Kendi Çiftlik Evinde Yapılan Görüşme.

1974 Nisan-Mayıs aylarında Yunanistan sınırına yığınak yapıldığını duyuyorduk. Bizim bölüğü topladılar. Benim de içinde bulunduğum ve her bölükten toplanan yüz kadar asker vardı. Mersin'e gideceğimizi söylediler. Mersin'e vardığımızda bando çalıyordu, selamlanıyorduk. Ben o an dedim bu gidiş normal bir gidiş değil. Mersin limanına vardık. Futbol sahası büyüklüğünde bir gemi vardı. Daha önce öyle bir gemi görmemiştim. Gece saat 01.00 gibi gemiye bindikten bir süre sonra yorgunluktan güvertede uyumuş kalmışız. Şafak sökerken kafamı kaldırdığımda Beşparmak Dağlarının yandığını gördüm. Gemi kapağı açıldıktan sonra karaya çıktık, yattık mevzilendik. Biz çıkana kadar 2-3 km kadar bir alan alınmıştı. Orada bizleri araçlar aldı, Girne'de EOKA'nın daha önce tank çiftliği olarak kullandığı bir karargâha gittik. Kim dost kim düşman bilemiyorduk. Tayyar Bey dağda komandoydu. Onlar ilerliyordu. Mühimmat deposu korumasıydım. Gelen mühimmatları alıp ayırıyorduk, cepheden gelenlere mühimmat veriyorduk. Her iki kişi arasında mermi sandıkları bulunuyordu.

İkinci Harekât başlamıştı. Harekâta Uçaksavarcıydım. Şafak sökerken uçaklar geldi, dağların arkasını vuruyordu. Girne limanındaki gemiler dağları dövmeye başladı, tanklar da ateş ediyordu. Rumlar ile dağlarda karşı karşıyaydık. Lefkoşa'nın ilerisinde Serdarlı sınırında Maratoni diye bir Rum köyü vardı. 40 kişi kadar oraya yerleştik. 40 kişi daha batıda olan Güzelyurt tarafına gitti. Bazı Rum köyleri vardı, onlara ilk başta dokunmuyorduk. Ancak istihbarat vermeye başladıklarını duyduk. Silah tutabilecek erkeklerini toplama emri verildi. Köyü sardık. Evin kapısına vardığımızda adamları almak istediğimizde adamlar karşı gelmiyordu ancak kadınlar Rumca konuşarak karşı çıkıyorlardı. O insanları aldık, sıraya dizdik. Bizim asker en merhametli askerdir. Bizim memleket öyle bir durumda olsa başkası bize merhamet göstermezdi.

Savaş esnasında üzerimizden mermiler geçiyordu. Bazen vurulduk mu diye tereddütte kalıyorduk, bazen yaşadığımızı anlamak için kendimize vuruyorduk.

Kıbrıs'ın yerli halkından yaşlılar bizi çok seviyordu. Yakınımızda Zeytinköy adında bir Türk köyü vardı. Gitmek yasaktı. Birliğimizden ayrılmamız yasaktı. Köyde bakkal gibi yerlere gidip ihtiyaçlarımızı

gideriyorduk. Bazı kişiler “Siz gelene kadar ekonomimiz çok iyiydi” diyorlardı. Türk halkının orta yaş ve üzeri olanlar bizlere çok ilgi gösterirdi, ancak gençler biraz Rumlarla adapte olduğu için bizlere pek ilgi göstermezdi. Komutanlarımız, bizlere Rumların ağaç tepelerinde gizlendiğini söylerlerdi.

Savaş anında ilk zamanlar erzak gelmiyordu, devamlı cephane geliyordu. O günün şartlarında sabahları bulgur çorbası çıkardı. Öğlen ve akşam bulgur pilavı olurdu. Ne bulursanız yiysin dediler. Çok keçi boynuzu vardı o zamanlar. Onları yerdik. Bir ev bulmuştuk. Tavuklar vardı, evin içi bulgur doluydu. Onları yemiştik. Türkiye’den gıdalar gelirdi. Mesela Kırıkkale’den çok gönderirlerdi. Üzerlerinde etiketler olurdu. Mesela Diyarbakır’dan karpuz gelirdi. Tabi bunlar savaş bittikten sonra olmuştu.

Harekât sırasında herhangi bir sağlık problemi yaşamadım. İstanbullu bir arkadaşımın elinde el bombası patlamıştı. Bir jeep vardı elimizde, arkadaşımızı aldılar götürdüler, akıbetini bilmiyoruz. Şehit olup olmadığını öğrenemedim. Bir daha görmedim. Rıfat Balaban adında çok şakacı, sevecen bir çocuktü.

Bizde pek yaralı olmadı, hasta olunca Girne’deki hastaneye gönderilirdi.

Maratoni diye bir Rum köyünde evin birine yerleşmiştik. Ancak yaşam standartları çok yüksekmış. Mesela askere gidene kadar sünger yatak görmemiştik, ilk kez orada gördüm. Bizim yerleştiğimiz yer EOKA’nın karargâhıymış, bizi orada beklemişler, bıraktıkları gıda malzemelerinden anlamıştık.

971 mühimmat bölüğündeydim. Merminin her türlü, topu, hafif silahı vs. hepsi vardı. Balıkesir’de nasıl saklanacağı ve taşınacağına eğitimi almıştık. Renklerinden bile ayrılabilirdi. Unutamadığım bir anı olarak bir gün sıkışık olduğumuz sırada cephane almaya gelmişlerdi. Cephanelikten hafif silah mermisi çıkmamıştı. Gelen askerlerin başında 40 yaşlarında olan Başçavuş, Reo⁴⁸⁵ aracın üstüne çıktı ve “Ben mermi almadan gitmem, gidersem beni vururlar” dedi. O Başçavuş çaresizlik içinde çok büyük bir tepki göstermişti.

⁴⁸⁵ Reo: Amerikan yapımı askeri kamyon.

İkinci Harekâtta sonra Rumlar çekildikçe biz bir ay kadar daha Girne’de kaldık. Bizim mühimmat sorumlusu olarak cepheye yakın olmamız gerekiyordu.

Orada güneş enerjisi gördüm. Bu evlerin üzerinde ne var böyle diyorduk. Güneş enerjisi nedir bilmiyorduk. Evlerde iki tane dolap vardı. Bizden çok çok ileridelerdi. Hatta bizim askerliğimiz bitti, form verdiler bize. Ev vereceğiz arsa vereceğiz dediler. Boşta dükkân veya araba vardı, istenen sahiplensin dediler. On dönüm arsa vereceklerini söylediler. Orada kalmayı kabul edersen şayet on sene boyunca Türkiye’ye turist olarak gidersen dediler. Buralardan çok gidenler olmuş. İki sene önce gittim, Kıbrıslıdan çok buradan gidenlere rastladım. “Bana buraların hepsi senin olsun deseniz de ben gideceğim” dedim. Trakyalı bir arkadaşım kalacağını söyledi. Türkiye’de çok fakir olduğunu söyledi. “Trakya’da deli ve kimsenin girmedığı bir nehre girip balık tutuyorum, geçimimi öyle sağlıyorum” demişti. Daha sonraları kendisinden haber alamadım.

Askerden döndükten sonra bir ay kadar evimde kaldım. Olmadı, yapamadım. Topluma uyum sağlayamadım, yalnız kalmak istedim, insanlarla kaynaşamadım. Sonra daha sosyal olabilmek için ve kalabalık diye İstanbul’a gittim, üç dört ay kadar orada kaldım. Savaş, insanda bir şeyler bırakıyor. İstanbul’dayken babam mektup yazıp gelmemi istemişti, gelmeyeceğimi söylemiştim. Daha sonra döndüğümde 1977 yılında beni evlendirdiler. Aydın Merkezde konfeksiyon işi yaptım. 2008 yılından beri ise çiftlik hayatı yaşıyorum. Hayvancılık ve yem bitkileri ekim işi yapıyorum.

3.4. Nurullah ÇAKIR

Adı Soyadı: Nurullah ÇAKIR ⁴⁸⁶	
Doğum Yeri: Aydın	
Doğum Tarihi: 1956	
Adres: Aydın	

1956 yılında Aydın'da doğdum. İlkokulu Kuyucak'ta okudum. Ortaokulu bir sene Milas'ta, kalan kısmını da Edirne Havsa'da bitirdim. Orada imtihana girdim, İstanbul'da astsubay okulunu kazandım. 1973'te asker olarak mezun oldum. Savaşa katıldığımda bir yıllık astsubaydım.

Bize tatbikat var dediler. Merkezimiz Gölcük'teydi. Antalya açıklarına gelmiştik, orada Kıbrıs'a çıkartma yapılacağına anonsu yapıldı, o şekilde öğrendim. TCG Donatan gemisi personeliydim. Sancak gemisiydik. Amiral bizim gemideydi. Gemide yara savunma⁴⁸⁷ astsubayydım. Mersin'e vardık, gemiye karacı komando aldık. 20 Temmuz harekât sabahı Girne açıklarına vardık, çıkarmaya başladık. Tedbir amaçlı biraz açıkta kaldık, çünkü amiral bizdeydi. Revir de vardı bizde, yaralanan karacı komandolar tedavi ediliyordu. Bir gün sonra yaralıları Mersin'e getirdik, tekrar döndük. Toplam 1500 komando çıkardık. Bizim görevimiz gemiyi korumaktı ve su üstünde tutmaktı. Karaya çıkmadık, ama top atışları yaptık. Yunanlıların havan toplarına karşılık top atışları yaptık. Biz dağları bombardımana tutunca Rum mevzilerini susturmaya başladık, daha sonra komandolarımız ilerlemeye başladı. Heyecan vardı tabi, ölümü düşünmedik, bıraksalar çıkacaktık. Allah tarafından bir güç gelmişti.

Beni en çok etkileyen olay, gemiye yaralıların gelmesiydi, güverte yaralılarla dolmuştu. Güvertede yürürken her yer yaralıydı. Yaralılardan şehit

⁴⁸⁶ Nurullah Çakır, 16.02.2019 Tarihinde Aydın Merkezdeki Kendi Evinde Yapılan Görüşme.

⁴⁸⁷ Yara Savunma: Gemilerde ve kara birliklerinde yangın, su basma gibi durumlara karşı mücadele eden, askeri birliklerin nükleer, biyolojik ve kimyasal saldırılara karşı savunulmasını sağlayan personel sınıfı.

olanlar olmuştu. Limana yaklaştığımızda etrafımıza mermiler düştü. O yüzden gemiyi geriye çıkardık. Rum mevzilerinin dışına çıktık. Batan gemi olan TCG Kocatepe’de devrem vardı, Afyonlu Bahadır Güneş. O gemide şehit olmuştu. O anda savaş anında çok bir şey hissetmedim, ancak daha sonra üzülmüştüm.

Beslenme ihtiyacımızı gemiden sağlıyorduk. Limandayken geminin bir aylık yiyecek stoku yapılmıştı. Gemimiz 40 ton içme suyu alıyordu, bu içme suyu bize bir hafta yetiyordu. Savaş esnasında herhangi bir sağlık problemi yaşamadım.

Savaştan sonra İstanbul muhribine tayin oldum. 1977’de istifa ettim. Mahrumiyet çoktu. Sonra Aydın’da tekstil fabrikasında muhasebe üzerine çalıştım. 2000 yılında emekli oldum.

İki evlilik yaptım, son evliliğim 1986 yılında oldu. İlk eşimden çocuğum yok, ikinci eşimden bir oğlan bir kız iki çocuğum var.

3.5. Şevki KASAP

Adı Soyadı: Şevki KASAP ⁴⁸⁸	
Doğum Yeri: Adilcevaz/Bitlis	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli/Aydın	

İlkokulu Bitlis/Adilcevaz’da okudum. Sekiz kardeşiz, dört kız, dört erkek. 1965’te ilkokulu bitirdim. Babam kasaplık yapardı. On üç yaşındayken babamı kaybettim. Annem de ev hanımıydı, 1997’de Nazilli’de vefat etti. 1982 yılında evlendim. İki kızım var.

1973’te asker oldum. Eğirdir Dağ Komando Okulunda 4 ay eğitim gördüm. Ondan sonra Kayseri Hava İndirme Tugayına usta birliğine geçtim. Kayseri’de dokuz aylık askerken Kıbrıs Barış Harekâtı çıktı. Barış Harekâtı

⁴⁸⁸ Şevki Kasap, 17.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

başlamadan önceki gece 19 Temmuz'da gece yarısı alarm çaldı. Saat 04.00 sıralarıydı. 2. Tabur 1. Bölük Kayseri hava İndirme Tugayındaydım. Her taraf Reo arabalar dolmuştu. Elimizi yüzümüzü yıkamadan paraşütlerimizi aldık, giyindik. Paraşütünü alan araçların içine onar onar biniyordu. Bizim eğitimlerimiz devamlı sıkıydı. Kayseri Erkilet havalimanına gittik. Kumanya ve mermiler dağıtıldı. Mermiler dağıtılınca Kıbrıs'a gideceğimizi kesin olarak anladık. İl müftüsü geldi ayet okudu. Ayet okunduktan sonra sabaha karşı 06.00 sıralarında uçaklara bindik. Bir saat on beş dakikalık bir yolculuğun ardından Gönyeli ile Boğaz arasına havadan indirme yaptık. Aşağı yukarı 47 uçak birden paraşütçü atıyordu. C-47⁴⁸⁹ tipi uçaklarda 45-50 kişi alıyordu, C-160'lar⁴⁹⁰ 70-80 kişi alıyordu. Ben, C-160 tipi uçaktaydım. 06.20'de atladım, yere düştükten sonra mermiler, cıvıl cıvıl ötüyordu. Paraşütleri olduğu yere bıraktık, ekin tarlaları devamlı yanıyordu. Uçak işaret fişegi attı, o yöne doğru, Beşparmak Dağlarına doğru ilerledim. 25 dakikada dağa tırmandık, oradan Girne'ye girdik, Girne'yi aldık, o zamana kadar henüz gemiler çıkarma yapıyordu. Hava indirme tugayı demek imha tugayı demekti, yani dost birliklere zaman kazandırma birliği. Gemiler, ilerden üzerimizden Lefkoşa taraflarına doğru atış yapıyorlardı. Sonra bir tarafı Dikelya tarafına, bir tarafı Güzelyurt tarafına doğru iki bölüme ayrıldık. Harekâtın üçüncü günü biz Dikelya İngiliz üssüne doğru ilerledik. Portatif çadırlarımızı kurduk. Türk köylerinden Rum baskını haberleri gelince biz hemen oraya müdahale ediyorduk. Hatta o zaman on bine yakın Gurka askeri geldi, İngilizlerin yanına, bize karşı. Türk askeri onları ne dinler ki, zaten millet çoğu aç, üzerimizde bir şey yok, kumanya vermişlerdi ama nerede kaldı belirsiz. Sonra on beş gün bekledik.

İkinci Harekât başladı. Bu sefer Magosa tarafına doğru ilerledik, Maraş'ın içerisine girdik. İkinci Harekâta bizlik çok bir şey olmadı. Tankların etrafını koruyarak ilerledik. Boğaz'ın üst tarafında Kırnı denilen bölgede kamp kurduk. 6-7 ay kadar orada kaldım. Zaten sekiz ay sonra terhis olacaktım. Hava İndirme Tugayı dahi bin kişilik grup, Türkiye'ye döndü. O

⁴⁸⁹ C-47: Amerikan Douglas şirketi tarafından üretilen askeri taşıma uçağı.

⁴⁹⁰ C-160: Fransız Aérospatiale ve Alman MBB firmaları tarafından müşterek olarak geliştirilen hafif sınıf bir taktik nakliye uçağıdır.

zamanlarda Iraklı Mustafa Barzani'nin davası vardı. Onun için bizi Türkiye'ye getirdiler. Hatta Kürtçe bilenlerin isimlerini aldılar. İrtibat sağlamak için aşağıya önce bizi atacaktı. Sonradan atlayışa lüzum görülmedi. Son bir ayım kala eğitim göstermeye kalktılar.

Savaşta isteseydik Kıbrıs'ın tamamını alabilirdik. Ama tamamını aldın mı işgal sayılırdı. A-6⁴⁹¹ şeritli makinalı tüfekçiydim, yedi kilo ağırlığındaydı. Colt tabancam da vardı. Komando bıçağım vardı. Üzerimde uyku tulumumuz vardı. Yiyecek olarak bir sıkıntı çekmiyorduk, dağda keçi bile görsek kesip yiyorduk. Kaplumbağa bile yedik.

Bir tane Rum askeri esir almıştık. Arkadaşlar onun üzerini aramamışlardı. Silahı varmış ve üzerine oturmuş. Hatta bizim bir tane astsubay vardı “mataranızın ucundan esire biraz su verin” dedi, merhametli davrandı. Süleyman onbaşı esirin ağzına su vereceği zaman o Rum esir silahını altından çıkartıp arkadaşımızı gırtlığından vurdu. Süleyman onbaşı hiç unutmam, kanlar içerisinde yere düştü, hemen onu Boğaz hastanesine yetiştirdik. Çocuk orada maalesef şehit düştü. Yani biz acıyoruz onlara, onlar çok kalleştiler. Bu durum etkilemişti. Aman dileyene Türk askeri el kaldırmaz, merhametlidir. Onlar olsalar aman Allah neler yaparlardı. Şerefli Türk askerinin onuruna yakışmaz.

İlk gittiğimizde Türk halkı bizlere “Mehmetçik, Mehmetçik” dediler, bize sarıldılar. Ondan sonra aradan 15 gün geçti, sevmediler bizi. Oralarda portakal, narenciye çoktu. Bizim bir Yozgatlı arkadaş ağaçtan portakal koparmak istedi, dal kırıldı. Oranın sahibi mücahit kadın “Rumlar sizden iyidir, dalı budağı kırdınız” dedi. Onlar asimile olanlardı. Rum esirleri, Reo araçlara bindirip Adana'ya gönderiyorduk.

Yaralılarımızın tedavileri oradaki hastane ya da revirlerde yapılıyordu, bizim bulunduğumuz mevkide çok sayıda revir vardı.

Dağda bir asker ile karşılaşmıştım, kendini Adanalı olarak tanıtmıştı. Daha sonra iki tane mücahit geldi, bana onu sordular. Ben de karşılaştığımı ve Adanalı olduğunu söylemişim. Sonra onlar bana onun Rum olduğunu

⁴⁹¹ A-6: Browning şirketi tarafından üretilen ABD yapımı şeritli bir makineli tüfek.

söylemişlerdi. Savaşta bu tür şeyler olabiliyor, çok iyi Türkçe biliyordu, beni de vurabilirdi.

Terhis olduktan sonra Ertuğrul savaş gemisiyle Mersin'e geçtik. Oradan trenle Kayseri'ye geldik. Hiç unutmam Kayseri halkı bizi bir kere alkışlamadı, savaştan geldik, hiçbirinden tezahürat gelmedi. Kayseri biraz karışık, Rum çok var orada. Bir tane iş adamı biz döndükten sonra tugayın bir aylık yemeğini göndermişti. Sonra Bitlis'e gittim. Şubat 1975'te terhis olmuşum.

Savaşın çok etkileri vardı. İnsan, bilmediklerini görmediklerini savaşta görüyor. Savaş çok kötü bir şey, Allah kimseye bir daha savaş göstermesin.

Mesleğim fırıncıydı. Askerden döndükten sonra memleketime döndüm. Memleketimde birkaç ay kaldıktan sonra Adana'ya geçtim. Orada fırıncılık yaptım. On dört yıl kadar Adana'da yaşadım. 1978 yılında ise Aydın Nazilli'ye geldim. Fırıncılık yapmaya devam ettim, 2003 yılında da emekli oldum.

3.6. Süleyman YAVUZ

Adı Soyadı: Süleyman YAVUZ ⁴⁹²	
Doğum Yeri: Nazilli/Aydın	
Doğum Tarihi: 26.10.1953	
Adres: Nazilli/Aydın	

Nazilli Yıldıztepe mahallesinde doğdum. İlkokulu Yıldıztepe ilkokulunda okudum. İlkokuldan sonra sanayide soğuk demir doğramacı olarak çalıştım. Babam Nazilli Sümerbank'ta basma sanayide çalışıyordu. Dört kardeşim var.

Askerlik çağına geldiğimde acemi birliğine Balıkesir Ordonat Okuluna gittim. Kasım 1973 yılında askere gittim, bir buçuk ay kadar orada kaldım.

⁴⁹² Süleyman Yavuz, 17.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

Sonra Adana Dörtüol'a şoför kursuna gittim. Üç ay orada kaldım. Oradan Osmaniye Toprakkale'ye 50. Piyade Alayına bağlı 970. mühimmat bölüğüne gittim. Beş altı ay orada kaldım. Barış Harekâtını gizli tutuyorlardı. Mersin'e devamlı asker yığılıyordu, bizlere tatbikat yapılıyor deniyordu. 20 Temmuz sabaha karşı Kıbrıs Barış Harekâtının başladığını söylediler. Birinci Harekâta çıkarma harekâtına girmedim. 50. Piyade Alay komutanı olan Osman Karaoğlanoğlu'nun Birinci Harekâta şehit düştüğünü öğrendik. Sonra Temmuz ayının sonlarına doğru İkinci Harekâta katılacağımızı söylediler. Mektup yazacak olanlar yazsın denildi. Mersin'e 7-8 Reo araç konvoyla intikal ettik. Bölüğümüz 150 kişi kadar vardı. Mersin halkı sevgi gösterisinde bulunuyordu, araçların içerisine sigara atıyorlardı. Gece Mersin'de kaldık. İkinci Harekât başlamadan önce sabaha karşı bizi askeri gemilere bindirdiler. Gemi yanaşmadı, suyun içine girdik. Karaya çıktık, Birinci Harekâta şehit düşen arkadaşlarımız yerlerde yatıyordu, defnedileceklerdi. Mevzilerimizi kazdık, orada beş on gün kadar kaldık. Beş on gün sonra da İkinci Harekât başladı. Biz mühimmat sevk ediyorduk. Lefkoşa'ya yakın bir yerde duraklama yaptık. Oraya mühimmatları gizledik, kapattık. Mühimmatlar açıktaydı, ama gizlemiştik, kamuflaj yapmıştık. Portatif karyolamız vardı. G3⁴⁹³ ve M-1⁴⁹⁴ silahlarımız vardı, Osmaniye'de yüklenmiştik. Bir ara saldırıya uğradık, mühimmatlarımızı havaya uçurmak istediler. Komando birliklerimiz müdahale etti, iki üç saat kadar çatışma oldu düşmanı püskürttüler. Serdarlı bölgesinde ufak bir köye kilisenin içerisine yerleştik, mühimmatlarımızı oraya depoladık. Geri birlik olduğumuz için devamlı cephedeki askerlere mühimmat desteği verdik. Gece aydınlatma bombaları atılırdı, ortalık gündüz gibi olurdu. Esas birliğimiz Girne'deydi, Rumlardan daha önce alınan bir kışlaydı. Yaklaşık yüz kişi ile havan topları ve her türlü cephaneyi koruyor ve sevkiyatını gerçekleştiriyorduk. Cepheye yakın şekilde konumlanıyorduk. Cephanelerin üzerine çadır geriyorduk, ağaçlarla kapatıyorduk. Yukarıdan görünmez şekilde kapatıyorduk. En son Magosa tarafına geçmiştik.

⁴⁹³ G3: Alman yapımı otomatik piyade tüfeği.

⁴⁹⁴ M-1: Yarı otomatik bir Amerikan piyade tüfeği.

Beslenme ihtiyacımızı reo araç ile Levazım Birliğine gidip ihtiyacımızı alırdık. Aç kalmadık. Konserve, peksimet gibi ufak tefek şeylerle idare ederdik.

Toplam 10-11 ay kadar Kıbrıs'ta kaldım. Aynı göreve devam ettim. Askerliğimin bitmesine bir ay kala bir haftalığına izne geldim. Askerliğimi 1975 yılı Haziran ayında orada bitirdim. Kıbrıs'ta kalmak istemedim, aklımdan dahi geçmedi, bir an önce Türkiye'ye dönmek istedim. Şimdiki teknoloji Rumlarda olsa bizi toptan yok ederlerdi diye düşünüyorum. Silah bakımından bizden çok üstünlerdi, fakat bizde var olan cesaret onlarda yoktu.

1975'te askerden gelmişim. Zaten nişanlı gitmişim askere. 20 ay askerlik yapıp geldikten sonra birkaç ay sersem tavuk gibiydim, yaşadığım olaylardan dolayı bir müddet psikolojik tedavi gördüm.

1975'in sonuna doğru da evlendim. 2 oğlum var. Nazilli'de 1976'da basma sanayide çalıştım 1979'da emekli oldum. Emekli olduktan sonra büyük oğlumla birlikte belediye büfesinde sekiz on sene çalıştım. Şimdi torunlarla meşgulüm.

İnşallah bundan sonra her şey daha iyi olur. Kıbrıs, Türkiye için can damarıdır. Allah bir daha o günleri yaşatmasın.

3.7. Ahmet ÖZDERELİ

Adı Soyadı: Ahmet ÖZDERELİ ⁴⁹⁵	
Doğum Yeri: Nazilli/Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli/Aydın	

İlkokul mezunuyum. Hangi yıl mezun olduğumu hatırlamıyorum. Babam inşaat ustasıydı. Annem ev hanımıydı. İki erkek dört kız olmak üzere altı kardeşiz. 14 yaşından sonra kuru yemiş dükkânında çalıştım.

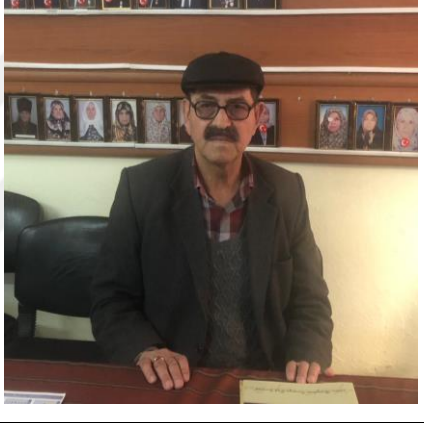
Acemi birliğine İzmir Narlıdere'ye gittim. İstihkâm bölüğündeydim. Oradayken su ikmal kursu gördüm. Orada 3 ay kadar kaldım. Oradan Mersin'e 6. Kolordu Savaş İstihkâm Taburuna gittim. Orada o sıralarda yazıcıydım. Oradayken bir öğle yemeği vakti bir Başçavuş alarm ziline basmamı istedi. Günlerden Cuma'ydı, harekâtın olacağından haberimiz oldu. Birinci Barış Harekâtını hazır olarak bekledik fakat biz tabur olarak katılmadık. İkinci Harekâta katılacağımızı bilmiyorduk. Saat 03.00 civarında bizleri topladılar, doğru Mersin limanına. Küçük bir feribotla çıkartmaya gittik. Mersin limanından bir günlük yolculukla Girne'ye çıktık. Silah teçhizatı bakımından hazırдық. Sırt çantamız vardı. Çantamızda battaniye, somya gibi portatif karyola, G3 silah, 120 mermi vardı. Bölük askeriydim. Girne'ye çıktığımızda artık bölgeye bizim askerler hâkimdi. EOKA'nın boşalttığı bir karargâha yerleştik. Şehitliğin üstünde bulunuyordu. Giderken arabamızın rotu kırılınca cephanelerimiz infilak etti. Araç şoförü ceza aldı fakat mahkemeden beraat etti. Biz çatışmaya bölük olarak girmedik, destek yani geri birliktik, hazırda bekledik. Korku panik hissetmedim. Tek düşüncem o an memleketi vatanı düşündük. Bölgeye hâkimiyet sağlandığı için rahattık ilk çıkanlar gibi değildim. Girne'de EOKA'nın evinde kalmıştık.

⁴⁹⁵ Ahmet Özdereli, 18.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

Tabldotta arkadaşlarımız daha önce kumar oynamış, Başçavuş parasının çalındığını iddia etmiş, biz de bu olay üzerine üç gün boyunca sürünmüştük. Yanı başımızda bir Rum evi vardı, onların hiç kötü yönlerini görmedik, hatta EOKA'ya kızıyorlardı. Beslenme bakımından sıkıntı çekmedik. Karargâh olduğumuz için mutfağımız vardı, kendi yemeğimizi kendimiz yapıyorduk.

8-10 ay kadar Kıbrıs'ta kaldım. Teskereyi nöbet yerindeyken aldım. Bitti artık dediler. 1975 yılında gemiyle Girne'den Mersin'e geldim. Nazilli'ye döndüm, kuruyemişçilik yapmaya devam ettim. Askere gitmeden önce sözlüydüm. 1977 yılında evlendim. Biri kız biri oğlan iki çocuğum var. 1997 yılında emekli oldum.

3.8. Cemal BAŞPINAR

Adı Soyadı: Cemal BAŞPINAR ⁴⁹⁶	
Doğum Yeri: Sandıklı/Afyon	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli/Aydın	

İlkokul dördüncü sınıftan terkim. Hayvancılık yaptığımız için hayvanlarla ilgilenmek için okulu bırakmak zorunda kaldım. Altı oğlan ve bir kız olmak üzere yedi kardeşiz. Askere gidene kadar hayvancılıkla uğraştım.

1973 yılının Kasım ayında 53/3 devre olarak askere gittim. Acemi birliğim Samsun'daydı. Bizim köyde iğne vuran yoktu. Amcam askere sıhhiye olarak yazılmamı söyledi. Köyde işine yarar dedi. Askerlik şubesinde beni jandarma olarak yazmak istediler, sıhhiye olmak istediğimi söyledim. Oradaki Binbaşı sıhhiyeci olmak istememe sevindi. Askerde sıhhiye taburundaydım. İlkyardım eğitimi aldık, şuanda bile serum takıp, iğne vurabiliyorum, komşularıma bu konularda yardımcı oluyorum. 73 günde

⁴⁹⁶ Cemal Başpınar, 18.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

acemi birliğini bitirdim. Usta birliğine Erzurum Dumlu'ya gittim. Orada Adana/Osmaniye'ye eğitime gidileceğini ve gönüllü olmak isteyen var mı diye soruldu. Ben de gönüllü oldum. Adana'ya eğitim için geldik. Adana'da beş gün kadar kaldık. Oradan Mersin'e geçtik. Ben hayatımda gemiye binmemiştim, görmemişim ve bilmiyordum. Gemiye bindik. Bana 90 adet Kırıkkale mermi verdiler. Gemi, Mersin-Girne arasında 3 gece 4 gün boyunca git gel yaptı. Gemiden tam ineceğimiz zaman Harekâta katılacağımızı söylediler. "Önünüze kim çıkarsa vurun, ellerini kaldıran olursa onları esir alın" dediler. Savaşa 14. Piyade Alayı 1. Tabur 2. Bölükte sıhhiye olarak katıldım. Günlerden 25 Temmuz'du. Balıkçı tekneleriyle Girne'ye çıktık. O gün akşamüzeri saat 06.00 civarında üzerimizdeki kumanyayı yememizi söylediler. Kumanyamızda bir dilim ekmeğ, reçel, peynir gibi yiyecekler vardı. Bunalıma girdiğimden ötürü korkudan kumanyamı yiyemedim. O gece Beşparmak Dağlarında etrafımızı mermilerin ışığından ancak görebiliyorduk. O esnada bir sıhhiyeci arkadaşımla beraber iki kişi gördük. Yanlarına gittiğimizde ölü olduklarını anladık. Üzerlerinde Thompson silah vardı. O gece bir saat kadar yürüdük. Bir arkadaş kendisini yılan ısırđı diye bağırdı ve çok korktu, ancak onu yılan ısırılmamıştı, korkudan yere düşmüş ve çalılıklar ayağını kesmişti. O arkadaşın üzerimizdeki gazlı bezle müdahalemizi yaptık. Gece saat 12.00'de herkes yerinde kalsın dendi. O gece orada olduğumuz yerde kaldık. Piyadeler önde ben onların iki kilometre kadar arkasından ilerliyorduk. Bir köye vardık, orada fırın vardı. Orada bizim Karadeniz ekmeğine benzer büyük ekmeğlerden yirmi kadar ekmeği yeni çıkarmışlar. Ekmeğleri ellediğimde sıcacıktı. Rumlar, Mehmetçik geliyor diye oradan kaçmışlar. Oradan da Değirmendere köyüne indik ve 15 gün kadar kaldık.

İkinci Harekât başladığında bizim şu anki Genel Gaziler Derneği Başkanımız şükrü Tandoğan o zaman bizim komutanımızdı. O da benim yanımdaydı. Bana "Sıhhiye orada bombalar var, sakın eline değirme, patlatırsın, ölürsün" dedi. Dürbünle her yeri gözetliyordu. Sabah 06.00 civarıydı, Rumlar üzerimize ateş yağdırdı. Savaş esnasında iki üç metre kadar yakınıma havan mermisi düştü. Bana o an bir şey olmadı çok şükür. O patlamanın etkisiyle kendimi dereye attım. Orada bir incir ağacı vardı. Ağacın

altına yattım. Orada on dakika kadar bekledim, herhangi bir Rum halk ile karşılaşmadım.

İkinci Harekâtı bitirdikten sonra Lefke'ye geçtik. Yeşil hat denilen yer Lefke'den Magosa'ya doğru uzanıyordu. Dört beş ay kadar Lefke'de kaldım. Bulduğum bölükte de Allah'a çok şükür ne ölüm ne de yaralanma oldu. Oradan 1976 yılının Mayıs ayında terhis oldum.

Savaşta yaşadıklarım konuşmamı etkiledi. Kelimelerin bazı harflerini net ifade edemiyorum. Savaştan bahsedince o konuları hatırlayınca sıkılıyorum, terliyorum, mesela şu an çok sıkkınım. Şu konuştuğum kelimeleri ne kardeşime, ne babama, ne anneme hiçbir kimseye anlatmadım, daha ilk defa size anlatıyorum. Çünkü bunalıma giriyorum, anlatamıyorum. Orada telefonu sol kulağıma tuttuğum için mermi, top ve havan seslerinden kulağımın dış zarı patlamış. Savaştan döndüğümde Afyon Devlet Hastanesine gitmişim. Kulaklarımın ikisini de yıkadılar. Yaklaşık 12-13 sene önce İzmir Hatay'da askeri hastanede kulaklarıma ameliyat yaptılar. Kıbrıs'tan Magosa üzerinden Mersin'e deniz yoluyla döndüm.

Askerden döndükten sonra hayvancılık ve çiftçilikle uğraşmaya devam ettim. 1979 yılında evlendim, 1982'de boşandım. İkinci kez 1992'de evlendim. O evliliğimden bir oğlum bir kızım var. Benim emekliliğim yok. Sadece 1991 yılında bağlanan gazilik maaşım var. Şu an çiftçilik yapmıyorum. Ancak bazen canım sıkıldığı zaman, herhangi bir sorunum olduğu zaman pazardan iki tane koyun veya kuzu alıp geliyorum, onlarla stresimi atıyorum. 1994 yılının Mayıs ayında Nazilli'ye geldim. O tarihten beri Nazilli'de yaşıyorum. Kendime ait müstakil bir evim var.

Harekâtla ilgili olarak şu an hiçbir şey hissetmiyorum, ancak şu konuştuklarım beni bunalıma sokuyor, konuşmak dahi istemiyorum, hatırlamak istemiyorum, çünkü konuştukça her şey aklıma geliyor.

3.9. Osman SAĞIROĞLU

Adı Soyadı: Osman SAĞIROĞLU ⁴⁹⁷	
Doğum Yeri: Denizli	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli/Aydın	

Ben çok küçükken Nazilli'ye gelmişiz, ne zaman geldiğimizi hatırlamıyorum. İlkokulu Nazilli'de okudum, burada büyüdüm, yetiştim. Yıldıztepe köyünde oturuyorduk. Berber çıraklığı yaptım, berberliği öğrendim. Hem çıraklık yapıp hem de okula gidiyordum, orta üçte okuldan ayrıldım. İzmir'de çalıştım. Çankaya'da gündüzleri berberlik yapıyordum, geceleri Yeni Asır gazetesinde fotoğrafçılık yapıyordum. Oradan İskenderun'a gittim, orada Demir çelik fabrikasında çalıştım. 1973 yılında evlendim. İki oğlum bir kızım var.

1973 yıllarında askere gittim, acemi birliğim Ankara Etimesgut'taydı. Acemi birliğinden sonra şoför adayı olarak Adana Dört Yol'a gittim. Adana'da askerliğim devam ederken Harekât haberini aldık. Bize "Sabaha hazırlıklarınızı yapın, Kıbrıs'a çıkarma yapacağız." dediler. Mersin'den gemiye bindik. Bütün askerler geminin alt kısmında bulunuyordu, ben üst kısma çıktım, yattım gökyüzüne baka baka gittim. Komutan bana, "neden aşağıya inmiyorsun" diye sorunca, "Komutanım Kıbrıs'a gidiyoruz, nerede nasıl bir yer bilmiyorum, son olarak şöyle gökyüzünü seyrederek gideyim" diye cevap verdim. Girne'ye çıkarma yaptık. Girne'de yaşadığım şeylerde Allah'ın verdiği iman gücü bambaşka bir şeydi. Allah muvaffak etti, başarıyla kazandık. İki esirin başında nöbetteydim, mataramı çıkardım su içtim, onlar öyle bakınca onlara da su verdim. "Asker ağa dedi biz olsak su vermezdik, Biz size kesinlikle ateş edemiyoruz, siz bize asker kılık kıyafetiyle

⁴⁹⁷ Osman Sağıroğlu, 18.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

gözükmüyorsunuz, kime ateş edeceğimizi şaşırıyoruz” dedi. Bizim bir asker yalnız başına üç silahlı Rum’u esir almıştı. O esirler karşımızda yalnız bir askerin olmadığını, en az karşımızda yirmi beş tane asker vardı dedi. Şehitler çocuğun etrafını sarıp kurtarmış yani. Bunları çok kere yaşadık yani.

1963 yılında çıkarma olacaktı. O zamandan beri adamlar (Rumlardan bahsediyor) öyle bir hazırlık yapmış ki, yerin altında mevzilerde buzdolabı falan vardı, depolamışlar, mevzilenmişler. Sağ olsun Cengiz Topel sayesinde komple Kıbrıs’ı almışız. Cengiz Topel’in öldüğü köy olan Hisarköy’e dört kilometre yakın olan Asamatos Rum köyünde kamp kurmuştuk.

Biz ulaştırma personeli olarak cephelere mermi taşıyorduk. Hatta İkinci çıkartmada çok fazla mermi geçti üstümden. Kafamı kaldırısam mermi suratıma girecekti. G3 ve G1⁴⁹⁸ silahlarımız vardı. Savaş bitip normal yaşantı başladıktan sonra tezkereci olarak hazırlandım. Silahları teslim ettim. Akşam 12.00’den sonra Rumların ayaklanma haberi üzerine tekrar silahlanmamız ve cepheye çıkmamız istendi. Ondan sonra Asamatos köyünde 6 ay kadar kaldım.

Askerliğim bittikten sonra gemiyle Mersin’e oradan da Nazilli’ye geldim. Berber dükkânında çıraklık yaptım. Sonra canım sıkıldı. Aydın’da il disiplin polis karakolunda imtihana girdim, bekçi oldum. 1980 ihtilalinde açığa alındım. Sebebi ise benim küçük kardeşim Mesut emniyete yardımcı oluyordu, belediyeye yardımcı oluyordu. Kardeşim sağ sol davasına çatışma olduğunda gençleri yatıştırıp silahları toplayıp polise teslim etmiş. Öyleyken Ankara’dan Nazilli’de yakalanacak olan şahısların isimlerinin yer aldığı bir belge gelmiş, neymiş ben emniyette çalışırken güya silah ve mermi yardımı yapıyormuşum diye beni açığa aldılar. Sonra kâtiplik yaptım, oradan 1992 yılında emekli oldum. 1996 yılında birahane satın almıştım, şu an çocuklar işletiyor.

Harekâtın her anı beni etkiledi. Şu anda yine savaş olsa seve seve gönüllü olarak giderim. O anlar hiç gözümün önünden gitmez. Orada iman gücünün kuvvetlerini gördüm. Askerlerin yok pahasına vurulduğunu gördüm. O dağdaki tankı indiremiyorlar şimdi. Tanıdıklarımın, gazi olarak Yenipazarlı

⁴⁹⁸ G1: Belçika menşeli hafif otomatik saldırı piyade tüfeği.

bir teğmen vardı. Orada o tarihe kadar Rumlarla Türkler iç içe yaşamışlar. Ama Türklerin yüzde doksandan ses çıkmıyordu, çünkü Rumlar yönetiyormuş. Rumlar savaştan sonra bize saygı duyuyorlardı, ama savaştan önce ellerinden gelse öldürürlerdi.

Hiç unutamadığım anılardan biri yolda yürürken mermi omzumun hemen üzerinden geçmişti. Onun haricinde Umurlu'da bir arkadaş vardı, ayağından vuruldu. O arkadaş sonradan Kıbrıslı bir Türk ile evlenmişti. Yaralılar direkt sağlık ocağına gönderilirdi, ağır olanlar helikopterlerle Türkiye'ye gönderiliyordu.

3.10. Erol ÖZTAŞ

Adı Soyadı: Erol ÖZTAŞ ⁴⁹⁹	
Doğum Yeri: Zeytinburnu/İstanbul	
Doğum Tarihi: 1954	
Adres: Nazilli/Aydın	

Zeytinburnu'nda büyüdüm, ilkokulu orada bitirdim. Hayata atıldım, Mahmutpaşa'da tezgâhtarlık yapmaya başladım. Babam İstanbul Bakırköy'de Vita fabrikasında kaynak ustasıydı. Annem 91 yaşında hala Zeytinburnu'nda yaşıyor. O da Yıldız çamaşır fabrikasından emekli. Daha sonra gençlik yıllarında top oynarken Tekirdağ Muratlı'ya gittim. Muratlıspor'da top oynuyordum. Abimle birlikte işyeri açtık, sinema kiraladık, sinemacılık yaptık, askere gidene kadar ortaklık yaptık. Daha sonra askere gittim.

Marmarisli bir kızla nişanlıydım. Kıbrıs'tayken dergiye yazı yazmıştım. “Genç kızlar, dertlerinize ortak derdime ortak olacak arkadaş arıyorum, bu yorgun savaşçıya yazar mısınız?” diye mesaj göndermişim, dergi yayınlamış. Bir sürü mektup gelmişti. Mektup yoluyla tanıştığım eşimle 1976'da

⁴⁹⁹ Erol Öztaş, 18.02.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

evlendim. 1977 yılında bir kızım oldu, 1983'te bir oğlum oldu. Oğlum şu anda Londra'da tercümanlık yapıyor. Kızım burada yanımda. Biraderle sonra işyerleri konusunda ters düştük, ben de Nazilli'ye taşındım.

1973 yılı Mart ayında 20 yaşında askere gittim. Acemi birliğim Çorum'a çıktı. 38. Piyade Alayındaydım. Ondan sonra 28. Tümen 230. Piyade Alayı 1. Tabur Karargâh Destek Bölüğü Ankara Çubuk'a geçtim, dördüncü ayımı doldurmuşum. Savaşa gittik. Savaşa gittiğimizde eğitim alanlarında Kırıkkale tabanca sonra G3 piyade tüfeklerini kullandık.

Harekâttan önce değiştirme birliğine gideceğimiz söylendi. Sivil otobüslerle bizi Mersin'e getirdiler. Mersin'den 19 Temmuz akşamı çıkarma gemileriyle hareket ettik. 20 Temmuz sabahı saat 05.30'da Girne plaja indik. İndiğimizde önce tereddüt ettim, ateş edemedim, rüya gördüğümü sandım, baktım çatır çatır mermi yağıyordu. 8-10 metre ilerimde bir arkadaşım şehit oldu, parça tesirli havan topu düştü, kafasını kaldırdığı an kafasına mermi gelmiş. Onu gördükten sonra Girne'ye nasıl girdiğimi hiç hatırlamıyorum. Sonra Girne'nin içinde dükkânın birine girdim, dükkânda zarf kâğıdı arıyordum. O an için kendimi kaybetmişim. Annem babama mektup yazmak istedim, çünkü onların savaşa gittiğimizden haberi yoktu. Arkamdan takım komutanı Piyade Üsteğmen Erkan Sucu geldi, "oğlum sen ne yapıyorsun" dedi. Ben de ona "Komutanım ben anneme babama mektup yazacağım" dedim, bana iki tane tokat attı "Oğlum sen kendinde misin" dedi, bana sigara verdi, sigarayı yaktım ondan sonra kendime geldim.

20 Temmuz'da girdik, 23 Temmuz akşamüzeri harekât bitti. İlk çıktıktan sonra Girne'den Lefkoşa'ya doğru hareket etmiştik. Barış Gücü önümüze geçti, ateşkes emri geldi diye. 23 Temmuz'da durduk, ondan sonra bir ay kadar bekledik. 14 Ağustos'ta "Ayşe tatile çıktı" diye bir parola geldi. Ondan sonra İkinci Harekâta başladık. İkinci Harekâta 28. Tümen 230. Piyade Alayı olarak Magosa'ya ilk giren birlik bizdik. Tümen komutanımız rahmetli General Osman Fazıl Polat'tı. Magosa'ya girdik. Magosa'da kale içinde futbol sahasında esir Türkler vardı, onları oradan çıkardık. O zamanki esirlerin içinde Bursaspor kalecisi Kıbrıslı Osman vardı. Tatile memleketine gelmiş, onu biz kurtardık. İkinci Harekât iki gün sürdü. Ondan sonra harekât bitti dediler. Barış Gücü, İngiliz Kanadalı Gurka askerleri geldi. Biz kale

içinde Magosa’da konuşlandık, ondan sonra oradan Paşaköy’e geldik. Paşaköy bizim tümen oldu. Tümenle Timbu havaalanına geldik, şimdiki Ercan havalimanı. Arka tarafında da Timbu köyü vardı. Biz oradan terhis olduk. Benim 40 günlük iznimin 30 günü yandı. 21 ay askerlik yaptım. 21. ayı doldururken beni 10 gün izne gönderdiler. Tümeninde bir tek ben izne gitmemişim. Arkadaşlardan borç para aldım, Ercan havaalanından Adana’ya oradan da uçakla İstanbul’a izne gittim. Döndüğüm gece tezkere emri geldi.

Savaş esnasında su sıkıntısı vardı. Rumlar kaçarken bütün su kuyularını zehirlemişler. Meriç diye bir köy vardı, Beşparmak Dağının altında, orada bir kuyu bulduk. O kuyudan su alır, nöbet tutardık orada. Onun yan tarafında bir portakal bahçesi vardı. Askerler portakal koparıyordu. Bahçenin sahibi “siz Rumları öldürdünüz, kestiniz attınız, benim portakallarımı yiyorsunuz” dedi. O zaman başımızda bir Başçavuş vardı, adını hatırlamıyorum. “Ne diyorsun sen ya, bu millet anasını, babasını, çoluk çocuğunu bıraktı, buraya sizi kurtarmaya geldi, sen üç tane portakala mı laf ediyorsun” dedi. “Asker, toplan, istikamet portakal bahçesi, dağılın marş marş, toplayın toplayabildiğiniz kadar” dedi. Bahçe sahibi Türk ama Türklükle alakası kalmamış, Rum olmuş adamlar.

Askerliğimin son dört ayında inzibat olarak görev yaptım, alay karargâh servis bölümünde inzibattım. Biz Yeşil Hat’a yakındık. Bir ara Akıncılar köyüne yakın Margo domuz çiftliği diye bir yer vardı. Çiftliğe domuzlar dağılmış, nöbetçi askerler ses duyunca, sızma var dediler, sabaha kadar tankçılar bir taraftan piyadeler bir taraftan ateş ettik, sabah bir baktık her taraf domuzdu. Bizim bölük Halit Keser diye yazıcı arkadaşımız vardı, uçaksavar mermisiyle yaralandı, öldü diye biliyorduk, çıktı geldi şok olduk, çok sevinmiştim.

Harekât zamanı Türk halkı bizi çok seviyorlardı. “Mehmetçik, Mehmetçik” diyorlardı, yardımcı oluyorlardı. O zamanlar Rumlara, “mavi sakal” diyorlardı, şimdi tam tersi olmuş, Türklere “mavi sakal” diyorlar. Çünkü Türkiye’nin birçok bölgesinden Kıbrıs’a giden insanlar oranın kültürüne adaptasyon problemi yaşamışlar. Kıbrıslı yerli Türkler ise Rumlarla birbirleri içinde kaynaşmışlar, kız alıp vermişler, akraba olmuşlar, sonradan katliamlar başlayınca sıkıntı olmuş.

Beslenme olarak seyyar mutfaklarımız vardı. Kumanyalarımız vardı, ama doğadan faydalandık, Beşparmak Dağlarında bol bol keçiboynuzu yedik. Su yoktu önce deniz suyu içiyorduk, içerisine kimyasal atıyorlardı, bir nebze olsun tuzu kesiyordu. Kuyu suları içilmeden önce tahlil yapılıyordu.

Yaralıların tedavisi geri hizmette seyyar hastanelerde yapılıyordu. Müdahale edilmeyenler Mersin'deki seyyar hastaneye sevk ediliyordu.

3.11. Hasan AKBABA

Adı Soyadı: Hasan AKBABA ⁵⁰⁰	
Doğum Yeri: Erzincan	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Söke/Aydın	

1953 yılında Erzincan'da doğdum. İlkokulu okumadım fakat okuryazarım. Babam Soma'da maden işçisiydi. Annem ev hanımıydı. Dört kardeşim var. On beş yıl önce annemi babamı kaybettim. Askere gitmeden önce fırın, inşaat gibi işlerde çalışıyordum.

1974 yılında 20 yaşındayken askere gittim. Acemi Birliğimi Komando olarak Tunceli Hozat'ta yaptım. Acemi Birliğinden sonra İzmir Foça'ya geldim. Foça'da üç ay kaldım, oradan da dağıtım çıktı, Siirt'e gittim.

Siirt'te askerdeyken bize telefon gelince Bizim Tabur komutanı Ankara'ya gitmişti, Tabur Komutanı Ankara'dan gelince Mersin'e, Mersin'den uçakla Girne havaalanına gittik. Birinci Harekâta değil, İkinci Barış Harekâtına katılmıştım. İkinci Barış Harekâtının olacağını komutanımızdan öğrenmiştik. İlk olarak çok heyecanlanmıştım savaşa giriyoruz diye, tabi oraya gidince heyecan falan kalmamıştı. "Allah Allah" nidalarıyla Beşparmak Dağları'ndaki ormanın içine daldık. Çatışmaya

⁵⁰⁰ Hasan Akbaba, 27.03.2019 Tarihinde Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneğinde Yapılan Görüşme.

başladık, adamların (Rumlar) mevzileri hazırды. Savaş zamanında G3 kullanıyordum, Siirt'te vermişlerdi. Tepemizden uçaklar geçiyordu. Dürbünü aldım elime, uçaklara baktım Komutanıma seslendim: “Komutanım! Baksanıza bu uçaklar bizim dedim. Komutan, “Yok bizim uçaklar değil, saklanın” dedi. Tekrar ısrarla “Komutanım bakın bizim uçaklar, Türk bayrağı var” dedim. Sonra uçaklar Rum mevzilerine bombaları bırakmaya başladı.

Birliğimden ayrı düşüp kaybolmuşum. Mecbur ağaçlara çalılıklara saklandım o an çok korkmuşum. Bir iki saat sonra kafamı bir kaldırdım, sadece kuş sesleri vardı, başka hiçbir ses yoktu. Yavaş yavaş yürümeye başladım, sonra birini gördüm, bir baktım bizden biriydi, onla birlikte gittik birliğimizi bulduk.

Girne'nin arkasında Rumlarla çatışmaya girmiştik, onlar kalabalıktı, atıyorum onlar yüz kişiydi, biz otuz kişiydik. Yardım istedik, yardım geldi, Rumlar aradan sıyrıldı, Türkler olarak birbirimize ateş etmişiz. Sonra onlar bayrak kaldırdı, biz de kaldırdık, o şekilde anlaştık. Rumlar yer altlarında yaptıkları sığınaklara saklanmışlar. Uçaklar bombalayınca sığınaklar ortaya çıkıyordu.

Kıbrıslı Türklerin bizlere karşı tutumları çok iyiydi, daha sonradan bozuldu. Rumlarla karşılaşmam sadece Rum esirlerle olmuştu.

Kıbrıslı Rumların durumları çok iyiydi, lüks içinde yaşıyorlardı, Türklerin hali ise perişandı. Hatta Rumlar kendi evlerine özel asfalt yol bile yapmışlardı.

Gıda maddesi olarak peksimet, ekmekek, konserve veriyorlardı. Oradaki meyve bahçelerindeki meyvelerden de yiyorduk. Ayrıca, Rumların mevzilerinden bulduklarımızı da yiyorduk. Rumlar, 15 sene kadar mevzilenmişler, o yüzden mevzilerin durumu çok iyiydi.

Yaralılarımızı hastaneye araçlarla, ağır olanları helikopterle gönderiyorduk. Orada kulaklarım ile ilgili sağlık sorunu yaşadım. Orada yılanlar vardı, bize çok saldırıyorlardı. Koyun sürüsü gibiydi, onlardan çok çektik.

Bulduğum mevzide Kırıkkaleli bir arkadaşım yanımda şehit oldu, onu kafasını kaldırmaması için uyarıyordum, kafasını kaldırıncaya vurularak şehit düştü. Daha sonra biz devam ettik, arkadaşım nereye defnedildi bilemiyorum.

Orada yaşadıklarım beni etkilemişti, mesela evime döndükten sonra geceleri uyanıp “Aha, düşman geldi” diyerek bağıryordum.

3.12. Ahmet ÇITAK

Adı Soyadı: Ahmet ÇITAK ⁵⁰¹	
Doğum Yeri: Söke/Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Söke/Aydın	

1953 yılında Aydın Söke Güllübahçe’de doğdum ve ilkokulu orada okudum. Altı kardeşiz. Annem ve Babam 1951 yılında Bulgaristan’dan Burdur’a gelmiş. Devlet, bizimkilere tarla bahçe işi vermiş, fakat durmamışlar. Sonra Aydın Güllübahçe’ye gelmişler. Babam, inşaat işçisi, annem ise ev hanımıydı. İlkokulu bitirdikten sonra babamın yanında inşaatlarda çalışmaya başladım.

Yirmi yaşında askere gittim. Askerliğimin Acemi Birliğini Çanakkale Ezine’de yaptım. Sonra dağıtım oldu. Ankara Karakol Muhafız alayı olarak iki ay görev yaptım. Askerliğimin üçüncü ayında Birinci Kıbrıs Barış Harekâtının olacağını öğrendim. Herkes tertip tertip ayrıldı. Tabur komutanı, “Kıbrıs’ta karışıklık çıkmış savaşa gideceğiz” dedi. Bir sırt çantamız bir de elimizde dosyamız vardı. Sonra sivil araçlar geldi bizi Mersin’e götürdü. Gemi hazırda bekliyordu. Bir tarafta tüfekler bir tarafta mermiler diğer tarafta yiyecek içecek... Tek sıra halinde ihtiyaçlarımız olanları alıp bindik kocaman gemiye. Geminin ismini hatırlayamıyorum. Gemide de beşer tane şarjör ve çaputtan yapılmış içi mermi dolu kuşaklardan aldık.

Girne’ye vardıktan sonra ilk önce yanaşamadık, denizin orta yerinde kocaman bir tane çıkarma gemisi geldi. Gemiden aşağıya ip merdiven

⁵⁰¹ Ahmet Çitak, 27.03.2019 Tarihinde Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneğinde Yapılan Görüşme.

sarkıttılar. Uçaklar gelmiş yangın bombası atmışlar, Girne dağları yanıyordu. Kıyıya baya yanaştık. Göğsümüze kadar suya girerek kıyıya çıktık. Mermiler arı gibi vızır vızır geliyordu. Bir tane mandalina bahçesine girdik, havan sesleri duyuyorduk ama nereye düşeceğini bilmiyorduk, yanımızdaki ağaçlara çattırt diye düşüyordu. Daha sonra uçakların attığı bombalarla Rumların sesi kesildi.

Oradan Lefkoşa'nın batısına geçtik, orada Rumların eski hazırlıkları gözümüze çarptı, mazgallar yapmışlar. Çalıların içerisinde Rum sivilleri görüyorduk, mevzilenmişlerdi. Oradaki Rum Alayına taarruza geçtik. Rumlar Jeepler ile birlikte üzerindeki 75 ve 150 milimetrelik topları çalışır vaziyette terk edip kaçmışlardı. O Rum alayını aldık.

Kıbrıslı Türk yaşlı kadınlar vardı, “Biz Mehmetçiğe yemek yapacağız” dediler. Komutanlarımız bize “Oğlum vurulmayın, ne yaparsanız yapın, yaklaşmayın, karşıdan vurun” derdi. Biz giderdik, yakalardık. Bizde hiç korku yoktu.

Rumların yaşantısı çok iyiymiş, biz oralara zarar da verdik. İngiliz askerlerini yakaladığımız da oldu, ama anlaşılmadık, yabancı lisanımız yoktu. Onlardan sigara alırdık, süt alırdık.

Sonra İkinci Harekât durdu, orayı temizledik, önüne eğitim alanı yaptık. 1975 yaz aylarında oradan terhis oldum. Aynı memleketten olan arkadaşlar arasında izne gidenlere mektuplar verilirdi. Arkadaşım Fahri Toslak mektubumu anneme götürmüştü.

Bir gün savaştayken gece göz gözü görmüyordu, intikal halindeydik, ben az daha Rum alayının içerisine giriyordum. Ayağım hudut olarak varsayılan yerdeki telefon teline takıldı, o an anladım, geri geldim. Orda Allah benim ayağımı tele taktırdı.

Savaş sırasında bizim askerimiz çok bilgiliydi, bir gün tankımız bozulmuştu, bir arkadaşımız sabaha kadar az bir ışık altında çalıştı, tankı tamir etti. Telsizler tamir ediliyordu.

Kıbrıslı Türklerle karşılaştık. Kimi iyiydi, kimisi kötüydü, şimdi bizim Türkiye’de de var, kimisi iyi muhabbet eder, kimisi yıkmak için uğraşır. Oradayken çok evlere girdik, öleceğimiz hiç aklımıza gelmezdi.

Rum evleri lükstü, adamın biri tepeye iki üç katlı evini yapmış, yol yapmış, evin altına garajını yapmış, deposunda buğdayları vardı. Rumların mevzilerinde de pırıl pırıl mermiler vardı, dizmişler, mermiler bizim tüfeklere de uyuyordu. Bizim tüfeklerin dipçikleri tahta, onlarınki plastikti. Rumların çok silahlarını arabalarını almıştık.

Şöyle bir olay yaşamıştım. Üç kişi mevziye yatmıştık, parça tesirli havan mermisi ortamımızdaki arkadaşına gelmiş, yanı başımızda şehit olmuştu. Ada'da su problemi yaşıyorduk. Zehirli olma ihtimaline karşı su kuyularından su içirtmiyorlardı.

Rumlardan ele geçirdiğimiz araçlara Türk Barış Kuvvetleri damgası vuruluyor, himayemiz altına alınıyordu.

Daha sonra askerliğim bittiği zaman Magosa'ya geldik, tek tek isimlerimiz okundu, gemiye bindirdiler, gemiyle Mersin'e geçtik.

Savaştan döndüğümde benim rahmetli anam o zamanlar yeni geldiğim zaman eve girmeden önce kurbanlık hazırlamış, onu kestik, mevlidini yaptık, onun mu faydası oldu bilemiyorum, bazen evde yatarken divanın altına girmişim. Bu durumdan benim haberim yoktu, annem divanın altına girdiğimi söylerdi.

3.13. Şerafettin TURGUT

Adı Soyadı: Şerafettin TURGUT ⁵⁰²	
Doğum Yeri: Söke/Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Söke/Aydın	

Adım Şerafettin Turgut, namım Magosa. Söke'nin Abdulgazi köyünde doğdum. Söke'de büyüdüm, ilkokulu burada bitirdim. Babam ortaokula

⁵⁰² Şerafettin Turgut, 27.03.2019 Tarihinde Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneğinde Yapılan Görüşme.

yazdırdı, biz top oynamaktan okula gitmedik. Tabi yılsonunda karnenin hepsi zayıftı. Babam bizi aldı sanayide akücü dükkânına verdi. Askere gidene kadar orada çalıştım. Babam kahveciydi. Üç kardeşiz, iki oğlan bir kız. Dört kardeştik, bir kız kardeşimiz vefat etti. Evin en büyükleri benim. Annem babam da rahmetli oldu. İki tane oğlum, dört tane torunum var.

1974 çıkarması zamanında Erzurum Oltu'daydım. Çıkarmaya Aydın Yenipazarlı bir arkadaşım gidecekti, listede benim ismin yoktu. O arkadaş evliydi, çocuğu da vardı. Hemşerim sayılırdı, Aydınlıydı. Onun yerine ben gitmek istedim. Arkadaşım ile konuştum olur mu diye, arkadaşım da olur dedi. Durumu izah etmek için Üsteğmene çıktım. Komutan olmaz dedi. Neden olmaz diye sorduğumda “Olmaz Aydınlı, top oynadığın için olmaz” dedi. Ben de, “Burada kalırsam top oynamayacağımı” söyledim. Üsteğmen bizi mecbur göndermek zorunda kaldı. Çıkarmadan önce tank taburunda üç ay eğitime katıldım. Oradan da Erzincan 202 Mekanize Alayında alçak sürünme eğitimi yaptım. Oradan Isparta Eğirdir Dağ Komando Okuluna gittim, orada kurs gördüm, oradan Kayseri Zincirlikuyu'da paraşütle indirme eğitimine katıldım. En son Eğirdir'e tekrar geldim. Orada komutan Kurmay Albay Hakkı Kaya kursiyerlerin hepsini topladı: “Aslanlarım, ölmeye değil öldürmeye gidiyorsunuz.” diye bir konuşma yaptı.

20 Temmuz'dan bir gün evvel otobüsle Ankara üzerinden Mersin Mut'a gittik, orada bir akşam yemeği yedirdiler. Mersin Ovacık'a geçtik. Helikopterler oradaymış, uçsuz bucaksız helikopterler vardı. Hepimizi bindirdiler. 20 Temmuz sabahı Kıbrıs'a hareket ettik, ilk atlayanların yarısı öldü, ilk atlayanlar tam da Rum askeri olan bölgeye atlamışlar. Beşparmak Dağlarında Kireçli Köyüne atladılar, ama atlayanlardan ayağa kalkan olmadı. Sonra bizim jetlerimizin sesi duyuldu. Bende A-6 makineli tüfek vardı. Dakikada 450-500 mermi atıyordu. Jetlerimiz bombaladıktan sonra bir ara mermi sesleri kesilince bizi Lefkoşa-Girne arasındaki bir yere indirdiler. İner inmez ateş yedik. Biz de tüfeklerimizi doğrulttuk “Allah Allah” diye bağırarak karşılıklı ateş atmaya başladık. Jetler Beşparmak Dağlarını bombalayınca onların sesleri kesildi, biz ateş etmeye devam ediyorduk. Piyade birlikleri taarruza kalktı, altı makineli tüfekle piyadelere desteğe katıldım. Beşparmak Dağlarına çıktığımızda Rumların öldüğünü gördük,

Jetlerin sayesinde biz de orada kurtulduk, ölmedik Allah'a çok şükür. Oradan düz araziye indik, düşmanların kimi önümüzden kaçıyor, kimisi öldü. Magosa kalesinin berisinde Cengiz Topel'in uçağının düştüğü yeri gördüm. Cengiz Topel'in düştüğü yere Türk bayrağını diktim. İlk Türk bayrağını dikince lakabım olan "De Magosa" oradan kalmış oldu. Sonra Rum Milli Muhafız Alayından biraz ateş yedik, orayı işgal ettik, o kalede kaldık. Harekâtın ikinci günü Magosa kalesine varmıştık. Üçüncü gün Magosa'nın halkı bize çorba çıkardı, karnımızı orada doyurduk. Sonra ateşkes dediler. O mıntıkada kaldık, mevzi kazdık. 14 Ağustos'a kadar kaldık. 14 Ağustos'ta Papa Karatepe mevkiinden çıkarmaya girecektik. Mermi şeritlerini belime dolamıştım. Komutan, mermilerin ağızlarının yukarıya değil, aşağıya bakacak şekilde şeritleri bağlamamı söylemişti. O an anlamamıştım, komutanın tecrübesinden ötürü böyle bir şey dediğini tahmin ettim, söylenileni yaptım. Karatepe mevkiine geldim, altı makineli tüfeğimi kurdum, tam diz çöktüm, nişan alma vaziyetine geldim, Rum mermisi benim göğsümde patladı, şeritlerim olmasaydı belki ölürdüm, Allah bizi öldürmeyecekmiş demek ki, gazilik verilecekmiş. O şeritteki mermiler çelik olduğu için gelen kurşun onlara çarptı. Şeritteki üç tane mermi aşağıya toprağa doğru saplanmış, ben o an şuurumu yitirmişim, Komutan "Oğlum Aydın, kalksana" dedi, "Komutanım ben ölüyorum" diye cevap verdim. Ben yerde yatarken Üsteğmen çenemden tuttu, iki tane tokat çarptı, sonra kendime geldim. Gözümü bir açtım, her taraf toz topraktı. Kendime geldikten sonra Magosa Hastanesinin üzerinde beyaz mavi Rum bayrağını gördüm, A-6 ile taramaya başladım, Üsteğmen "Oğlum Aydın bayrak uluslararası, ateş etmek yasak" dedi. Üsteğmenimin öyle demesine rağmen üç bin mermi attıktan sonra Rum bayrağı koptu, bayrak düşünce mevzideki Rumların hepsi kaçmaya başladı. Onlar kaçınca biz de "Allah Allah" diyerek orayı aldık Magosa'ya girdik, sonra ikinci ateşkes oldu, artık Yeşil Hat çizilecekti.

Hiç unutamadığım anım bir kız çocuğunu vurmuşum. Devriyelere çıkardık. Biz bayanlara, kızlara ateş etmezdik, erkek vurursak da gençleri vururduk, ancak onlar bize ateş etmeden biz onlara ateş etmezdik. Onları bölüğümüze getirirdik. Kız çocuğunun biri evin kapısını birden kapatınca, evin içerisinde birisi var diye huylandım, bir el ateş ettim. Sonra içeri girdim.

Kurşun kızın eline denk gelmiş. Hemen elini sardım, müdahale ettim. Yine çatışma esnasında bir arkadaşımız Jeep'in içinde roketatarla vuruldu, yanarak şehit oldu, onu gördüm.

Savaş sırasında tüfeğim kovan kesince Rum mevziisinden aynı tüfeğimden buldum, üzerinde USA yazıyordu. Onu aldım, askerlik bitene kadar benim elimde o vardı. Ateşkes esnasında bir gece nöbetçiydim, üsteğmen geldi, işaret ve parola sordum, bilemedi, sağına soluna ateş ettim, gelmeye devam etti, ben de üzerine ateş edince kolu koptu. Sonra 1975'te Samsun Bafra'ya gittim, vurduğum üsteğmen Mehmet Sözmen'in evini buldum. Onu görünce ağlamaya başladım (Ağlıyor), bölük komutanı da ağladı, bir gece evinde kaldım, dertleştik, ağlaştık, bana "Senin suçun yok" dedi. Ağır Ceza Mahkemesine altı defa ifadeye çıktım, maaş bağlanınca maaşımın bir kısmını üsteğmene bağışlar mısın dediler, ben de bağışlayacağımı söyledim. Helali hoş olsun gitsin, olmasaydı iyiydi. Maaş vermek sorun değil, kol koptu. Ben o zaman işte dişlerimi yok ettim, sıktım ağzı, dişler döküldü. 1975'ten beri takma diş kullanıyorum. Tabi devlet veriyor parasını.

1976'da evlendim. 1976'da hanımla Kıbrıs'a gittik, mücahit bir arkadaşım vardı, şehit olmuştu. Onun evine ziyarete gittim. Hanımla orada kaldık, gezdik. Kıbrıslılar Türk halkını sevmiyorlar. Bana Rumlaşmış gibi geldiler. Biz o zamanlar hiç yoktan benim bildiğim 480 şehit bıraktık. Ben askerdeyken çeşme başında Türk kızları konuşuyorlardı. "Türkler geldi rahatımız bozuldu" diyorlardı, kızdım onlara, testilerini kırdım. Oraya dünyanın askerini gönderdik, dünyanın şehidini verdik.

Tezkeremi 1975 yılının ikinci ayında aldım. Asker dönüşünde bunalıma girdim. Gece yatarken kalkardım: "Rumlar geliyor, yatın" diye bağırdım. Rahmetli babam beni o dönemlerde İzmir'e yedi kere psikoloğa götürdü, bir buçuk iki sene kadar sonra bağırmalarım ve kulak çınlamalarım kesildi.

3.14. Hamdi DÜLGEROĞLU

Adı Soyadı: Hamdi DÜLGEROĞLU ⁵⁰³	
Doğum Yeri: Söke/Aydın	
Doğum Tarihi: 1954	
Adres: Söke/Aydın	

Söke'nin yerlisiyim. Ortaokul terkim. Babam esnaftı, annem ev hanımıydı, ikisi de vefat etti. Dört kardeşiz, bir oğlan üç kız. Askere gidene kadar babamın yanında esnafılık yaptım. Askerden sonra evlendim.

1973 yılında İzmir Bornova'da gösteri tatbikat bölümünde acemi birliğine katıldım. Orada bir hafta kadar kaldım. Harekâttan iki ay evvel beni Kıbrıs'a gönderilmek üzere seçtiler, o zamanlar top oynuyordum. Gaziemir'e askeri hastanede tepeden tırnağa muayene oldum. Oradan bizi trenle İskenderun'a gönderdiler, İskenderun'da savaş eğitimi gördük. Üzerimde el bombaları ve beş binin üzerinde mermi vardı. Gemiyle Magosa'ya indik, henüz savaş yoktu, değiştirme yapıyorduk. Barış Gücü askerlerinin nezaretinde Reo'lara bindik ve Alaya geldik. Mevcudumuz 650'ydi. Daha sonra Rumların saldırıları patlak verdi.

20 Temmuz sabahı uçakla inen komandoları sağa sola götürüyorduk. Savaşta aç kaldık, susuz kaldık. En son İkinci Harekâtta Mersin'den dolma, Diyarbakır'dan karpuz gelmişti. Askerdeyken o zamanlar Alay komutanı olan rahmetli Eşref Bitlis'in şoförlüğünü yapıyordum.

Hiç unutamam, Hüseyin Süngü diye bir arkadaşımız vardı, bizden bir tertip önceydi. Tezkereye gitmeden evvel yanımıza geldi, birlikte çay içtik. Ben gidiyorum artık dedi, akşamına harekât başladı, gece Rumlar sağa sola ateş açmaya başlıyordu, o ara vurulmuş. Biz hemen komutanla beraber

⁵⁰³ Hamdi Dülgeroğlu, 27.03.2019 Tarihinde Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneğinde Yapılan Görüşme.

hastaneye gittik, orada o anda şehit oldu. Ertesi gün tören düzenlendi, güzel bir tören oldu. Arkadaşlarımdan çok şehit olan oldu.

Gönyeli’de iki katlı bir ev şeklinde askeri hastanemiz vardı. Jeeplerle yaralılar oraya taşınıyordu. Ben de o hastanede iki gün kalmıştım.

Bizim arkadaşlar modern tüfeklerle savaştı, biz M-1 silah ile savaştık. Ben de Kırıkkale tabanca vardı, mermisi yoktu. Arkadaşlarda stent tabanca vardı, onların da mermisi yoktu. M-1 Amerikan piyade tüfekleri de üç tane atıyordu, dördüncüyü atmıyordu. Ölen arkadaşların tüfekleriyle değiştirdik.

Beslenme olarak bizim yemekhanemiz vardı, savaştan evvel sivil aşçılar vardı, savaştan sonra da devam ettiler. Yemek sorunumuz olmadı. Oradayken kalpten rahatsızlandım. Çok asker esir almıştık, esirleri Türkiye’ye getirdiler.

Şehitler için törenler yapıldı. Bizi bir gün şehitliğin düzenlenmesi için topladılar. Bazı mezarlarda üç dört askeri üst üste koymuşlar, onları çıkardık, ayrı ayrı defnettik.

Savaş bittikten sonra 4-5 ay daha orada kaldım. Oradan terhis oldum, arabayla Magosa’ya, oradan gemiyle Mersin’e döndük. Döndükten 10-12 sene sonra düğün yaptım.

Harekâta yaşadıklarımın en büyük etkisi olarak sigara alkol kullanmaya başladım.

3.15. Fahri TOSLAK

Adı Soyadı: Fahri TOSLAK ⁵⁰⁴	
Doğum Yeri: Söke/Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Söke/Aydın	

Söke'nin Sarıkemer köyünde doğdum. İlkokulu orada bitirdim. Askere gidene kadar orada bulundum. Babam çiftçiydi, annem ise ev hanımıydı. 1973 yılının Kasım ayında Sivas Temel Tepe 30. Er Eğitim Piyade Alayında askerliğe başladım, orada bir ay temel eğitim gördüm. Bir ay sonra Malatya'ya şoför kursuna gönderdiler. Oradan Ağrı 7. Piyade Alayına atandım. Temmuz 1974'e kadar Malatya'da kaldım.

Çıkarma yapılacağından haberimiz yoktu, 17 Temmuz günüydü galiba, sabaha karşı alarm vurdu, paldır küldür giyindik, teçhizatı kuşandık, şofördüm orada. Arabaya bindim, gittim cephaneyi yükledim. Araziye çıktık, bekliyoruz. Başımızdaki rütbeliler de ne alarmı olduğunu bilmiyorlardı. Akşamüstü araziden alaya girdik, baktık alayın içine hep makineli tüfekler, uçaksavar makineli tüfekleri kurulmuş, namlular havaya bakıyordu. Kimse bir şey bilmiyor. Biz alarm bekliyorduk ama NATO alarmı veya denetleme alarmı sandık. Ertesi gün radyolardan Kıbrıs çıkarmasının başladığını öğrendik. O gece bizi tekrar kaldırdılar, bizi o gece botlarımız ayağımızda tam teçhizat yatırmışlardı. Koridora hepimizi dizdiler. Işıklar yoktu, karartma uygulanıyordu. Komutan herkese “Evli misin, bekâr mısın, nerelisin, adın soyadın” diye soruyordu. Sıra bana geldi. Bana “Ölümden korkar mısın, düşmandan korkar mısın?” diye sordu, “Korkmam” dedim. “O zaman sen de çık ortaya” dedi. Bizi dört kişi olarak ayırdı. Biz harekâta katılacağımızı hâlâ bilmiyorduk. Komutan bölüğe döndü ve “Arkadaşlar, bu arkadaşlarınız yarın

⁵⁰⁴ Fahri Toslak, 27.03.2019 Tarihinde Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneğinde Yapılan Görüşme.

sabah Kıbrıs Harekâtına katılmak için Mersine hareket edecek” dedi. Öyle deyince bölükte soğuk duş etkisi yarattı. Bölük sabaha kadar uyumadı. Bizim üzerimize elbise verdiler, botlarımızı değiştirdiler. Sırt çantası ve teçhizat verdiler. Sabah çorbasını içtik. İlk anda üzerimden bir kaynar su dökülür gibi oldu. Ancak sonra hiçbir şey hissetmedim, sadece heyecan vardı. Hatta bazı arkadaşlar yerimize gitmek için değişme teklif ettiler, ama kabul etmedik. Sivil otobüsler geldi, Mersin’e yola çıktık. 19 Temmuz’da Osmaniye’ye vardık. Kumanya verdiler, dinlendik. Akşam saatlerinde trenle Mersin’e geçtik, o gece Mersin’de konakladık. Sabah Mersin Limanındaydık. Sahil kaynıyordu, Mersin halkı oraya yığılmıştı. Anlatamam yani, mahşer gibiydi, halk askere yiyecek, içecek, su yağdırıyordu. O gün hâlâ daha Kıbrıs’a gideceğimize inanamıyordum. Saat 17.00 sıralarında kucağında dosyalar olan bir asteğmen geldi, herkesin toparlanmasını ve tek sıra halinde gemiye binmesini emretti. Gemi sivil gemiydi, İstanbul Feribotu. Tek sıra halinde gemiye bindik, hareket ettik, o zaman artık Kıbrıs’a gideceğime inandım. Gece yolculuğu yaptık. Sabah olduğunu geminin pencerelerinden gördük, Kıbrıs’ı gördük. Çıkarma gemileri geldi, bizleri çıkarma gemilerine bindirdiler, sahile çıkardılar. Sahile çıktık of! Her tarafta kan kokusu ve leş kokusu vardı. 22 Temmuz’da ateşkes emri verildi, toplar havanlar çalışmıyor ama hâlâ takır takır diye makineli tüfek sesleri geliyordu. 20 Temmuz’da karaya ayak bastığımızda ormanların içine gizlendik, öğle saatlerinde bizi topladılar, sivil arabalara bindirdiler, birlikleri aradık, akşama kadar birliği bulamadık, her an ateş yiyeceğiz diye korkuyorduk. Gene sahile geri geldik, sahilde geceledik, sabah oldu kumanyalarımız bitti, su sıkıntısı da çekmeye başladık. Sabah tekrar sivil arabalara bindik, o gün öğleden sonra birliği bulduk. Birliğin bir kısmı savaş halinde, bir kısmı gerideydi. Tabur Komutanı Binbaşı emirsiz hiçbir yere hareket etmememizi söyledi. Sabah oldu, yarımşar kepçe ve az ekmekle pirinç çorbası verdiler, hayatımda içtiğim en lezzetli pirinç çorbasıydı, o kadar lezzetli geldi. Gece toparlandık, arabalara bindik. Lefkoşa’nın batısında uluslararası eski büyük bir havaalanı vardı. Onun arkasında dere vardı, gece oraya indirdiler bizi, mevzilenmemizi söylediler. Gece her taraf aydınlık oldu, aydınlatma mermisiymiş, hayatımda o zamana kadar aydınlatma mermisi görmemiştim, yatın gözükmeysin dediler.

Orada 20 gün o şekilde kaldık. Bütün birlik oraya intikal etti, herkes mevzilendi, artık ateşkesteydik. Arada bir silah sesleri duyulsa da ağır silahlar çalışmıyordu.

İkinci Harekât başladı, havaalanının yanında bir köy vardı, orası Rumlarındı. Harekâta Rumlar o köyü terk ettiler. Kuzeybatımızda da Rum Milli Muhafız Alayı vardı, onlarla üç gün boyunca çatıştık, çarpıştık. Orada biraz zayıyatımız oldu, yaralımız çoktu. Rum Muhafız Alayının bir kısmı kaçtı, arkalarında Rumların kız koleji vardı, oraya çok büyük yığınak yapmışlar. Bize gelen emir “İkinci tabur tamamen erise de bu kız koleji alınacak” şeklindeydi ve bize verilen süreden önce orası alındı ve Yeşil Hat’a dayandı. Sonra ateşkes emri verilince biz orada kaldık, dağın başına yerleştik, orada eğitimlerimizi yaptık. Rumlarla sıfır noktasına mevziler kazıldı, karşımızda Rumlar vardı, çok yakındık.

25 Haziran 1975 tarihinde terhis oldum. Askeri gemiyle Mersin’e indim.

Orada 11 ay kaldım, bütün günlerimi unutamıyorum, bazen film şeridi gibi gözümün önünden geçer. Bilhassa gece yatarken uyku tutmadığı zamanlar gözümün önünden geçer. Askerden geldiğim yıllarda gündüzden savaş hakkında konuştuğumuzda o gece uyuyamazdım.

Berber ekmeğimizi (ağlayarak anlatıyor) suyumuzu paylaştığımız arkadaşım şehit oldu, onu gittim savaş meydanında buldum, başka bir arkadaş daha vardı, bizim Çineli bir arkadaş vardı, o zannettim, onu da aldım. Top arabasına ikisini de kemerlerinden bağladım. Portatif karyoladan sedye yaptım, getirdim mezarcılara teslim ettim.

1975 yılının Mayıs ayında Girne’ye bir günlük geziye gittim, şehitliklere gittim, arkadaşımın mezarını buldum. Bizim birliğin şehidi azdı ama yaralısı çoktu, yaralıların bir kısmı döndü, bir kısmı dönemedi. Dağın başındaydık, pek sivil halk görmedik.

Kıbrıs’ta Rumlarla karışmayan arı Türkler bizlere karşı çok yakındı, hatta Kanlıköy diye bir Türk köyü vardı, fakir bir köydü, Rumlarla hiç karışmamışlardı, onlar çok yakındı. Rumların refah seviyesi bizim durumumuzdan çok ilerideydi, ilk defa güneş enerjisi ve elektrikli şofbeni orada gördüm.

Beslenme ihtiyacımızı Gönyeli’de sivillerin pişirdiği yemeklerle sağlıyorduk, savaş bitince kendi mutfağımızı kurduk. Savaş anında herhangi bir sağlık sorunu yaşamadım. Kıbrıs’ın iklimi çok sıcaktı. Savaş anında cephanemiz gece gelirdi.

Askerden geldikten sonra 1978’de devlet memurluğu sınavlarına girdim, hizmetli olarak devlet memuru oldum, hizmetli olarak çalışırken ilkokulun üzerine dışardan ortaokulu bitirdim, ortaokul diplomasını alınca masa memurluğuna, idari hizmetlere geçtim. Ortaokulun üzerine Akşam Ticaret Lisesine devam ettim, hem çalıştım, hem okudum. Akşam Ticaret Lisesini bitirdim, ondan sonra Açık öğretimi bitirdim. 2007 yılında devlet memurluğundan vergi dairesinden emekli oldum. 1980 yılında evlendim, iki oğlum var, oğlum olursa adını Barış koyacağım demiştim ve ilk çocuğum da oğlan oldu, adını Barış koydum. Sonra Barış’ı ne tamamlar dedim, Özgür tamamlar, küçük oğlumun adını da Özgür koydum. Barış ve Özgürlük benim karakterim olsun dedim.

Döndükten sonra geceleri uyuyamıyordum, savaşta kulakta işitme bozukluğu oluşmuştu. Psikolojik olarak biraz yıprandım, çabuk parlıyorum, çabuk sinirleniyorum, genelde arkadaşlarda var bu davranış.

3.16. Hüseyin BALLI

Adı Soyadı: Hüseyin BALLI ⁵⁰⁵	
Doğum Yeri: Söke/Aydın	
Doğum Tarihi: 1954	
Adres: Söke/Aydın	

Babam çiftçi, annem ev hanımıydı. Meslek Lisesi mezunuyum. Ondan sonra Yassıda ve Derince/İzmit’te Deniz Astsubay Okuluna gittim. 8 ay

⁵⁰⁵ Hüseyin Ballı, 27.03.2019 Tarihinde Söke Şehit Aileleri ve Gazileri Yardımlaşma Dayanışma Derneğinde Yapılan Görüşme.

hazırlık okulunda okudum. 1973-1976 seneleri arası 3 yıl astsubaylık yaptım. Muhrip ve Hücumbot sınıfı gemilerde çalıştım, elektrik astsubayıydım. Askerden ayrıldıktan sonra evlendim. İki tane çocuğum var.

Çıkarma Harekâtından önce Hora gemisi Ege Denizinde petrol arıyordu, onu koruma görevi yapıyorduk. Denizciler olarak Fethiye’de çarşıda dolaşıyorduk, inzibat askerleri geldiler, bizleri çağırdılar, gemi zaten üç defa düdüğü çalmıştı. Makarios’a karşı darbe olduğunu duyduk ve Kıbrıs’a gideceğiz diye bize bir haber geldi. Fethiye’den hareket ettik, sabah 04.30’da Girne açıklarındaydık. Komutan bir konuşma yaptı, “Gazanız mübarek olsun” dedi o şekilde öğrendik Harekâta katılacağımızı.

Sabah 05.00’te kara bombardımanı başladı. 07.00’de bizim asker karaya çıktı, ama oradaki mevziler tam imha edilmediğinden en fazla şehidi orada verdik. Bizim asker geri çekildi, sonraki bir saat yine kara bombardımanı yapıldı. Ondan sonra 08.00’de askerimiz tekrar çıktı. Biz kara bombardımanına katıldık, top atışı yaptık. Gemimizde dört adet topumuz vardı, uçaksavar, torpido, su bombası vardı. Bir tane deniz altı yakaladık, telsizle parolamıza cevap vermedi, sonra ona karşı su bombası attık, yağı gözüktü, sonra belli olmadı, mahsus battı süsü vermek için bırakılıp gidilmiş.

Diğer devletlerin, mesela Rusya ve Amerika’nın gemileri de oradaydı, 6. Filo oradaydı. Savaş esnasında gemide sulu yemek yoktu, ekmek arası kumanya dağıtılırdı, herkesin tam teçhizatlı, can yelekleri takılı bir şekilde savaş yerindeydi. Güverte personeline miğfer takılıydı, top atışı devam etti. Top atışlarını Girne’nin üstüne Beşparmak Dağlarına yaptık. Rumlar yıllar önce devamlı sığınaklar yapmış, mevzilenmiş. Bu mevzilere bir gün önceden sabah erkenden SAT komandoları çıktı. Bu mevzi yerlerinin hepsini gemilere bildirdiler, atış kontrol sistemiyle onlar vuruldu. Ondan sonra uçaklar geldi, bombaladı. Gemilerle çıkanlar haricinde paraşütçü komandolar da indi. Bizim topların 37 km menzili vardı, fakat biz takriben 10 km civarlarından vurduk. Onlarda da top gücü vardı, bize karşı ateşte bulundular, hatta bizim çıkarma gemisi karaya oturdu, bizim komutan “Ben çekerim” dedi, Girne’ye yaklaştık, bizi top atışına tuttular, gemimizin sağına soluna isabet edince, uzaklaştık ve takriben 10 km açıktan devamlı dövdük. 20 Temmuz saat 08.00’e kadar karayı dövdük. Ondan sonra görevimiz devriye, karakol

görevine döndü, yani Yunanistan'dan herhangi bir dış destek gelecek mi diye. Kıbrıs'ın etrafında askerimizi korumak için devamlı devriye görevi yaptık. Savaş esnasında gemide baş tamirciydim, gemi baş tarafından herhangi bir yara alırsa elektrik astsubayı olarak ilk görevim yara alan yerin elektriğini kesmekti. Sonra topun namlusunu deniz suyuyla soğutmaktı, devamlı ateş etmekten namlu ısınıyordu tabi. Sonra uçayak otomatik bir silah koydular, ama onu kullanma ihtiyacı duyulmadı. Gemimizin ismi D-342 İzmit Muhriydi. Gemide toplamda 300 personel vardı.

Top mermileri geminin yakınlarına düşünce 8-10 metre yukarıya su fişkiriyordu. Komutan süratle anons etmişti, harekât esnasında insan aklına hiçbir şey gelmiyor. Gece bize TCG Kocatepe personelini kurtarma görevi verdiler. TCG Kocatepe'nin vurulması Kıbrıs'ın Baf açıklarında olmuştu. Biz giderken akaryakıtımız noksan olduğundan komutan bildirdi ve biz geri döndük. Geri dönerken TCG Adatepe muhribine rastladık. O gemi de yara almıştı, tüm ışıklarını yakmış, kendine şilep süsü vermişti. Telsizleri çalışmıyormuş, ışıldak sistemleri çalışıyormuş, o sayede parolayı öğrendiler. Bizim refakatimizde gemiyi Mersin'e getirdik. Geminin 90 yerinde mermi deliği vardı, uçak taramış. Adatepe, Mareşal Fevzi Çakmak ve Kocatepe. Kocatepe ortalarındaymış, önce yarayı o almış, diğer gemiler uzaklaşmış, ancak yangın çıkınca yangını söndürmek için Kocatepe'ye yaklaşmışlar. Sonra uçaklar tekrar saldırınca kaçmışlar. Tepe Sınıfı⁵⁰⁶ savaş gemilerinde o zamanlar uçaksavar silahları yoktu, İ Sınıfı⁵⁰⁷ savaş gemilerinde vardı. Savaştan sonra tepe sınıflarına da uçaksavar montajı yapıldı. Sabah Mersin'de mendirek girişinde bizleri ilkokul çocukları ellerinde Türk bayraklarıyla karşıladılar. Orada çok heyecanlandım. Kocatepe personeli, botlarla gemiyi terk etmiş, İsrail feribotu onları kurtarmış, daha sonra İsrail'den personelimiz Türkiye'ye getirilmiş.

Girne beyaz bayrağa büründü, Rumlar evlere hastane süsü verdiler. Un fabrikasında yattılar. Uçaklardan, gemilerden atış olmasın diye böyle yaptılar.

⁵⁰⁶ Tepe Sınıfı: TCG Kocatepe, TCG Adatepe ve TCG Tınaztepe Muhriplerine verilen isim.

⁵⁰⁷ İ Sınıfı: TCG İstanbul, TCG İzmir, TCG İzmit, TCG İskenderun ve TCG İçel Muhriplerine verilen isim.

Rumların dört beş tane hücumbotu vardı, ilk anda onlar zaten nefes bile alamadı, terk ettiler, kimisi battı, Yunanistan'dan da kuvvet gelmedi.

Gemide yemek sıkıntısı çekmedik, suyumuz bitince su gemileri bize su takviye ederlerdi. Bizde soğuk hava depoları vardı. 15 gün yeterdi bize.

Tabi üzerinden yıllar geçse de insan hala o günleri hissediyor, savaş bu. Yirmi yaşında daha bir yıllık astsubaydım. Zaten gemide 1973 mezunları olarak en kıdemsiz astsubay bizdik. 1974 mezunları savaşı görmedi. Kıbrıs'ta toplamda iki üç ay kadar kaldık.

Gemimizde herhangi bir yaralanma olmadı, gemide doktorumuz vardı, sıhhiyecimiz vardı. Herhangi bir sağlık sorunu da yaşamadım. Sonradan Kocatepe personeli ile aynı gemiye tayin olmuşum. Gece o arkadaş gemide yatamıyordu, savaş esnasında gemileri yara alınca 60 saat denizde kalmışlar, daha sonraları o arkadaşını kara görevine çektiler. Astsubay okulunda samimi olduğum sınıf arkadaşım Kocatepe gemisinde şehit oldu. Daha sonra Kıbrıs'a gittiğimde mezarını buldum. Astsubay okulunda zaten 18 kişiydik.

Harekâttan sonra iki kere Kıbrıs'a çıktım, iki saat Girne'de iki saat Magosa'da kaldım. Ama Mersin'de halk geminin etrafında motorlu kayıkla dolaşır, paket paket sigara atardı, benim elimden mektup alındığını bilirim, postaneye gidip atarlardı.

En son 2015 yılında Kıbrıs'a gitmişim, Maraş bölgesinin binalarında kurşun izleri hala daha duruyordu.

Astsubay çavuş olarak göreve başlamışım, rütbe atlamadan görevi bıraktım. Ayrıldıktan sonra 1977'de Türkiye Elektrik Kurumu (TEK)'na girdim. O zamanlar lise mezunu parmakla gösterilecek kadar azdı, bankalara dâhil her yere girebiliyorduk. Dışarıda iş imkânı daha çok olduğu ve teknik eleman olduğum için askerlikten ayrıldım. Ankara'da TEK'in sınavına girdim, Türkiye genelinde 27 kişi sınava girmiştik. Emekli olana kadar 30 yıl çalıştım. 2003 senesinde emekli oldum.

3.17. Ali AKINCI

Adı Soyadı: Ali AKINCI ⁵⁰⁸	
Doğum Yeri: Tavas/Denizli	
Doğum Tarihi: 1952	
Adres: Kuyucak/Aydın	

Kuyucak'ta büyüdüm, İmam Hatip Okulundan mezun oldum. Babam imamlık yapıyordu, aynı zamanda çiftçiydi. 1970 yılında Avrupa'ya çalışmaya gittim. Orada inşaatta çalıştım, vinç kullandım. Askere gidene kadar orada kaldım. Avrupa'da Avusturya ve Almanya'da çalıştım.

Avrupa'dan geldiğimde Nazilli askerlik şubesinin komutanı beni ilk önce askere almamıştı. “Git, ben seni çağırdığım zaman gel” dedi. Sonra tekrar askerlik şubesine gittim, beni askere almaya karar verdiler. Evlendikten kısa süre sonra askere gittim. Üç kız bir oğlan olmak üzere dört çocuğum var.

1973 yılında 21 yaşında devre kaybı olarak askere gittim. Karabük jandarma birliğine acemiliğimi yaptım, iki buçuk ay orada bulundum. Bizi İzmir Foça'ya katılmak üzere jandarma komando olarak seçtiler. Orada eğitimlerde 2000 kişinin içerisinde 35. oldum. Kura çekildi, kurada bana Siirt çıktı. Orada subay gazinosunda şef garson olarak seçildim, komutanlarla aram iyiydi. 40 günlüğüne izne gönderdiler, iznimin yarısındaiken telgraf geldi, 24 saat içerisinde birliğime katılmam emredildi. Döndüğümde herkes hazırlıklarını tamamlamıştı. Siirt'ten Batman'a geçtik. Orada Kıbrıs'a gideceğimiz söylendi. Batman'da uçağa bindirildik, Adana'ya geçtik, ardında otobüslerle Mersin Ovacık'a gittik, oradan da Helikopterlerle Kıbrıs'a gittik. Helikopter yerden 20 metre yükseklikteyken yere atladık. 20 Temmuz günü Girne'nin üzerinde Beşparmak Dağlarının tepesine indik. İndiğimizde harekâta katılmadık, o gece Girne'de kaldık, sabahına otobüslerle iç kesimlere doğru ilerledik. Uçaklarımız bombalamaya başlayınca biz de

⁵⁰⁸ Ali Akinci, 28.03.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

ilerliyorduk. Düşman helikopterlerine ateş ettik, helikopterlerden biri düştü, diğeri kaçtı. Helikopterin düşme anını gördüm. Esirler alındı, Adana'ya gönderildi. Daha sonra Magosa'yı aldık, sonra baya bir ileri geçtik, daha sonra ateşkes ilan edilince 40-45 km kadar geri çekildik. Daha sonra ufak bir köyde kaldık, mevzilendik, devriye atıyorduk. Rum erkek bulursak esir alıyorduk, kadınları ellemiyorduk, oldukları yerde bırakıyorduk.

Hiç unutmam; Beşparmak Dağlarında 4-5 arkadaş arama taramaya çıktığımızda bir mağara varmış, orada gezerken 7-8 tane yabancı gördük, "Dur, kimsiniz" dedik, bize ateş ettiler, biz de ateşle karşılık verdik. Komutanlara söyledik, onlar gittiler düşmanı esir aldılar. Bir de jandarma kuvveti olarak bir ara telsizlerimiz çalışmamıştı, kendi piyade askerlerimizle Rumlar arasında kaldık, çok ateş aldık, birkaç saat yattığımız yerden kalkamadık.

Yemek konusunda bir ara sıkıntı çektik, yemek gelmedi, Beşparmak Dağlarında keçiboynuzu çok yedik, bizi ishal etti. Dağın tepelerinde su çoktu, sular konusunda bizi uyarmalarına rağmen oralardan mecburen içiyorduk.

Birkaç tane mücahit vardı, bir tanesi bize yol gösteriyordu, bizi tuzağa düşürdü, ondan sonra kimseye güvenmedik. Oranın halkı o zaman için bize karşı iyilerdi. Ama sonradan gittik, bitmiş, şimdi acıyorum yani o zamanlara. Rumların Türk katliamlarına ait toplu mezarlarla çok karşılaştık.

Savaşta tabur komutanımızla şoförü esir düştü, 20-25 gün kadar esir kaldılar, sonradan esir değiş tokuşu ile geri geldiler, döndüklerinde şoför arkadaş türlü türlü işkence gördüklerini ağlayarak anlatmıştı.

Magosa'nın tepesine ilk bayrağı diken bendim, gözümüzü karartıp gitmiştik. Sırt çantamda 500 tane mermi vardı, G2⁵⁰⁹ ve G3 A4⁵¹⁰ kullanıyorduk, o zamanın en iyi silahları onlardı. Cepaneleri piyade arkadaşlar geriden getiriyorlardı. Bize bir ara Rum tankları bomba yağdırdılar, o zaman çok korkmuştuk. Etrafımıza 17 tane havan topu düşmüştü.

Kıbrıs'ta üç ay daha kaldım, sonra terhis oldum. Kıbrıs'tan gemiyle döndüm, gemide aramadık yerimizi bırakmadılar.

⁵⁰⁹ G2: Fransız yapımı bir saldırı piyade tüfeği.

⁵¹⁰ G3 A4: otomatik piyade tüfeği.

Kıbrıs'ta yaşadıklarım ve gördüklerim beni ilk zamanlar çok etkilemişti, bir sene kadar bocalamıştım. Bazı arkadaşlar; “Senin neren gazi, yaralanmamışsın bile” diyordu. Bu durum üzüyordu beni. “Atatürk'ten sonra Türkiye'ye toprak kazandıran ilk askerler biziz” diyordum fakat bunu bir türlü anlatamıyorum bazı arkadaşlarıma.

Askerden döndükten sonra üç ay kadar gezdim, sonra tekrar Almanya'ya çalışmaya gittim, ancak orada turist olarak çalışamadım. Türkiye'ye döndüm, çiftçilik yapmaya çalıştım yapamadım, Almanya'ya tekrar gitmeye karar verdim, gittim, tekrar döndüm. 1985 yılında Kanada işçi alımına başvurduğum. Çoluğu çocuğu hep bıraktım gittim, param olmadığı için sadece kendim gidebildim. Altı sene hiç dönmedim, orada ilk olarak evlerin önünün çimlerini biçiyordum, arabayla gezici bir işim vardı, iş iyiydi, parası güzeldi, ancak en çok para inşaat işindeydi. İnşaat işine girdim. Orada iş kazası geçirdim, emekli oldum. Ondan sonra bir daha çalışmadım.

3.18. Nejdet ÖZADA

Adı Soyadı: Nejdet ÖZADA ⁵¹¹	
Doğum Yeri: İsabeyli/Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli/Aydın	

İlkokul mezunuyum. 14 yaşından askere gidene kadar inşaat ustalığı yaptım. Babam çiftçiydi. Askere ilk gidişim İzmir Narlıdere'ydi. Oradan Hatay Kırıkhan'a gittim. Orada 24 gün kaldık. Sonra Mersin İstihkâm Taburu ile Kıbrıs'a gittim. 17 ay orada kaldım, askerde onbaşıydım. İstihkâm Taburunda mayın temizliyorduk, yol açıyorduk.

⁵¹¹ Nejdet Özada, 28.03.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

18 Temmuz gece 02.30'da telsizci bir arkadaş vardı. Bize dedi ki: "Ağabey bugün yarın Kıbrıs Savaşı olacak, Yunanistan şu kadar topum, tankım var diye mesaj atıyor, belki bir gece ansızın çıkarma yapılabilir" dedi. Öyle deyince tabi biz biraz çekimser kaldık, savaş görmedik ki bilmiyoruz. Bir gün geçti, saat 02.00'de bir düdüğ, haydi alarm verdiler, bindik arabalara, hadi bakalım Mersin İstihkâm Taburuna. Sabaha kadar hazırlık yapıldı. 19 Temmuz'da gece gemiye bindik. Herkesin isminin karşısında "Ölüdür" diye kırmızı kalemle yazılmış, onlara imza attık. Ama oradan dönüşte de döndü diye aynı kâğıtlara mühür basmışlardı.

20 Temmuz sabah saat 05.00'te Girne'nin yaklaşık 25 km ilerisine çıkarma yaptık. Suyun içerisine girdik, tüfeğimiz havada karaya çıktık. Beşparmak Dağı karşımızdaydı, arkamız meyilliydi. İstihkâm Taburu, 61. Piyade Alayı Tank Taburu hepimiz sıralandık, Rumlar dağlardaydı. Ondan sonra Birinci Harekâtı başlattık, Birinci Harekât bitti, Rumları dağdan aşağı indirdik. Biz devamlı yolda mayın temizliyorduk çünkü yolu açmadan tanklar piyadeler geçemiyordu, en önde biz vardık, arkamızda su ikmalciler vardı.

27 gün ekmek yüzü görmedik, Rumların evleri konforlu, bizimkilerin evleri aynı buranın kerpiç evleri gibiydi. Sonra onlar, Türkleri köle gibi kullanmışlar, mevzileri kazdırmışlar, her şekilde Türkleri kullanmışlar. Savaş anında milyarlar kadar para olsa gözümüz yok, açız ekmek torbasına bakıyorduk, ekmek bulursak yiyorduk. Lefkoşa tarafında uçaklar bisküvi atarlardı, dörder tane, jelatin kâğıdına sarılıydı. Onu da kim kaparsa onun olurdu, kapanlar gönüllü olarak başkasına verirse verirdi, vermezlerse vermezlerdi. İkinci Harekâta kadar subay gazinosundaydım, rahatım yerindeydim.

Çok rezillik çektik ama şimdi Allah'a bin şükür sefasını sürüyoruz iyi veya kötü. Biraz da devlet bize hak tanıyor, Allah razı olsun diyelim. Mesela hastanelerde sedyeli hasta birinci, ikinci sırada benim.

Savaş anında tankı tepeye çıkaran Ahmet Tenhalı isminde bir arkadaşım vardı, onun da yanında bir arkadaşı vardı, öldüler. Onları tepeden aşağıya ben indirdim, bunları bir türlü unutamıyorum.

Girne, Lefkoşa, Dikoma, Magosa ve Lefke mevkilerinde bulundum.

Evlerde, besihanelerde tavuklar, hayvanlar vardı, oralar besiciydi. Işık görünmeyecek şekilde pişirip yedik, az pişerdi çok pişerdi bilmeden yedik, ekme yoktu, açtık. Keçiboynuzu yedik, portakal yedik. Evlere girmek ilk zamanlar serbestti, ne bulsak yedik, su yönünden bir sıkıntı çekmedik.

Yaralılarımızın tedavisi Kızılay tarafından yapılıyordu.

12 kişi namlusu olmayan bir tank içerisinde intikal halindeydik. Tank ateş aldı, yandık, tüfeklerimiz yandı. Yanmıştık, bizleri soğuk hava deposuna koydular, orada bir gün kaldık. Hemşire bana tokat atınca kendime geldim.

Bende silah olarak A-6 vardı, silahımı Hatay Kırıkhan'da verdiler, Kıbrıs'ta iki ay o silahı kullandım, ondan sonra vurduğum Rum'un otomatik silahını aldım, devletin silahını teslim ettim, onu kullandım, askerden dönüşte onu da devlete teslim ettim.

Tezkeremi oradan aldım. Kıbrıs'tan askeri gemilerle döndük. Askerden döndükten sonra inşaat ustalığı ve çiftçilik yaptım. 1982 yılında evlendim, üç oğlan çocuğum var. 1992 yılında emekli oldum.

Askerden geldikten sonra üç sene kendimi toparlayamadım, düzgün konuşamıyordum, Türkçe su isteyemiyordum, Rumca bir şeyler söylüyordum.

3.19. Osman COŞKUN

Adı Soyadı: Osman COŞKUN ⁵¹²	
Doğum Yeri: Nazilli /Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli /Aydın	

İlkokul mezunuyum. Okula devam etmedim, çobanlık yaptım, o zamanlar çocukları okutmak yoktu, çalıştırmak vardı. Babamda çiftçilik ve

⁵¹² Osman Coşkun, 28.03.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

çobanlık vardı. Dört erkek bir kız olmak üzere beş kardeşiz, ben ortanca çocuğum. Askere gidene kadar çiftçilikle uğraştım. Askere gittiğimde bekârdım.

Acemiliğim Kütahya'ya Jandarma Birliğine çıktı. Kütahya'da iki ay kaldım. Kütahya'dan sonra İzmir Foça Komando Okuluna geldim, komando eğitimi aldım. Foça'da dört ay kadar kaldım. Oradan Siirt'e gittim. Siirt'ten Batman'a geçtim. Kıbrıs'ta hareketlilik olduğunda Batman'daydım. Garson olarak askerliğimi yapıyordum. Bize haber verilmiyordu, ama asker her an için alarmdaydı. Batman'dayken astsubayın birine Kıbrıs'a gidilecek mi diye sormuştum. Eğer gidilecekse gitmek istediğimi belirttim. Kıbrıs'a gitmek için gönüllü olmuşum. Batman'dan Adana'ya askeri uçakla, Adana'dan Mersin'e otobüsle geldim. 7 Ağustos'ta Mersin'e geçmişim. Helikopterle Girne'ye indik. Araziye inip bir hafta orada bekledik. 13 Temmuz gecesi Beşparmak Dağlarına gittik, 14 Ağustos sabahı taarruza geçtik. Harekâta üzerimde G3 A4 silah kullandım, kullanması basit, yükte hafif, seri silahlardı. Silahımı Batman'da almıştım. Üzerimde 25'likten dört tane şarjör vardı. Arkadan cephaneye desteği geliyordu. Harekât esnasında Beşparmak Dağları ve Magosa'ya yakın bölgede bulunduk.

Savaş sırasında yaşadıklarımın heyecanı anlattıkça aklıma geliyor. Bize “Emir almadıkça kalkmayın” denildi. Sabah bizim uçaklar Rum mevzilerini bombaladı. Bizim uçaklar onları dövmeye başladı, onlar da bizi dövmeye başladı. Bizim alay komutanı kayıptı. O arada bir ses, bölük komutanı olan Yüzbaşı, “Hücum” dedi. “Allah Allah” diyerek hücumla kalktık. O sırada zayıyat verdik, yanımızda ölenler... (Ağlayarak anlatıyor). Ama sanki eğlenceye gidiyorsun, gözün bir şey görmüyor hiç. Öğleden sonra mevzilere set kurduk, iki üç gün boyunca dağları taradık. Daha sonra taarruz bitti. Terhiste ilk sırada biz vardık. O anda kurşunlar kulağımın dibinden “cıv cıv” geçiyordu, ama sanki sana gelmiyor gibi geliyordu. Manisalı bir arkadaşım yanımda öldü, bazı arkadaşlarımız da yangında yandılar, birkaç gün sonra onları topladık. Savaşın içerisinde bulunduğu için şehitlere tören yapılmadı, sonradan yapıldı.

Orada yaşadıklarım bazen gözümün önünden gitmiyor. Oradayken bize araziyi bildikleri için rehber olarak mücahitler verildi, taarruz günü onların

hepsi kayboldu. Savaş zamanında, ilk zamanlar Kıbrıs Türk halkının bizlere karşı tutumu çok güzeldi. Bize sigara almaya giderlerdi, sigaranın parasını almazlardı. Taarruzun birkaç gün sonrasında kadınlar, kızlar geldiler, üzerimizdeki elbiseleri diktiler, evlerinden çamaşır getirirlerdi.

Sıcaklıklar taarruza kadar bizi olumsuz etkiledi, millet hastalandı. Su bulamıyorduk, banyo yapamıyorduk. Kıbrıs, ekonomik olarak Türkiye'den iyiydi. O zamanın parasıyla sterline göre Türk parası 33 liraydı, Kıbrıs lirası 46 liraydı, sterlinden daha değerliydi. Köylere esir toplamaya giderdik, 18-45 yaş arası eli silah tutacak erkekleri alırdık. Esir kampına gönderirdik.

Taarruzdan önce peksimet, konserve gibi yiyeceklerle beslenme ihtiyacımızı karşılardık. Taarruzdan sonra dağda mevzilenmiştik, orada tabur olarak çok rahattık, esirlerin koyun sürüleri vardı, kavurma, kebab yapıyorduk, efelerin yaşadığı gibi yaşadık bir süre. Sonradan su sıkıntısı çekmedik. Yaralılara ilk müdahalelerde bulunmuştum, sonradan hastaneye gönderiyorduk.

Askerden sonra Avrupa'ya inşaat işlerinde çalışmaya gittim, Danimarka vatandaşlık kimliğim var. Oradan emekli oldum.

3.20. Mehmet KAVALCI

Adı Soyadı: Mehmet KAVALCI ⁵¹³	
Doğum Yeri: Nazilli /Aydın	
Doğum Tarihi: 1953	
Adres: Nazilli /Aydın	

İlkokul mezunuyum. Babam çiftçiydi, annem ev hanımıydı, okuldan sonra çiftçilikle uğraştım. Askere kadar çiftçilik yaptım. Askere gitmeden

⁵¹³ Mehmet Kavalci, 28.03.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

önce evlenmişim, bir oğlum oldu, çocuğum bir yaşındayken askere gittim. Toplamda üç kız bir erkek dört çocuğum var.

Kasım 1973'te acemi birliğine Sivas'a gittim. Sivas'ta dört ay kaldım, oradan Muş'a oradan da Kıbrıs'a gittim. 6. Mekanize makineli tüfek bölüğündeydim.

Muş'tayken koğuşların perdeleri kapatıldı, Kıbrıs'a gideceğimi Muş'ta öğrendim. Kıbrıs'taki çıkarma harekâtı devam ediyordu, oradaki gelişmelerden haberdardık. Korkanlar söylesin ayrılın dediler, kimse çıkmadı. Muş'tan trenle Mersin'e, Mersin'den gemiyle Kıbrıs'a geçtik. G3 A-6 kullanıyordum. Mersin'de yeni silah cephane verdiler. Önce Magosa'ya indik, İkinci Harekât devam ediyordu. Magosa'dan Girne'ye götürdüler. Tekrar savaş çıkması ihtimaline karşılık destek birliği ve hazır kıta olarak mevzilenip bekledik. Rumların bırakıp kaçtıkları yerleri gördüm, sofralarını bırakıp kaçmışlar. Kıbrıs'ta dört ay kaldım. Girne'den gemiyle Mersin'e döndüm, döndükten sonra çiftçilikle uğraştım. 2011 yıllarında emekli oldum.

3.21. Mustafa TUNA

Adı Soyadı: Mustafa TUNA ⁵¹⁴	
Doğum Yeri: Karacasu /Aydın	
Doğum Tarihi: 1954	
Adres: Nazilli /Aydın	

İlkokul mezunuyum. İlkokuldan sonra köy yerinde öğretmen olmadığından okuyamadım. Babam çiftçiydi, yedi kardeşiz. Okuldan sonra askere gidene kadar çiftçilikle uğraştım. Askere gitmeden önce evlenmişim. Kıbrıs'a gitmeden önce yeni çocuğum olmuştu. Beş tane çocuğum, on tane torunum var.

⁵¹⁴ Mustafa Tuna, 28.03.2019 Tarihinde Aydın Muharip Gaziler Derneğinde Yapılan Görüşme.

Askere Mart 1974'te gittim. Acemi birliğim Sivas'a çıktı. Dört ay kaldım, oradan Erzurum 202. Piyade Alayına gittim. Erzurum'da çok kalmadım.

Erzurum'da iken Kıbrıs'a gönüllü olarak gidecek olan var mı diye soruldu. 9-10 kişi kadar öne çıktık, gönüllü oldum. Erzurum'dan otobüslerle Mersin'e gittik. Savaşta üzerimde tabanca ve roketatar vardı. Bir yardımcım ve cephanecim ayrıca yanımda iki tane de roketatar mermim vardı. Birinci Harekâta gece gemiye bindik, sabah ezanıyla beraber çıkarma yapılan plaja çıktık.

Çıkarma anında çok şey yaşadık, o dönemleri hatırlamak istemiyorum, ruh halim bozuluyor. Unutamadığım anılarım da var fakat paylaşmak istemiyorum, o şeyler bende kalsın.

Birinci Harekâta Girne'deydik, İkinci Harekâta Beşparmak Dağlarında ve Lefkoşa'daydık. Savaş esnasında beslenme konusunda sıkıntı yaşamıştık. Yaralananlar olmuştu onları, sıhhiyecilere teslim ediyorduk. Tanıdıklarımın da gazi ve şehit olanlar oldu.

Roketatarımla tanklara roket atıyordum. Bazı yerlerde Rum tanklarını imha ettim. Rumlardan esirler aldım ama esirler hakkında detaylı bilgi vermek istemiyorum.

Savaş sırasında hiçbir sağlık sorunu yaşamadım. Kıbrıs Türk halkından yaşlılar bize su ve ekmek getiriyorlardı. Köylerde Rum ve Türk evleri birbirinden farklıydı, Siyah beyaz televizyonla renkli televizyon gibi, arada çok fark vardı.

Kıbrıs'ta 17-18 ay kaldım. 1975 yılında terhis oldum. Askeri gemiyle Türkiye'ye döndüm. Döndükten sonra çiftçilikle uğraştım.

Kıbrıs'ta yaşadıklarım aklıma geldikçe etkileniyorum, hatırlamak bile istemiyorum. Eve döndüğümde her an için çatışmaya girecekmişim gibi hissediyordum, uyku düzenimi etkiliyordu.

SONUÇ

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Kıbrıs Adası, konumu gereği her zaman devletler tarafından ilgi görmüştür. Gerek ticari alanda gerek askeri alanda Anadolu, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz bölgesine hâkim olmak isteyen medeniyetler Kıbrıs'ı her daim ellerinde tutmak istemişlerdir.

Osmanlı Devleti döneminde Ada, huzur ve kalkınmanın göstergesi olmuş ve Kıbrıs'ta yaşayan Türkler kadar Rumlar da kendi kültürlerini ve dinlerini yaşayabilmişlerdir.

Kıbrıs'ın İngiltere tarafından kiralanmasıyla gerçekleşen yönetim değişikliği, Kıbrıs'ta sorunların başlangıcının adeta fitilini ateşlemiştir. Kıbrıs'taki yönetim değişikliği ile Kıbrıs'ta yaşayan Türkler küstürülerek Türkiye'ye doğrudan veya dolaylı olarak göç ettirilmiş; bu durum Megalo İdea ve Enosis'i yüzyıllar boyunca gerçekleştirmek isteyen Rum-Yunan ikilisini iştahlandırmıştır.

İngiltere yönetiminde bulunan Kıbrıs'ta, Osmanlı Devleti'nden sonra bir türlü huzur sağlanamamış ve kötü yönetim ile beraber her açıdan bir gelişme gösterememiştir. Bununla beraber 1931 yılında çıkarılan Rum isyanını takiben Makarios'un başını çektiği Akritas planı ve EOKA'nın terör faaliyetleri ile Kıbrıslı Türkler, eşi görülmemiş bir katliama maruz kalmışlardır. Buna karşın Kıbrıslı Türkler de tarihsel bağları bulunan topraklarda azınlık olarak ve güvensiz bir ortamda yaşamaya boyun eğmeyerek Rumlara karşı örgütlenme faaliyetlerinde bulunmuşlar ve canla başla mücadele etmişlerdir. Stratejik açıdan öneme sahip olan Kıbrıs'ın göz göre göre bir Yunan toprağına dönüşmesine kayıtsız kalmak istemeyen Türkiye, nihayet 20 Temmuz 1974 tarihinde üç gün süren bir askeri müdahalede bulunmuştur.

Kıbrıs Barış Harekâtından sonra yaşanan diplomatik görüşmelerden sonuç alınamayınca Türk tarafı, 1975 yılında devletleşme yolunda ilk adım olan KTFD'yi, KTFD ise 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC'nin kurulduğunu ilan etmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Şanlı Türk Ordusu askerleri, ilk defa gittikleri ve bilmedikleri arazide ve zor koşullarda görevlerini layıkıyla yerine getirmişlerdir. Vatan toprağı sayılan Kıbrıs'ta kendi soydaşlarını korumak amacıyla açıklıkla, susuzlukla, ölümlerle yüz yüze gelmiş, çok sayıda şehit ile gazi vermiş, emsalsiz bir başarıya imza atmışlardır. Kıbrıs Barış Harekâtında her alanda her mevkiide görev alan Gazilerimiz, yaşamları boyunca gururla anlatacakları bu başarının mimarlarıdır.

Kıbrıs Gazilerimiz ile yapılan görüşmelerde hemen hemen hepsinin vatan için orada mücadele etmelerinden ötürü mutlu oldukları göze çarpmaktadır. Milli heyecan ve duygularla vatana toprak kazandırmak ve Kıbrıslı Türklerin emniyetini sağlamak amacıyla hiç bilmedikleri arazi koşullarında eli kanlı Rum tedhişçilerine karşı dik bir duruş sergilemişlerdir. Belki de Kıbrıs Gazilerimiz olmasaydı KKTC kurulmuş olmazdı.

Gazilerin vermiş olduğu bilgilere bakıldığında Kıbrıs Barış Harekâtına, gönüllü olarak katılmaları onların ne kadar vatanperver olduğunu da gösterir.

Gazilerimizin kimi havadan paraşütle atlamış, kimi çıkarma gemisiyle karaya çıkmış, kimi helikopterlerle araziye bırakılmış, kimi ise denizci olarak çıkarma harekâtına katılmışlardır. Hava Kuvvetlerimiz de düşman mevzilerine nefes aldirmayarak nokta atışlarla karadaki birliklerimizin ilerlemesinde etkin mücadele örneğı göstermişlerdir. Karadaki askerlerimiz beslenme ve su sıkıntısı çekmişlerdir. Peksimet, konserve, bisküvi gibi yiyeceklerle idare etmişler, gıdaları tükendiğinde ise dağlardaki keçiboynuzu ve bahçelerdeki meyveler ile karınlarını doyurmaya çalışmışlardır. Bu beslenme ve su sıkıntısı elbette kara harekâtına katılan askerlerimiz için geçerli olmuştur.

Gemide görevli olan gazilerimizden Nurullah Çakır ve Hüseyin Ballı'nın anlattıklarına göre gemilerinde kendilerine 2-3 ay yetecek kadar gıda malzemelerinin bulunması sayesinde beslenme konusunda sıkıntı çekmemişlerdir. Kimi Gazilerimizin sıcak hava koşullarında etkilendiğı vücutlarında güneş yanıkları oluştuğı dile getirilmiştir. Harekâta Türk askerlerinin ele geçirdiğı Rum esirlere kötü muamele etmemeleri, kendilerine ateş açılmadan ateş etmemeleri onların ne kadar merhametli olduğunu göstermektedir. Gazilerimizden Hasan Karataş, konu ile alakalı olarak:

“Hiçbir Rum hiçbir İngiliz, Türkler bize eziyet etti; malımıza, mülkümüze, namusumuza göz dikti, diyemezler. Diyenin de karşısında dururuz.” demiştir.

Gazilerimizden Cafer Tayyar Sandıkçı, Cihat Uyar, Hasan Akbaba ve Ahmet Çıtak'ın gözlemlerine göre o zamanlarda Kıbrıs'ın Türkiye'ye göre 50 yıl ileride olduğu, Kıbrıs halkının renkli televizyonlar, güneş enerjisi, karyola kullandıkları, evlerinin önünde asfalt yol, evlerinin altında garaj, buğday depoları bulunduğunu ayrıca paralarının de değerli olduğunu ifade etmişlerdir.

Bazı gazilerimizin anlatacakları çok şey olduğunu belirtmelerine rağmen o günleri tekrar hatırlamak istemediklerinden sorulan birçok soruya cevap vermek istememişlerdir. Gazilerimizden Mustafa Tuna unutamadığı anılarının olduğunu fakat kendisini olumsuz etkilediğinden paylaşmak istemediğini dile getirmiştir.

Kıbrıslı Gazilerimize göre Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden Kıbrıs'a göç edip yerleşen insanların adaptasyon problemi yaşadıklarını, bu durumun ise zamanla Kıbrıs halkının Türkiye'ye karşı önyargı oluşturduğuna tanıklık etmişlerdir.

Gazilerimiz Kıbrıs'a ölümü göze alarak vatan aşkıyla gitmiş, kimi yanı başlarında silah arkadaşlarının şehitlik mertebesine ulaşmasına tanıklık etmiş, hatta şehit olan arkadaşlarının cenazelerini sırtlarında taşımışlardır. Bu gibi durumlar Gazilerimizin psikolojisini bir hayli etkilemiş, askerden döndükten sonra topluma uyum problemi yaşamışlardır.

Gazilerimiz Kıbrıs Barış Harekâtına uğurlanırken Türk halkının coşkusunu, birbirine kenetlenmesini ve halkın milli birlik ve beraberlik duyguları içerisinde olduğunu gözlemlemişler, Anadolu halkı tarafından kendilerine nasıl sahip çıkıldığını ve yapılan karşılıksız yardımları unutamadıklarını ifade etmişlerdir. Vatanın her bir ilinden kolilerce giyecek, yiyecek ve her türlü ihtiyaç malzemeleri gönderildiğini belirtmişlerdir. Bu arada gazilerimizin vermiş olduğu bazı öznel ifadelere, konu ile alakası olmamasından dolayı yer verilmemiştir.

Barış Harekâtı esnasında meydana gelen milli birlik havası, söz konusu vatan olunca hiç çekinmeden canını ortaya koyan bir millet olarak ülkemizin her zaman ihtiyaç duyduğu arzulan bir hal olarak değerlendirilmektedir.

Kıbrıslı Gazilerimize göre her ne kadar ÷lkemize toprak kazandırdılarsa da bir nebze olsun değer görmemekten yakınmaktadırlar.

Sözlü tarih, insanlar ile yapılan görüşmeleri kayıt altına alma yöntemidir. Bu yöntem ile yazılı kaynaklarda yer almayan bilgilere ulaşılarak tarihi araştırmaları tamamlayıcı özelliğe sahiptir.

Kıbrıs gazileri ile yapılan görüşmeler, birer sözlü tarih çalışması örneğidir. Bu çalışma ile yazılı kaynaklarda yer almayan gazilerin hatıraları, duyguları ve düşünceleri gün yüzüne çıkartılmıştır. Üzerine yeterince sözlü tarih çalışması yapılmadığı gözlemlenen Kıbrıs Barış Harekâtı bu şekilde daha detaylı anlaşılmış, dönemin şartları daha iyi kavranmıştır.

Bu çalışmamızdaki temel amacımız, tarihte yerini almış emsalsiz bir çıkarma harekâtına katılan Kıbrıslı Gazilerimizin, savaşta başlarından geçen hatıralarını, orada yaşadıkları zorlukları ve göstermiş oldukları başarıları, bizzat onların ağızından dinleyerek, bu zaferi her yönüyle daha iyi anlamak ve Kıbrıslı Gazilerimize gereken önemin ve hak ettikleri değerin verilmesine katkı sağlamaktır.

Gazilerle yapmış olduğum görüşmelerde yazılı kaynaklarda yer almayan bilgilere erişilmiş, olaylara farklı bir pencereden bakılması sağlanmış ve dönem daha iyi değerlendirilmiştir. Bizzat cephede yer almış, yaşananlara tanıklık etmiş, kimi zaman kurşunlar kulaklarını sıyırmış, ölüme çok yaklaşmış, vurmuş, vurulmuş, kimi zaman aç susuz kalmış Kıbrıs gazilerinin o dönemlere ait heyecan ve kişisel olarak karşı karşıya kaldıkları zorluklar anlaşılmaya çalışılmıştır.

Son olarak Rauf Denktaş'a göre, "1960 Antlaşmaları ile ortak cumhuriyetin anayasasına aykırı hareket eden ve insanlık suçları ile tarihini dolduran Rum yönetimini tanıyan tüm ÷lkelerin, haklı mücadelesini veren KKTC'yi tanımamaları, gün gelecek devrin uzmanları tarafından titizlikle araştıracakları bir konu olarak tarihte yerini alacaktır."

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA 030.01.00.00.37.226.8

BCA 030.01.00.00.1.8.19.1

BCA 030.01.00.00.38.227.11

BCA 030.01.00.00.38.227.1

BCA 030.18.01.02.145.109.8

BCA 030.18.01.02.146.42.12

BCA 030.01.00.00.62.385.10

BCA 030.18.01.02.152.33.6

BCA 030.18.01.02.152.21.5

BCA 030.01.00.00.7.40.18

BCA 030.18.01.02.175.1.17

BCA 030.18.01.02.175.2.18

BCA 030.18.01.02.175.4.12

BCA 030.01.00.00.71.452.4

BCA 030.18.01.02.178.34.3

BCA 030.01.00.00.8.46.8

BCA 030.18.01.02.317.47.8

BCA 030.18.01.02.317.47.12

BCA 030.18.01.02.317.49.10

BCA 030.18.01.02.319.58.3

BCA 030.18.01.02.318.53.4

BCA 030.18.01.02.318.53.16

BCA 030.18.01.02.320.63.1

BCA 030.18.01.00.366.31.17

BCA 030.18.01.00.372.123.2

Kitap, Makale ve Tezler

- Ahmad, Faroz. *Demokrasi sürecinde Türkiye*, İstanbul: Hil yayınları, 2010.
- Apuhan, Ferhat. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van, 2017. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480408).
- Arık, Umut. “Kıbrıs Krizi”, *EUL of Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi* (2011).
- Armaoğlu, Fahir. *20.yy Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007.
- Avcı Akçalı ve Aslan, Aslı ve Erdal. “Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.20 no:2 (2012), ss. 669-688.
- Aydın, Suavi ve Taşkın, Yüksel. *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Balıkçioğlu, Emrah. *Taksim Tezi Bağlamında Kıbrıs (1954-1960)*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, 2016. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 451941).
- Bedevi, Vergi. *Kıbrıs Tarihi*, Lefkoşa: Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966.
- Birand, Mehmet Ali. *30 Sıcak Gün*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1990.
- Bostancı, Mustafa. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *TAD*, C. 34, S. 57 (2015), ss. 317-355.
- Cankut, Ayhan. *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Kıbrıs Politikaları ve Kamuoyuna Yansımaları (1955-1964)*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ, 2013. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 354899).
- Counce, Stephen. *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- Coşkun, Yasin. “1974 Kıbrıs Barış Harekâtının Türk-İngiliz İlişkilerine Etkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. XXII (2015), ss. 449-462.
- Çelik, Cemil. *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya, 2012. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 325102).

- Çiçek, Kemal. “Kıbrıs Maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002.
- Danacıoğlu, Esra. *Geçmişin İzleri Yanı Başımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- Demir, Nesrin. “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1 (2005), ss. 347-367.
- Denizli, Ali. *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2014.
- Denktaş, Rauf. *12'ye 5 Kala Kıbrıs*, Ankara: Butik Matbaa, 1966.
- Denktaş, Rauf. *Kıbrıs Davamız*, Ankara: Kök Yayıncılık, 1991.
- Denktaş, Rauf. *Son çağrı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007.
- Dere, İlker. *Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Öğrenme ve Öğretme Yöntemi Olarak Sözlü Tarih* (Doktora Tezi), Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2017, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 459564).
- Emircan, Mehmet S. *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, Birinci Cilt, Ankara: Türkar Yayınları, 2000.
- Emircan, Mehmet S. *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*, İkinci Cilt, Ankara: Türkar Yayınları, 2007.
- Erol, Hande. *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul, 2014. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 356746).
- Göktuğ, Güner. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Hazırlayan Siyasal Nedenler*, Lefkoşa: Özel Baskı, 1990.
- Gülen, Ahmet. “İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 50 (2012), ss. 389-428.
- Güler, Yavuz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1 (2004), ss. 101-112.
- Hammer, Joseph Von. *Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt 4*.

- İsmail, Sabahattin. *20 Temmuz Barış Harekâtının Nedenleri Gelişimi Sonuçları*, İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları, 1988.
- İsmail, Sabahattin. *1974 Öncesi 1974 Sonrası Kıbrıs Türk Halkı*, İstanbul: Kastaş A.Ş. Yayınları, 1989.
- İsmail, Sabahattin. *Kıbrıs Cumhuriyetinin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)*, KKTC: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Karaca, Erdem. *Türk Basınında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1975-1983)*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2010. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 257459).
- Keser, Ulvi. "1958-1963 Mücadele Sürecinde Kıbrıs'ta Basın ve Nacak Gazetesi", *ÇTTAD*, XII/24 (2012), ss. 305-348.
- Keser, Ulvi. *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2008.
- Keser, Ulvi. *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*, Ankara: Türk Kızılay'ı Yayınları, 2013.
- Küçük, Cemil. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van, 2017. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 480405).
- Küçükoğlu, Bayram. "Kıbrıs Sorununa Dair Yaklaşım ve Algıların Türk Basınına Yansımaları (1954-1974)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 48 (2011), ss. 791-814.
- Küpüç, Esra. *Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü* (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van 2014, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 385980).
- Manisalı, Erol. *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2000.
- Metin, Hüseyin. *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, Lefkoşa: Halkın Sesi Basımevi, 1959.
- Mütercimler, Erol. *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul: Arba Yayınları, 1998.
- Olgun, Aydın. *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999.

- Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Öztürk, Serdar. “Türkiye’de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar”, *Milli Folklor*, S. 87 (2010), ss. 13-26.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih*, Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- Sarı, İbrahim. “Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3 (2006), ss. 109-125.
- Serter, Vehbi Zeki. *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2014.
- Sevinç, Derya. “Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 60 (2017), ss. 171-206.
- Sözlü Tarih Araştırmaları için Pratik El Kılavuzu*, İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı, 2006.
- Şahin, Güneş. *Kıbrıs Barış Harekâtı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sürecinde Türk Kamuoyu*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2012. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 330369).
- Tarakçı, Mustafa. *Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2010.
- Tosun, Ramazan. “Kıbrıs Meselesi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10 (2001), ss. 95-107.
- Tuncay, Mete. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000*, C. 3. İstanbul: YKY, 2002.
- Uçarol, Rıfat. *Siyasi Tarih (1789-1994)*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- Vatansever, Müge. “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, Özel S. (2010), ss. 1487-1530.
- Vehbi Zeki. *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*, Cilt III, Halkın Sesi Ltd., Lefkoşe: 197.
- Yalçın, Emrullah. “Kıbrıs’ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.58 (2016), ss. 279-301.

Yiğit Yüksel, Dilek, “Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 34, S. 98 (2018), ss. 161-184.

Zhumatayeva, Dinora. *Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtının SSCB Kamuoyuna Yankıları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2013. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 332016).

Gazeteler

Cumhuriyet, 7 Aralık 1963

Cumhuriyet, 27 Aralık 1963

Cumhuriyet, 28 Aralık 1963

Cumhuriyet, 16 Temmuz 1974

Cumhuriyet, 17 Temmuz 1974

Cumhuriyet, 18 Temmuz 1974

Cumhuriyet, 20 Temmuz 1974

Hürriyet, 22 Haziran 1955

Hürriyet, 8 Haziran 1958

Hürriyet, 21 Mayıs 1959

Hürriyet, 2 Temmuz 1960

Hürriyet, 16 Temmuz 1974

Hürriyet, 20 Temmuz 1974

Hürriyet, 25 Temmuz 1974

Hürriyet, 14 Ağustos 1974

Milliyet, 9 Nisan 1967

Milliyet, 22 Nisan 1967

Tercüman, 24 Haziran 1955

Ulus, 16 Ağustos 1960

Ulus, 24 Temmuz 1960

Ulus, 23 Ağustos 1960

EKLER

EK 1: Makarios'un Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'e, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanına Gösterdiği İlgiden Dolayı Teşekkür Mektubu.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

27-8-1960

C/1

196

EKSELANS ORJENRAL CEMAL GÜRSEL
TÜRKİYE DEVLET VE HÜKÜMET BAŞKANI,
ANKARA

Kıbrıs Cumhuriyetinin istiklâlînin ilânı münasebetile, Ekselânslarınızın bana ve Kıbrıslılara gönderdiğiniz çok samimî mesaîdan fevkalâde mütehasşis oldum. Hararetle muktabele ettiğimiz iyi temennilerinizden dolayı size ve Türkiye Hükümeti ile halkına kalbî teşekkürlerimizi ibrâğ etmekle bahtiyarım.

Başpiskopos Makarios
Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

030 01 7 40 18

2

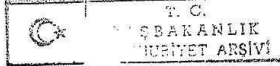
1

EK 2: Kıbrıs'ta Gelişen Olayların Sonucu Savaşı Gerektiren Bir Durumun Baş Göstermesi Nedeniyle Alınacak Tedbirlere Dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi.

**T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI**

Sayı : 7/ 8617

KARARNAME

Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi nedeniyle;

1-Harekâtın devamında doğması muhtemel ihtiyaçları karşılamak amacıyla genel seferberlik ilânına,

2-Harekâtın başlangıcında personel ihtiyacının Millî Alârm Sistemi Talimatı gereğince, Genelkurmay Başkanlığının emirleri ile uygulanacak özel çağrı planlarına göre sağlanmasına,

3-7/6/1939 tarihli ve 3634 sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun lüzum görülecek maddelerinin Genelkurmay Başkanlığınca verilen emirlerle yürürlüğe konulmasına,

4-1050 Sayılı Muhasebi Umumiye Kanununun 58 inci maddesi hükmünün Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca derhal uygulanmasına,

5-Bu Kararnamenin yayımına, Genelkurmay Başkanlığının gösterdiği lüzum üzerine Başbakanlığın yetkili kılınmasına,

Genelkurmay Başkanlığının 19/7/1974 tarihli ve HRK:1115.3-1-74/Sef.Ş.(33) sayılı yazısı üzerine, 5/3/1928 tarihli ve 1211 Sayılı Seferberlik Kanununun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 20/7/1974 tarihinde karar verilmiştir.

CUMHURBAŞKANI

18 0' 02 217 47 12

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Çiftlik, Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İskele ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No :
100-51
1254

EK 3: Kıbrıs'la İlgili Konu ve Olayları İzlemek Amacıyla Başbakan veya Başbakan Yardımcısı Başkanlığında Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Turizm ve Tanıtma Bakanlarından Kurulu Kıbrıs Komitesi'nin Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 6/ 2574

KARARNAME

Kıbrıs'la ilgili konu ve olayları izlemek ve bu hususta gereken kararları süratle almak amacıyla Başbakan veya Başbakan Yardımcısının Başkanlığında Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Turizm ve Tanıtma Bakanlarından kurulu " Kıbrıs Komitesi "nin kurulması, Bakanlar Kurulunun 7/1/1964 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Başbakan
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Millî Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Ticaret Bakanı
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çalışma Bakanı
Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
Turizm ve Tanıtma Bakanı
İmar ve İskân Bakanı
Köy İşleri Bakanı

Dosya No :
76-467
43

00 18 01 02 175 2 18

**EK 4: Kıbrıs Türk Halkı Adına Başbakan İsmet İnönü'ye
Gönderilen Bir Telgraf.**

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

5084
ZCZC 1704 MXA1084 01912
NICOSIA 34/33 20 1005

A-4 16307
PTT
4322
20 4 1964

SAYIN BAŞBAKAN İNÖNÜ ANKARA

BASKIYLA KIBRIS TÜRKÜNÜN BASINA GEÇENLER HALKİMİZİ
FELAKETE SÜRÜKLEDİLER ŞİMDİ ANAVATANI ATEŞE ATMAK
İSTİYORLAR ATATURKÜN YURTTA SULH CİHANDA SULH PRENSİBİNİ
CİGNETME YECEĞİNİZE İNANIYORUZ TOPLANTİMİZ SAYGI-
BAĞLILIK BİLDİRİR DALI TÜRK HALKI KIBRIS

030 01 8 46 8

**EK 5: Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs Meselesi
Hakkında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya Telgrafı.**

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Fatih
27/8/1955

Sevin Fatin Rüştü Zorlu

Sizfrenize teşekkür ederim. Gerek entim konuşmalarda gerekse tyeferdür üzerindeki münkasalarda hiçbir komtrori bahis mevzuu olamayacağını her fırsatla anlatmak lüzumdür. Memlekette hakim olan heyecan ve yaptığım beyanatın bütün memleketçe tam bir tasviple karşılanmış olması başka türlü hareket etmek yani asgari şartımızın Kıbrıs'da statikonun muhafazasıdır şeklindeki mutlak ve kat'i ifadenin gayri mahsus bir şekilde dahi hududu haricine çıkmanın hükümetimiz için asla bahis mevzuu olamayacağı aşikârdır. Memleketin büyük bir heyecanla ve yok vücut olarak üzerinde durduğu Kıbrıs davasının görüşülmesinde noktai nazarımızı liyakatle müdafaa edeceğinize emin bulunuyorum. Sizin ve Millî Müdafaa Vekilimizin muhabbetle gözlerinizi üzer, mesel arkadaşlarınızla birlik cümlelerinize muvaffakiyetler temenni ederim.

Adnan Menderes

030	01				1	18	119
-----	----	--	--	--	---	----	-----

EK 6: Adnan Menderes'in, Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletlerde Müzakeresi Esnasında Cereyan Eden Çetin Mücadelesi Sebebiyle New York'taki Temsilcimize Gönderdiği Yazı.

T.C.
Hariciye Vekâleti

U. Müdürlüğü

Şube :

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

ŞİFRE: KRI PFO

U. No.	Müstahit olduğu evrakın numarası	Şebecin kayıt numarası	Mümeççis	Müsevvit	Şube Müdürü	Daire Muevini	Genel Müdür Reis
3242							
H. No. 244							
Tarih : 6.12.58							

Gayet Müstaceldir

TURKUNO

NEW YORK

Bey in Vekile Mahsustur

1- Başvekilimizin Vekilimize mesajları
ikinci maddededir:

2- " Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletlerde
müzakeresi esnasında cereyan eden uzun ve çetin
mücadeleyi yakinen takip ettim. Her safhasında
gösterdiğiniz dirayet ve tecellüt cidden şayam
tebriktir. Bu işte mesai teşrikinde bulunan
arkadaşlarınızı ve Hariciye'yi de şayabi takdir
ve tebrik bulmaktayım.

Teşekkür eder muhabbetle gözlerinizi
öperim. İydetinize intizandayım.

Adnan MENDERES

Sayın Başvekilimizin
emirleriyle.

6 Aralık 1958

[Signature]

030 01 62 08 10

EK 7: İngiltere Tarafından Kıbrıs'a Verilecek Anayasa Hakkındaki Tekliflerle İlgili Olarak Kıbrıs Valisi Üzere Prof. Nihat Erim ve Doç. Suat Bilge'nin Kıbrıs'a ve Oradan Da Londra'ya Gitmelerine Dair İcra Vekilleri Heyetince Çıkarılan Kararname.

T. C.
BASVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4
8617

KARARNAME

Ekl. :

İngiltere Hükümeti tarafından Kıbrıs'a verilecek Anayasa hakkında Lord Radcliffe'in yaptığı tekliflerle ilgili olarak Kıbrıs Valisi ile temaslarda bulunmak üzere, Prof. Nihat Erim ve Doçent Suat Bilge'nin Kıbrıs'a ve oradanda Londra'ya gitmeleri; Hariciye Vekâletinin 21/1/1957 tarihli ve 1317/30 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 2 / 2 /1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayazıt

8
B
C
V
S
M
1
0
1
8
0
3
0

Dosya No :
105-133

110

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Milli M.V.V. Devlet Vekili Devlet Vekili
Adliye Vekili Milli Müdafas Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili
Maarif Vekili Nafia Vekili ve Hariciye V.V. İkt. ve Ticaret Vekili Sıh. ve İc. Müs. Vekili Cüm. ve İnş. Vekili
Ziraat Vekili Münakafat Vekili Çekim Vekili İşletmeler Vekili

EK 8: Gereği Kadar Nakliye Uçağının, Türk Hava Yolları'na Tahsisi Suretiyle Kızılay Derneği Tarafından Kıbrıs'a Gıda Maddeleri Gönderilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararnamesi.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 6/ 2553

K A R A R N A M E

Gereği kadar askerî nakliye uçağının, Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı'na tahsisi suretiyle Kızılay Derneği tarafından Kıbrıs'a gıda maddeleri gönderilmesi, Bakanlar Kurulunun 6/1/1964 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

(Handwritten signature)

030 18 01 02 1/27 72

Dosya No :

76-467

22

Başbakan
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Millî Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Ticaret Bakanlığı
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çalışma Bakanı
Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
Turizm ve Taniına Bakanı
İmar ve İskân Bakanı
Köy İşleri Bakanı

ULUS
KURUMSAL GÖRÜŞLERİ
16
1963

Kıbrıs Cumhuriyeti, gece 24 te, ilan edildi
Torende Gürsel'in mesajı okundu.
Türk Birliği, bugün Kıbrıs'ta olacak
Başbakan Gürsel'in mesajı ve telgrafları

Vatandaş toplantı ve yürüyüş yapmaktadır
Genel Toplantı ve yürüyüşler hakkında hazırlanan tasarı
Sabık D.P. İktidarı tarafından "Gerekirse silâh kullanmak, havya ve el silâh atmak ve hedef göstermekten silâh istimali ettirilerek, çekiminde toplantı kanununa konulan gayrimutlâ hükümler kaldırıldı. Hükümetin ve başbakan ve 27' maddelerle "harbi tasarru" katılmadıkça. Hükümetin Kuvveta Komiseri tarafından, ilgili teşekküllere gönderildi.

Antidemokratik Kanunları kaldırın altı tasarı hazır
Siyasi Partilerin fevkalade Yangıya karar verilecek. Akademi İktisat Komisyonu

Amerika 127 milyon İtlik kredi verdi
Başbakan, dün emlakına vardığı

Altı Nurcu toplantı halinde yakalandı
Nurcular arasında hay mürit de var

GÜNAYDIN GÜZELİ
Basın kanunları bir an önce değişmelidir

SEKİZ KAZIMLA DAHA YAKALANDI
Böylece, İstanbul'da yakalanan kânamaların sayısı 52 oldu

Trafik Haftası, Vali Başbuğ'un bir radyo konuşmasıyla başladı
Soforlar süratlen komutları, yayılan azami dikkat emelidir.

"Ankara'da taşıt kazası gittikçe azalmaktadır,"
Jasullara göre ölüm nisbeti 10 binden 34 - Geçen yıl 55 kişi öldü

Dün gece görülen ışıklı cisim
Dün gece görülen ışıklı cisim, İstanbul'da yakalanan kânamaların sayısı 52 oldu.

Cumhuriyet
BATTANIYE
İCİLLERDE
1963

Evvelki gece Adada baskınlar çırpışmalar devam ediyor
KIBRIS ADASINDA İÇ HARB HAVASI ESİYOR
Dünkü çarpışmalar sırasında 1 Türk öldürüldü, 5 kişi de ağır yaralandı

İçinde 1036 kişi bulunan bir Yunan yolcu gemisi Atlantik'te yanıyor
Lakona gemisinde belmalardan 176 kazaında yaralanan gemi gemiler tarafından kurtarıldı, 100 den fazla evet 10 üsünde yanıyor

İnönü kumandanlarla Genel Kurmayda bir toplantı yapıldı
Kıbrıs olayları ile ilgili olarak

Y.T.P. ile yapılan konuşmalar sonunda anlaşmaya varılmadı
21. gün İnönü Kabineyi Bağımsızlar ile kuracağını CHP grupunda açıkladı

Büyük deniz faciası
"America, America..." adlı New-York'ta gösterilmeye başlandı

Cumhuriyet
SOSYAL SINIFLAR
STATÜKÜ HÜKÜMLERİ
STATÜKÜ 30 ANI
1963

İnönü, Anlaşmaya dayanarak Kıbrıs müdahale ettiğimizi Mecliste açıkladı
Jet Uçaklarımız Dün Kıbrıs Gökyüzünde Uçtu
Kıbrıstaki Alayımız akşam Lefkoşa'nın Türk kesimine girdi
Uç devlet gece Kıbrıstaki birliklerinin müşterek hareketleri hususunda anlaşılacak hüsük ve Makarios Adada ates kesilmesini kabul etti

Denktas'ın açıklama yaptı
Denktas, şehir içinde ve köylerde 50 Türkün öldürüldüğünü açıkladı

Gürsel, Devlet Başkanlarından Kıbrıs'ta kan dökülmesinin önlenmesini istedi
Cumhurbaşkanı ve ilgili devletler son yaptıkları müşterek tezahüratını Kıbrıs Rumları tarafından bir evetle kabul olundukları bildirildi

Makarios Güvenlik Konseyine başvurdu
Yeni kabine ile ilgili olarak Kıbrıs konusuna müzakere etti

İnönü 3 üncü koalisyon hükümetini dün kurdu
Yeni kabinele Başbakan Yardımcılığı Yürümler Fevkalade yerine Kemal Satır getirildi

Kasrga Güneydoğu Anadolu bölgesinde büyük hasar yaptı
Büyük 120 kilometre uzunluğunda Kasrga, M.İ. Bölgesinde, Akdeniz ve Akdenizden dolayı oldu

Cumhuriyet
BABALAR VE ÇOCUKLAR
1963

Dr. Fazıl Küçük'e göre şehit sayısı 400'e yakın

Dün kurulan üçlü müşterek kumandanlığın bütün gayretlerine rağmen Kıbrısta Rumlar Ates Kesmiyor
Rumlar tarafından bazıları yakılan Türk köylerinden haber alınamadı

Gürsel "Kıbrısın taksimi hayırlı ve faydalı olur," dedi
Kıbrıs'ta yapılan anlaşmalarla ilgili olarak Gürsel, "Kıbrısın taksimi hayırlı ve faydalı olur," dedi

Erkin: «Kıbrıs'ta sükün teessüs etmek üzere»

Güvenlik Konseyi 30 aralıkta toplanacak

Milliyet Halk Gazetesi

12 Ocak 1954

SUNAYIN GEZİ PROGRAMINDA DEĞİŞİKLİK YAPILDI

Kıbrıs'la Rumlar bir Türk köyüne hücum ettiler

152 Üniversite öğretim üyesi Egeli'yi suçladı

Londra'da Türkler, Şadi Alkılıç için Wilson'a başvurdu

Izmir'de Halkın Sesi Gecesinde kavgacı çıktı

YARISMA YAKINLAŞTI

Finalde kalan 6 öğrenciye Ortaokul Tahsil Bursu verilecek

MUZİK SÖLENİ

9 MEVLANA

YUNANISTAN'DA DARBE

BUTUN SİYASİ LİDERLER TEVKİF EDİLDİ

TUTUKLANANLAR Darbe Dünyada olumsuz karşılımdı

8'lere katılanların sayısı dün 63 oldu

YARISMA YARIN 35İLDE YAPILYOR

Milliyet Halk Gazetesi

22 Ocak 1954

YUNANISTAN'DA DARBE

BUTUN SİYASİ LİDERLER TEVKİF EDİLDİ

TUTUKLANANLAR Darbe Dünyada olumsuz karşılımdı

8'lere katılanların sayısı dün 63 oldu

YARISMA YARIN 35İLDE YAPILYOR

OLAYLAR BÖYLE GELİYOR

AMERİKA YAKINLANIYOR

BERBERLER VE MİLLİ GÜÇLERİN PAZAR GÜNÜNE GİRİŞİ

KOMÜNİSTLERİN İRAN KODIN KUDUZ MUAYENESİ OLDU

YARISMA YARIN 35İLDE YAPILYOR

Cumhuriyet

21 Ocak 1954

HAREKÂT BARIŞI KURMA AMACINI TAŞIYOR

ORDUMUZ KIBRIS'TA DURUMA HÂKİM OLDU

Bunahımdan Yunan cuntası suçlanıyor

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, dün akşam Kıbrıs'ta ateş-kes çağrısında bulundu

Ecevit'in ABD'ye cevabı: "Tarih tekrerr eder, hatalar tekrerr etmez,"

Çıkarma olayı kınanmadı

Ordumuzun başarısı bayram sevinci yarattı

SELAM!

Cumhuriyet

21 Ocak 1954

ATEŞ-KES KABUL EDİLDİ

ASKERİ HAREKÂT BAŞARIYLA SONUÇLANDI

Bağış görüşmeleri Viyana'da yapılacak, Turan Güneş yarın Cenevre'de Callaghan'la görüşecek

"Amerikan istihbaratı yanıltıcı bilgi verdi,"

Ateş - Kes Kararı